ROBERT LOUIS STEVENSON

ÖNGYILKOSOK KLUBJA

Robert Louis Stevenson

Öngyilkosok klubja

Három kisregény

Fordította Göncz Árpád

TARTALOM

A FALESAI PART

Első fejezet
Dél-tengeri menyegző

Második fejezet
A kiközösítés

Harmadik fejezet
A misszionárius

Negyedik fejezet
Az ördögi mű

Ötödik fejezet
Éjszaka a bozótban

ÖNGYILKOSOK KLUBJA

A fiatalember és a habos kosárkák története

Az orvos és a hajókoffer története

A fiákerkaland

A BALLANTRAEI ÖRÖKÖS

MRS. R. L. STEVENSON ELŐSZAVA

ROBERT LOUIS STEVENSON ELŐSZAVA

"A BALLANTRAEI ÖRÖKÖS" KELETKEZÉSE

Első fejezet
Mi minden történt James úrfi vándorlásai során

Második fejezet
Mi minden történt James úrral vándorlásai során

Harmadik fejezet
James úr bujdosása

Negyedik fejezet
Henry úr gyötrelmei

Ötödik fejezet
Mely beszámol mindarról, ami 1757. február 27-én éjszaka történt

Hatodik fejezet
Mi történt James úr második távolléte idején?

Hetedik fejezet
Burke lovag kalandjai Indiában

Nyolcadik fejezet
Ellenség a házban

Kilencedik fejezet
Mr. Mackellar és James úr utazása

Tizedik fejezet
New York-i találkozások

Tizenegyedik fejezet
Utazás az őserdőben

Tizenkettedik fejezet
Utazás az őserdőben

MEGJEGYZÉS A BALLANTRAEI ÖRÖKÖS-HÖZ

A FALESAI PART

EGY DÉL-TENGERI KERESKEDŐ ELBESZÉLÉSE

Első fejezet
Dél-tengeri menyegző

Mikor a szigetet megpillantottam, már nem volt éjszaka, s még nem volt reggel. A hold már nyugaton járt, lemenőben, de még fényesen csillogott. Keleten, a rózsaszín hajnalpír kellős közepén, mint a gyémánt, villogott az esthajnalcsillag. A parti szellő szembefújt velünk, kábító vadcitrom- és vaníliaszagot, s még más szagokat is hozott, de a többi nem volt olyan tiszta, mint ez a kettő; hűvösétől prüsszentenem kellett. Meg kell mondanom, évekig éltem egy korallszigeten, a járat mentén, nagyrészt bennszülöttek közt, egyedül. De ez itt most egészen más, még a nyelv is idegen lesz; az erdők és hegyek képe, ritka illatuk fölpezsdítette a véremet.

A kapitány eloltotta a tájolólámpát.

- Ott! - mondta. - Látja ott azt a kis füstöt, Mr. Wiltshire, a zátony hullámtörése mögött? Az ott Falesa, a legkeletibb falu, ott a telepe, a túloldalon nem lakik senki, hogy miért, azt nem tudom. Tessék a távcső, azzal a házakat is látja.

Fogtam a távcsövet, a part egyszerre közelebb szökkent, láttam a kusza erdőt, a megtörő hullámokat, a barna háztetőket, és a fák közül kikandikáló házak fekete belsejét.

- Látja azt a kis fehérséget arra keleten? - folytatta a kapitány. - Az a háza. Korallból épült, magasan áll, verandája meg akkora, hogy harmadmagával is sétálhat rajta; a legjobb telephely az egész déli Csendes-óceánon. Mikor az öreg Adams meglátta, a kezemet szorongatta örömében. "Jó helyre csöppentem" - mondta. "Azt elhiszem - mondtam -, és jókor is." Szegény Johnny! Ezután csak egyszer láttam, de akkor már egészen más nótát fújt... hogy nem fér meg a bennszülöttekkel vagy a fehérekkel, vagy mi; a következő alkalommal már csak a sírját találtam. Fogtam egy karót, és leszúrtam a fejéhez: "John Adams, elhunyt 1868-ban. Nyugodjék békében." Sajnáltam az öreget. Igazán nem láttam, hogy valami baja lett volna.

- Miben halt meg? - kérdeztem.

- Valami betegségben - mondta a kapitány. - Mégpedig azt hiszem, hirtelen. Rémlik, hogy éjszaka fölkelt, teletömte magát fájdalomcsillapítókkal meg Kennedy-csöppekkel. Nem használt: annál már betegebb volt. Aztán megpróbált fölnyitni egy gines ládát. Nem ment: nem volt ereje hozzá. Aztán bizonyára fogta magát, és kiszaladt a verandára, és ráborult a korlátra. Mikor másnap reggel rátaláltak, tisztára bolond volt, folyton csak azt hajtogatta, hogy valaki vizezi a kopráját. Szegény John!

- Lehet, hogy a sziget volt az, oka? - kérdeztem.

- Hát, lehet, hogy a sziget, lehet, bántotta valami, lehet, hogy valami más - felelte. - Azt sose hallottam, hogy a sziget ne lenne egészséges. A legutóbbi emberünknek, Vigoursnak semmi baja nem volt. Az a part miatt ment el innét, azt mondta, fél a Fekete Jacktől, Case-től meg a Füttyös Jimmie-től; Jimmie akkor még élt, de nemsokára vízbe fulladt, részegen. Ami meg az öreg Randall kapitányt illeti, az már itt él negyven-negyvenöt óta. Sose láttam, hogy Billynek valami baja volna, vagy hogy változnék. A végén még addig él, mint valami vén Matuzsálem. Nem, azt hiszem, egészséges hely ez.

- Nicsak, ott egy csónak jön - mondtam. - Most van épp a zátonynyílásban; úgy nézem, tizenhat láb hosszú cethalászcsónak; a farában két fehér ül.

- Erről fulladt vízbe a Füttyös Jimmie! - kiáltotta a kapitány. - Adja csak a távcsövet! Igen, az ott Case, az biztos, meg a fekete. Átok rossz hírük van, de tudja, milyen a parti népség, mindenkit a szájára vesz. Szerintem Füttyös Jimmie volt a legrosszabb, de ő már, tudja, megdicsőült. Mibe fogad, hogy ginért jönnek? Öt a kettő ellen, hogy hat ládával visznek.

Mikor a két kereskedő feljött a fedélzetre, megörültem mind a kettőnek, azazhogy mindkettő külsejének, s kiváltképp az egyik beszédének. Miután négy esztendőt töltöttem ezen a járaton, s ezeket mindig is börtönéveknek tekintettem, halálosan ki voltam éhezve fehér szomszédokra; négy évig éltem kiközösítve; lejártam a Tanácsházba, csak hogy benézzek, és mindjárt ott hagyjam; gint vegyek, kirúgjak a hámból, és megbánjam, esténként a házamban üldögéljek, s egyetlen társam a lámpa legyen, vagy járjam a partot, s azon gondolkozzam, hogy micsoda marha vagyok, hogy ide eljöttem. A szigetemen más fehér nem volt, s mikor továbbhajóztam a következőre, ott a társaság csupa durva fickóból állt. Most gyönyörűség volt látnom ezt a kettőt, amint feljöttek a fedélzetre. Az egyik néger volt, az igaz, de mindkettő kicsípte magát, csíkos pizsamát viseltek és szalmakalapot, Case meg elment volna akár egy nagyvárosban is. Sárga volt és épphogy középtermetű, sasorrú, a szeme fakó, szakálla nyírott. Senki nem tudta, hová való, csak annyit, hogy az anyanyelve angol; nyilván jó családból származott, és kitűnő nevelést kapott. Művelt is volt; pompásan harmonikázott, s egy madzag, parafadugó, vagy egy pakli kártya segítségével olyan trükköket mutatott be, hogy az bárki bűvésznek a becsületére válnék. Ha akart, úgy társalgott, hogy az szalonba is beillett volna, ha akart, káromkodott, mint egy jenki vitorlamester, vagy halandzsázott, hogy az még egy kanakának is a gyomrára ment. Case modora mindig olyan volt, amilyet éppen a leghasznosabbnak tartott, s mindegyik természetes, mint ami vele született. Bátor volt, mint az oroszlán, és ravasz, mint a patkány, s ha most nincs a pokolban, akkor pokol nincs is. Mindössze egyvalamit tudok a javára írni: szerette a feleségét és nyájas volt hozzá. Az asszony szamoai volt, és szamoai módon vörösre festette a haját; s mikor Case-t utolérte a halál (ezt majd elmesélem), fura dolog derült ki róla - végrendeletet készített akár egy keresztény, és az özvegy örökölt utána mindent: mindent, ami Case-é volt, mindent, ami a Fekete Jack-é, sőt, még annak is java részét, ami Billy Randallt illette volna, mert Case vezette az üzleti könyveiket. Így hát az özvegy hazament a *Manu'a* szkuneren, s mind a mai napig úri hölgy a maga szigetén.

De minderről azon az első reggelen még annyit se sejtettem, mint a ma született gyermek. Case úriember módjára, jó barát módjára viselkedett, szívesen fogadott Falesában, fölajánlotta szolgálatait, s ez igen hasznos volt, mert nem ismertem a bennszülötteket. A nap java részét végigüldögéltük a kabinban, ittunk és ismerkedtünk; soha senkivel nem találkoztam, akinek a szava annyira a lényegre tapintott volna, mint az övé. A szigetvilágban nem volt nála okosabb - és agyafúrtabb - kereskedő. Úgy rémlett, Falesa igen jó hely, s minél többet ittam, annál könnyebb lett a szívem. A legutóbbi megbízottunk félóra leforgásán belül hagyott itt csapot-

papot, alkalmi utasként menekült egy messzi nyugatról jött munkásszállító hajón. Mikor a kapitány megjött, a telepet zárva találta, a kulcsot a bennszülöttek lelkipásztoránál, s ugyanott egy levelet is, amelyben a szökevény beismeri, hogy halálosan félt. A cégnek azóta nem volt itt képviselete, s így természetesen nem volt mit berakodni sem. Amellett a széljárás jó volt, a kapitány azt remélte, hajnalra, dagálynál, eléri a következő szigetét, az árum kirakodása tehát élénken ment. Semmi szükség, hogy vacakoljak vele, mondta Case, senki nem nyúl hozzá. Falesában mindenki becsületes, legfeljebb egy-egy csirkének, fölös késnek vagy rúd bagónak, ha lába kél; legokosabb, ha nyugton ülök, míg a hajó el nem indul, akkor meg egyenesen hozzámegyek, meglátogatom az öreg Randall kapitányt, a part atyját, eszem, ami van, aztán, ha besötétedett, hazamegyek aludni. Így történt, hogy dél volt már, s a hajó is továbbment, mikor először tettem a lábam a falesai partra.

Megittam már egy-két pohárral a fedélzeten; hosszú tengeri út volt mögöttem, a föld hát úgy ingott alattam, mintha hajón járnék. A világ, mintha mindent frissen festettek volna; lépteim muzsikáltak; Falesa akár maga lehetett volna a tengerész-paradicsom, ha ilyen léteznék, s ha nem létezik, hát elég baj! Jó volt füvet taposni, fölnézni a zöld hegyekre, látni a férfiak zöld koszorúit, és a nők rikító, kék és vörös ruháit. Hol tűző napon, hol hűvös árnyékban jártunk, s mindkettő jólesett; a falu valamennyi barna, borotvált fejű gyereke mögöttünk ügetett, s csipogott vidáman, mint megannyi összecsődült kiscsibe.

- Ejnye - mondta Case -, feleséget kell kerítenünk magának.

- Úgy van - mondtam. - Erről el is feledkeztem.

Rajzoltak körülöttünk a lányok, én kihúztam magam, és körülnéztem köztük, mint egy basa. A hajó kedvéért mind kiöltöztek; szemrevalók a falesai lányok. Ha van hibájuk, hát kissé túlméretezett a faruk; épp erre gondoltam, mikor Case megérintette a vállam.

- Az ott csinos - mondta.

Láttam, hogy túloldalt egy lány közeledik egyedül. Halászni volt; csak egy szál ingben, az is csuromvíz. Fiatal volt, s a szigeti lányokhoz képest nagyon karcsú, homloka magas, szeme furcsán vad, és mégis ártatlan, átmenet a macska- és a csecsemőszem közt.

- Ki ez a lány? - kérdeztem. - Ez megtenné.

- Uma - mondta Case. Odaszólította a lányt, s az anyanyelvén beszélt vele. Nem értettem, mit mond; de a lány beszélgetés közben gyors, félénk pillantást vetett rám, mint a gyerek, ha ütés elől próbál kitérni, aztán megint lesütötte a szemét, majd váratlanul elmosolyodott. Széles szája volt, ajka és álla szépen metszett, mint egy szoboré; mosolya fölvillant, s már el is tűnt. Csak állt, lehajtott fejjel, várt, míg Case befejezi, válaszolt a dallamos polinéziai nyelven, nyíltan a szemébe nézett, válaszképpen megint Case beszélt, majd Uma meghajolt, és elment. Nekem csak a meghajlásban volt részem, szeme most nem villant rám, s egy mosolygós szava nem volt hozzám.

- Azt hiszem, rendben van - mondta Case -, azt hiszem, megkaphatja. Majd elintézem az öregasszonnyal. Egy rúd bagóért magáé a legjava - tette hozzá gúnyosan.

Gondolom, a lány emlékezetemben még mindig élő mosolya tette, hogy élesen válaszoltam. - Nem olyanfajtának látszik - kiáltottam.

- Nem tudok róla, hogy olyasfajta volna - mondta Case. - Azt hiszem, megbízható, mint a posta. Magának való lány, nem mászkál a bandával, meg más efféle. Nem, nehogy félreértsen, Umával rendben van a dolog. - Lelkesen beszélt, s ez meg is lepett, meg jól is esett. - Persze - folytatta -, nem tudtam volna ilyen biztosan megszerezni, ha nem tetszenék neki a maga orra. Most már csak maradjon a háttérben, és hagyja, hadd dolgozzam meg az anyját a magam módján, én pedig szállítom a lányt az esküvőre, a kapitány házába.

Nem nagyon szíveltem az esküvő szót, és ezt meg is mondtam.

- Ó, meg ne ártson az az esküvő - mondta. - A Fekete Jack a lelkész.

Most már láttuk is ennek a három fehér embernek a házát; itt ugyanis a néger is fehérnek számít, és ugyanígy a kínai is! Fura ötlet, de ez már így van a szigeteken. Deszkaház volt, előtte keskeny, rozoga veranda. Az üzlet elöl: pult, mérleg, s a lehető legszegényesebb árukészlet. Egy-két láda húskonzerv, egy kis hordó kétszersült, néhány vég pamutvászon, mi ez ahhoz képest, amim nekem van, csupán csempészáru bőven, lőfegyver és pálinka. Ha más konkurrensem nincs, csak ezek itt, gondoltam, akkor egész jól elboldogulok Falesában. Igen, más téren nem versenyezhettek velem, csak puska és ital dolgában.

A hátsó szobában ott volt az öreg Randall kapitány, bennszülött módra guggolt a padlón, kövér volt és fakó, derékig meztelen, szürke, mint a borz, szeme italtól merev. Testét ősz szőrzet borította, és sűrűn lepték a legyek, egy épp a szeme sarkában - meg se rezzent; a moszkitók úgy zúgtak körülötte, mint a méhek. Bárki épeszű ember nyomban kivitte és eltemette volna; néztem, és arra gondoltam, hetvenéves, valamikor hajón parancsnokolt, csinosan kiöltözött, kijött a partra, nagy volt a hangja az ivókban és konzulátusokon, klubok verandáin üldögélt, s ettől a gondolattól fölkavarodott a gyomrom, és kijózanodtam.

Megpróbált fölállni, mikor beléptem, de ez reménytelen volt, így aztán kezet nyújtott, és valami üdvözlésfélét dadogott.

- Papa ma reggel meglehetősen leszopta magát - jegyezte meg Case. - Járvány van, és Randall kapitány a gint óvatosságból issza, nehogy ráragadjon, mi, Papa?

- Azt még életemben nem ittam! - kiáltotta felháborodottan a kapitány. - Igyék az egészségemre, Mr. Hogyishívják... merő óvatosságból.

- Jól van, Papa - mondta Case. - De most szedd össze magad. Esküvő lesz, Mr. Wiltshire itt akar esküdni.

Az öreg megkérdezte, kit veszek el.

- Umát - mondta Case.

- Umát! - kiáltotta a kapitány. - Minek neki Uma? Hisz az egészsége kedvéért jött ide, nem? Mi az ördögnek neki Uma?

- Pofa be, Papa - mondta Case. - Nem te veszed el. Ha jól tudom, se a keresztapja, se a keresztanyja nem vagy. Ha jól tudom, Mr. Wiltshire szeretné jól érezni magát.

Ezután bocsánatot kért, hogy el kell mennie az esküvő ügyében, s magamra hagyott ezzel a szerencsétlen emberronccsal, az üzlettársával, s (az igazat megvallva) a balekjával. A bolt és a telep egyaránt Randallé volt, Case és a néger csak élősködtek rajta, ellepték és felzabálták, ha egyszer nem volt több esze. Végül is senkinek nem ártok vele, ha azt mondom, és nem többet, hogy már első találkozásra annyira nyomasztóan hatott rám Billy Randall, hogy az időt, amit a társaságában töltöttem, valósággal lidércnyomásnak éreztem.

A szoba fullasztóan meleg volt, és teli legyekkel, a ház meg koszos, alacsony és kicsi, s ráadásul rossz helyen is állt, a falu mögött, a bozót szélén, és így kiesett az útból. A három embernek a padlón a fekhelye, szanaszét lábosok és tányérok. Bútor semmi; hisz Randall, ha rájött a dühöngés, mindent darabokra tört. Ültem a padlón, és ettem, amit Case felesége elénk tálalt; egész estig ez az emberroncs szórakoztatott, botladozó nyelvvel ocsmány régi vicceket és hosszú régi történeteket mesélt, nagyokat fújtatva nevetett rajtuk, fogalma se volt, hogy én mennyire levert vagyok. Egész idő alatt iszogatta a gint. Néha-néha elnyomta az álom, majd dideregve, nyöszörögve fölriadt, és újra meg újra megkérdezte, hogy miért akarom elvenni Umát. "Barátom - hajtogattam magamban -, csak aztán vénségedre ilyen ne légy, mint ez itt."

Talán délután négy lehetett, mikor a hátsó ajtó lassan kinyílt, s egy furcsa bennszülött öregasszony kúszott be a házba, szinte a hasán. Sarkig feketébe volt bugyolálva; ősz haja csimbókos; arcán tetoválás, pedig az itt a szigeten nem volt szokásban; szeme nagy, fényes és háborodott. Szemét megjátszott elragadtatással szegezte rám. Nem volt egy érthető szava sem, csak csemcsegett, cuppogott, nyámmogott, mint egy gyerek a karácsonyi pudingon. Átvágott a házon, egyenesen felém, s még oda sem ért hozzám, már elkapta a kezem, és nyávogott, dorombolt fölötte, mint egy nagy macska. Ebből valami énekfélébe csapott át.

- Hát ez ki az ördög? - kiáltottam, mert a dolog megdöbbentett.

- Fa'avao - mondta Randall; láttam, hogy a padlón elhúzódik a legtávolabbi sarokba.

- Csak nem fél tőle? - kiáltottam.

- Méghogy félek! - kiáltotta vissza a kapitány. - Drága barátom, utálom! Máskor be se teheti ide a lábát, de ma, gondolom, más a helyzet, az esküvő miatt. Ez ugyanis Uma anyja.

- Jól van, mondjuk, hogy az; de akkor is, mit művel itt? - kérdeztem ingerültebben, s talán ijedtebben is, mint szerettem volna; a kapitány azt mondta, valami hosszú verset mond a dicséretemre, mert elveszem Umát.

- Na jól van, öreg hölgy - mondtam, s nagy nehezen kipréseltem magamból egy nevetést -, ahogy parancsolja. De ha a kezemmel végzett, lesz szíves a tudtomra adni.

Úgy viselkedett, mintha értette volna; az ének átcsapott egy éles kiáltásba, és megszakadt; az öregasszony, ahogy jött, kikúszott a házból, és beleveszett a bozótba, mert mire kiértem a nyomában az ajtón, már eltűnt.

- Fura szokások - mondtam.

- Fura népség - mondta a kapitány, s meglepetésemre keresztet vetett csupasz mellére.

- Hello! - mondtam. - Maga pápista?

- Ízig-vérig baptista vagyok - utasította vissza megvetően a feltevést. - De drága barátom, pápistáknak is lehetnek jó ötleteik. Ez is az. Fogadja meg a tanácsomat: valahányszor Fa'avaóval, Umával, Vigoursszal, vagy ebből a népségből bárkivel találkozik, csak hányja magára a keresztet, tegyen úgy, mint én. Világos? - kérdezte, és megismételte a jelet, és homályos szemével rám kacsintott. - *Nem*, uram - tört ki megint. - Nincs itt semmiféle pápista - és jó ideig elszórakoztatott vallási nézeteivel.

Vagy rögtön magammal kellett volna vinnem Umát, vagy ki kellett volna menekülnöm a házból, ki a tiszta levegőre, a tiszta tengerre, vagy valami megfelelő folyóra - de az az igazság, hogy lekötelezettje voltam Case-nek; és amellett soha emelt fővel nem járhattam volna a szigeten, ha a nászéjszakámon megszököm egy lánytól.

A nap lenyugodott, az égbolt tűzvörös volt, a lámpa egy idő óta már égett, mikor Case visszatért Umával és a négerrel. A lány fölöltözött és beillatosította magát; rakott szoknyája finom tapa, mely redősebbet mutat, mint bármi selyem; sötét mézszínű keble födetlen, csak fél tucat mag- és virágfüzér díszíti; hajában s a füle mögött vérvörös hibiszkuszvirágok. Illendőbben menyasszony nem is viselkedhetett volna; komoly volt és hallgatag; arra gondoltam, szégyen, hogy ebben az ocsmány házban, és ez elé a vigyorgó néger elé állunk. Szégyenkeztem, mondom, ez a szélhámos magas papírgallért viselt, és a könyv, amelyből úgy tett, mintha fölolvasna, egy regény páratlan kötete volt, és az esketés szavai leírhatatlanok. Mikor a kezünk összekapcsolódott, elfogott a lelkiismeret-furdalás; s mikor megkaptuk a házasságlevelet, kísértést éreztem, hogy fölborítsam az alkut, és bevalljak neki mindent. Íme a házasságlevél, Case körmölte, aláírásostul, mindenestül, pénztárnaplója egy kitépett lapjára:

> *Ezennel tanúsítom, hogy Uma, Fa'avao lánya, Falesában... szigetén, egy hétre törvénytelenül hozzáment Mr. John Wiltshire-hez, s hogy Mr. Wiltshire-nek, ha kedve tartja, bármikor joga van őt a fenébe küldeni.*

JOHN BLACKAMOAR
a hajóbörtön lelkésze

A kiadmány hiteléül
WILLIAM RANDALL
hosszújáratú tengerészkapitány
anyakönyvvezető

Szép kis irat, mondhatom, ahhoz, hogy egy lány kezébe adják, és végignézzék, amint elrejti, mint egy aranykincset. Az ember talán még kevesebbtől is kutyául érezné magát. De errefelé ez így ment, és (nyugtattam magam) ez legkevésbé sem a mi hibánk, fehér embereké, hanem a misszionáriusoké. Ha békén hagyják a bennszülötteket, most semmi szükségem szélhámoskodásra, hanem azt veszem feleségül, akit akarok, és akkor hagyom ott, mikor a kedvem tartja, mégpedig tiszta lelkiismerettel.

Minél jobban szégyenkeztem, annál jobban siettem: vágyaink is találkoztak, alig váltottam szót a többi kereskedővel. Case korábban erőnek erejével tartóztatott, de most, hogy célját elérte, mintha erőnek erejével szabadulni szeretett volna tőlem. Uma, mondta, majd hazavezet, és mind a hárman még odabent elbúcsúztak tőlünk.

Már majdnem öreg este volt; a falu illatozott a fáktól, virágoktól, tengertől s a fövő kenyérfagyümölcstől; a zátony felől szépen zúgott a tenger, és messziről a fák és házak közül kellemes férfi- és gyerekhangok hallatszottak. Jólesett mélyen beszívnom a szabad levegőt, jólesett, hogy végre nem a kapitányt, hanem ezt a lányt látom az oldalamon. Szakasztott úgy éreztem, mintha az óhazából való volna, egy pillanatra elfeledkeztem magamról, megfogtam a kezét, hogy úgy sétáljunk. Ujjaink összekulcsolódtak, hallottam, hogy mélyen és szaporán lélegzik, majd hirtelen arcához szorította a kezem: - Te jó! - kiáltotta, és előreszaladt, majd megállt, visszanézett, mosolygott, így vezetett át a bozót szegélyén, s szép nyugodtan hazáig.

Az az igazság, hogy Case a nevemben stílusosan udvarolt - a lánynak azt mondta, hogy bolondulok érte, a következményekkel nem törődöm, s szegényke, mindazt tudván, amit akkor én még nem tudtam, egy szóig el is hitte, és megkótyagosodott a hiúságtól és hálától. Mondom, minderről fogalmam sem volt; azok közé tartozom, akik szigorúan ellene vannak a bennszülött nőkkel való mindennemű ostoba kapcsolatnak, mert annyi fehérről hallottam, hogy fölzabálták, vagy bolonddá tették a felesége rokonai; ezt nyomban tisztázni kell, mondtam magamban, neki is tudtára kell adnom. De olyan kedves és csinoska volt, ahogy el-elszaladt és megvárt, s mindezt úgy csinálta, mint egy gyerek vagy egy barátságos kiskutya, hogy mást nem tehettem, mennem kellett utána, akárhová ment, fülelnem meztelen talpa surranására, és lesnem, hol csillan meg teste a homályban. És eszembe jutott valami más is. Mint a cica játszik velem, most, hogy kettesben vagyunk, de bent a házban úgy viselkedett, mint egy grófnő, büszke alázattal. És a ruhája - akármilyen kevéske ruha volt is, és akármilyen bennszülött-módi - a finom tapa és a finom illatszer, és a vörös virágok és a magvak, melyek csillognak, mint a gyöngy, csak nagyobbak - egyre inkább úgy éreztem, hogy valóban valami grófnőféle, aki hangversenyre öltözött, hogy nagy énekeseket hallgasson, nem pedig egy magamfajta szegény kereskedő élettársa.

Ő volt az első a házban, én meg se tudtam moccanni, míg föl nem lobbant a gyufa, és az ablakban ki nem gyulladt a lámpa. Csudaszép telep volt, korallból épült, ugyancsak széles verandával, s a nagyszobája magas volt és tágas. Bőröndjeimet és ládáimat egymás hegyen-hátán, összevissza bezsúfolták a szobába; a zűrzavar kellős közepén, az asztalnál ott állt Uma, és várt. Árnyéka fölnyúlt a falon, és beleveszett a vastető üresébe; állt fényesen az árnyéka előtt, és bőrén megcsillant a lámpafény. Én megálltam az ajtóban, ő rám nézett, és nem szólt, tekintete türelmetlen volt, és mégis félénk. Aztán megérintette a mellét.

- Én... tied feleség - mondta. Ez még sose történt meg velem; az iránta érzett vágy most úgy rázta meg egész valómat, úgy kapott belém, mint a szél a vitorlába.

Akkor se tudtam volna szólni, ha akartam volna; és ha tudtam volna, akkor se szóltam volna. Szégyenkeztem, hogy ennyire megbolydultam egy bennszülöttért, és szégyelltem az esküvőt is, és a házasságlevelet, amelyet a szoknyájában őrzött, mint féltett kincsét; elfordultam hát, és úgy tettem, mintha a holmim közt turkálnék. Az első, amit fölfedeztem, egy láda gin volt, többet nem is hoztam magammal, és részben a lány kedvéért, részben meg az öreg Randall szörnyű emlékének hatása alatt, váratlan elhatározásra jutottam. Fölfeszítettem a láda tetejét. Egy zsebdugóhúzóval kinyitogattam valamennyi üveget, és kiküldtem Umát, öntögesse ki az üvegeket a verandáról.

Miután végzett, visszajött, és zavartan nézett rám.

- Nem jó - mondtam, mert most már inkább ura voltam a nyelvemnek. - Ember iszik, nem jó.

Erre rábólintott, de láttam, gondolkozik. - Miért hoztad? - kérdezte hirtelen. - Nem akarol inni, nem hozol, azt hiszem.

- Igazad van - mondtam. - Valamikor sokat ittam, de most nem fogok. Nem tudtam, ugye, hogy lesz egy kis feleségem. És azt hiszem, ha iszom, kis feleségem fél.

Az, hogy nyájasan szóljak hozzá, szinte több volt, mint amennyire fölkészültem; valamikor megesküdtem, hogy soha nem mutatok gyöngeséget egy bennszülött előtt, s most kénytelen voltam ezt megszegni.

Ültem a nyitott láda mellett, ő meg állt, és komolyan nézett le rám. - Azt hiszem, te jó ember - mondta. Majd váratlanul lerogyott mellém a padlóra. - Tied vagyok egészen, mint disznó! - kiáltotta.

Második fejezet
A kiközösítés

Másnap, közvetlenül napkelte előtt kijöttem a verandára. Kelet felől az én házam volt az utolsó; mögötte erdős, sziklás hegyfok emelkedett, s ez elrejtette a fölkelő napot. A háztól nyugatra gyors vizű, hideg patak folyt, azon túl a falu kókuszpálmákkal, kenyérfákkal és házakkal pöttyözött zöldje következett. A zsaluk egy része csukva volt, egy része nyitva; láttam még kifeszítve a szúnyoghálókat s alattuk az ébredező vagy felülni készülő emberek körvonalait; mások meg, ameddig a zöld elnyúlt, óvatos-némán, tarka hálóruháikba burkolóztak, mint a beduinok a bibliai képeken. Halálos, ünnepélyes és fagyos csönd volt, és a hajnal fénye, mint a tűz csillant meg a lagúna vizén.

De ami aggasztott, az közelebb volt hozzám. Talán tucatnyi fiatalember és gyerek vette körül félkörben a házamat; a patak kettévágta sorukat, néhányan innét voltak, néhányan odatúl, egyikük középen egy nagy kerek kövön; valamennyien csöndben üldögéltek, takarójukba burkolóztak, s mint a vadászkutyák, merőn bámultak rám és a házra. Furcsa, gondoltam, miközben kimentem. Mire megfürödtem és visszatértem, nemcsak, hogy mindet ott találtam, de két-három fővel meg is szaporodtak. Most még furcsábbnak találtam a dolgot. Ugyan, mit láthatnak a házon, hogy ennyire nézik, gondoltam, és bementem.

De ez a bámész népség nem ment ki a fejemből, és megint kijöttem. A nap már fölkelt, de az erdős hegyfok mögött csönd volt. Talán egy negyedóra, ha elmúlt közben. A tömeg ezalatt ugyancsak megszaporodott, ott sorakozott jó darabig a patak túlsó partján - volt vagy harminc felnőtt, s gyerek kétszer annyi, egyik-másik állt, egyik-másik a földön kuporgott, de valamennyi az én házamat bámulta. Életemben csak egyszer láttam, hogy dél-tengeri faluban egy házat így körülvettek, de ott a kereskedő épp csépelte a feleségét a házban, az asszony meg visítozott. Itt azonban nem volt semmi; a tűzhelyben égett a tűz, keresztényi módon bodorodott fölfelé a füst; minden tipp-topp, bristoli módra. Az biztos, hogy idegen érkezett, de ezt az idegent tegnap is láthatták, s érkezését elég csöndesen vették tudomásul. Hát most mi bajuk? Rátámaszkodtam a korlátra, és visszabámultam. Az ördögbe is, a szemük se rebbent! Olykor-olykor láttam, hogy a gyerekek szólnak egymáshoz, de olyan halkan, hogy még a hangjuk nesze sem ért el idáig. A többi olyan volt, mint a faragott kép; csak bámultak rám fénylő szemükkel némán és szomorúan; egyszerre az ötlött eszembe, hogy ha akasztófa

alatt állnék, és ezek a jónépek azért jöttek volna, hogy az akasztásomat végignézzék, az se volna nagyon másmilyen.

Éreztem, inamba száll a bátorságom, s úgy nézem, félek, ami még sose fordult elő velem. Fölálltam, tüntetően nyújtózkodtam, lejöttem a verandalépcsőn, és elballagtam a patak felé. Hirtelen összesúgtak, olyasféle zúgás kelt, mint a színházban, ha fölmegy a függöny, s akik legközelebb voltak, úgy egylépésnyit hátrahúzódtak. Láttam, egy lány fél kézzel belekapaszkodik az egyik fiatalemberbe, s a másik kezével fölfelé mutat; mondott is valamit elfulladt hangon a maga bennszülött nyelvén. Az ösvény mentén, amerre mennem kellett, attól vagy háromlábnyira, három kisfiú üldögélt. Takarójukba burkolózva, borotvált fejükkel, s fejükön a csimbókkal, mulatságos képükkel úgy festettek, mint valami szobor a kandallópárkányon. Csak ültek a földön ünnepélyesen, mint a bírák. Föltartottam az öklöm, és a bütykeimet számláltam, mint aki boltot akar kötni; s mintha úgy láttam volna, hogy a szemük megrebben, és nyelnek egyet. Aztán az egyik fölpattant (a legtávolabbi), és a mamájához futott. A másik kettő igyekezett a nyomában maradni, egymásnak mentek, mind a kettő hasra esett, s bömbölve, anyaszült meztelenül kászálódott ki a takarójából, egy pillanat, és mind a három vágtatott lélekszakadva, visítva, mint egy-egy kismalac. A bennszülöttek, akik soha nem mulasztották el, hogy el ne süssenek valami tréfát, még temetésen sem, most fölkacagtak, de csak röviden, egy vakkantásnyira.

Azt mondják, az ember fél, ha egyedül van. Ez nem igaz. Az ember a sötétben vagy a bozót mélyén épp azért fél, mert nem tudja, nincs-e a szomszédságában egy egész hadsereg. A legfélelmesebb pedig az, ha az ember a tömeg kellős közepén nem tudja, hogy az mit akar. Mikor a kacagás megszűnt, én is megálltam. A gyerekek még szaladtak, ahogy csak a lábuk bírta, az egyik irányba, én meg fordultam vissza az ellenkező irányba. Kijöttem, mint a bolond, és a bütykeimet mutogattam, most meg visszamegyek, mint a bolond. Roppant nevetséges látvány lehettem, s ami legjobban zavarba ejtett, hogy most senki se nevetett, csak egy öregasszony nyögött föl jámborul, ahogy a nonkonformisták szoktak a kápolnában szentbeszéd közben.

- Soha még olyan bolond kanakákat nem láttam, mint ezek a tieid itt - mondtam Umának, mikor kinézett az ablakon a bámészkodókra.

- Ész nekik semmi - mondta utálkozva, amihez annyira értett. És mindössze ennyit beszéltünk a dologról, mert én nem szóltam róla többet, Uma meg olyan természetesnek tartotta, hogy elszégyelltem magam.

Egész nap, reggeltől estig, ott ültek ezek a bolondok a házam nyugati végében és a patak túlsó partján, hol többen, hol kevesebben, és várták a cirkuszt, akármi légyen az - például, hogy lecsap az égből a villám és csontostul, csomagostul megemészt. De estére, vérbeli szigetlakók lévén, ráuntak a dologra, eltakarodtak, és inkább táncoltak egyet a falu nagyházában, este tízig hallottam, hogy énekelnek, tapsolnak, másnapra pedig úgy elfeledkeztek rólam, mintha a világon se volnék. Ha belém csap a villám, vagy megnyílik és elnyel a föld, egy lélek se látja, nem is okul belőle, vagy hogy szokták ezt mondani. De észre kellett volna vennem, hogy nem feledkeztek meg rólam, fél szemmel figyelik minden lépésemet, hátha mégis tapasztalnak valami érdekeset.

Mind a két nap keményen dolgoztam, hogy rendbe szedjem az üzletet, és átvegyem a készletet, amit Vigours itt hagyott. Ugyancsak gyomorforgató munka volt, másra se tudtam gondolni közben, csak erre. Ben, mielőtt elutazott, készített leltárt - tudtam, hogy Benben

megbízhatom -, de látható volt, hogy időközben a raktárt valaki alaposan megdézsmálta. Láttam, hogy amitől elestem, az kiteszi jó hathavi fizetésem és hasznom összegét, és legszívesebben körberugdostam volna magamat a faluban, hogy olyan istenverte szamár vagyok, csak ülök és iszom ezzel a Case-zel, ahelyett, hogy a dolgom után járnék, és fölvenném a leltárt.

De hát eső után köpönyeg. Ami megtörtént, megtörtént. Mindössze annyit tehetek, hogy ami megmaradt, és az új árumat (ezt magam választottam) rendbe rakom, körüljárok és kiirtom a patkányokat és csótányokat, és hamisítatlan sydneyi módra egyenesbe teszem az üzletet. Végül egész mutatós lett; harmadnap reggel, ahogy rágyújtottam a pipámra, megálltam az ajtóban, és benéztem, aztán megfordultam, és fölnéztem a hegyre, a bólogató, s a kopra tonnáit ígérő kókuszpálmákra, a zöldellő falura, aztán láttam a falusi ficsúrokat, és kiszámítottam, hány yard nyomott pamutszövet kell a szoknyájukhoz és ruhájukhoz, úgy éreztem, ez az igazi hely, ahol az ember vagyont gyűjthet, aztán mehet szépen haza kocsmát nyitni. Itt vagyok, ülök a verandán, olyan szép vidéken, hogy annál szebb már nincs is, a ragyogó napon, egy pompás, új és egészséges üzletben, mely fölpezsdíti az ember vérét, akár egy tengeri fürdő; aztán az egész egyszer csak eltűnik, és hazaálmodom magam Angliába, amely végül is undok hideg, nyirkos zug, ahol még annyira sincs világos, hogy az ember legalább olvashatna, megálmodom a kocsmámat, ott áll rézsút egy széles országút mellett, mely olyan, akár egy avenue, és a kocsmán zöld fa a cégér.

Ennyit a reggelről, de a nap múlt, és egy lélek nem sok, annyi sem jött a közelembe, és azok után, amit más szigetek bennszülötteiről tudtam, ezt különösnek találtam. Az emberek kissé kinevették cégünket és szép telephelyeit, különösen a falesai telepet; a kerület ötvenesztendei kopratermése nem elég, hogy kifizetődjék (hallottam, ezt beszélik), márpedig ez túlzás. De ahogy telt a nap, és senki be nem tette a lábát hozzám, kezdtem elcsüggedni; délután három körül kimentem sétálni, hogy felviduljak. Láttam, hogy a zöldben egy reverendás fehér ember közeledik; erről, meg az arcáról, tudtam, hogy pap. Így ránézvést kellemes öreg fickó volt, kezdett már őszülni, és olyan koszos volt, hogy írni lehetett volna vele egy darab papirosra.

- Jó napot, uram! - mondtam.

Lelkesen válaszolt, a bennszülöttek nyelvén.

- Angolul nem tud? - kérdeztem.

- Francia - mondta.

- No hát - mondtam -, az baj, azzal én semmire se megyek.

Közben franciául próbálkozott, aztán megint a bennszülöttek nyelvén, úgy látszik, még ettől várt a legtöbbet. Kitaláltam, hogy más dolga is van, mint hogy velem lopja a napot, de valamit mindenáron közölni akart, s ezért inkább füleltem. Hallottam, Adams nevét emlegeti, aztán Case-t és Randallt - őt a leggyakrabban -, meg azt a szót, hogy "méreg", vagy valami ahhoz hasonlót, meg egy bennszülött szót, de azt nagyon gyakran. Hazamentem, s közben ismételgettem.

- Mit jelent az, hogy "fuszi-oki"? - kérdeztem Umát, már amennyire a szót pontosan vissza tudtam adni.

- Csinálni halott - mondta ő.

- Mi az ördög! - mondtam. - Hallottad te valaha, hogy Case mérgezte volna meg Johnnie Adamst?

- Mindenki tud ezt - mondta Uma gúnyosan. - Ad neki fehér homok, rossz homok. Még megvan neki üveg. Ha ad neked gin, remélem, nem elveszed.

No hát, épp elég efféle történetet hallottam más szigeteken, s mindig szerepelt bennük valami fehér por, így aztán nem sokat adtam rá. Mindenesetre átmentem Randall házába, hátha fölszedek valamit, s Case-t ott találtam a lépcsőn, puskát pucolt.

- Jól lehet itt vadászni? - kérdeztem.

- Prímán - mondta. - A bozót teli van madarakkal. Bár kopra volna annyi - mondta, nekem úgy rémlett, alattomosan -, de az, úgy látszik, nem vet föl minket.

Láttam, a Fekete Jack a boltban épp kiszolgál valakit.

- Ez mintha mégiscsak üzlet volna - mondtam.

- Az első vevő három hét óta - mondta.

- Csak nem? - kérdeztem. - Három hete? Nohát!

- Ha nem hiszi - kiáltotta kissé ingerülten -, menjen, és nézze meg a kopra-raktárt. Mind a mai napig félig üres.

- Tiszta szerencse - mondtam. - Én csak annyit mondhatok, lehet, hogy tegnap még teljesen üres volt.

- Úgy van - mondta és fölkacagott.

- Most jut eszembe - mondtam. - Miféle ember ez a pap? Úgy látom, barátságos.

Erre Case hangosan fölnevetett.

- Hohó! - mondta. - Érteni már, mi baja magának. Galuchet járt magánál. - *Kalucsni atya*, a papot többnyire így emlegették, de Case mindig megadta a névnek a francia cikornyát, s ez is hozzájárult ahhoz, hogy őt átlagon fölülinek tartsuk.

- Igen, találkoztam vele - mondtam. - Úgy látom, nincs valami nagy véleménnyel a maga Randall kapitányáról.

- Hát az nincs! - mondta Case. - Mióta szegény Adamsszel az a baj volt. Utolsó nap, aznap, hogy haldoklott, itt járt a Buncombe kölyök. Találkozott már Buncombe-bal?

Megmondtam, hogy nem.

- Az a félnótás, az a Buncombe! - nevetett Case. - Nohát, Buncombe a fejébe vette, merthogy más pap itt nem akad, csak kanaka, hogy Galuchet atyát kéne hívatnunk, adja fel az öregnek az utolsó kenetet, és áldoztassa meg. Nekem is eszembe jutott, gondolhatja, de azt mondtam, szerintem ezt Adamsszel kéne megbeszélni. De az csak szájalt a vizezett kopráról, mint aki megbolondult. - Ide hallgasson - mondtam neki -, maga nagybeteg. Nem akarja, hogy a Kalucsni meglátogassa? - Rögtön felkönyökölt. - Hozza a papot - mondta -, hozza a papot; ne hagyjon fölfordulni, mint egy kutyát! - Vadul és türelmetlenül beszélt, de elég értelmesen. Nem szólt ellene semmi, így aztán elküldtünk Galuchet-hoz, és megkérdeztük, hogy eljönne-e? De mennyire hogy jött, gondolhatja. Már ugrott is bele az első szóra a koszos gatyájába. De a Papával nem számoltunk. Mert ő konok baptista, a Papa; pápistát ő nem enged be. Fogta, és bezárta az ajtót. Buncombe a szemébe mondta, hogy bigott, azt hittem, nyomban megüti a guta. - Hogy bigott! - mondta. - Méghogy én bigott! Hát azt kellett megérnem, hogy egy ilyen kis senkiházi, mint te, azt mondja rám, hogy bigott! - És nekiesett Buncombe-nak, nekem kellett szétválasztani őket; középen meg ott volt Adams, aki megint bedilizett, és csak mondta-mondta a koprát, mint a sült bolond. Már azt hittem, hogy megdöglök a röhögéstől, mikor Adams váratlanul fölült, melléhez kapott, és elkezdte rázni a hideg. Nehezen halt meg, de nehezen ám - mondta Case.

- És a pappal mi lett? - kérdeztem.

- A pappal? - mondta Case. - Ó, az döngette kinn az ajtót, bennszülöttekért ordítozott, hogy segítsenek betörni az ajtót, visított, hogy egy lelket szeretne megmenteni, meg más efféle. Szóval, szörnyű izgalomban volt a pap. De hát mit tett volna az ember? Johnny elpatkolt, Johnny már nem volt sehol, és az egész utolsó-kenet dolog már idejét múlta. Egyszer aztán Randall hírét vette, hogy a pap Johnny sírjánál imádkozik. Papa eléggé leszopta magát, fogott egy botot, és már ment is, ott térdelt Kalucsni, és körülötte egy csomó bennszülött, aki nézte. Ne higgye, hogy a Papa valamivel is sokat törődik, ha az nem szesz; de most ő meg a pap két óra hosszat szidta egymást bennszülött nyelven, s valahányszor Kalucsni megpróbált letérdelni, Papa mindig nekiesett a bunkóval. Ilyen móka még sose volt Falesában. A vége az lett, hogy Randall kapitányt levette a lábáról valami roham vagy gutaütés, vagy mi, és a pap ép bőrrel úszta meg. De soha ilyen mérges papról nem hallott ember, rohant, panaszt tett a főnököknél rendzavarásért, ahogy ő mondta. De nem volt foganatja, mert a főnökeink itt protestánsok; s mert egyszer már bajt kevert abból, hogy reggel dobszóval kezdik az iskolát, most örültek, hogy az orrára koppinthatnak. Most meg megesküszik, hogy Randall mérget vagy mit adott be Adamsnek, s ha találkoznak, úgy vicsorognak egymásra, mint két majom.

Mindezt olyan természetesen mesélte, hogy természetesebben már nem is lehet, mint aki élvezte a mókát, bár most, hogy ennyivel utóbb visszagondolok rá, úgy érzem, ugyancsak undorító történet. Case azonban sose állította magáról, hogy gyöngéd lélek, csak hogy egyenes és őszinte meg sokoldalú ember; s hogy őszinte legyek, engem teljesen megzavart.

Hazamentem, és megkérdeztem Umát, hogy ő *popey*-e, mert mint megtudtam, a bennszülöttek így hívják a katolikusokat.

- *E le ai!* - mondta. Valahányszor nyomatékosan tagadott valamit, mindig bennszülött szót használt, most pedig nyomatékosan mondott nemet. - *Popey* nem jó - tette hozzá.

Aztán megkérdeztem, mit tud Adamsről és a papról, s ő a maga módján elmondta többé-kevésbé ugyanazt. Nem juthattam hát sokkal messzebb, de egészben véve hajlottam rá, hogy azt higgyem, az egész ügy gyökere az utolsó kenet körüli civódás, a mérgezés meg csak mese.

Másnap vasárnap volt, s így semmi üzlet, aminek utána kellett volna néznem. Uma reggel megkérdezte, hogy elmegyek-e "imádkozni"; mondtam, én aztán nem, s erre maga is szó nélkül otthon maradt. Ez egész valószínűtlennek tetszett egy bennszülött esetében, aki ráadásul nő is, mégpedig olyan nő, akinek mutogatni való új ruhái vannak; minthogy azonban nagyon kedvemre volt, nem kerítettem nagy feneket a dolognak. A fura csak az, hogy a szomszédomban volt a templom, odáig kellett volna csak elmennem, de úgy látszik, ez kissé kiment a fejemből. Kiléptem az ajtón, hogy elmenjek sétálni egyet, és épp akkor zendítettek rá egy zsoltárra. Ez már így van, ha az ember énekszót hall, az mintha vonzaná; én is mindjárt ott találtam magam a templom mellett. Korallból épült, két végén lekerekített, cethalászcsónakhoz hasonló, kicsi és alacsony épület volt, fölötte nagy, bennszülött módra fölhúzott tető, az ablaknyílásokon semmi ablak, és az ajtónyílásokon sincs ajtó. Bedugtam a fejem az egyik ablakon, s amit láttam, az számomra annyira új volt - minden egészen más, mint azokon a szigeteken, amelyeket ismertem -, hogy ott maradtam és leskelődtem. A gyülekezet a földre terített gyékényeken ült, az asszonyok az egyik, a férfiak a másik oldalt, s mind szörnyűségesen kiöltözve - az asszonyok ruhában és boltban vett kalapban, a férfiak ingben és fehér zakóban. A zsoltár véget ért; a lelkész, egy megtermett kanaka, lelkesen prédikált a szószéken. Nagyon belemelegedett, azt láttam, annyira hadonászott, méltatlankodott, erősködött, hogy szinte úgy rémlett, veszekszik a híveivel. Nos, váratlanul fölnézett, és a szemünk találkozott. Szavamra, a pap megtántorodott a szószéken; keze fölemelkedett, szeme kidülledt, s szinte akarata ellenére rám szegeződött, a szentbeszédnek hirtelen vége szakadt.

Az ember az ilyesmit nem szívesen vallja be önmagáról, de én bizony elszaladtam; s ha holnap megint ilyen megrázkódtatás ér, megint elszaladok. Azt látnom, hogy egy szónokló kanaka a szó szoros értelmében összeomlik, csak mert engem megpillantott, olyan érzés volt, mintha a világnak kiesett volna a feneke. Egyenesen hazamentem, és otthon is maradtam. De azt ne higgye senki, hogy a dolgot elmeséltem Umának, az ilyesmi nem szokásom. És azt se higgye senki, hogy átmentem Case-hez, és vele beszéltem meg; az igazság az, hogy szégyelltem akár egy szót is szólni róla, féltem, hogy majd mindenki a képembe nevet. Így hát befogtam a szám, de annál többet gondolkodtam, és minél többet gondolkodtam, annál kevésbé tetszett az ügy.

Hétfő estére már világosan láttam, hogy ki vagyok közösítve. Az, hogy egy faluban már két napja megnyílt egy új üzlet, és sem egy férfi, sem egy nő be nem teszi a lábát, hogy megnézze, mit lehet ott kapni, teljesen hihetetlen.

- Uma - mondtam -, azt hiszem, kiközösítettek.

- Hiszem én is - mondta ő.

Közben arra gondoltam, jó-e, ha kérdezek tőle többet is, mert ostobaság egy bennszülöttben azt a benyomást kelteni, hogy az ember tanácsot kér, így hát elmentem Case-hez. Sötét volt, s mint általában, kint ült a lépcsőn, egyedül, és bagózott.

- Case - mondtam -, fura dolog történt. Kiközösítettek.

- Ugyan! - mondta. - Ezeken a szigeteken az nem szokás.

- Vagy igen, vagy nem - mondtam. - Azon a szigeten, ahol ezelőtt voltam, szokás volt. Nyugodt lehet, tudom, hogy milyen az, és mint tényt közlöm, hogy ki vagyok közösítve.

- Miért? - kérdezte Case. - Mit csinált?

- Ez az, amit én is szeretnék tudni - mondtam.

- Ó, maga sose fogja megtudni - mondta -, az lehetetlen. De megmondom, én mit csinálok. Majd körbejárok, és megtudom, maga csak legyen nyugodt. Addig is kerüljön beljebb, és beszélgessen a Papával.

- Köszönöm - mondtam -, de inkább itt maradnék kinn a verandán. A maga háza meglehetősen zsúfolt.

- Jó, akkor kihívom a Papát - mondta.

- Drága öregem - mondtam -, szeretném, ha nem hívná. Az az igazság, hogy nem szívelem Mr. Randallt.

Case nevetett, kihozta a lámpát az üzletből, és elindult a faluba. Talán egy negyedórát lehetett távol, s mikor visszajött, iszonyú komolynak látszott.

- Nohát - mondta, és lecsapta a lámpát a veranda lépcsőjére. - Ezt sose hittem volna. Kíváncsi vagyok, miféle pimaszságra vetemednek ezek a kanakák legközelebb; úgy látszik, fogalmuk sincs már, mi az a fehérek iránti tisztelet. Egy hadihajó kéne ide, lehetőleg német, azok tudják, hogy kell a kanakákkal bánni.

- Szóval *kiközösítettek*? - kiáltottam.

- Valami olyasféle - mondta. - Soha még ilyen ronda dolgot nem hallottam. De rám számíthat, Wiltshire, mint férfi a férfira. Jöjjön át holnap reggel kilenckor, majd tisztázzuk ezt a főnökökkel. Tőlem félnek, vagy legalábbis valamikor féltek. De most nagyon kinyílt a csipájuk, nem is tudom, mit gondoljak. Értse meg, Wiltshire - folytatta igen elszántan -, én ezt nem a maga ügyének tekintem, hanem a mi ügyünknek, a fehér ember ügyének. Kitartok maga mellett jóban-rosszban, itt a kezem.

- És azt megtudta, hogy miért? - kérdeztem.

- Még nem - mondta Case. - De holnapra kiszedjük belőlük.

Mindent összevetve, ugyancsak meg voltam elégedve a viselkedésével; sőt, másnap, mikor találkoztunk, hogy elmenjünk a főnökök elébe, és láttam, milyen szigorú és elszánt, még jobban. A főnökök az egyik nagy, ovális házukban vártak, ez azt jelentette, hogy el kellett mennünk az eresz alatt összegyűlt tömeg előtt - ha nem volt ott száz ember, hát egy sem -, asszony, férfi, gyerek, vegyesen. A férfiak közül sokan épp munkába indultak, és zöld koszorút viseltek, s ez a hazai május elsejéket juttatta eszembe. A tömeg szétnyílt, mi ketten bementünk, majd a sokaság hirtelen, haragos-élénken fölzúgott. Öt főnököt találtunk a házban; négy rettentő méltóságteljes férfit, s az ötödiket, egy csupa ránc öreget. Fehér szoknyában és zubbonyban ültek a gyékényeiken; legyező volt a kezükben, mint az előkelő hölgyeknek; a fiatalabbak közül kettő katolikus érmeket viselt, s ez elgondolkodtatott. Nekünk is megvolt a fenntartott helyünk; a ház innenső felén, e nagyságokkal szemközt terítették le a mi gyékényeinket; a ház közepe üres volt; az emberek a hátunk mögött zúgtak, lökdösődtek, s nyakukat nyújtogatták, hogy lássanak; árnyékuk oda hullott elénk, a padló

tiszta kavicsára. Csaknem kijöttem a sodromból a nép izgalma miatt, de a főnökök halk és udvarias megjelenése visszaadta a nyugalmamat, különösen, mikor szószólójuk belekezdett hosszú és halk beszédébe; hol Case, hol meg felém integetett, hol meg öklével ütögette a gyékényt. Egyvalami világos volt: a főnökökben nyoma sincs semmi haragnak.

- Mit beszélt? - kérdeztem, mikor a szónok végzett.

- Ó, csak hogy szívesen látják, és tudják tőlem, hogy valami panaszt akar tenni, hát csak adja elő, majd eligazítják.

- Elég soká tartott, amíg elmondta - állapítottam meg.

- Ó, a többi csupa hízelgés meg *bonjour* meg más efféle - mondta Case. - Tudja, milyenek a kanakák.

- Nohát, tőlem nem sok *bonjour*-t kapnak - mondtam. - Mondja meg nekik, ki vagyok. Fehér ember, brit alattvaló, odahaza rettentő nagy főnök; azért jöttem, hogy jót tegyek velük, és elhozzam nekik a civilizációt; és még ki se raktam az árumat, már kiközösítettek, és egy se mer a házam közelébe jönni! Mondja meg, hogy eszem ágában sincs megsérteni semmiféle törvényüket, ha meg ajándékot akarnak, adok, ahogy illik. Senkit se hibáztatok, ha maga felé hajlik a keze, mondja meg nekik, ilyen az emberi természet, de ha azt hiszik, hogy valami bennszülött ötletükkel fölém kerekednek, nagyon tévednek. És azt is mondja meg nekik kereken, hogy mint fehér ember és brit alattvaló, követelem, magyarázzák meg a viselkedésüket.

Ez volt az én beszédem: tudom, hogyan kell a kanakákkal bánni; mondd meg nekik világosan, hogy mit akarsz, viselkedj velük tisztességesen, és - azt el kell ismernem - mindig beadják a derekukat. Nincs igazi kormányuk, és nincs igazi törvényük, ez az, amit a fejükbe kell verni; és még ha volna is, tiszta röhej azt a fehér emberre alkalmazni. Nem is rossz: az ember eljön ilyen messzire, és még csak ne is tehesse, amit akar. Már a puszta gondolat is meglehetősen kihozott a sodromból, s ezért elég nagy hangon mondtam el a beszédemet. Aztán Case lefordította - vagy legalábbis úgy tett, mintha lefordította volna -, az első főnök válaszolt rá, aztán a második, a harmadik, mind ugyanabban a modorban, fesztelenül és udvariasan, de ugyanakkor ünnepélyesen is. Valaki föltett Case-nek egy kérdést, ő válaszolt rá, mire mindenki (főnökök és köznép) hangosan kacagni kezdett. Utoljára a ráncos öreg fickó és a termetes fiatal főnök, aki elsőnek beszélt, mintha valami katekizmusfélét kérdezett volna ki Case-től. Néha észrevettem, hogy Case védekezni próbál, de úgy rontanak rá, mint a kutyák, s neki csurog a veríték a képéről. Ez nem volt valami szívderítő látvány, mint ahogy azt is ocsmány volt hallani, hogy Case egy-egy válaszára felnyög, és zúgni kezd a tömeg. Szörnyű nagy kár, hogy nem tudtam bennszülött nyelven, mert (azt hiszem) Case-t házasságom felől faggatták, s nehéz dolga lehetett, hogy tisztára mossa magát. De sose féltsük Case-t; volt annyi esze, hogy akár egy parlamentet is elvezessen.

- No, vége? - kérdeztem, mikor csönd lett.

- Gyerünk innét - mondta, és az arcát törülgette -, majd kint elmondom.

- Csak nem akarja azt mondani, hogy nem függesztették fel a kiközösítést? - kiáltottam.

- Fura dolog ez - mondta -, majd kint elmondom. Okosabb, ha elmegyünk.

- Márpedig én nem hagyom annyiban - kiáltottam. - Nem vagyok én olyan ember! Még hogy meghátráljak egy maroknyi kanaka előtt.

- Okosabban tenné - mondta Case.

Rám nézett, és intett a szemével; az öt főnök is engem nézett, elég udvariasan, de valahogy hegyesen; az emberek szintén, nyakukat nyújtogatták, és lökdösődtek. Eszembe jutott az a népség, amelyik a házamat figyelte, s hogy a pap mekkorát ugrott a pulpituson, már csak attól is, hogy meglátott, s az egész ügyet annyira rendkívülinek éreztem, hogy fölálltam, és követtem Case-t. A tömeg megint utat nyitott, tágabbat, mint az előbb, a szélen a gyerekek visítva elrohantak, s mi ketten, fehérek, kisétáltunk, ők meg álltak, és néztek minket.

- Nahát - kérdeztem -, mi ez az egész cirkusz?

- Az az igazság, hogy magam sem tudom pontosan. Valamiért neheztelnek magára - mondta Case.

- Még hogy kiközösíteni valakit, csak mert neheztelnek rá! - kiáltottam. - Ilyet se hallottam soha!

- Annál is rosszabb - magyarázta Case. - Maga nincs kiközösítve, én már annak idején megmondtam, hogy másról van szó. Az emberek nem hajlandók a közelébe menni, Wiltshire, ez a helyzet.

- Nem hajlandók a közelembe jönni? Hogy érti ezt? Miért nem hajlandók a közelembe jönni? - kiáltottam.

Case habozott. - Úgy látszik, félnek magától - mondta halkan.

Földbe gyökerezett a lábam. - Hogy félnek? - ismételtem. - Maga megbolondult, Case? Már miért félnének?

- Bár tudnám - felelte Case és a fejét rázta. - Úgy látszik, valami ostoba babona. Azt hiszem, az lehet - mondta. - Valahogy úgy, mint Vigoursszal.

- Szeretném tudni, hogy érti ezt; arra kérem, magyarázza meg - mondtam.

- Nos, mint tudja, Vigours meglépett, és itt hagyott csapot-papot mondta. - Valami babona-dolog miatt, sose jöttem rá a nyitjára, de a vége felé már rondán festett a dolog.

- Hát én ezt másként hallottam - mondtam -, és azt hiszem, okosabb, ha megmondom. Én úgy hallottam, hogy maga miatt szökött meg.

- Ó, gondolom, szégyellte megmondani az igazságot - mondta Case. - Gondolom, úgy vélte, hogy ostobán hangzik. Hisz tény, hogy én zavartam el innét. "Az én helyemben maga mit tenne, öregem?" - kérdezte. "Menjen - mondtam -, egy pillanatig se gondolkozzék." Én voltam a legboldogabb, mikor láttam, hogy eltisztul innét. Nem vagyok az az ember, aki hátat fordít a cimborájának, ha szorult helyzetbe kerül, de akkora kavarodás volt itt a faluban, hogy magam sem tudtam, mi lesz a vége. Ostoba voltam, hogy annyira kiálltam Vigoursért.

Szememre is hányták ma. Nem hallotta, hogy Maea, az a fiatal főnök, az a döher, "Viká"-ról locsogott? Az a Vigours, őutána érdeklődött. Úgy látszik, még nem felejtették el.

- Ez mind nagyon szép - mondtam -, de ebből még nem derül ki, mi bajuk; nem derül ki, mitől félnek, hogy mi jár a fejükben.

- Bárcsak tudnám - mondta Case -, ezt tiszta szívemből mondom.

- Gondolom, meg is kérdezhette volna - mondtam.

- Megkérdeztem - mondta. - Bizonyára látta, ha csak nem vak, hogy a kérdezősködés visszafelé sült el. Elmentem addig, ameddig csak egy fehér emberért el mertem menni, de mikor észrevettem, hogy magam kerültem pácba, elsősorban a magam bőrét mentettem. Az a vesztem, hogy túlságosan jószívű vagyok. És ha szabad azt mondanom, maga meglehetősen furcsamód adja tanújelét a hálájának az iránt, aki nyakig belemászott a pácba a maga dolga miatt.

- Igen, ez olyasmi, amire magam is gondoltam - mondtam. - Ostoba volt, hogy annyira kiállt Vigours mellett. Az egyetlen vigasz, hogy mellettem már nem állt ki annyira. Észrevettem, hogy be se tette a lábát a házamba. Ismerje be: ezt eddig egy szóval se említette.

- Tény, hogy nem - mondta. - Véletlenségből, s ezért elnézését kérem, Wiltshire. De ha már szóba került, akkor egészen őszinte leszek.

- Ezt úgy érti, hogy eddig nem volt az? - kérdeztem.

- Végtelenül sajnálom, öregem, de így van - mondta Case.

- Egyszóval fél? - kérdeztem.

- Egyszóval félek - mondta.

- Még mindig semmi oka, hogy ki vagyok közösítve? - kérdeztem.

- Mondtam már, hogy nincs kiközösítve - magyarázta. - A kanakák nem hajlandók a közelébe menni, ennyi az egész. Ki kényszeríthetné őket? Mi kereskedők nagyon arcátlanok vagyunk, ezt meg kell mondanom; megszegetjük ezekkel a nyomorult kanakákkal a törvényeiket, megszegetjük a tabuikat, és így tovább, amikor csak az érdekünk úgy kívánja. De azt hiszem, azt maga se hiszi komolyan, hogy majd törvényt hoznak, amely mindenkit kötelez, hogy a maga boltjában vásároljon, akár akar, akár nem? Gondolom, azért mégsem ennyire arcátlan. És ha mégis, meglehetősen furcsa, hogy ezt pont nekem mondja. Ha nem veszi rossz néven, Wiltshire, szeretnék rámutatni, hogy magam is kereskedő vagyok.

- Én a maga helyében inkább hallgatnék az arcátlanságról - mondtam. - Ebből valahogy az derül ki, legalábbis én úgy látom: Ezeknek az embereknek velem nem szabad, magával viszont kell üzletet kötniük. Magáé kell legyen a kopra, én pedig menjek a pokolba, vagy kössem föl magam. És én nem tudok bennszülött nyelven, és maga itt az egyetlen említésre méltó ember, aki beszél angolul, és van olyan pofátlan, hogy megpróbálja nekem beadni, hogy az életem veszélyben forog, de hogy miért, azt állítólag nem tudja.

- Nos, mást pedig nem mondhatok - szögezte le. - Nem tudom. Bár tudnám.

- Így tehát hátat fordít nekem, és magamra hagy. Ez a helyzet? - kérdeztem.

- Ha ilyen ocsmányul akarja megfogalmazni - mondta. - Én csak annyit mondtam: kerülni akarom magát; ha nem kerülöm, én is bajba jutok.

- Nos - mondtam -, szép kis fehér ember.

- Ó, megértem én magát: kijött a sodrából - mondta. - A maga helyében én is kijöttem volna. Ez igazán megbocsátható.

- Jó - mondtam -, akkor menjen, és bocsásson meg valahol másutt. Én erre megyek, maga meg arra.

Miután elváltunk, egyenesen hazamentem, földúltan, s rajtakaptam Umát, hogy éppen az eladásra szánt holmikat próbálta föl, akár egy gyerek.

- Szép dolog - mondtam -, hagyod abba ezt a szamárságot! Szép kis disznóólat csináltál itt nekem, mintha nem lenne amúgy is elég bosszúságom. Ha jól emlékszem, azt mondtam, csinálj ebédet!

Azt hiszem, mondtam még neki egy-két gorombaságot, amit megérdemelt. Nyomban fölállt, mint egy közlegény a tiszt előtt; mert meg kell mondanom, jól nevelt volt, nagyon tisztelte a fehéreket.

- Nohát - mondtam -, te idevalósi vagy, neked ezt meg kell értened. Mondd, miért vagyok én kiközösítve? Vagy ha nem vagyok kiközösítve, miért fél tőlem ez a népség?

Állt, és nézett rám akkora szemekkel, mint egy-egy leveses tányér.

- Te nem tud? - zihálta végül.

- Nem - mondtam. - Honnét tudnám, mit gondolsz? Ott, ahonnét jöttem, nem voltak ilyen őrültségek.

- Ese nem mondta? - kérdezte újra.

(A bennszülöttek Case-t hívták *Ese*-nek; lehet, hogy ez "idegen"-t jelentett, vagy "különös ember"-t, az is lehet, hogy "papajá"-t, de a legvalószínűbb, hogy egyszerűen félrehallották a nevét, s így ejtették kanakául.)

- De nem ám! - mondtam.

- Átkozott Ese! - kiáltotta.

Lehet, hogy más furcsának tartja, hogy egy kanaka lány ilyen csúf káromkodásra vetemedjék. Pedig ez nem az volt. Uma nem káromkodott, még csak harag sem volt benne; már túl volt a haragon, egyszerűen csak komolyan értette a szót. Szálegyenesen állt, miközben kimondta. Nem merném állítani, hogy akár előtte, akár utána láttam volna ehhez hasonlót, s egészen

megnémultam tőle. Aztán kivágott valami bókfélét, de a lehető legbüszkébb módon, és nyitott tenyérrel előrenyújtotta a kezét.

- Én szégyell - mondta. - Azt hittem, te tudod. Ese ő azt mondta, te tudod, ő azt mondta, te nem bánod, te szeretsz engem nagyon. Tabu én vagyok - mondta, és megérintette a mellét, mint a nászéjszakánkon. - Most én elmegyek, tabu is elmegy. Aztán te kapsz sok kopra. Te jobban szeretsz kopra, azt hiszem. *Tofa, alii* - mondta bennszülött nyelven. - Isten veled, főnök!

- Megállj - kiáltottam. - Nem kell annyira sietni!

Oldalról rám sandított, mosolygott.

- Tudod, kapsz kopra - mondta, mintha cukrot kínálna egy kisgyereknek.

- Uma - mondtam -, legyen eszed. Nem tudtam, az tény; és Case, úgy látszik, piszok játékot játszott mindkettőnkkel. De most már tudom, és nem bánom; nagyon szeretlek. Nem mégy el, nem hagysz el engem, akkor nagyon szomorú lennék.

- Te nem szeretsz! - kiáltotta. - Csúnya szavakat mondasz nekem! - és ledobta magát a szoba sarkába a földre, és sírt.

Nos, nem vagyok bölcs ember, de én se tegnap jöttem a világra, és tudtam, hogy a legrosszabbján már túl vagyok. De mégiscsak ott hevert, háttal nekem, arccal a falnak, és rázta a zokogás, mint egy kisgyereket, még a lába is reszketett tőle. Fura, hogy az ilyesmi mennyire hat az emberre, ha egyszer szerelmes; mert minek szépítgetni - kanaka, nem kanaka, szerelmes voltam belé. Megpróbáltam megfogni a kezét, de nem engedte.

- Uma - mondtam -, nincs értelme, hogy így viselkedj. Azt akarom, hogy itt maradj, azt akarom, hogy az én kis feleségem légy, igazán.

- Nem igazat mondsz - zokogott.

- Na jól van - mondtam. - Akkor megvárom, míg ezt abbahagyod. - Leültem mellé a padlóra, és a haját simogattam. Kezdetben elhúzódott, ha hozzáértem, aztán mintha észre se vett volna, aztán lassan-lassan enyhült a zokogása, aztán egyszerre abbamaradt; ezután - tudtam - az következik, hogy rám emeli a szemét.

- Mondsz igazat? Akarod maradjak? - kérdezte.

- Uma - mondtam -, inkább te légy az enyém, mint a Déli-tenger minden koprája - ami nagyon nagy szó, és a legfurcsább a dologban, hogy komolyan is gondoltam.

Körém fonta a karját, hozzám bújt, s az enyémhez szorította az arcát, ahogy a szigeteken csókolóznak, így én is csupa víz lettem a könnyeitől, és nagyon megesett rajta a szívem. Még soha, senki nem állt olyan közel hozzám, mint ez a kis barna lány. Sok minden összejött, s mind hozzájárult, hogy elcsavarodjék a fejem. Ennivalóan csinos volt; úgy éreztem, ő az egyetlen barátom ebben a fura faluban; szégyelltem, hogy goromba voltam hozzá; nő volt, a feleségem volt, s azonfelül még gyerek is, akit sajnálok; könnye sós ízét ott éreztem a számban. Megfeledkeztem Case-ről és a bennszülöttekről; és elfelejtettem, hogy az egész

históriából nem értek semmit, vagy ha eszembe jutott is, csak azért, hogy elhessegessem az emlékét; és elfelejtettem, hogy nem kapok koprát, s így nem lesz miből megélnem; elfelejtettem a munkaadóimat, s hogy furcsa módon szolgálom őket, mikor a magam szeszélyét elébe helyezem az érdekeiknek; sőt, még azt is elfelejtettem, hogy Uma nem igazi feleségem, csak egy félrevezetett, mégpedig ugyancsak becstelenül félrevezetett lány. De ez, úgy látszott, mind messze van. Legközelebb majd erre is visszatérek.

Jó késő volt már, mire eszünkbe jutott az ebéd. A tűz már kialudt, a tűzhely hideg volt, mint a kő, de hamar begyújtottunk, s nekiláttunk főzni, ő nekem, én neki, egymás segítségére és útjában voltunk, játszottunk, mint két gyerek. Olyan mohón vágytam a közelségére, hogy mikor leültünk ebédelni, őt az ölembe ültettem, egyik karommal átöleltem, másik kezemmel ettem. De jaj, nagyobb baj is volt. Uma a legrosszabb szakácsnő, akit az Isten valaha teremtett; ami ételhez a keze hozzáért, attól még egy tisztességes ló is elrontotta volna a gyomrát, ha meg kell ennie; de aznap mégis Uma főztjét ettem, és nem tudnám megmondani, mikor ízlett valami jobban.

Nem áltattam sem magam, sem őt. Tudtam, hogy elment az eszem: s ha bolondot csinál belőlem, ám tegye. Azt hiszem, épp ez volt az, ami szóra nyitotta a száját, mert most már meggyőződött róla, hogy barátok vagyunk. Ült az ölemben, ette a főztömet, én meg az övét, merő bolondozásból, s közben mesélt-mesélt - magáról, az anyjáról, Case-ről; s mindez nagyon unalmas lenne, és egy egész könyvet megtöltene, ha a szigetek tört angol nyelvén írnám le, így hát majd röviden összefoglalom tiszta angolsággal; és elmondott rólam is valamit, aminek nagyon nagy hatása volt a gondolkodásomra, mint majd rövidesen hallani fogják.

Szavaiból úgy vettem ki, hogy valahol a Sor-szigeteken született, s még csak két-három éve volt ezeken a szigeteken, egy fehér férfival jött ide, az édesanyja férjével, aki aztán meghalt; Falesában még csak egy éve élt. Azelőtt rengeteget költözködtek, vándoroltak ide-oda a fehér emberrel. Az is afféle világcsavargó volt, aki sose nyugszik, s örökké valami könnyű munka után koslat. Azt mesélik, aranyat keresnek ott, ahol a szivárvány földet ér; ámbár, ha valaki élete végéig tartó állást akar, kezdje csak maga is azzal, hogy könnyű munkára vadászik. A húst és a pálinkát, a sörre- és kugliravalót így is meg lehet keresni, hisz sose hallani, hogy az ilyen ember éheznék, és józanul is ritkán látni őket; ami meg a férfias sportot illeti, talán bizony a kakasviadal nem teszi meg? Akárhogy is, ez a szigetcsavargó végighurcolta az asszonyt meg a lányt a félvilágon, de javarészt mégiscsak az isten háta mögötti szigeteken, ahol nincs rendőrség, és ahol azt várta, hogy majd szájába röpül a sült galamb. Megvolt a magam véleménye a vén csibészről; de ugyanakkor örültem is, hogy távol tartotta Umát Apiától és Papeteetől, a fényes városoktól. Végül kikötött Fale-aliiban, ezen a szigeten, és az Isten tudja, hogy, de valami üzletet nyitott, el is evickélt a szokásos módon, s meghalt szinte minden nélkül, nem számítva egy kis darab földet Falesában, de azt is csúf nagy adósság terhelte, ezért határozott úgy az anya és a lánya, hogy ideköltözik. Úgy látszik, Case tőle telhetőleg bátorította őket, s ő segített fölépíteni a házukat is. Nagyon jó volt hozzájuk annak idején, Umának állást is adott, és nem kétséges, hogy kezdettől fogva rajta tartotta a szemét. De alig telepedtek le, föltűnt a színen egy fiatalember, egy bennszülött, és el akarta venni Umát. Kisebb főnökfajta. Volt a családban néhány szép gyékénye és régi hősi éneke, s ráadásul Uma szerint még "nagyon csinos" is; pompás parti egy nincstelen és jöttment lánynak.

Alig szólt erről egy szót, engem máris elfogott a féltékenység.

- Csak nem akarod azt mondani, hogy hozzámentél volna? - kiáltottam.

- *Ioé*, igen - mondta. - Nagyon szeretem.

- Szép! - mondtam. - Szóval én csak ezután következem?

- Téged jobban szeretlek most - mondta Uma. - De azt hiszem, én férjhez mentem volna Ioane, én jó kis feleség volna. Én nem közönséges kanaka. Én jó lány! - mondta.

Nos, be kellett érnem ennyivel; de annyit mondhatok, hogy csöppet sem örültem ennek az ügynek. És a vége se tetszett jobban a históriának, mint az eleje. Úgy rémlett, minden baj ezzel a lánykéréssel kezdődött. Úgy látszik, Umát és az édesanyját addig is lenézték, ez természetes, hiszen rokontalan jöttmentek voltak, de senki se bántotta őket, sőt, kezdetben, mikor Ioane fölbukkant, még kevesebb baj volt, mint várható lett volna. Aztán egyszerre, úgy hat hónappal az érkezésem előtt, Ioane visszatáncolt, és eltűnt a szigetnek erről a részéről, s ettől a naptól Uma és az édesanyja magukra maradtak. Senki be nem tette a lábát a házukba, senki szóba nem állt velük az utcán. Ha templomba mentek, a többi nő elhúzta a közelükből a gyékényét, s ott ültek közöttük a semmiben. Szabályos kiközösítés volt, amilyenről az ember a középkorban olvas; és az értelmét, az okát még csak nem is sejtették. Valami *tala pepelo*, valami hazugság, hamis vád lehetett, mondta Uma; mindössze annyit tudott, hogy a lányok, akik irigyelték a szerencséjét, mikor Ioane járt utána, most bosszantották az elhagyatottságával, és ha egyedül találták az erdőben, odakiabáltak, hogy sose megy férjhez. - Azt mondják, nincs férfi elvesz engem. Férfi "fél" - magyarázta.

Az egyetlen ember, aki még szóba állt velük kiközösítésük után is, az Case volt. De azért ő is óvakodott mutogatni magát, többnyire éjszaka állított be; s rövidesen kezdte kiteregetni a kártyáit, és fölfedni Umával kapcsolatos szándékait. Én még mindig Ioane miatt szomorkodtam, s mikor Case is fölmerült ugyanebben a vonatkozásban, gorombán közbevágtam.

- És - kérdeztem gúnyosan -, szerinted Case is "nagyon csinos", és őt is "nagyon szereted""?

- Csacsi beszélsz - mondta Uma. - Fehér ember idejön, elvesz engem mint kanaka; nagyon jó, én hozzámegyek mint fehér asszony. De ő nem elvesz, elmegy, itt hagy asszonyt. Tolvaj, üres kéz, Tonga-szív, én nem szeret. Most jössz te, és elvesz engem. Teneked nagy szív, te nem szégyellsz szigeti lány. Ezért szeretlek téged nagyon. Én büszke.

Nem hiszem, hogy életemben valaha is kutyábbul éreztem volna magam. Letettem a villát, félretoltam a "szigeti lányt"; valahogy úgy éreztem, hogy most egyikhez sincs kedvem. Föl-alá járkáltam a házban, Uma meg a szemével követett, csupa aggodalom volt, ami nem is csoda! De az aggodalom az én esetemben nem jó szó. Én arra vágytam, bárhogy féltem tőle, hogy őszintén bevalljam neki, milyen hitvány alak vagyok.

És pont akkor énekszót hallottam a tenger felől; tisztán és közelről csendült fel, amint a csónak megkerülte a hegyfokot. Uma az ablakhoz szaladt, és azt kiabálta, hogy a "Misi" jön.

Gondoltam, tulajdonképpen fura, hogy örülök egy misszionárius jövetelének; de ha fura is, ez a színtiszta igazság.

- Uma - mondtam. - Te most itt maradsz a szobában. A lábadat ki nem teszed innét, míg vissza nem jövök.

Harmadik fejezet
A misszionárius

Mikor kijöttem a verandára, a missziós csónak épp a folyó torkolata felé tartott. Fehérre festett, hosszú cethalászcsónak volt; a tat fölött ponyva; farában egy bennszülött pap kuporgott a kormány mellett; vagy huszonnégy evező villant és merült az evezős nóta ütemére; és a ponyvafedél alatt egy fehér ruhás misszionárius ült és olvasott! Jólesett látni és hallani; nincs a szigeteken élvezetesebb látvány, mint egy missziós csónak, ha jó a legénysége és jó az előénekes; elgondolkoztam ezen vagy fél percig, talán kissé irigyen, aztán leballagtam a torkolathoz.

A túlsó oldalon egy másik férfi ugyanoda tartott, csakhogy az szaladt, és hamarabb is ért oda. Case volt az; nem vitás, hogy távol akart tartani a misszionáriustól, aki esetleg a tolmácsom lehet; de az én eszem most máson járt. Azon gondolkodtam, hogy Case milyen rútul rászedett minket ezzel a házassággal, s hogy előzőleg Umánál próbálkozott; elég volt látnom, és elöntött a düh.

- Takarodjék innét, maga aljas, tolvaj, csaló! - kiáltottam.

- Mit mond? - kérdezte.

Megismételtem, s még meg is toldottam egy takaros káromkodással. - És ha még egyszer itt találom a házam közelében - kiáltottam -, kilyukasztom azt a nyamvadt tetemét, hallja!

- A háza körül azt csinál, amit akar - mondta -, egyszer már megmondtam, hogy eszem ágában sincs betenni magához a lábam, ez azonban nyilvános hely.

- Olyan hely, ahol én a magánügyemet intézem - mondtam -, és nem tűröm, hogy itt egy magafajta kutya hallgatózzék, ajánlom hát, hogy táguljon innét.

- Nem érdekel, hogy mit ajánl - mondta Case.

- Majd én megmutatom magának - mondtam.

- Azt lássam csak - mondta ő.

Gyors keze volt, de sem elég súlyos, sem elég magas nem volt hozzám képest, sőt kifejezetten vékonypénzű, s ráadásul úgy lobogott bennem a düh, hogy a vasat is elharaptam volna. Lekevertem neki egy nagyot, aztán még egyet, hallottam, hogy a feje megreccsen, s már lenn is volt a földön.

- Elég? - kiáltottam. De csak fölnézett rám sápadtan és kifejezéstelenül, s arcán szétfutott a vér, mint a bor az asztalkendőn. - Elég? - kiáltottam újra. - Beszéljen, és ne adja a beteget, különben a lábam is kipróbálom magán!

Erre fölült, és megfogta a fejét - a tekintetén láttam, hogy szédül -, és a vér a pizsamájára ömlött.

- Mostanra elég - mondta, és támolyogva föltápászkodott, aztán elindult arra, amerről jött.

A csónak már közel járt; láttam, a misszionárius letette maga mellé a könyvet. Magamban elmosolyodtam. "Legalább tudni fogja, hogy férfival van dolga" - gondoltam.

A Csendes-óceánon töltött éveim során most került rá sor először, hogy két szónál többet váltsak egy misszionáriussal, hát még hogy szívességet kérjek. Nem szívelhetem a fajtájukat, egyetlen kereskedő sem szívelheti; lenéznek minket, és még csak nem is titkolják, és amellett részben el is kanakásodnak, összeszűrik a levet a bennszülöttekkel, ahelyett, hogy a magunkfajta fehérekkel tartanának. Csíkos pizsama volt rajtam - persze, hogy tisztességesen fölöltöztem a főnökök kedvéért -, de mikor megláttam, hogy a misszionárius kiszáll a csónakból a szabályos egyenruhában - fehér vászonruha, trópusi sisak, fehér ing, nyakkendő, sárga cipő - képes lettem volna egy követ hozzávágni. Ahogy közelebb jött, és meglehetős kíváncsian méregetett (gondolom, végignézte a verekedést), láttam, hogy halálosan beteg formája van, mert az az igazság, hogy éppen rajta volt a láz, és a csónakban kilelte a hideg.

- Mr. Tarleton, gondolom? - mondtam, mert történetesen tudtam a nevét.

- És ön, gondolom, az új kereskedő? - kérdezte.

- Mindenekelőtt azt szeretném közölni önnel, hogy nem állom a missziókat - folytattam -, s hogy szerintem ön és az önhöz hasonlók rengeteg kárt okoznak, teletömik a bennszülöttek fejét vénasszonymesékkel, és arcátlanságra oktatják őket.

- Joga van azt hinni, amit akar - mondta ő, és meglehetősen csúful nézett -, én viszont nem vagyok köteles meghallgatni magát.

- Merő véletlenség, hogy kénytelen meghallgatni - mondtam -, nem vagyok misszionárius, és nem is szeretem a misszionáriusokat; nem vagyok kanaka, és nem is kedvelem a kanakákat, én csak kereskedő vagyok, közönséges, alantas, istenverte fehér ember és brit alattvaló, az a fajta, akit ön legszívesebben eltaposna. Remélem, ez világos?

- Az, öregem - mondta -, hihetetlenül világos. Ha kijózanodik, ezt még szégyellni fogja.

Megpróbált elmenni mellettem, de én föltartóztattam. A kanakák morogni kezdtek. Gondolom, nem tetszett nekik a hangom, mert én azzal az emberrel éppolyan gorombán beszéltem, ahogy velük szoktam.

- Nohát, most már nem mondhatja, hogy félrevezettem - mondtam -, most már folytathatom. Egy szívességet kérek öntől, pontosabban két szívességet, és ha történetesen megteszi, nagyobb véleménnyel leszek az ön állítólagos kereszténységéről, mint eddig.

Egy pillanatig hallgatott. Aztán elmosolyodott. - Hallja, fura egy ember maga - mondta.

- Olyan vagyok, amilyennek Isten teremtett - mondtam. - Sose állítottam, hogy úriember vagyok.

- Ebben nem vagyok olyan biztos - mondta. - És mit tehetek magáért, Mr. ...?

- Wiltshire - mondtam -, bár általában Welshernek szólítanak; Wiltshire-nek kéne ejteni, ha a parti embereknek nem törne ki rajta a nyelvük. És hogy mit akarok? Nohát, megmondom az elsőt. Ahogy maga mondaná, én bűnös vagyok, mi úgy mondanánk, hogy hitvány alak, és arra kérem, hogy segítsen ezt közölni valakivel, akit becsaptam.

Megfordult, és bennszülött nyelven szólt valamit az evezőseinek.

- Most pedig a szolgálatára állok - mondta -, de csak annyi időre, ameddig az evezőseim megebédelnek. Estig még messzire föl kell jutnom a part mellett. Papa-malulun késlekedtem ma reggelig, és holnap este már Fale-aliiban van dolgom.

Hallgatagon vezettem föl a házamhoz, és nagyon meg voltam elégedve önmagammal, hogy így intéztem a beszélgetést, mert szeretem az olyan embert, aki ad magára.

- Sajnálom, hogy verekedni láttam - mondta a misszionárius.

- Ó, ez is hozzátartozik a meséhez, amit el akarok mondani - mondtam. - Ez a kettes számú szívesség. Majd ha meghallgatta, akkor mondja meg, hogy sajnálja-e vagy sem.

A bolton át egyenesen besétáltunk, és meglepetve láttam, hogy Uma eltakarította az ebédmaradékot. Ez annyira nem vallott rá, hogy láttam, hálából tette, és még jobban megszerettem érte. Ő meg Mr. Tarleton néven szólították egymást, és a misszionárius láthatólag nagyon udvarias volt hozzá. De ezzel nem volt valami nagyra: a kanakákkal mindig nagyon udvariasak, csak velünk, fehérekkel basáskodnak. És amellett épp akkor nem rajta volt a sor. Akkor az én dobásom következett.

- Uma - mondtam -, add ide a házasságleveledet. - Zavarban volt. - Gyerünk - mondtam -, bennem megbízhatsz. Add ide.

Valahol a testén rejtegette, mint mindig; gondolom, azt hihette, hogy az a papír belépő a mennyországba, vagy ha úgy hal meg, hogy nincs a keze ügyében, akkor a pokolra jut. Mint ahogy azt se láttam, hogy először hova tette, nem láttam azt sem, hogy most honnét veszi elő; valahogy úgy termett a kezében, mint ahogy az ember az újságban olvassa bizonyos szellemidéző mókáknál. De hát ez így van minden szigeti nőnél, gondolom, gyerekkorukban tanulják.

- Nos - mondtam, kezemben a házasságlevéllel -, Fekete Jack, a néger adta hozzám ezt a lányt. A házasságlevelet pedig Case írta, és én mondom magának, ocsmány egy írásmű. Azóta megtudtam, hogy valami bajuk van a faluban a feleségemmel, s amíg őt magamnál tartom, nem folytathatom a kereskedést. Nos, mit tenne a helyemben egy férfi, ha egyszer férfi? - kérdeztem. - Az első, gondolom, ez. - Fogtam, és darabokra téptem a papirost, és a darabokat a padlóra szórtam.

- *Aué!* - kiáltott föl Uma, és összecsapta volna a kezét, ha el nem kapom.

- A második pedig - mondtam -, ha az a férfi valóban férfi, akit én is annak neveznék, meg maga is, Mr. Tarleton, a második az, hogy elviszi a lányt maga vagy egy másik misszionárius elé, odaáll, és azt mondja: "Ez az én feleségem, akit hamisan vettem feleségül, de éktelenül

szeretem, és azt akarom, hogy most már igazán a feleségem legyen." Gyerünk, Mr. Tarleton. És azt hiszem, jól tenné, ha bennszülött nyelven csinálná, annak örülne ám igazán az öreg hölgy - mondtam, azon melegében megadva Umának a fehér ember feleségének illendő címét.

Így hát behívtunk kettőt az evezősök közül tanúnak, és a pap a saját házunkban összeesketett minket; jó sokat imádkozott, azt meg kell mondanom - ha nem is olyan hosszan, mint némelyek -, aztán kezet rázott mindkettőnkkel.

- Mr. Wiltshire - mondta, miután végzett a dologgal, és kirámolta a tanúkat. - Köszönetet kell mondanom ezért az igazi élvezetért. Ritkán végeztem esketést hálásabb örömmel.

Ez aztán beszéd, mondaná az ember, s amellett még folytatta is, és én kész voltam annyi hízelgést lenyelni, amennyi csak volt nála raktáron, mert jól éreztem magam. De Umának csak félig vette el az eszét az esküvő, és közbevágott.

- Hogyan te kezed sebesült? - kérdezte.

- Azt Case fejétől kérdezd, öreg hölgy - mondtam.

Nagyot ugrott örömében, és fölsikoltott.

- Hát ebből még nem faragott valami jó kereszténnyt - mondtam Mr. Tarletonnak.

- Szerintünk nem tartozott a legrosszabbak közé - mondta a pap -, amikor még Fale-aliiban lakott; s ha Uma kárörömet érez, kénytelen vagyok azt hinni, hogy oka van rá.

- Nos, éppen ez a kettes számú szívesség - mondtam. - Szeretném elmondani a történetünket, hátha egy kis világosságot tud deríteni rá.

- Hosszú? - kérdezte.

- Az! - kiáltottam. - Jó hosszú.

- Amennyi időm van, az mind a maguké - mondta, és megnézte az óráját. - De hogy őszinte legyek, hajnali öt óra óta nem ettem, s ha nem adnak maguk valamit, este hétig-nyolcig nem jutok semmihez.

- Az Istenit, hát persze, hogy adunk! - kiáltottam.

Kellett nekem káromkodni, épp most, mikor már minden jól ment; gondolom, kissé fönnakadt rajta a pap is, de az csak az ablakon nézett ki, és azt felelte, köszöni.

Így hát összeütöttünk neki valami ebédfélét. Kénytelen voltam megengedni, hogy a kedves nejem is besegítsen, hadd legyen mivel hencegnie, így hát megbíztam, hogy készítse el ő a teát. Nem hiszem, hogy világéletemben ittam volna olyan teát, mint amilyenre ez sikerült. De ez még csak hagyján, mert fogta a sótartót - azt hitte, ez valami különleges európai szokás -, és tengervízzé változtatta a gulyáslevesemet. Így aztán Mr. Tarleton pokoli ebédet kapott, de mellesleg jól elszórakozott, mert mialatt főztünk, és aztán is, miközben úgy tett, mintha enne,

én egyfolytában Case mester és a falesai part históriájával traktáltam, ő meg közbe-közbeszúrt egy-egy kérdést, annak jeléül, hogy figyelemmel kíséri, amit mondok.

- Sajnos - mondta a végén -, veszedelmes ellensége van. Ez a Case nagyon ravasz, és úgy látszik, igazán gonosz fickó. Meg kell mondanom, hogy én már majdnem egy éve rajta tartom a szemem, s emiatt egyszer csúnyán összekaptunk. Akkortájt, mikor a maguk cégének legutóbbi képviselője olyan hirtelen elmenekült innét, levelet kaptam Namutól, a bennszülött lelkipásztortól, amelyben arra kért, hogy amilyen hamar csak tudok, jöjjek Falesába, mert a nyája "katolikus szokásokat vett fel". Namuban nagyon megbíztam; sajnos, ez is azt mutatja, milyen könnyű az embert félrevezetni. Aki a prédikációját hallja, az mind meg van győződve, hogy rendkívüli ember. Ezek a mi szigetlakóink mind könnyen elsajátítanak valamiféle ékesszólást, és élénken, színesen mondanak el, tűzdelnek meg példákkal másodkézből való prédikációkat; de Namu prédikációi eredetiek, és nem tagadhatom, én úgy találtam, a kegyelem eszközei. És ezenfelül Namuban élénk az érdeklődés a világi dolgok iránt, nem fél a munkától, ügyes ács, s ezzel olyan becsületet szerzett a környék lelkipásztorai közt, hogy félig tréfásan, félig komolyan a Kelet Püspökének hívjuk. Röviden: büszke voltam rá, s annál inkább megdöbbentett a levele; megragadtam hát az alkalmat, és jöttem. Vigours épp az érkezésemet megelőző reggel távozott a *Lion* fedélzetén, és Namu fellélegzett, láthatólag szégyellte a levelét, s nem volt benne semmi hajlandóság, hogy megmagyarázza. Ezt persze nem engedhettem meg, s végül bevallotta, hogy mi aggasztotta: a falu népe rászokott a keresztvetésre. De mióta a magyarázatot ismeri, megnyugodott. Mert Vigoursnak rontó szeme volt; az gyakori Európa egyik országában, Itáliában, ott a hasonló ördögi alakok gyakran halálra is sújtanak a szemükkel embereket, és úgy látszik, a keresztvetés megtöri az ilyenek erejét.

- Én ezt így magyarázom, Misi - mondta Namu -, az az európai ország egy popey ország, és a rontó szem ördöge katolikus ördög, vagy legalábbis hozzászokott a katolikus szokásokhoz. Én tehát azt mondom, ha valaki popey módon vet keresztet, az bűn, de ha azért vet, hogy megvédje magát az ördögtől, az nem árt, mert a keresztvetés jele olyan, mint az üveg, önmagában se nem jó, se nem rossz. De ha az üveg pálinkával van tele, a pálinka a rossz; ha tehát valaki bálványimádásból vet keresztet, akkor az bálványimádás. És bennszülött paphoz illően mindjárt volt is az ördögűzésre egy textusa.

- És ki beszélt neked rontó szemről? - kérdeztem.

Bevallotta, hogy Case volt. Nos, félek, hogy szűklátókörűnek ítél, Mr. Wiltshire, de be kell vallanom, ez nagyon nem tetszett nekem, mert egy kereskedőt csöppet sem tartok alkalmasnak arra, hogy a papjaimnak tanácsot adjon, vagy irányítsa őket. És ráadásul az öreg Adamsről az a hír járta, hogy megmérgezték. Eddig nem sokat adtam rá, de abban a pillanatban eszembe jutott.

- És ez a Case szent életű ember? - kérdeztem Namut.

Bevallotta, hogy nem, mert bár nem iszik, a nőkkel nagyon kicsapongó életet él, és hitetlen.

- Akkor - mondtam -, azt hiszem, minél kevesebb közöd van hozzá, annál jobb.

De egy ilyen Namu fajta embernél nem könnyű elérni, hogy a mienk legyen az utolsó szó. Már kész is volt a válasszal. "Misi - mondta -, hát nem maga tanított, hogy sok olyan okos ember van, nem pap, és még csak nem is szent életű, akitől érdemes sok mindent megtanulni -

például a fákról és az állatokról, meg a könyvnyomtatásról, meg a kövekről, amelyeket el kell égetni, hogy kést csináljanak belőlük. Ilyen emberek tanították magát a kollégiumban, és maga tanult tőlük, de vigyázott, hogy ne szentségtelenséget tanuljon. Misi, Case az én kollégiumom."

Nem tudtam, erre mit szóljak. Mr. Vigourst szemmel láthatólag Case manipulációi űzték el Falesából, s nagyon valószínű, hogy összepaktált az én lelkipásztorommal is. Eszembe jutott, hogy Namu volt az, aki Adams dolgában megnyugtatott, és a szóbeszéd gyökerét a pap rosszindulatában kereste. Láttam, hogy valami semleges forrásból és alaposabban kell tájékozódnom. Van itt egy vén csirkefogó főnök, Faiaso, akit, gondolom, látott ma a tanácsban; világéletében szilaj és alattomos, minden ribillió keverője, a misszió és az egész sziget állandó nyugtalanítója. Ebből következőleg agyafúrt és a politika meg a tulajdon gaztettei kivételével minden másban igazmondó. Elmentem hozzá, elmondtam, hogy mit hallottam, és nagyon kértem, legyen őszinte. Nem hiszem, hogy életemben lett volna részem kínosabb beszélgetésben. Talán elnézi nekem, Mr. Wiltshire, hogy én halálosan komolyan veszem azokat a vénasszonymeséket, amelyeket szememre vetett, és legalább annyira szeretnék a javára lenni ezeknek a szigeteknek, mint amennyire maga szeretne a kedvére tenni takaros kis feleségének, és megvédeni őt. És emlékezzék rá, én Namut példaképnek véltem, és büszke voltam rá, mint a misszió egyik első gyümölcsére. És most azt kellett megtudnom, hogy valamiképpen Case-től függ. Nem a romlottsága vezetett ide; kétségtelen, hogy mindennek a gyökere a csalás és tettetés szülte félelem és tisztelet volt; de mint őszinte megdöbbenésemre megtudtam, ehhez később más elem is járult; Namunak valami kezéhez tapadt a boltban, s most mélyen le van kötelezve Case-nek. Amit a kereskedő mond, azt Namu reszketve készpénznek veszi. Ebben nincs egyedül; a faluban sokan vannak hasonló alárendelt helyzetben, de Namu a legbefolyásosabb; Case az ő révén műveli a legtöbb gonoszságot, s minthogy a főnökök közt is van, aki követi, a lelkipásztort meg a markában tartja, tulajdonképpen Case a község ura. Mr. Wiltshire, maga Vigoursról meg Adamsről már tud egyet-mást, de az öreg Underhillről, Adams elődjéről bizonyára még nem is hallott. Emlékszem, csöndes, szelíd, öreg fickó volt, s azt mondták, hirtelen halt meg: a fehérek, úgy látszik, mind hirtelen halnak meg Falesában. Az az igazság, hogy most, mikor meghallottam, hogy vele mi történt, meghűlt bennem a vér. Valószínűleg agyvérzést kapott, és mindene megbénult, csak a fél szeme nem; azzal szakadatlanul pislogott. Erre valaki kijelentette, hogy az a tehetetlen öregember most már ördög, s Case, a gonosz fráter, kihasználta a bennszülöttek félelmét, azt mondta, maga is osztja, s úgy tett, mintha nem merne egyedül bemenni a házba. Végül aztán sírt ástak, és Underhillt elevenen eltemették a falu végén. Namu, a lelkipásztorom, akit részben magam neveltem, imát mondott e gyűlöletes jelenet során.

- Nagyon nehéz volt a helyzetem. Talán az lett volna a kötelességem, hogy följelentsem és letartóztattassam Namut. Most már én is így látom, de akkor ez sokkal kevésbé volt világos. Namunak nagy volt a befolyása, s megeshetett volna, hogy az enyémnél is erősebbnek bizonyul. A bennszülöttek hajlanak a babonára, és lehet, ha fölizgatom őket, csak veszélyes képzelgéseket ültetek el és terjesztek közöttük. És amellett Namu, ettől az új és átkos befolyástól eltekintve, jó lelkipásztor és spirituális gondolkozású, tehetséges ember. Hol keressek nála jobbat? Hogy találok olyat, aki ér annyit, mint ő? Akkor még friss volt a lelkemben a Namu bukása fölött érzett fájdalom, s abban a pillanatban egész életemet csúfságnak éreztem: meghalt bennem a remény. Az ember inkább javítsa meg, ami szerszáma van, mint hogy idegenben keressen másikat, hisz lehet, hogy az még gyatrábbnak bizonyul; a botrány meg a legjobb esetben is olyasmi, amit, ha csak emberileg lehetséges, el kell kerülni. Akár igazam volt, akár nem, úgy döntöttem, hogy hallgatok. Aznap egész éjszaka a megtévedt

lelkipásztorral beszélgettem, korholtam, szemére vetettem ostobaságát és hite fogyatékosságát, szemére vetettem szánalmas magatartását, hogy a látszat megóvása kedvéért szívtelenül gyilkossághoz nyújtott segítséget. Szemére vetettem, hogy gyerek módjára fölizgatta őt néhány esetlen, szükségtelen és semmire se jó kézmozdulat; és a hajnal Namut már térden találta, arca látszólag őszinte megbánás könnyeiben fürdött. Vasárnap reggel én léptem a szószékre, és a Királyokról írott első könyv tizenkilencedik fejezetéből merítettem az Igét, a tűzről beszéltem, a fölindulásról és a szóról, megmagyaráztam, mi az az igazi lelki hatalom, s olyan érthetően, amilyenre a bátorságomból futotta, utaltam a legutóbbi falesai eseményekre. Szavaimnak nagy hatásuk volt, s ez még csak fokozódott, mikor Namu emelkedett szólásra, s bevallotta, hogy híján volt a hitnek, rosszul viselkedett, s leigázta őt a bűn. Eddig tehát minden jól ment, de volt egy szerencsétlen körülmény. Közeledett a szigeten a mi "májusunk" ideje, mikor a bennszülöttek befizetik a missziónak a hozzájárulásukat; kötelességem volt, hogy erről is említést tegyek, s ez olyan eszközt adott ellenségem kezébe, amit sietett is kihasználni.

- A történtek híre nyilván rögtön eljutott Case fülébe, amint az istentisztelet véget ért, s délután szerét ejtette, hogy találkozzunk a falu közepén. Olyan ingerülten és ellenségesen közeledett, hogy úgy éreztem, csak ártana, ha elkerülném.

- Nohát - mondta bennszülött nyelven -, itt a szent ember. Kiprédikált, de nem az volt a szívében. Istenszeretetről prédikált, de nem az volt a szívében, csak a száján. Tudni akarjátok, mi volt a szívében? - kiáltotta. - Nohát, én megmutatom! - A fejem felé kapott, s mintha onnét szakította volna ki, egy egydollárost tartott fel a levegőbe.

A tömegen végigfutott a moraj, amivel a polinéziaiak a csodát fogadják. Ami engem illet, elképedten álltam ott. Case trükkje közönséges bűvésztrükk volt, legalább hússzor láttam odahaza, de hogyan győzzem meg erről ezt az egyszerű népséget? Bárcsak szemfényvesztést tanultam volna héber helyett, kívántam magamban, akkor most talán ugyanilyen pénzzel fizethetnék a fickónak. De ez mit sem változtatott a helyzeten: nem állhattam ott némán, s amit mondhattam, az se sokat ért.

- Figyelmeztetem, hozzám ne érjen még egyszer - mondtam.

- Eszem ágában sincs - mondta Case -, még az egy dollártól se fosztom meg. Tessék - mondta, és oda hajította a lábamhoz. Azt mondják, ott feküdt három napig.

- Meg kell mondanom, ezt jól kiagyalta - mondtam.

- Ó, van annak esze - mondta Mr. Tarleton -, és most maga is láthatja, milyen veszedelmes. Része volt a hűdött ember szörnyű halálában; azzal vádolják, hogy megmérgezte Adamst; hazugságokkal, amelyek majdnem gyilkossághoz vezettek, elüldözte innét Vigourst; és nem kérdéses, elhatározta: megszabadul magától is. Hogy milyen eszközökkel, azt még nem tudjuk, de egy biztos, valami újat agyal ki. A végtelenségig gátlástalan és ötletes.

- Gondterheltnek látszik - mondtam. - De végül is, miért csinálja?

- Mégis, mit gondol, mennyi koprát szárítanak itt a kerületben? - kérdezte a misszionárius.

- Gondolom, vagy hatvan tonnát - mondtam.

- És mennyi a helyi kereskedő haszna? - kérdezte.

- Úgy három fontra tehető - mondtam.

- Akkor maga is kiszámíthatja, hogy mennyiért teszi - mondta Mr. Tarleton. - De most az a fontos, hogy legyőzzük. Világos, valami hazugságot híresztelt el Umáról, hogy elszigetelje, s Uma megadja magát az ő gonosz szándékának. Mikor ez nem sikerült, és látta, hogy új versenytárs bukkant fel a színen, másra használta Umát. Most mindenekelőtt azt kell megtudnunk, hogy mi van Namuval. Uma, mikor az emberek kezdtek elfordulni tőled meg édesanyádtól, Namu mit csinált?

- Ugyanúgy csinált - mondta Uma.

- Félek, ő is, mint az eb, visszatér a maga hányására - mondta Mr. Tarleton. - És most mit tegyek a maga érdekében? Beszélek Namuval, megmondom neki, vigyázzon, rajta a szemünk; talán csak nem hagyja, hogy megint baj történjék, ha egyszer figyelmeztetik, jó lesz vigyázni. Persze, lehet, hogy ez nem válik be, és maga kénytelen lesz máshoz fordulni. Segítséget két embertől várhat. Az egyik a pap, az a katolikus érdekeltségei révén talán meg tudja védeni; szörnyű kevesen vannak, de két főnök katolikus. És ott az öreg Faiaso. Csak történt volna ez pár évvel hamarébb, nem volna szükség senki másra: de az ő befolyása erősen csökkent, átkerült Maea kezébe. Maea pedig, sajnos, azt hiszem, Case sakáljainak egyike; és végül, ha minden balul ütne ki, üzenjen, vagy jöjjön át személyesen Fale-aliiba; bár nincs szándékomban egy hónapig eljönni a szigetnek erre a végére, de akkor mégis meglátom, mit tehetünk.

Mr. Tarleton tehát elbúcsúzott; fél óra múlva már a távolban csillogtak a missziós csónak éneklő legénységének evezői.

Negyedik fejezet
Az ördögi mű

Majd egy hónap telt el, és alig volt tennivalóm. Esküvőnk estéjén beállított Kalucsni, roppant udvarias volt, és később is mindig betoppant estefelé, elszívott nálunk egy-egy pipát. Ő persze tudott beszélgetni Umával, és nagy buzgalommal kezdett engem tanítani egyszerre bennszülött nyelven is, meg franciául is. Kedves öreg salabakter volt, bár koszosabbat már elképzelni is nehéz, és sikerült úgy összekavarnia bennem az idegen nyelveket, hogy a Bábel tornyán se lehetett különbül.

Ez az egy elfoglaltságunk volt, s ettől valamivel kevésbé éreztem magányosnak magam; de haszna semmi, mert bár a pap jött, elüldögélt és mesélt, nyájából egy lelket sem lehetett becsalogatni a boltba; s ha nem szántam volna rá magam másra is, nem lett volna a házban egy font kopra sem. Az ötlet a következő volt: Fa'avaó-nak, Uma anyjának volt vagy húsz termőfája. Munkást persze nem kaptunk, minthogy ki voltunk közösítve, s így a két asszony meg én saját kezünkkel láttunk neki a koprakészítésnek. Olyan koprát készítettünk, hogy mikor elkészült, összefutott az ember szájában a nyál - míg magam nem szárítottam ezt a négyszáz font koprát, nem is álmodtam, hogy a bennszülöttek mennyire becsaptak -, olyan könnyű volt, hogy kísértést éreztem: fogjam és vizezzem be magam. Miközben dolgoztunk, jó néhány kanaka azzal töltötte a nap java részét, hogy minket bámult, és egyszer még a nigger

is előkerült valahonnét. Hátul állt a bennszülöttekkel; nevetgélt, adta a gavallért és a jópofát. Végül már kezdtem kijönni a sodromból.

- Hé, nigger! - mondom.

- Uraságodhoz senki se szólt - mondta a nigger. - Én az urakkal beszélek.

- Azt tudom - mondom -, de történetesen most én szólok magához, Fekete Jack úr. Mindössze annyit szeretnék tudni, látta-e Case kobakját egy héttel ezelőtt?

- Nem, kérem - mondja ő.

- No jó - mondom -, akkor majd megmutatom magának, hogy milyen volt, de most feketében, mégpedig két percen belül.

És elindultam feléje lassan, komótosan, leeresztett kézzel, csak a szemem volt bosszús, ha történetesen kíváncsi rá valaki.

- Uraságod aljas, erőszakos fráter! - mondta ő.

- Azt lefogadhatja! - mondom.

Megvárta, míg a közelébe érek, aztán kereket oldott, mégpedig olyan sietve, hogy még nézni is örült az ember szíve. Mindössze ennyit láttam az egész drágalátos bandából egészen addig az esetig, amit majd mindjárt elmesélek.

Ezekben a napokban az egyik fő foglalkozásom az volt, hogy az erdőben, ahol (mint Case is megmondta) bőven találtam vadat, a konyhánk számára vadásztam. Már említettem a hegyfokot, mely kelet felől határolta a falut és a telepemet. A lábánál egy ösvény vezetett át a következő öbölbe. Itt mindennap erős szél fújt, s minthogy a korallzátony a hegyfok előtt véget ért, az öböl partján erős volt a hullámverés. A völgyet, közel a parthoz, egy sziklás dombocska osztotta kétfelé; dagálykor a víz betört egészen a domb lábáig, s ilyenkor megszűnt az átjárás. Az öblöt körben erdős hegyek szegélyezték; kelet felől a gát különösen meredek volt és bozótos; alsó felén, a parton, cinóbervörössel tarkázott csupasz fekete sziklaszirtek szakadtak a tengerbe, felső felén meg a nagy fák koronái dudorodtak. Egyik-másik fa világoszöld, némelyik vörös volt, a part fövénye meg fekete, mint a suviksz. Az öböl vize fölött madarak libegtek, némelyik hófehér; még fényes nappal is fogukat csikorgatva röpködtek erre az óriásdenevérek (a vámpírok).

Hosszú ideig csak eddig jártam ki vadászni, messzebb nem. Távolabb már nyoma sem volt ösvénynek, és erre kókuszpálma se nőtt másutt, csak a völgy fenekén, elöl. A sziget "szeme" - így hívták a bennszülöttek a sziget szél felőli végét - teljesen néptelen volt. Falesától körben egész Papa-maluluig egy ház, egy ember, egy ültetett gyümölcsfa nem akadt: minthogy itt többnyire korallzátony se volt, a tengerpart meg meredek, s így a tenger egyenesen becsapott a szirtek közé, kikötőhely is alig akadt.

Meg kell mondanom, hogy miután kezdtem kijárni az erdőre, bár a boltba még senki be nem tette a lábát, olyan embert már találtam, aki hajlandó volt velem tölteni a napot, ha senki se látta; s minthogy kezdtem úgy-ahogy megtanulni bennszülött nyelven, és többnyire ők is tudtak egy-két szót angolul, így-úgy elbeszélgettünk; persze ezzel nem mentem valami sokra,

de mindenesetre könnyített rajtam, mert ocsmány dolog, ha az emberrel úgy bánnak, mintha leprás volna.

A hónap vége felé lehetett, az öbölben, a bozót szegélyén üldögéltem, elnéztem kelet felé, és egy kanaka volt velem. Adtam neki egy pipa dohányt, és megpróbáltunk beszélgetni, ahogy éppen tudtunk; igaz, ez többet tudott angolul, mint a legtöbb.

Megkérdeztem, vezet-e út kelet felé.

- Egyszer volt - mondta. - Most halott.

- Arra senki se jár? - kérdeztem.

- Nem jó - mondta. - Van ott túl sok ördög.

- Hohó - mondtam. - Ott van az a sok ördög a bozótban?

- Férfi-ördög, nő-ördög; túl sok ördög - mondta a barátom. - Ott mindig. Ember ő arra megy, nem jön vissza.

Szokatlan dolog, gondoltam, hogy ez a fickó ilyen jól tájékozott ördögök dolgában, és mégis ilyen nyíltan beszél. Megpróbálhatnám, hogy kivasaljak belőle valami keveset Umáról meg magamról is.

- Engem ördögnek tartasz? - kérdeztem.

- Nem gondol ördög - nyugtatott meg. - Gondol bolond.

- Hát Uma ördög-e? - kérdeztem.

- Nem, nem; nem ördög. Ördög van bozótban - mondta a fiatalember.

Magam elé bámultam, végig a völgyön, s észrevettem, hogy az erdő liános szegélye hirtelen szétnyílik, s kezében puskával kilép rajta Case, egyenesen a napsütésre, a fekete partra. Világos, majdnem hogy fehér pizsamát viselt, puskája csillogott, feltűnő látvány volt; a földi rákok sietve takarodtak előle üregeikbe.

- Hallod-e, barátom - mondtam. - Nem beszéltél igazat. Ott megy Ese. Ő visszajött.

- Ese más. Ese *Tiapolo* - mondta a barátom, s egy "jó napottal" elillant a fák közt.

Figyeltem Case-t, amint végigment a parton, ahol éppen apály volt; ott ment el előttem hazafelé Falesába. Mélyen a gondolataiba merült, s a madarak, mintha tudták volna, egészen közel totyogtak hozzá a fövényen, fülébe vijjogtak, rikoltottak. Ahogy előttem elment, láttam, hogy mozog az ajka, mintha magában beszélne, s aminek nagyon örültem, ott viselte még az öklöm nyomát a homlokán. Megmondom az igazat: az jutott eszembe, hogy telieresztem azt az ocsmány pofáját söréttel, de aztán meggondoltam magam.

Közben mindvégig, még hazamenet is, ezt a bennszülött szót ismételgettem magamban. - Kész-e már a tea, Polli - mondogattam, hogy a szót el ne felejtsem.

- Uma - kérdeztem, amint hazaértem -, mit jelent az, hogy *Tiapolo*?

- Ördög - mondta.

- Azt hittem, hogy az *aitu* - mondtam.

- Az aitu más ördög - mondta Uma. - Van bozótban, megeszi kanaka. Tiapolo nagyfőnök-ördög, otthon van; mint keresztény ördög.

- Nohát - mondtam -, ezzel se megyek valami sokra. Hogy lehet akkor Case Tiapolo?

- Ő nem Tiapolo - magyarázta Uma. - Ő Tiapoloé; hasonlít Tiapolo; Ese Tiapolo fia. Azt hiszem, Ese kíván valami, Tiapolo megcsinál.

- Hát ez iszonyú kényelmes lehet Esének - mondom. - Mégis, mit csinál meg neki?

Nos, e közt a sok zavaros történet közt akadt néhány (mint például a Mr. Tarleton fejéből elővarázsolt egydolláros), amely elég érthető volt, de akadt olyan is, amellyel semmit se tudtam kezdeni; de engem az lepett meg legkevésbé, ami a kanakákat legjobban: azaz hogy Case bemerészkedik az aituk közé a rengetegbe. Néhányan a legbátrabbak közül mégis vele mentek, és hallották, hogy beszél a halottakkal, parancsokat ad nekik, s oltalmuk alatt sértetlenül visszatér. Némelyek azt mesélték, hogy ott egy templom van, ott imádja Tiapolót, és hogy Tiapolo meg is jelent neki; mások megesküdtek, hogy nincs ott semmi boszorkányság: Case a csodáit az imádság erejével műveli, s hogy az a templom nem is templom, hanem börtön, oda van bezárva egy veszedelmes *aitu.* Egy ízben Namu is vele ment a bozótba, s e csodákért Istent dicsőítve tért haza. Mindenesetre már kezdett derengeni előttem Case helyzete, az is, hogy milyen eszközökkel érte el, s bár tudtam, hogy Case-t elintézni kemény dió lesz, csöppet sem voltam elkeseredve.

- Nagyon helyes - mondtam -, majd megnézem magamnak Case mester templomát, aztán meglátjuk, mi van az Isten dicsőségével.

Erre Uma szörnyen kétségbeesett; ha elmegyek a bozótba, sose jövök vissza, meg hogy oda nem mehet el másként senki, csak ha maga Tiapolo oltalmazza.

- Én az Istenre fogadok - mondtam. - Vagyok olyan derék fickó, mint akárki, és azt hiszem, az Isten majd csak kisegít a bajból.

Uma kis ideig hallgatott. - Én is hiszem - mondta roppant ünnepélyesen, majd hirtelen hozzátette: - Viktorija, ő nagy főnök?

- De még mekkora! - mondtam.

- Ő szeret téged nagyon? - kérdezte.

Vigyorogva közöltem, hogy szerintem az öreg hölgy meglehetősen részrehajló velem.

- Jól van - mondta. - Viktorija ő nagy főnök, ő nagyon szeret téged. De nem tud segíteni neked Falesában, nem tud; messze van. Maea ő kicsi főnök, itt van. Ha ő szeret téged, csinál

jót neked. Ugyanúgy Isten és Tiapolo. Isten, ő nagy főnök, sok dolga van. Tiapolo, ő kicsi főnök, nagyon szeret csinálni látható, szorgalmas dolgozik.

- Oda kell adjalak téged Mr. Tarletonnak - mondtam. - A te teológiád meghaladja az ő ismereteit.

De mégiscsak egész este ezt hánytuk-vetettük, és a rengetegről, a rengeteg veszedelmeiről szóló történeteivel Umának sikerült magát majdnem holtra rémítenie. Persze, a negyedére nem emlékszem annak, amit mesélt, mert alig figyeltem oda, de két története mégis az eszembe vésődött.

A parton fölfelé, úgy hat mérföldnyire, van egy védett kis öböl, amit úgy hívnak, hogy *Fanga-anaana* - "a barlangokkal teli kikötő". Magam is láttam tengerről, olyan közelről, amennyire csak sikerült a fiaimat rávennem, hogy bemerészkedjenek; a part keskeny sárga fövenycsík. Fölötte fekete szirtek, tele a barlangok feketén ásító szájaival; afölött meg hatalmas fák és csüngő liánok; egyhelyt, középtájon, egy bővizű patak zuhog le a sziklák közt. Nos, egyszer erre járt egy csónak, hat falesai fiatalúr evezett, mind "nagyon csinos", mondta Uma, és épp ez volt a vesztük. Fújt a szél, nyugtalan volt a tenger, s mire beértek a Fanga-anaanába, és megpillantották a fehér vízesést és az árnyékos partot, már mind elfáradtak és megszomjaztak, és a vizük is már fogytán volt. Egyikük azt ajánlotta, hogy szálljanak partra vizet inni, s minthogy rettenthetetlen fickók voltak, egyet is értett vele mindenki, csak egyikük nem, a legfiatalabb. Ezt Lotunak hívták; igen jó és igen bölcs fiatalember volt, mondta is nekik, hogy bolondok, ez az öböl a szellemeké, az ördögöké és a halottaké, és erre hat, amarra meg talán tizenkét mérföldnyire nem lakik egy eleven lélek. De kinevették, s minthogy öten voltak egy ellen, beeveztek az öbölbe, partra húzták a csónakot, és kiszálltak. Csuda kellemes hely volt, mesélte utóbb Lotu, és a víz pompás. Végigjárták a fövényt, de sehol nem találtak utat, mely fölvitt volna a szirtre; ettől megkönnyebbültek és letelepedtek, hogy elfogyasszák a magukkal hozott elemózsiát. De alig fogtak hozzá, az egyik barlang fekete szájában föltűnt hat olyan gyönyörű hölgy, amilyet még sose láttak; virágot viseltek a hajukban és bíborszínű magokból fűzött nyakláncot a nyakukban, és gyönyörű szép mellük volt, és tréfálkozni kezdtek a fiatalurakkal, és azok is tréfálkoztak velük, csak Lotu nem. Ami Lotut illeti, ő rögtön megértette, hogy ilyen helyen eleven nő nem élhet, és elszaladt, bevetette magát a csónak aljába, eltakarta az arcát, és imádkozott. Amíg a dolog eltartott, Lotu abba se hagyta az imádkozást, nem is tudott semmiről semmit egészen addig, míg barátai vissza nem tértek, föl nem ültették, s neki nem vágtak a tengernek, kifelé az öbölből, mely most teljesen kihalt volt. A hat hölgyről egy szót se szóltak, és ami Lotut a legjobban megrémítette, egyikük sem emlékezett rá, hogy az öbölben mi történt, olyanok voltak, mint a részegek, csak nevettek, énekeltek, mókáztak a csónakban. A szél megélénkült, viharossá vált, a tenger rendkívüli módon háborgott; olyan idő kerekedett, hogy nincs a szigeten férfi, aki ne fordított volna hátat a tengernek, és ne menekült volna vissza Falesába, de ezek mint a bolondok, vitorlát bontottak, és neki a tengernek. Lotu csak merte a vizet, de egynek eszébe nem jutott, hogy segítsen neki, énekeltek, mókáztak, szakadatlanul, fura, érthetetlen dolgokat beszéltek, s közben nagyokat nevettek. Így hát a nap hátralevő részében Lotu egyfolytában merte a vizet a csónak aljából, hogy az életét mentse, de a többiek ügyet se vetettek rá. Ebben a szörnyű viharban minden várakozás ellenére szerencsésen megérkeztek Papa-malutuba, ahol a pálmák közt süvöltött a szél, és a kókuszdiók ágyúgolyókként röpködtek a falu fái közt; az öt fiatalember még aznap éjjel megbetegedett, és halálukig egy értelmes szót ki nem ejtettek.

- Csak nem akarod azt mondani, hogy te beveszel egy ilyen mesét? - kérdeztem.

Erre azt mondta, ezt mindenki nagyon jól tudja, s hogy csinos és magányos fiatalemberekkel ez gyakran előfordul, de ez volt az egyetlen eset, mikor öt embert együtt és egy nap ölt meg a nő-ördögök szerelme; az eset nagy izgalmat keltett a szigeten, és bolond volna, ha kételkednék benne.

- Akkor is - mondtam -, semmi értelme, hogy miattam aggódj. Velem a nő-ördögök nem tudnak mit kezdeni. Más nő és más ördög, mint te, nekem nem kell, öreg hölgy.

Erre meg azt felelte, hogy van másfajta ördög is, egyet maga is látott a saját szemével. Egy nap egymagában átment a szomszéd öbölbe, s talán túlságosan közel merészkedett a rossz hely széléhez. A bozót ágai elfödték előle a hegy lejtőjét, de ő még kint volt a köves, és négy-öt láb magas papajákkal benőtt síkon. Esős évszak volt, sötét nap, tépte-sodorta a szél a leveleket, s közben be-beállt a szélcsönd, akár egy ház belsejében. Ilyen szélcsöndben történt, hogy egy egész csapat madár és óriásdenevér tört ki a bozótból nyílegyenesen, mintha valamitől megrémült volna. Egyszerre, most már közelebbről, zörgést hallott, és az erdőszélen, a papajafák közt föltűnt egy ösztövér, szürke vadkan. Úgy rémlett, a vadkan töpreng valamin, miközben közeledik; s Uma, miközben a közeledő vadkant nézte, egyszerre rádöbbent, hogy az nem is vadkan, hanem valamikor ember volt, és emberi gondolatai vannak. Elfutott; a vadkan utána, s miközben Umát kergette, hangosan üvöltött, hogy csak úgy visszhangzott tőle a környék.

- Csak lettem volna ott puskával - mondtam -, azt hiszem, a vadkan úgy üvöltött volna, hogy az még őt magát is meglepi.

Erre Uma azt mondta, hogy a puska itt nem ér semmit, mert az a vadkan egy halott ember szelleme volt.

Nos, ilyen beszélgetéssel telt el az este, és ez volt a legnagyobb haszna; az elhatározásomat, persze, nem változtatta meg, és másnap puskával meg egy élés késsel fölfegyverkezve nekivágtam a fölfedező útnak. Tőlem telhetőleg igyekeztem pontosan ugyanott beváltani a sűrűbe, ahol Case-t kijönni láttam, mert ha igaz, hogy valamit létesített benn az erdőben, akkor, gondoltam, ott ösvénynek is lennie kell. A rengeteg szélét, ha szabad azt mondanom, egy fal jelezte, mert több volt ez hosszú kőrakásnál. Azt beszélték, parttól partig nyúlik, de hogy honnan tudták, az más kérdés, mert kétlem, hogy az utóbbi száz évben bárki is megtette volna ezt az utat; a bennszülöttek nem hagyták el a tengert és part menti kis falucskáikat, márpedig a szigetnek ez a része magas volt, gyilkosan meredek és sziklás. Nyugat felől egészen a fal tövéig fel volt törve a talaj, itt kókuszpálma, papája és gajáva, valamint rengeteg mimóza nőtt. De odatúl már rögtön a bozót kezdődött; magas bozót, árbocmagas fák, s mint a hajókötelek, csüngtek róluk a liánok, s ahol a fák szétágaztak, gombaként tenyészett az undorító orchidea. Ahol nem volt aljnövényzet, ott a talaj mintha kőrakás lett volna. Sok zöld galambot láttam, lőhettem volna is, csakhogy most másban jártam. Rengeteg lepke libegett a talaj mentén, mint megannyi hulló falevél; néha egy-egy madárfüttyöt hallottam, néha meg fönt a szél zúgását, és közben állandóan a tenger moraját a part felől.

Hogy milyen különös hely volt ez, azt nehéz elmondanom, ha csak olyasvalakinek nem, aki már maga is járt magányosan a rengetegben. Lenn az erdő még a legragyogóbb napon is homályos. Az ember semerre se lát; akárhová néz, az erdő mindenütt bezárul előtte, az ágak összekulcsolódnak mint az ujjak; és valahányszor megáll az ember, és fülel, mindig valami újat hall - beszélgető férfiakat, gyereknevetést, messze elöl fejszecsapásokat, néha meg óvatos, sietős lépteket a szomszédságában, s ilyenkor ugrik egyet, s a puskájához kap. Jó, ha

ilyenkor az ember váltig azt hajtogatja, hogy magában van, csak fák és madarak vannak körülötte, de elhinni úgyis képtelen, akármerre fordul, úgy érzi, mindenütt valami élőlény leskelődik. Nehogy azt higgyék, hogy ezt Uma meséi ültették el bennem; egy lyukas garast nem adok az efféle bennszülött beszédre; az ilyesmi természetes a rengetegben, ez az igazság.

Mikor már közel jártam a hegy tetejéhez, itt ugyanis már olyan meredek volt az erdő talaja, mint a létra, a szél már ott fütyült közvetlenül a fejem fölött, és a lomb is rezgett, szét-szétnyílt, és beengedte a napsugarat. Ez már jobban tetszett: mindvégig ugyanaz a hang, és nem volt benne semmi megdöbbentő. Nos, eljutottam egy helyre, ahol az erdő alján úgynevezett vadkókusz nőtt - csudaszép növény a skarlátszínű gyümölcsével -, s egyszerre valami énekhangot hozott a szél, amilyet még életemben nem hallottam. Hiába mondogattam magamban, hogy csak az ágak zúgnak a szélben: tudtam, ez nem az. Hiába mondogattam, hogy madárdal: tudtam, nincs madár, amely így énekelne. Fölcsapott, kiöblösödött, elhalt, majd megint öblössé vált: arra gondoltam, olyan, mintha sírna valaki, csak éppen szebb; aztán arra gondoltam, olyan, mint a hárfa; s hiába tudtam, hogy túlságosan is szép látvány volna ilyen helyen, nevessen ki, akinek tetszik, de kijelentem, hogy a hat fiatal hölgyre gondoltam, aki vérvörös nyaklánccal a nyakában bukkant föl a Fanga-anaanai barlangból, és azon töprengtem, hogy vajon azok is így énekeltek-e? Kinevetjük a bennszülötteket és a babonáikat; de nézzük csak, hány olyan kereskedő akad, aki átveszi tőlük, csupa művelt fehér ember, aki az óhazában könyvelő volt (legalábbis egyik-másik) vagy tisztviselő. Szerintem a babona úgy burjánzik mindenütt, mint a gyom; s miközben álltam ott, és a jajongásra figyeltem, végigfutott a hátamon a hideg.

Lehet, hogy gyávának tartanak, mert megrémültem; én bátornak tartom magam, amiért egyáltalán volt merszem folytatni az utat. De roppant óvatosan fölhúztam a puskám kakasát, s mint a vadász, tekingettem magam köré, fölkészültem, hogy egyszer csak megpillantok egy csinos fiatal nőt, ott ül a bozótban, s keményen eltökéltem, hogy ha meglátom, egy töltet öregsöréttel teszem próbára. És az is biztos, hogy nem jutottam messzire, máris valami furcsába botlottam. A fák koronáján végigsöpört egy szélroham, a lombok szétnyíltak, s láttam, valami lóg a fán. Egy szempillantás, és eltűnt, a szélroham elvonult, és a lomb összezárult. Megmondom őszintén, szentül meg voltam győződve, hogy egy *aitu*-t látok; s ha az a valami disznó vagy asszony képét viseli, az sem ijeszt meg jobban. De épp az volt a baj, hogy ez a valami kocka alakúnak látszott, s a gondolattól, hogy egy kocka alakú valami él és énekel, fölfordult a gyomrom, és majd elment az eszem. Jó ideig állhattam ott; szinte biztosra vettem, hogy ez a valami azon a fán van, ahonnét az énekszó hallatszik. Aztán lassan kezdtem összeszedni magam.

- Nohát - mondom -, ha ez így van, ha ez olyan fa, amelyen kocka alakú éneklő valamik lógnak, akkor erre csak azért is fölmászom. A pénzemért legalább legyen valami szórakozásom.

Aztán arra gondoltam, hogy biztos, ami biztos, egy ima nem árthat; így aztán térdre rogytam, és fennhangon elmondtam egy imádságot. Miközben imádkoztam, csak szólt a fán a fura hang, mélyebben, magasabban, szakasztott mint a muzsika, az ember csak azt tudta, hogy nem emberi hang - nem volt olyan, hogy el lehetett volna fütyülni.

Amint illendő módon befejeztem az imádságot, letettem a földre a puskám, fogam közé vettem a késemet, odamentem a fához, és mászni kezdtem. Nem szégyellem bevallani, a szívem, mint a jég, olyan volt. De amint fölértem, egyszerre megint megpillantottam a

valamit, és megkönnyebbültem, arra gondoltam, hogy ez valami dobozféle; s mikor egészen a közelébe értem, majd leestem nevettemben a fáról.

Mert doboz volt, de mennyire, hogy az, gyertyás doboz, még a márka is ott volt az oldalán, és bendzsóhúrok voltak kifeszítve benne, hogy szóljanak, ha fúj a szél. Azt hiszem, ez az, amit "ajjajhárfának" hívnak, vagy mit tudom én, minek.

- No, Mr. Case - mondtam -, ez egyszer sikerült megrémítenie, de másodszor már nem fog - mondom, és lecsúsztam a fáról, és újból nekiláttam megkeresni az ellenség főhadiszállását, ami, úgy véltem, nem lehet már messze.

Itt sűrű volt az aljnövényzet; az orromnál nem láttam tovább, erőszakkal kellett áttörnöm rajta, menetközben szorgalmasan használtam a késem, sorra metszettem el a liánokat, és döntöttem ki egy csapásra egész fatörzseket. Fatörzset mondok, mert akkora nagyok voltak, de valóban csak nagyra nőtt nedvdús gyomok, melyeket úgy vágott a kés, mint a répát. Épp arra gondoltam, hogy hiába ez a sok és sokféle növény, egyszer mégiscsak sikerül megtisztítanom ezt a helyet, mikor az orrom előtt egyszer csak megpillantottam egy kőoszlopot, s rögtön láttam, hogy az emberi kéz műve. Az Isten tudja, mikor készíthették, vagy mikor hagyták itt, mert a fehérek még itt se voltak, a szigetnek ezt a részét már régen nem bolygatta senki. Az oszlop mögött néhány lépésnyire megtaláltam a keresett ösvényt. Keskeny volt, de kitaposott, s láttam, hogy Case-nek bőven vannak tanítványai. Úgy látszik, az volt a férfiember bátorságának divatos próbája, hogy kijött ide Case-zel, és egy fiatalember aligha tekinthette magát felnőttnek, míg egyrészt: ki nem tetováltatta a hátulját, másrészt: meg nem nézte Case ördögeit. Ez fenemód jellemző a kanakákra; de ha az ember jobban meggondolja, fenemód jellemző a fehérekre is.

Az ösvényen valamivel távolabb egy tisztásra jutottam. Megdörzsöltem a szemem: fallal találtam magam szemközt, az ösvény egy résen vezetett át rajta; a fal roskatag volt, és láthatólag ősrégi, de jól rakott, nagy kövekből épült; manapság nem élt a szigeten bennszülött, aki ilyen épületről akár álmodni mert volna. A tetején egy sor szobor állt, bálvány vagy madárijesztő, vagy ördög tudja, micsoda. Ocsmány faragott, kipingált pofájuk volt, foguk és a szemük kagyló, hajukat és rikító ruhájukat fújta a szél, s egyik-másik rángatódzott, mint bábu a madzagon. Fent, nyugaton, vannak szigetek, ahol még máig is csinálnak efféle figurákat; de ha ezek egyáltalán ezen a szigeten készültek, készítésük módját, sőt, a létezésüket is már réges-rég elfelejtették. Csak az volt a különös, hogy ezek a mumusok újak voltak, mintha mindet skatulyából húzták volna elő.

Ekkor jutott eszembe, amit Case az első nap közölt velem, hogy ért a szigetvilág régiségeinek hamisításához. Ez olyasmi, amiből sok kereskedő húz tisztességes jövedelmet. És most már értettem is az egész mókát: ez a kiállítás itt kettős célt szolgált, egyrészt, hogy a "régiségeket" megrágja az idő foga, másrészt, hogy holtra rémítse azokat, akik a látásukra jönnek.

De meg kell mondanom (s ettől még furább lesz a dolog), hogy az ajjajhárfák ott hárfáztak mindvégig körös-körül a fákon, s mialatt én bámészkodtam, egy sárga-zöld madár (gondolom, műmadár lehetett) elkezdte cibálni az egyik figura haját.

Valamivel távolabb rábukkantam a múzeum legszebb darabjára. Először csak egy elnyúlt, kifli alakú földhányást láttam. De mikor a kezemmel beletúrtam, a föld alatt deszkára feszített kátrányos ponyvát leltem, s ez elárulta, hogy az egy pince teteje. Pontosan a hegy csúcsán volt, bejárata a távolabbi végén nyílt, két szikla közt, mint egy barlang szája. Bementem a

kanyarig, a sarkon bekukkantottam, s egy csillogó arcra esett a szemem. Nagy volt és csúf, mint egy színpadi maszk, és hol jobban csillogott, hol kialudt, hol meg füstölt.

- Hohó! - mondtam. - Hisz ez világító festék!

Meg kell mondanom, ugyancsak csodáltam a fickó találékonyságát. Egy szerszámosláda és néhány igen egyszerű eszköz segítségével ördögöt csinált magának a templomába. Nincs az a kanaka, aki ne hinné, hogy egy életre elegendő ördögöt látott és hallott, ha egyszer elhozták ide, vinnyogtak körülötte a hárfák, s megmutatták neki azt a füstölgő pofát. Könnyű kitalálni, hogy a kanakák mit hisznek. Gondoljunk csak vissza a magunk tíz-tizenöt éves korára, és megkapjuk az átlagos kanakát. Akad köztük jámbor is, mint ahogy jámbor gyerekek is vannak; de java részük, akár a gyerekek, tűrhetően becsületes, s bár a lopást jó mókának tartja, könnyű ráijeszteni, sőt, szereti is, ha ijesztgetik. Emlékszem egy gyerekre, velem járt iskolába odahaza, az játszotta ezt a Case-játékot. Persze az a gyerek nem értett semmihez, így hát csinálni se tudott semmit; nem volt világító festéke, és nem volt ajjajhárfája, de nagy merészen azt állította, hogy varázsló, ezzel holtra rémített, s mi még élveztük is. Aztán eszembe jutott, hogy az iskolamester hogy eltángálta egyszer ezt a gyereket, s mi meglepve tapasztaltuk, hogy ő éppúgy megkapja a magáét, mint bárki más. Arra gondoltam: meg kell találnom a módját, hogy így járjon Case mester is. És egy pillanat múlva már tudtam is, mit csinálok.

Visszamentem az ösvényen, sima volt és könnyen járható, ha egyszer megtalálta az ember, s mikor kiléptem a fekete fövényre, vajon ki másba botlottam, mint éppen Case mesterbe? Fölhúztam a puskám, és lövésre készen tartottam a kezemben; így közeledtünk egymáshoz, és mentünk el egymás mellett, szemünk sarkából szemmel tartva a másikat, s amint elhagytuk egymást, mintha vezényszóra tennénk, mindketten sarkon fordultunk, és ott álltunk szemtől szemben. Mindkettőnknek ugyanaz járt a fejében: hátha a másik beledupláz a fenekébe?

- Nem lőtt semmit - mondta Case.

- Nem is vadászni jártam - mondtam.

- Felőlem akár a pokolba mehet - mondta.

- Maga is felőlem - mondom.

De csak álltunk ott, mintha földbe gyökerezett volna a lábunk; mindketten féltünk odébb menni. Case elnevette magát.

- Nem állhatunk itt egész nap - mondta.

- Miattam egy pillanatig se tartóztassa magát - mondom.

Nevetett.

- Ide hallgasson, Wiltshire, maga engem hülyének néz? - kérdezte.

- Inkább gazembernek, ha éppen tudni akarja - mondom.

- Mit gondol, jó az nekem, ha lelövöm itt a nyílt parton? - mondta. - Mert én nem hiszem. Ide mindennap kijárnak halászni. Legalább húszan vannak kint a völgyben, koprát készítenek. Lehet, hogy egy fél tucat falusi a hegyen van, madarászik; lehet, hogy most is lesnek minket. Nem volnék meglepve. Szavamat adom, hogy nem akarom lelőni magát. Minek lőném? Engem maga nem zavar. Nem kap egy font koprát sem, amije van, azt maga készíti a tulajdon két kezével, akár egy néger rabszolga. Épphogy eltengődik... mást erre nem mondhatok... s nekem aztán mindegy, hogy maga hol, vagy meddig tengődik. Adja a szavát, hogy nem akar lelőni, előreengedem, és én is elmegyek.

- Szép - mondtam -, maga őszinte és udvarias, mi? Én is az leszek. Ma nem akarom lelőni. Miért lőném? Ez az ügy még csak most kezdődik; még nincs vége, Mr. Case. Egyszer már megkapta a magáét; mind a mai napig ott látom az öklöm nyomát a fején, és még tartogatok a maga számára többet is. Én nem vagyok gutaütött, mint Underhill. És nem vagyok Adams meg Vigours sem. Majd megmutatom én magának, hogy bennem emberére akadt.

- Ostoba beszéd - mondta ő. - Ezzel innen el nem mozdít.

- Helyes - mondtam -, maradjon csak. Én ráérek, jól tudja. Akár egész nap itt maradhatok. Koprára nincs gondom. És még csak világítófestékről sem kell gondoskodnom.

Az utóbbit már meg is bántam, de mielőtt még meggondoltam volna, kicsúszott a számon. Láttam, hogy ez kifogja a szelet a vitorlájából, csak áll, és bámul rám felvont szemöldökkel. Aztán azt hiszem, eltökélte magát, hogy ennek alaposan utánanéz.

- Most szaván fogom - mondta. Hátat fordított nekem, és egyenesen besétált az ördögbozótba.

Én persze hagytam, hisz a szavamat adtam rá. De figyeltem, míg el nem tűnt, és amint eltűnt, már néztem is fedezék után, fürgén, hogy öröm volt nézni, mert szememben egy lyukas garast nem ért a szava, s az erdő védelmében mentem egész hazáig. Egyvalamit megértettem: ha már olyan hülye állat voltam, és figyelmeztettem, akkor rögtön meg kell tennem, amit tenni szándékozom.

Az ember azt hinné, egy délelőttre elég ennyi izgalom, márpedig énrám még egy várt. Amint a fokot megkerültem, és a házamat megpillantottam, nyomban észrevettem, hogy ott idegenek járnak; mikor közelebb értem, már semmi kétségem nem volt. Két fegyveres őr guggolt az ajtómban. Másra nem gondolhattam, csak arra, hogy az Uma körüli zűrök a tetőpontra hágtak, és a telepet elfoglalták. Egyebet nem hihettem, mint hogy Umát már elfogták, s most énrám várnak, hogy velem is ugyanazt tegyék.

De ahogy közeledtem, mégpedig lélekszakadva, láttam, hogy a verandán egy harmadik bennszülött guggol, mintha vendégségben volna, s Uma háziasszony módjára társalog vele. Közelebbről már azt is láttam, hogy a döher fiatal főnök, Maea az; mosolyog és bagózik. De mit szív? Nem ám valami kutyának való kis európai cigarettát, nem is azt a nagy, fejbeverős bennszülött izét, amivel az ember akkor üti agyon az időt, ha a pipája eltört - hanem szivart, s ráadásul még az én mexikói szivaromat, erre esküdni mernék! Ettől a látványtól elállt a szívverésem, föltámadt bennem az eszeveszett remény, hogy vége a bajnak, és Maea látogatóba jött.

Uma mutatta neki, hogy jövök, és Maea talpig gentleman módjára fogadott a saját házam legfelső lépcsőjén.

- Vilivili - mondta, mert ennél jobban nem tudta kiejteni a nevemet -, örvendek.

Nem kétséges, hogy ha egy szigeti főnök udvarias akar lenni, akkor tud. Már ebből is láttam, hogy honnét fúj a szél. Már nem is kellett, hogy Uma közölje: - Ő nem fél most Ese, hozott kopra. - Én mondom, úgy ráztam kezet azzal a kanakával, mint a legjobb európai fehér emberrel.

Az volt a helyzet, hogy Case is meg ő is egy leány után járt; vagyis, hogy Maea megsejdítette a dolgot, és úgy vélte, hogy itt az alkalom, most fejre állítja a kereskedőt. Kiöltözött, maga mellé vette két kimosdott, és fölfegyverzett csatlósát, hogy feltűnőbb legyen a dolog, megvárta, míg Case kitakarodik a faluból, és átjött hozzám, hogy velem bonyolítsa le az egész boltját. Éppolyan gazdag volt, mint amilyen hatalmas. Ez az ember vagy évi ötvenezer kókuszdiót jelent, gondoltam. Megadtam neki a szokásos árat, és még meg is toldottam egy centtel, s hogy nagyobb legyen a hitelem, bevezettem a boltba, és oldalt a raktárba, annyira örültem neki. Meg kell mondanom, úri módon bevásárolt: egyheti lakomára elegendő rizst, konzervet és kétszersültet vett, és anyagot végszámra, s amellett még kellemes is volt, értette a tréfát, egyre-másra sütöttük el a vicceket, jobbára tolmács útján, mert angolul fenemód keveset tudott, s az én bennszülött nyelvtudásom ehhez még fakó volt, De egyvalamit kiderítettem: igazában semmi kivetnivalót nem talált Umában, és félni se félt soha igazán, csak furfangból tett úgy, mert azt hitte, Case nagy hatással van a falura, és ez neki hasznára lehet. Ez azonban eszembe juttatta, hogy mindketten szorult helyzetben vagyunk. Ő nyíltan szembeszállt az egész faluval, s ez még a hivatalába kerülhet. Nekem meg, gondoltam, azután, amit a parton Case-zel beszéltem, könnyen az életembe. Case kereken megmondta, hogy ha koprához jutok, elintéz; hazajön, s megtudja, hogy a faluban a legjobb üzlet gazdát cserélt; okosabb lesz, gondoltam, ha inkább én intézem el őt.

- Ide hallgass, Uma - mondtam -, magyarázd meg neki, hogy elnézését kérem, amiért megvárattam, de fönn voltam az erdőben, megnéztem Case Tiapolo-boltját.

- Tudni akar, nem féltél-e? - fordította Uma.

Elnevettem magam. - Hát nem! - mondtam. - Mondd meg neki, hogy az a hely jól menő játékkereskedés. Mondd meg neki, hogy Angliában az ilyesfélével a gyerekek játszanak.

- Tudni akar, hallottad-e az ördög énekelni? - kérdezte ezután.

- Ide hallgass - mondtam -, most nem tudom megcsinálni, mert nincs bendzsóhúrom, de ha legközelebb megjön a hajó, összeütök én egy ilyen masinériát itt a verandán, akkor maga láthatja, hogy az mennyire ördög. Mondd meg neki, hogy amint szerzek húrt, rögtön csinálok egyet a gyerkőceinek is. Ezt az izét ajjajhárfának hívják, és azt is megmondhatod neki, hogy ez angolul annyit tesz: egy büdös vasat nem ér.

Ettől Maea annyira el volt ragadtatva, hogy megint megpróbálkozott az angolságával. - Beszél igaz? - kérdezte.

- De mennyire! - mondtam. - Igaz, mint a Biblia! Hozd ki a Bibliát, Uma, ha ugyan van itthon ilyesmink, és én megesküszöm rá. Vagy tudod, mit? Ez még jobb lesz - mondtam, és fejest ugrottam a dologba -, kérdezd meg, nem fél-e följönni velem holnap?

Úgy látszott, nem; nappal és társaságban vállalkozik rá.

- Ez már döfi! - mondtam. - Mondd meg neki, hogy az az ember csaló, és az egész ostobaság, és ha holnap följön, majd meglátja, mi marad belőle. De mondd meg neki, Uma, mégpedig úgy, hogy meg is értse: ha eljáratja a száját, biztos, hogy ez Case fülébe is eljut, akkor pedig kész, végem van! Az ő játékát játszom, mondd meg neki, s ha egy szót szól, a vérem az ő fejére száll, és az átok is, itt meg odaát.

Uma elmondta, ő meg majd a tövéből kirázta a kezem, hogy azt mondja: - Nem beszél. Fölmegy holnap. Te én barátom?

- Azt már nem - mondtam -, ilyen hülyeségről szó sincs. Én azért jöttem ide, hogy kereskedjek, mondd meg neki, nem azért, hogy barátkozzam. De ami Case-t illeti, azt az embert elküldöm a pokolba.

Ezzel aztán Maea elment, ahogy én láttam, igen elégedetten.

Ötödik fejezet
Éjszaka a bozótban

Nos, köteleztem magam, hogy a Tiapolót másnap összezúzom, és most azt se tudtam, hol áll a fejem, nemcsak, mert erre aztán mindent jól elő kellett készítenem, de egész nap ment a beszéd is. Olyan volt a házam, mint egy falusi borbélyműhely: Uma a fejébe vette, hogy éjszaka nem szabad kimennem a bozótba, mert ha kimegyek, sose jövök vissza. Említettem már, hogyan vitatkozik; képes egy kalap alá venni Viktória királynőt meg az ördögöt; ki-ki elképzelheti, milyen fáradt voltam estére.

Végre egy jó ötletem támadt. Mi értelme, hogy elébe szórjam a gyöngyeimet? Gondoltam: egye meg a maga főztjét, az talán jobban megteszi.

- Mondok én neked valamit - mondtam. - Halászd elő a Bibliádat, majd elviszem magammal. Az megvéd.

Esküdözött, hogy a Bibliának semmi haszna.

- Ez csak a te kanaka ostobaságod - mondtam. - Hozd csak ki szépen a Bibliát.

Kihozta, és én fölütöttem a címoldalon, ahol - gondoltam -, majd találok valamit angol nyelven, mint ahogy találtam is. - Tessék - mondtam. - Látod? *London. Készült a Brit és Külföldi Bibliatársulat részére. Blackfriars*, és a dátum, amit nem tudok elolvasni, mert azokkal a fránya X-ekkel van írva. Nincs az a pokolbeli ördög, amelyik a közelébe merészkednék a blackfriarsi Bibliatársulatnak. No te csacsi - mondtam -, csak nem hiszed, hogy mi otthon békében megférünk az *aitus*inkkal? Egy egész Bibliatársulat!

- Azt hiszem, ott nincs - mondta ő. - Fehér ember ő mondta, nekik nincs.

- És ezt te valószínűnek tartod? - kérdeztem. - Hogy ezek a szigetek dugig vannak ördögökkel, Európában meg egy sincs?

- Európa kenyérgyümölcs sincs - mondta ő.

Már kis híján a hajamat téptem. - Ide figyelj, öreg hölgy - mondtam -, most aztán elhallgass, mert unlak. Elviszem a Bibliát, attól majd úgy megy minden, mint a karikacsapás. Ez az utolsó szavam, kész, végeztem.

Szokatlanul sötét este volt, napnyugtakor felhők kerekedtek, és teljesen beborult, egyetlen csillag nem volt az égen; a Hold is fogyóban, csak éjfél felé kelt fel. A nyitott házakban égtek a lámpák és a tüzek, a zátonyon halászok nyüzsögtek fáklyával; a falu vidám volt, mintha ünnepi kivilágítás volna, de az erdőt, a hegyeket és a tengert látni se lehetett. Talán nyolc óra tájban indultam útnak, megrakodva, mint egy szamár. Először is ott volt a Biblia, akkora könyv, mint a fejem, ezt merő ostobaságból én tukmáltam magamra. Aztán ott volt a puskám, a késem, a lámpás és a biztonsági gyújtó; ez mind kellett. Aztán ott volt a szóban forgó ügy lényege, egy jó nagy zacskó puskapor, két dinamit halászbomba, és két-három lassan égő kanóc, amit bádogdobozból vettem elő, és magam erősítettem össze, hogy a lehető legjobb legyen; a kanóc ugyanis afféle bolti holmi volt, bolond lettem volna megbízni benne. Mint látható, mindent összevetve, jókora csinbummra való anyagot vittem. Költség nem számít; azt akartam, hogy a dolog jól menjen.

Amíg még nem fák közt jártam, és a házam lámpafénye eligazított, jól haladtam. De mikor az ösvényre értem, olyan sötétség vett körül, hogy az orromig se láttam, nekimentem a fáknak, és káromkodtam, mint mikor a hálószobában gyufát keres az ember. Tudtam, kockázatos dolog lámpát gyújtani, mert a lámpa mindaddig látható, míg túl nem jutottam a fok csúcsán, s minthogy arra sötétedés után senki se jár, beszélni fognak róla, s a híre Case fülébe is eljut. De mit tehettem volna? Vagy föladom az egészet, és oda a tekintélyem Maea szemében, vagy a szerencsére bízom magam, és átevickélek a dolgon, ahogy tudok.

Amíg az ösvényen jártam, csak jól kiléptem, de a fekete parton már kénytelen voltam futni. A dagály már majdnem teljében volt, s hogy szárazon átjussak a puskaporral a hullámverés és a hegy közt, ugyancsak szednem kellett a lábam. Még így is megesett, hogy egy-egy hullám a térdemig fölcsapott, egyszer meg majdnem hasra estem egy kövön. A sietség, a szabad levegő meg a tengerszag hatására végig tartott a jókedvemből, de amint beértem az erdőbe, és kezdtem az ösvényen följebb kapaszkodni, mindjárt alább adtam. Case mester bendzsóhúrjai és faragott képei sokat elvettek ugyan az erdő félelmes voltából, de azért ez mégis nyomasztó egy séta volt; és el tudtam képzelni, hogy mikor a tanítványok jártak erre, mennyire be lehettek rezelve. A lámpa fénye bevilágított a fák, a villás ágak és a liánok gubancos kötélvégei közé, és az egész hely, vagy legalábbis az, amennyit én láttam belőle, csupán a változó árnyékok összevisszasága volt. Közeledtek gyorsan és keményen, mint egy óriás, aztán megpördültek, elenyésztek; ott lebegtek a fejem fölött, mint egy-egy bunkó, és elröppentek az éjszakába, mint a madarak. Az erdő alján korhadt fák körvonalai villantak föl, mint a gyufásdoboz oldala, ha az ember elgyújt rajta egy szál gyufát. Nagy hideg csöppek hullottak rám az ágakról, akár a veríték. Szél alig fújt; csak a parti szél hideg kis fuvallata, de az se moccantott semmit; a hárfák hallgattak.

Áttörtem a vadkókuszbozóton, megpillantottam a mumusokat a falon; elértem az első célomat. Iszonyú furán füstöltek a kipingált pofájukkal, kagylószemükkel, ruhában és lógó hajjal, amint a lámpa fénye megcsillant rajtuk. Egyiket a másik után ráncigáltam le a falról, s mindet összehordtam egy kupacba a pince tetején, így majd ezek is együtt mennek a többivel a pokolba. Aztán kinéztem magamnak egy jó helyet a bejárat egyik nagy köve mögött, elástam a puskaport és a két bombát, s lefektettem a kanócot a folyosó hosszában. Aztán egy pillantást vetettem még a füstölgő fejre, csak úgy búcsúzóul. Köszöni, jól volt.

- Fel a fejjel - mondtam. - Rád is sor kerül.

Először arra gondoltam, hogy meggyújtom a kanócot, és elindulok hazafelé, mert a sötétségtől, a korhadt fák derengésétől és az árnyékoktól a lámpafényben valahogy elhagyatottnak éreztem magam. De tudtam, hogy hol lóg az egyik hárfa; sajnáltam volna, ha az is el nem pusztul a többivel; ugyanakkor, ha akartam, ha nem, halálos fáradtnak éreztem magam az egésztől, és legszívesebben otthon lettem volna már zárt ajtók mögött. Kiléptem a pincéből, és alaposan meghánytam-vetettem a dolgot. Messze alattam, lenn a parton, zúgott a tenger; közelebb a lomb susogott; mintha én lettem volna az egyetlen eleven lélek a Cape-Horntól innét. Nos, miközben álltam, és gondolkodtam, egyszerre fölébredt az erdő, és megtelt apró neszekkel. Apró neszek voltak, nem ártottak senkinek - egy reccsenés, egy zizzenés -, de egyszerre belém szorult a lélegzet, és a szám kiszáradt, mint a kétszersült. Nem Case-től féltem, ahogy azt a józan ész diktálta volna; Case eszembe se jutott; az öreg hölgy meséi hasítottak belém, mint a hascsikarás, a nő-ördög meg a disznó-ember. Hajszálon múlt, hogy el nem rohantam; végül is megalkudtam magammal, kiléptem a barlangból, magasra emeltem a lámpát (mint a bolond), és körülnéztem.

A falu felé, az ösvényen, nem láttam semmit; de mikor a sziget belseje felé fordultam, még máig is csodálom, hogy össze nem rogytam. Mert épp akkor lépett ki a sűrűből - az ördög-bozótból - úgy ám, egy nő-ördög, pontosan olyan, amilyet vártam. Láttam, a lámpa fénye megcsillant csupasz karján és fényes szemében, és akkorát ordítottam, hogy azt hittem, meghalok.

- Ah! Nem sikoltsz! - mondta a nő-ördög suttogva. - Mért te beszélsz nagy hangon? Kioltsd lámpát. Ese ő jön.

- Szerelmes Úristen, Uma, te vagy az? - mondom.

- *Ioe*, persze - mondja ő. - Jövök gyorsan. Ese ő mindjárt itt.

- Egyedül jöttél? - kérdeztem. - Nem féltél?

- Jaj, nagyon - suttogta, és belém kapaszkodott. - Azt hittem, halok meg.

- Nohát - mondtam sápadtan vigyorogva -, én aztán nem nevetlek ki, Mrs. Wiltshire, mert azt hiszem, a déli Csendes-óceánon ember úgy még meg nem ijedt, mint én most.

Egy-két szóval elmondta, hogy mi szél hozta. Alighogy elmentem, Fa'avao állított be hozzánk; útközben a Fekete Jackbe botlott, aki lélekszakadva rohant felőlünk Case háza felé. Uma egy szót se szólt, nem is várt, már futott is, hogy figyelmeztessen. Annyira a nyomomban volt, hogy a lámpám fénye vezette a parton, meg azután is, ahogy föl-fölcsillant a fák közt. Így talált föl a hegyre. Csak akkor tévedt el, s tévelygett, az Isten tudja, merre, mikor én már fölértem a csúcsra, vagy talán épp a pincében voltam; és sok drága időt veszített, mert kiáltozni nem mert, hátha Case ott van a nyomában, csak bukdácsolt az erdőben, összevissza verte magát, s teli volt zúzódással. Így keveredhetett túlságosan délre, s így kapott engem oldalba, és rémített meg olyan kimondhatatlanul.

No de hát mindez még mindig jobb, mint egy nő-ördög, bár a meséjét ugyancsak komolyan vettem. A Fekete Jacknek semmi keresnivalója nem volt a házam körül, hacsak nem leskelődni állították oda; úgy látszik, az én ostoba elszólásom a festékről, vagy Maea

fecsegése, most mindnyájunkat csúf kutyaszorítóba juttatott. Egyvalami világos volt: Umának is, nekem is itt kell maradnunk éjszakára, csak napvilágnál kockáztathatjuk meg, hogy hazamenjünk, de még akkor is okosabb, ha megkerüljük a hegyet, és hátulról állítunk be a faluba, ha csak nem akarunk csapdába esni. Az is világos volt, hogy az aknát nyomban föl kell robbantani, különben Case még idejében megakadályozhatja.

Bemasíroztam az alagútba, Uma szorosan belém csimpaszkodott, kinyitottam a lámpást, és meggyújtottam a kanócot. Az első szál égett, mint a papiros, én meg csak álltam ott ostobán, és néztem, hogy ég, majd eszembe jutott, hogy mindjárt mi is levegőbe röpülünk Tiapolóval együtt, márpedig arra semmi kedvem nem volt. A második kanóc már a kellő sebességgel égett, bár még mindig gyorsabban, mint szerettem volna; ettől megjött az eszem, kituszkoltam Umát az alagút száján, eloltottam és eldobtam a lámpást, s iszkoltunk az erdőbe, addig, amíg csak azt nem hittem, hogy már biztonságban vagyunk, s mindketten lefeküdtünk egy fa tövébe.

- Öreg hölgy - mondtam -, ezt az éjszakát sose felejtem el. Egy bajod van csak, hogy ilyen belevaló lány vagy.

Szorosan odabújt hozzám. Úgy szaladt el hazulról, ahogy volt; nem volt rajta más, csak egy szoknya; csuromvíz volt a harmattól és a fekete part hullámaitól, s most vacogott a hidegben, rettegett a sötétségtől és az ördögöktől.

- Nagyon félek - csak ennyit mondott.

Case hegyének távolabbi oldala, mint a szakadék, olyan meredeken lejtett a völgy felé. Mi a legszélén hasaltunk, láttam a korhadt fák derengését, s messze lentről hallottam a tenger moraját. Nem volt kedvemre való ez a hely, de innét hova vonulhattunk volna vissza, féltem helyet változtatni. Aztán rádöbbentem, hogy csúnya hibát követtem el a lámpával: égve kellett volna hagynom, akkor beledurranthattam volna Case-be, mikor belép a lámpa fénykörébe. Vagy ha ezt mégse tenném, akkor is ostobaság ott hagyni egy jó lámpát, hogy levegőbe röpüljön a szobrokkal. Végül is az a lámpa az enyém, és pénzbe került, s még szükségem lehet rá. Ha a kanócban még bízom, még odaszaladhatnék, hogy megmentsem. De ki az ördög bízna meg a kanócban? Mindenki tudja, mi az üzlet. Ez a holmi jó a kanakáknak, hogy halásszanak vele, ott amúgy is nyitva kell tartani a szemüket, és ezzel legfeljebb annyit kockáztatnak, hogy lerobban a kezük. De annak, aki olyasféle robbantással bíbelődik, mint ez itt, ez a holmi szemét.

Mindent összevetve az volt a legokosabb, ha nyugton fekszem, kezem ügyében tartom a vadászpuskám, s várok a robbanásra. Komor egy időtöltés volt. Az éjszaka szinte tömör fekete, az ember nem látott mást, csak a korhadt fa csúf, kísérteties csillogását, de annak a fényében már semmit; ami meg a hangokat illeti, annyira hegyeztem a fülem, hogy a végén már az alagútban égő kanóc sercegését is hallani véltem, de az erdő néma maradt, mint a sír. Olykor-olykor roppant valami, de hogy közel vagy távol, hogy Case botlott-e meg tőlem néhány lépésnyire, vagy egy fa dőlt-e ki mérföldekre, azt éppúgy nem tudtam, mint egy ma született csecsemő.

Aztán hirtelen kitört a Vezúv. Hosszú ideig váratott magára, míg bekövetkezett, de mikor bekövetkezett, (már-már azt hittem, sose fog), különbet már kívánni se lehetett volna. Először csak betyáros zenebona volt, fölcsapott a tűz, és az erdő úgy kivilágosodott, hogy olvasni lehetett volna. Aztán elkezdődött a haddelhadd. Umát meg engem félig maga alá temetett egy

szekérrakomány föld, s még jó hogy csak ennyi, mert az alagút bejáratánál levő sziklák egyike fölszállt a levegőbe, és tőlünk alig néhány lépésre ért földet, majd dübörögve lezúdult a völgybe. Láttam, kissé elszámítottam magam; vagy mi nem voltunk elég messze, vagy a puskapor és a dinamit volt sok, végeredményben egyremegy.

Egyszerre észrevettem, hogy elkövettem én más hibát is. A robbanás zaja, mely megrázta a szigetet, már kezdett elülni; a káprázat is múlt már; de az éjszaka minden várakozásom ellenére csak nem jött vissza. A robbanás ugyanis beszórta az erdőt izzó fadarabokkal és parázzsal; körülöttünk az egész fennsík tele volt vele; hullott a völgybe is, sőt még a fák tetején is fennakadt és lángolt egy-egy. A tűztől nem féltem, ezek az erdők túlságosan nedvesek ahhoz, hogy tüzet fognának. De az már baj volt, hogy a sok zsarátnok az egész erdőt megvilágította - ha nem is volt nagyon világos, ahhoz eléggé, hogy célozni lehessen, s minthogy a parázs teljesen szétszóródott, a fénynek Case éppúgy hasznát vehette, mint jómagam. Bárki elhiheti, hogy mindenütt Case sápadt képét kerestem, de nyoma se volt sehol. Ami meg Umát illeti, a robbanástól és a robbanás tüzétől mintha még az élet is kiszállt volna belőle.

Egyvalami azonban ellenem szólt. Az egyik istenáldotta szobor épp ott ért földet előttünk, még négylépésnyire sem, égett a haja, ruhája, teste. Iszonyú óvatosan körülnéztem; Case sehol; úgy döntöttem hát, hogy megszabadulok ettől a lángoló fadarabtól, mielőtt még Case ideér, különben ledurrant, mint egy kutyát.

Először úgy gondoltam, odakúszom, majd eszembe jutott, hogy fő a gyorsaság, ezért félig fölemelkedtem, hogy odarohanjak. E pillanatban valahol köztem és a tenger közt felvillant és eldörrent egy puska, s golyó süvített el a fülem mellett. Nyomban földre vetettem magam, majd fölpattantam kezemben a puskával, de a vadállatnak Winchestere volt, s mielőtt még észrevettem volna, második lövése földöntött, mint egy kuglibabát. Úgy rémlett, szállok a levegőben, aztán elterültem hanyatt, s feküdtem mint a kuka, vagy fél percig; majd rádöbbentem, hogy üres a kezem, a puskám esés közben elszállt a fejem fölött. Az ember szörnyű éber lesz, ha olyan pácba kerül, mint most én. Még azt is alig tudtam, hogy hol sérültem meg, sőt, még azt sem, hogy megsebesültem-e egyáltalán, de mégis nyomban átfordultam a hasamra, és a puska után tapogatóztam. Aki nem próbált még rálépni a szétzúzott lábára, az nem is tudja, mi az a fájdalom; elbődültem hát, mint az ökör.

Ez volt a legszerencsétlenebb hang, amit életemben kiadtam. Uma, mint értelmes nőhöz illik, eddig meghúzódott a fa mögött, tudván, hogy egyébként csak útban volna, de amint meghallotta, hogy fölüvöltök, előreszaladt. A Winchester még egyet dörrent, s Uma összeesett.

Sebesülés ide, sebesülés oda, fölültem, hogy Umát fölsegítsem; de mikor láttam, hogy megtántorodik, megint lerogytam, feküdtem mozdulatlanul, és markoltam a késem. Elsiettem a dolgot, és kiütöttek. Ebből elég. Most kiütötte Umát is, márpedig ezért végeznem kell vele; feküdtem, és fogamat csikorgattam, és az eshetőségeket mérlegeltem. A lábam el van törve, a puskám odavan. Case-nek még tíz lövése van a Winchesterében. Meglehetősen reménytelennek látszik az ügy. De nem estem kétségbe, eszembe se jutott, hogy kétségbeessek; azzal az emberrel végeznem kell.

Jó ideig egyikünk se moccant. Aztán hallottam, hogy Case közeledik a fák közt, de szörnyű óvatosan. A szobor elégett, csak zsarátnok akadt még itt-ott, az erdő jobbára sötét volt, csupán a kialvó tűz fénye derengett halványan. Ebben a fényben pillantottam meg Case fejét egy

nagy páfránybokor fölött. Nézett felém, észrevett, vállához emelte a Winchestert. Mozdulatlanul hevertem, s egyenesen belebámultam a puska csövébe; ez volt az utolsó esélyem, de úgy éreztem, a szívem kiugrik a helyéből. Case lőtt. Szerencsére nem sörétes puskája volt, mert a golyó hüvelyknyire csapott be a fejemtől, és szemembe szórta a földet.

Akinek tetszik, próbálja meg, majd meglátja, milyen érzés mozdulatlanul fekve tűrni, hogy valaki ülve megcélozza, de egy hajszálnyira célt téveszt. Én ezt tettem, és ez volt a szerencsém. Case kis ideig állt, lövésre kész puskával, aztán halkan elnevette magát, és kilépett a páfrány mögül.

"Még nevetsz - gondoltam. - Ha annyi eszed volna, mint egy tetűnek, imádkoznál!"

Megfeszültem, mint a hajókötél vagy órarugó, s amint a közelembe ért, elkaptam a bokáját, és kirántottam alóla a lábát, elnyúlt, s én már ott voltam hegyiben, törött láb ide, törött láb oda, mielőtt még lélegzethez jutott. A Winchester ugyanarra a sorsra jutott, mint az én sörétes puskám; rám nézve már nem volt veszélyes - most már szembeszállhattam vele. Különben is elég erős ember vagyok, de mindaddig, míg Case-t el nem kaptam, nem is sejtettem, hogy mi az az erő. Összecsapta a két kezét, mint egy rémült asszony, s akkorát esett, hogy elvesztette az eszméletét; így hát a bal kezemmel elkaphattam mind a két csuklóját. Erre fölébredt, s mint a menyét vájta belé a fogát a karomba. Bántam is én. Úgyis fájt a lábam eléggé. Kihúztam a késem, nekiszegeztem.

- Nohát - mondtam -, most a kezemben vagy; most alaposan kikészítelek! Érzed a hegyét? Ezt Underhillért! Ezt meg Adamsért! Ezt Umáért! S hogy legyen hol kiszálljon az a rohadt lelked.

Újra meg újra, minden erőmmel beledöftem a kést. Meg-megrándult, mint a díványrugó; nagyot és félelmeset nyögött, és elnyúlt mozdulatlanul.

"Kíváncsi volnék, meghaltál-e? Remélem, meg" - gondoltam, mert szédelgett a fejem. De nem akartam semmit kockáztatni; ott volt előttem a magam példája: megpróbáltam újra kihúzni a kést, hogy beledöfjem. Kezemre fröcskölt a vére, arra még emlékszem, meleg volt, mint a tea; azzal szabályosan elájultam, fejem meg Case szájára hanyatlott.

Mikor magamhoz tértem, vaksötét volt; minden zsarátnok kialudt; mást nem lehetett látni, csak a korhadó fát; nem tudtam, hol vagyok, miért fáj úgy a lábam, s mitől vagyok olyan nedves. Aztán eszembe jutott, s az volt az első dolgom, hogy még vagy fél tucatszor belemártsam a kést a markolatáig. Azt hiszem, akkor már nem élt, így hát neki nem ártott, nekem meg éppen jót tett.

- Most már fogadni mernék, hogy meghaltál - mondtam, s hívtam Umát.

Nem jött válasz. Megmoccantam, neki akartam vágni, hogy vaktában kitapogassam, hol van, ránehezedtem a lábamra, és újra elájultam.

Mire másodszor is magamhoz tértem, a felhők már eltakarodtak, csak egyet-kettőt láttam még az égen vattafehéren. A hold fölkelt - a trópusi hold. Odahaza a hold nem világítja meg az erdőt, de itt még ettől a kis maradék karajától is olyan zöldet mutattak a fák, mint nappal. Az éjjeli madarak, bár lehet, hogy kora hajnaliak voltak, mint a pacsirta, fújták hosszú trillázó dalukat. És most már láttam a halottat is; félig még mindig rajta nyugodtam; nyitott szemmel bámult az égre, s még csak sápadtabb se volt, mint máskor, mint mikor élt; valamivel odébb

meg Uma kuporgott. Ahogy tudtam, odakínlódtam hozzá; mikor odaértem, eszméletén volt, s halkan, mint egy bogár, sírdogált és nyöszörgött. Úgy látszik, félt hangosan sírni, félt az *aitu*-któl. Sebesülése végül is nem volt súlyos, csak hihetetlenül megrémült; már régóta magánál volt, szólongatott, de nem kapott választ, azt hitte, meghaltunk mindketten, s azóta kuporgott így, félt még az ujját is megmozdítani. A golyó a vállát súrolta, jó sok vért vesztett, hamarosan bekötöztem, ahogy éppen tudtam, az ingem szegélyével és a kendőmmel, aztán nekivetettem a hátam egy fatörzsnek, Uma fejét ép térdemre fektettem, s vártam a reggelt. Umának az égvilágon semmi hasznát nem vettem, csak csüngött rajtam, sírt és vacogott. Nem hiszem, hogy valaha is jobban meg lett volna rémülve, de annyival tartozom az igazságnak, hogy valóban elég változatos éjszakája volt. Ami engem illet, kutyául fájt a lábam, és lázam volt, de ha mozdulatlanul ültem, nem is volt olyan rossz, és valahányszor Case-re tévedt a szemem, mindig kedvem szottyant nótázni meg fütyörészni. Beszéljenek csak ételről-italról! Jóllaktam én azzal is, hogy láttam ott feküdni ezt az embert, mint egy döglött kutyát.

Kis idő múltán elhallgattak az éjjeli madarak; kezdett világosodni, keleten narancsvörös lett az ég, az egész erdő zengett a madárdaltól, mint egy zenélődoboz; fényes nappal volt.

Maeára még jó darabig nem számítottam, sőt arra gondoltam, talán letett az egészről, és nem is jön. Annál jobban örültem hát, mikor egy órával azután, hogy kivilágosodott, hallottam, hogy botokkal csapkodnak, kanakák nevetgélnek, énekelnek az erdőben, hogy ébren tartsák a bátorságukat. Uma az első szóra fürgén fölegyenesedett; aztán láttuk, hogy ott kanyarog a társaság az ösvényen, elöl Maea, nyomában meg egy fehér ember trópusi sisakban. Mr. Tarleton volt az; késő éjszaka beállított Falesába, otthagyta a csónakját, és kezében lámpással még megérkezett az utolsó felvonásra.

Case-t ott temettük el a becsület mezején, abba az üregbe, ahol a füstölgő fejet őrizte. Megvártam, míg végeznek vele: Mr. Tarleton imát mondott, ami szerintem szamárság volt, s kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ugyancsak beteg elképzelései voltak a szegény megboldogult lelkének jövendő kilátásairól; úgy látszik, Mr. Tarletonnak egészen sajátos véleménye van a pokolról. Ezt meg is vitattam vele később, megmondtam, hogy szerintem elfuserálta a dolgot; férfi módjára kereken meg kellett volna mondania a kanakáknak, hogy Case elkárhozott, s örüljenek, hogy megszabadultak tőle; de az istennek se akart velem egyetérteni. Aztán ágakból hordágyat készítettek, és levittek a telepre. Mr. Tarleton sínbe tette a lábamat, összeillesztette szabályos misszionárius módon, úgy, hogy mind a mai napig sántítok rá. Miután ezzel is végzett, jegyzőkönyvbe foglalta a vallomásomat, meg Umáét és Maeáét, le is írta szépen, és aláíratta velünk, aztán összegyűjtötte a főnököket, és átvonult Randall papa házába, hogy lefoglalja Case iratait.

De mindössze valami naplófélét találtak, amit Case már hosszú évek óta vezetett, és az egész a kopraárakról, ellopott csirkékről meg más effélékről szólt; ezenkívül az üzleti könyveket és a végrendeletet, amit már az elején említettem; ezek szerint minden (szőröstül-bőröstül) a szamoai asszonyé lett. Én aztán igen jutányos áron megvásároltam tőle, mert nagy mehetnékje volt már haza. Ami Randallt és a feketét illeti, ők szedhették a sátorfájukat; valami telepfélét alakítottak odaát a Papa-malului oldalon; rosszul ment nekik, mert az az igazság, hogy egyikük se értett az üzlethez, javarészt halon éltek, s végül is ez okozta Papa halálát. Úgy látszik, egy nap nagy halraj tévedt arra, Papa dinamittal ment rájuk, s vagy a kanóc égett le hamar, vagy a Papa volt részeg, vagy mind a kettő, mert a bomba fölrobbant, mielőtt még eldobta volna, és a Papa keze volt, nincs. Nohát, ebben igazán nincsen semmi, a szigetek fenn északon mind tele vannak félkarú emberekkel, akár a lakomákkal az Ezeregyéjszaka meséi; de vagy mert Randall túlságosan öreg volt, vagy mert túlságosan sokat ivott, elég az hozzá,

hogy meghalt. Röviddel ezután a niggert pöndörítették ki a szigetről, mert fehér embertől lopott; elment nyugatra, ahol voltak más feketék is, és ezek a feketék fogták, és valami nagy lakomán megették, és szívemből remélem, hogy ízlett nekik.

Így tehát én sütkéreztem egyedül a dicsőségben Falesán, s valahányszor megjött a szkuner, mindig megraktam, olyan magasan állt a fedélzeten a kopra, mint a házam fele. Meg kell mondanom, hogy Mr. Tarleton derekasan kiállt mellettünk, de piszokul meg kellett fizetnem érte.

- Nos, Mr. Wiltshire - jelentette ki -, eligazítottam itt a dolgát mindenkivel. Nem volt nehéz, most, hogy Case meghalt; mindenesetre megtettem, de a szavamat adtam rá, hogy becsületesen fog kereskedni a bennszülöttekkel. Arra kérem, ne szegje meg a szavamat.

Nohát, én nem szegtem meg. Annak idején mindig segítettem egy kicsit a mérlegnek, de meg is indokoltam: mindnyájunknak csal a mérlege, és ezt minden bennszülött tudja, ezért aztán mind vizezi a koprát, s ez a kettő körülbelül kiegyenlíti egymást; az az igazság, hogy bosszantott a dolog, s bár jól megvoltam Falesában, félig-meddig még örültem is, mikor a cégem áthelyezett egy másik telepre, ahol nem kötött semmiféle szó, s megint szemügyre vehettem a mérleget.

Ami az öreg hölgyet illeti, éppolyan jól ismerik, mint én. Neki csak egy hibája van: ha az ember nem tartja rajt a szemét, elajándékozza a feje fölül a házat. Nohát, ez természetes a kanakáknál. Nagy, derék asszony vált belőle, olyan, hogy egy londoni Bobbyt vígan a vállára vetne. De hát ez is természetes a kanakáknál, és semmi kétség, hogy príma feleség.

Mr. Tarleton hazament, miután kitelt az ideje. Ő volt a legjobb misszionárius, akivel életemben összeakadtam, s ha jól tudom, most valahol Somersetben lelkészkedik. Gondolom, ez nagyon jót tesz neki, ott nincsenek kanakák, hogy bolonduljon értük.

A kocsmám? Nincs, és nem is valószínű, hogy lesz. Azt hiszem, én már csak itt ragadtam. Nincs kedvem itt hagyni a kölyköket, ugye; meg - minek erről beszélni - itt jobban megvannak, mint valami fehér országban, ámbár Ben elvitte a legnagyobbat Auckland-be, ott príma nevelést kap. Engem inkább a lányok aggasztanak. Ők persze csak félvérek, azt tudom, legalább úgy, mint bárki más, és senki sincs rosszabb véleménnyel a félvérekről, mint én; de ezek az enyimek, s körülbelül ők a szemem fénye. Azzal, hogy kanakának neveljem őket, nem tudok megbékélni, azt meg, hogy fehér embert hol fogok nekik, nem tudom.

ÖNGYILKOSOK KLUBJA

A fiatalember és a habos kosárkák története

Bohémia érdemes hercege, Florizel, londoni tartózkodása idején elbűvölő modorával és célirányos bőkezűségével minden rendű és rangú ember szívét megnyerte magának. Figyelemre méltó személy volt még annak alapján is, amit tudtak róla; az pedig csekély hányadát alkotta mindannak, amit valóban tett. Bár Bohémia hercege rendes körülmények közt békés ember volt, s megszokta, hogy a világot egykedvű nyugalommal szemlélje, akár

egy földet túró paraszt, szívesen belekóstolt a kalandosabb és különcebb életmódba is, mint amilyen számára születésétől elrendeltetett. Néhanapján, ha rosszkedvében volt, ha egyik londoni színházban sem játszottak semmi olyat, amin nevetni lehetett volna, vagy ha az évszak nem kedvezett a szabadtéri sportoknak, amelyekben a herceg mindenki másnál jobban jeleskedett, maga elé citálta bizalmasát és főlovászmesterét, Geraldine ezredest, és fölszólította, hogy készüljön föl az esti kószálásra. A főlovászmester bátor, sőt vakmerő fiatal tiszt volt. Boldogan fogadta hát a hírt, és sietett a parancsnak eleget tenni. A hosszú gyakorlat és az élet sokoldalú ismerete páratlanul ügyessé tette őt az álöltözékek viselésében; nemcsak arcát és testtartását, hanem a hangját s szinte a gondolatait is képes volt ahhoz alkalmazni, hogy milyen rendű, jellemű vagy nemzetiségű embernek adta ki magát; ezzel sikerült elhárítania a figyelmet a hercegről, és kettejük számára néha igen furcsa társaságokba is bebocsátást nyernie. A hatóságokat sose avatták be e kalandok titkába; egyikük rendíthetetlen bátorsága, másikuk ötletessége és lovagias odaadása már tucatnyi veszedelmes kutyaszorítóból kisegítette őket, s ahogy múlt az idő, egyre jobban bíztak magukban.

Egy márciusi este csípős havasesőben hajtattak egy Leicester Square környéki Osztriga-bárba. Geraldine ezredes öltözéke és maszkja szerényebb újságíróra vallott, a herceg meg, mint szokta volt, hamis pofaszakállal és ragasztott busa szemöldökkel éktelenítette el arcvonásait. Ez meglehetősen parlagi és viharvert külsőt kölcsönzött neki, s figyelembe véve nagyvilági egyéniségét, teljességgel kifürkészhetetlen álöltözetet jelentett. Imigyen fölszerelve a parancsnok és csatlósa biztonságban kortyolgatta szódás brandyjét.

A bár tele volt vendégekkel, nőkkel és férfiakkal vegyest; s jóllehet, többen is beszédbe elegyedtek kalandorainkkal, egyikük sem ígérkezett elég érdekesnek ahhoz, hogy közelebbről is megismerkedjenek vele. Nem volt jelen más, csak London legalja, csupa hétköznapi csirkefogó; a herceg már ásítozott, s kezdte unni az egész kiruccanást, mikor egyszer csak hevesen kicsapódott a lengőajtó, s nyomában két egyenruhás küldönccel belépett a bárba egy fiatalember. Mindkét küldönc egy-egy hatalmas tál letakart habos kosárkát hozott, mindketten egyszerre kapták le a tálról a födőt, s a fiatalember meg körbejárt, s túlzott udvariassággal mindenkit sorra kínált a süteménnyel. Volt, aki a kínálást nevetve elfogadta, volt, aki mereven, sőt gorombán visszautasította. Ez esetben az újonnan jött egy többé-kevésbé humoros megjegyzés kíséretében maga ette meg a süteményt.

- Uram - mondta mély meghajtással, s ugyanakkor mutató- és hüvelykujja közé csippentve egy habos kosárkát -, volna szíves elfogadni ezt egy vadidegentől? A sütemény minőségéért jótállok, minthogy magam már két tucat és három darabot ettem meg ma öt óra óta.

- Nem szokásom - mondta a herceg -, hogy az ajándékot nézzem, inkább a szándékot, amivel adják.

- A szándék, uram - felelte a fiatalember újból mélyen meghajolva -, a csúfolkodás.

- Csúfolkodás? - ismételte Florizel. - És mit kíván ön kicsúfolni?

- Nem azért vagyok itt, hogy filozófiámat kifejtsem, uram - felel a másik -, hanem hogy e habos kosárkát szétosszam. De szívemből remélem, hogy ha annyit mondok, hogy az ügylet nevetséges mivoltát önmagamra is teljes mértékben vonatkoztatni kívánom, az nagyságodat kielégíti. Amennyiben nem, kénytelen vagyok magam elfogyasztani a huszonnyolcadik darabot is, pedig kezdek már ráunni erre a sportra.

- Mélységesen meghat - mondta a herceg -, és teljességgel megvan bennem a jó szándék, hogy önt ettől a dilemmától megszabadítsam, de egy feltétellel. Ha barátom is, én is eszünk az ön süteményéből, amire természetes hajlandóságot nem érzünk, elvárjuk, hogy ellenszolgáltatásként velünk vacsorázzék.

A fiatalember láthatólag elgondolkozott.

- Még maradt pár tucat süteményem - mondta nagy sokára -, s így még végig kell látogatnom néhány helyiséget, mielőtt nagy feladatommal végzek. Ez némi időbe telik; s ha önök éhesek...

A herceg egy udvarias kézmozdulattal félbeszakította.

- Barátom meg én csatlakozunk önhöz - mondta -, mert mély érdeklődést ébresztett bennünk rendkívül rokonszenves esti időtöltése iránt. És most, minthogy a béke feltételei megvalósultak, írjuk alá mindkét részről a szerződést.

És a herceg felülmúlhatatlan eleganciával fogyasztotta el a süteményt.

- Finom - mondta.

- Látom, ön ínyenc - válaszolt a fiatalember.

Geraldine ezredes hasonlóképpen elismeréssel adózott a süteménynek, s miután a kínálást a bárban mindenki elfogadta vagy elutasította, a fiatalember a habos kosárkákkal elindult egy másik hasonló intézmény felé. A két küldönc, aki szemmel láthatólag hozzászokott már képtelen foglalkozásához, közvetlenül mögötte; a sort a herceg és az ezredes zárta le; kart karba öltve kísérték a fiatalembert, és útközben összemosolyogtak. A társaság még két kocsmát járt meg így, s a jelenet mindkettőben a már leírt módon zajlott le; volt, aki elutasította, volt, aki elfogadta e nomád vendégszeretetet, és a fiatalember maga evett meg minden elutasított süteményt.

Miután a harmadik kocsmát elhagyták, a fiatalember megszámolta a készletet. Már csak kilenc maradt, három az egyik, hat a másik tálon.

- Uraim - szólította meg újdonsült követőit. - Nem kívánom késleltetni az önök vacsoráját. Biztosra veszem, hogy éhesek. Úgy érzem, önöknek különleges előzékenységgel tartozom. És e nagy napon, mikor feltűnően esztelen tettemmel egy ostoba életpályát zárok le, szeretnék szépen viselkedni mindazokkal, akik támogattak. Uraim, tovább nem kell várakozniuk. Bár egészségemet megrendítette a túlságba vitt fogyasztás, életem kockáztatása árán megszüntetem e késleltető körülményt.

E szavakkal egymás után szájába tömte a kilenc megmaradt süteményt s mindet egy-egy falással lenyelte. Majd a küldöncökhöz fordult, és két aranyat adott nekik.

- Köszönetet kell mondanom önöknek - mondta -, rendkívüli türelmükért.

S ezzel mindkettőjüket egy-egy udvarias meghajlással elbocsátotta. Állt néhány másodpercig, bámulta a pénztárcát, amelyből két segédjét az imént kifizette, majd elnevette magát, és elhajította az utca közepére, s kijelentette, nincs akadálya a vacsorának.

Egy sohói kis francia vendéglőben, mely kis ideig túlzott jó hírnek örvendett, de kezdett újra feledésbe menni, az egy-két lépcsőfordulón elérhető különszobában a háromfőnyi társaság igen elegánsan megvacsorázott, megivott két-három üveg pezsgőt, de közben mindvégig csak semleges témákról társalgott. A fiatalember vidám és jó társalgó volt, de hangosabban nevetett, mint jól nevelt emberhez illett; keze erősen reszketett, hangja, látszólag akaratától függetlenül, hirtelen meglepően elcsuklott. Mikor a desszerten is túljutottak, mindhárman szivarra gyújtottak, majd a herceg imigyen szólította meg a fiatalembert:

- Biztosra veszem, hogy megbocsátja kíváncsiságomat. Amennyire önt eddig megismertem, nagyon tetszik nekem, de ugyanakkor zavarba is ejt. S jóllehet még a látszatát is utálom az indiszkréciónak, meg kell mondanom, hogy barátom is, én is érdemesek vagyunk rá, hogy egy titkot ránk bízzon. Nekünk is sok titkunk van, s ezeket mindig rosszul választott fülekre bízzuk. És amennyiben, mint fölteszem, az ön históriája esztelen história, ne legyenek aggályai irántunk, mivel nálunk hóbortosabb két embert egész Angliában nem talál. Az én nevem Godall, Teophilus Godall, barátom Alfred Hammersmith őrnagy, vagy legalábbis ő ezen a néven kíván szerepelni. Életünket különc kalandok hajszolására szenteljük; s nincs az a köröncödés, mely ne találkoznék őszinte rokonszenvünkkel.

- Ön tetszik nekem, Mr. Godall - válaszolt a fiatalember -, természetes bizalmat ébreszt bennem; s a legcsekélyebb kifogásom sincs barátja, az őrnagy ellen, akit én álruhás nemes embernek nézek. De abban biztos vagyok, hogy nem katona.

Az ezredest mosolyra derítette, hogy ennyire méltányolják az álcázás terén elért művészi teljesítményét, a fiatalember pedig élénkebb modorban folytatta.

- Minden okom megvan rá, hogy elhallgassam önök elől a történetemet. És valószínűleg épp ezért fogom elmondani. Vagy legalábbis mert látom, hogy mennyire vágynak már valami igazán esztelen históriára, és nincs lelkem csalódást okozni önöknek. Példájukkal ellentétben, a nevemet elhallgatom. Életkoromnak a történet szempontjából semmi jelentősége. Őseim törvényes leszármazottja vagyok, s tőlük örököltem azt a nagyon is elfogadható emberi környezetet, amelyben ma is élek, valamint az évi háromszáz fontot jövedelmező vagyont. Feltehetőleg ők hagyták rám kelekótya humoromat is, melynek utat engednem kedvenc időtöltésem. Jó nevelésben volt részem. Hegedülni, ha nem is egészen, de majdnem olyan jól tudok, hogy valami krajcáros lebuj zenekarában megkeresném vele a kenyeremet. Ugyanez áll a flótára és a vadászkürtre. Whistezni megtanultam annyira, hogy e tudományos játékon elveszítsek mintegy száz fontot évente. Francia nyelvismeretem elegendő ahhoz, hogy Párizsban szinte ugyanolyan könnyedén verjem el a pénzt, mind Londonban. Röviden: magam vagyok a megtestesült férfierény. Részem volt már mindenféle kalandban, beleértve a semmiért vívott párbajt is. Két hónappal ezelőtt találkoztam egy ifjú hölggyel, aki testileg-lelkileg tökéletesen megfelelt az ízlésemnek; szívem megolvadt; láttam, hogy végre találkoztam a jó szerencsémmel, és már-már beleszerettem. De mikor számot vetettem megmaradt tőkémmel, kiderült, hogy nincs még négyszáz font sem! Kérdem én, egy férfi, aki egy kicsit is ad magára, eshet-e szerelembe, ha csak négyszáz fontja van? Semmi esetre sem, döntöttem el, és ott hagytam az imádott hölgyet, majd költekezésem szokásos tempóját némileg gyorsítva, ma reggel eljutottam oda, hogy csak nyolcvan fontom maradt. Ezt két egyenlő részre osztottam; negyvenet félretettem egy sajátos célra; negyvenet pedig elvertem napközben. Rendkívül szórakoztató napom volt, és az elkínált habos süteményen kívül, melynek az önök kellemes ismeretségét köszönhetem, még számos más tréfát műveltem; mert mint már mondottam volt, eltökéltem, hogy egy bolond életpályát még bolondabbal zárok le, s mikor látták, hogy a pénztárcámat eldobom az utcán, épp a negyven fontom végére értem.

Most önök is majdnem olyan jól ismernek, mint én magamat; bolond vagyok, de bolondságomban következetes; és nagyon kérem, ne tartsanak se nyafogónak, se gyávának.

A fiatalember elbeszélésének egész hangneméből kitetszett, hogy keserűen és megvetően vélekedik önmagáról. Hallgatóinak nem volt nehéz elképzelniük, hogy szerelme mélyebben gyökerezik a szívében, mint állította, s hogy valamit tervez az életével. A habos süteméný tréfája egyre inkább álcázott tragédiának látszott.

- Ejnye, hát nem fura dolog - tört ki Geraldine, miközben szemével odaintett Florizel hercegnek -, hogy London roppant rengetegében merő véletlenségből épp mi hárman akadtunk össze, akik ennyire hasonló helyzetben vagyunk?

- Hogyan? - kiáltott fel a fiatalember. - Önök is tönkrementek? Ez a vacsora éppolyan bolondság, mint a habos süteméný? Hát az ördög mi hármunkat, mielőtt elvisz, valami utolsó murira hozott össze?

- Az ördög, ebben biztos lehet, néha nagyon is jó modorra valló dolgokat művel - felelt Florizel herceg. - Engem annyira megrendít ez a véletlen, hogy jóllehet nem vagyunk ugyanolyan helyzetben, ennek az egyenlőtlenségnek véget akarok vetni. Példaként lebeg előttem az ön hősiessége, ahogy az utolsó süteményekkel végzett.

- Mint látja, körülbelül egy héttel maradtam el ön mögött, de szeretném utolérni, s fej fej mellett megküzdeni önnel az elsőségért - folytatta. - Ez - mondta, és kivágott az asztalra egy bankjegyet - elég lesz a számlára. Ami meg a többit illeti...

S az egész köteget bevágta a tűzbe; a pénz föllángolt, és eltűnt a kéményen át.

A fiatalember a herceg karjához kapott, de ott volt köztük az asztal, s így a beavatkozás elkésett.

- Szerencsétlen! - kiáltott fel. - Nem lett volna szabad mindet elégetnie! Negyven fontot meg kellett volna tartania!

- Negyven fontot? - ismételte a herceg. - Az Isten szerelmére, miért épp negyven fontot?

- És miért nem nyolcvanat? - kiáltott az ezredes. - Hisz tudtommal száz volt a kötegben!

- Csak negyvenre lett volna szüksége - mondta szomorúan a fiatalember. - Annyiért engedik be. Ez a szigorú szabály. Fejenként negyven font. Átkozott élet, ahol még meghalni is pénzbe kerül!

A herceg és az ezredes összenézett.

- Lenne olyan jó megmagyarázni - mondta az utóbbi -, az én tárcám még tisztességgel ki van bélelve, s mondanom sem kell, hogy boldogan osztanám meg a vagyonom Godall barátommal. De tudnom kell, mi célból; bizonyára lesz szíves elárulni nekünk, hogy érti ezt.

A fiatalember kezdett fölocsúdni, zavart pillantást vetett egyikre is, másikra is; majd mélyen elpirult.

- Nem csapnak be? - kérdezte. - Önök valóban tönkrement emberek, akárcsak én?

- A magam részéről feltétlenül - felelt az ezredes.

- Ami meg engem illet - mondta a herceg -, az imént adtam bizonyságát. Ki más dobná tűzbe a pénzét, ha nem, aki úgyis tönkrement? A tett önmagáért beszél.

- Aki tönkrement, igen - mondta gyanakodva a fiatalember -, vagy egy milliomos.

- Elég, uram - mondta a herceg. - Megmondtam: s nem szoktam meg, hogy bárki is kétségbe vonja a szavam.

- Tönkrement emberek? - kérdezte a fiatalember. - Önök is tönkrejutottak, mint én? Egy élvezetekkel teli élet után önök is olyan szorult helyzetbe jutottak, hogy már csak egyvalamiben lelhetik örömüket önök is - folytatta egyre halkabban -, önök is annak az utolsó élvezetnek kívánják átadni magukat? Önök is az egyetlen csalhatatlan ösvényen kívánják elkerülni tulajdon ostobaságuk következményeit? Önök is az egyetlen nyitott ajtón kívánnak megszökni önnön lelkiismeretük bírája elől?

Egyszerre fölkiáltott, és megpróbált nevetni.

- Egészségükre, uraim! - kiáltotta és fenékig ürítette poharát. - És jó éjszakát, vidám tönkrement cimboráim!

Geraldine ezredes elkapta a fiatalember karját, épp, mikor már fölállni készült.

- Ön nem bízik bennünk - mondta. - Pedig rosszul teszi. Valamennyi kérdésére igen a válasz. Nem félek, megmondom én kereken. Akárcsak önnek, nekünk is elegünk van az életből, s mindketten elhatároztuk, hogy meghalunk. A mi szándékunk is az, hogy előbb vagy utóbb, együtt vagy külön-külön, de megleljük halálunkat, és akárhol leljük, szembenézzünk vele. S minthogy találkoztunk önnel, s az ön esete sürgős, legyen hát ma éjjel, nyomban, s ha nincs ellene kifogása, haljunk meg mindhárman együtt. Egy ilyen nincstelen trió, mint mi vagyunk - kiáltotta -, kart karba öltve vonulhat Pluto csarnokába, s ott az árnyak közt még némi támogatást is nyújthatunk egymásnak.

Geraldine pontosan azt a hangot ütötte meg, amely a játéknak megfelelt. A herceg némileg zavarban volt, s árnyalatnyi kételkedéssel nézett bizalmasára. Ami a fiatalembert illeti, még jobban elvörösödött, s szeme fölcsillant.

- Önök az én embereim! - kiáltotta szinte félelmetes vidámsággal. - Nohát akkor pecsételjük meg az alkut egy kézfogással! (Keze hűvös volt és nyirkos.) De azt persze nem tudják, milyen társaságban vágnak neki az útnak! Mert én csak egy ember vagyok, egyetlen, egy egész hadseregből. De ismerem a halál kiskapuját. Én a halál bizalmasa vagyok, és minden teketória meg botrány nélkül átkalauzolhatom önöket az örökkévalóságba.

Buzgón kérlelték, hogy magyarázza meg a szavait.

- Van nyolcvan fontjuk, hogy mindkettőjüknek jusson? - kérdezte a fiatalember.

Geraldine szembetűnő módon utánanézett a levéltárcájában, majd igent mondott rá.

- Szerencsés emberek! - kiáltotta a fiatalember. - Az Öngyilkosok Klubjába negyven font a belépő.

- Az Öngyilkosok Klubjába? - kérdezte a herceg. - Hát az meg mi az ördög?

- Ide figyeljenek - mondta a fiatalember -, manapság a kényelem korát éljük, s én minden kényelem csúcsteljesítményéről kell meséljek önöknek. Sok helyt akad dolgunk, így hát feltalálták a vonatot. A vonat menthetetlenül eltávolít bennünket barátainktól, így hát feltalálták a táviratot, hogy nagy távolságból is gyorsan érintkezhessünk. A szállodákban már fölvonó van, hogy megtakarítson nekünk néhány száz lépcsőt. Nos, tudjuk, az élet színpad, és csak arra jó, hogy addig játsszon rajta a bolond, míg a szerepét meg nem unja. Már csak egyvalami hiányzott az életünk teljes kényelméhez: valami illendő és könnyű módszer, hogy a színpadot elhagyhassuk, a szabadsághoz vezető hátsó lépcső, vagy, mint az előbb mondtam, a halál kiskapuja. Ezt, kedves lázadó cimboráim, ezt adja meg nekünk az Öngyilkosok Klubja. Nehogy azt higgyék, hogy más nincs, csak önök vagy én, hogy mi vagyunk a kivétel, hogy senki más nem adott hangot e roppant ésszerű vágyának. Rengeteg olyan embertársunk van, aki szívéből ráunt már a darabra, amelyben elvárják, hogy élete végéig nap nap után ugyanazt a szerepet játssza, de a menekülléstől visszatartja őket egy-két meggondolás. Van, akinek családja van, s a család megdöbbenne, sőt megbotránkoznék, ha az ügy nyilvánosságra kerülne; másoknak a szívében nincs elég erő, és visszariadnak a halál körülményeitől. Bizonyos mértékig velem is ez a helyzet. Képtelen vagyok homlokomhoz emelni a pisztolyt, és meghúzni a ravaszt, valami nálam is erősebb visszatart tőle; s bár utálom az életet, testemben nincs elég erő, hogy fülön csípjem a halált, és ne eresszem el. Az Öngyilkosok Klubját a magamfajták és azok számára találták ki, akik utólagos skandalum nélkül szeretnének kikeveredni ebből a zűrzavarból. Hogy a klubot mint igazgatják, milyen múltja van, s hogy működik-e külföldön is, azt magam se tudom; amit meg az alapszabályairól tudok, azt nem szabad önöknek elmondanom. De eddig a határig készséggel állok szolgálatukra. Ha valóban ráuntak az életre, ma éjjel bevezetem önöket egy társaságba; s ha ma éjjel talán még nem is, a héten könnyedén megszabadulnak az életüktől. Most (nézte meg az óráját) tizenegy; legkésőbb fél tizenkettőkor el kell indulnunk innét; így hát van még vagy fél órájuk, hogy megfontolják a javaslatomat. Ez komolyabb dolog, mint a habos sütemény - tette hozzá mosolyogva -, de azt hiszem, élvezhetőbb is.

- Komolyabb, az kétségtelen - felelte Geraldine ezredes -, s éppen mert jóval komolyabb, talán lesz szíves megengedni, hogy barátommal, Mr. Godall-lal öt percig négyszemközt szót válthassak?

- Ez csak természetes - mondta a fiatalember. - Ha megengedik, én visszavonulok.

- Végtelenül lekötelez - mondta az ezredes.

- Ugyan, Geraldine - mondta a herceg -, mi értelme ennek az eszmecserének? Látom, aggódik, márpedig én teljes lelkinyugalommal határoztam így. Ennek mindenképpen a végére járok.

- Engedje meg felséged - mondta sápadtan az ezredes -, hogy fölhívjam a figyelmét élete fontosságára nemcsak barátai, hanem a közérdek szempontjából is. "Ha ma éjjel talán nem is" - mondta ez az őrült, de szabad megkérdeznem, tisztában van-e felséged, hogy ha történetesen ma éjjel valami helyrehozhatatlan szerencsétlenség következtében mégis életét vesztené,

milyen kétségbeesésbe döntene engem, s milyen gondba és szerencsétlenségbe egy nagy nemzetet?

- Ennek mindenképpen a végére járok - ismételte a herceg, a lehető legelszántabb hangon -, s nagyon kérem, Geraldine ezredes, ne felejtse és ne szegje meg úri becsületszavát. Kérem, gondoljon rá, hogy különleges felhatalmazásom nélkül semmilyen körülmények közt nincs joga fölfedni inkognitómat, melyet magam választottam. Ez parancs, és nem változtattam meg. Most pedig - tette hozzá -, ha szabad megkérnem, egyenlítse ki a számlát.

Geraldine ezredes engedelmesen meghajolt, de arca krétafehér volt, mikor behívta a habos süteményes fiatalembert, majd közölte a pincérrel, hogy fizetni kíván. A herceg megőrizte zavartalan nyugalmát, s jókedvűen, zamatosan mesélt el az ifjú öngyilkosjelöltnek egy tréfás esetet, mely a királyi palotában esett. Feltűnés nélkül elkerülte az ezredes szemrehányó pillantását, s a szokottnál is nagyobb gonddal választott ki magának egy újabb manillaszivart. Kétségtelen: ő volt a társaságból az egyetlen, aki megőrizte tökéletes lelkinyugalmát.

Kiegyenlítették a számlát, s a herceg a bankjegyből visszajáró aprót mind odaadta a bámuló pincérnek; aztán fiákeren elhajtattak. Nem mentek messzire, s a kocsi rövidesen megállt egy meglehetősen sötét udvar bejáratánál. Valamennyien kiszálltak.

Miután Geraldine kifizette a kocsit, a fiatalember megfordult, és imigyen szólt Florizel herceghez:

- Itt az ideje, Mr. Godall, hogy elmeneküljön a rabszolgaságból. És ön is, Mr. Hammersmith. Gondolják meg jól, mielőtt még egy lépést tesznek, s ha a szívük nemet mond, íme, itt a válaszút.

- Gyerünk, uram - mondta a herceg. - Amit egyszer kimondtam, azt állom, én olyan ember vagyok.

- Tetszik nekem a hidegvére - felelte a vezetőjük. - Még senkivel sem találkoztam, aki hasonló körülmények közt így megőrizte volna a lelkinyugalmát, pedig nem ön az első, akit ehhez a kapuhoz vezetek. Nem egy barátom járta már meg előttem ezt az utat, amelyen, tudom, rövidesen én is követem őket. De hát ez nem érdekli önt. Várjanak itt; egy pillanat és visszajövök, amint elintéztem az önök belépését.

S ezzel a fiatalember intett társainak, befordult az udvarra, belépett egy ajtón, és eltűnt.

- Valamennyi eddigi bolondságunk közül - mondta halkan Geraldine ezredes - ez a legeszeveszettebb és legveszélyesebb.

- Magam is azt hiszem - felelt a herceg.

- Még van időnk - folytatta az ezredes. - Könyörgök fenségednek, használja ki az alkalmat, és vonuljon vissza. E lépés következményei oly áttekinthetetlenek, s meglehet, olyan súlyosak, hogy úgy érzem, jogom van valamivel nagyobb szabadságot venni magamnak, mint amennyit felséged magánéletében egyébként számomra engedélyezni kegyeskedik.

- Ezt úgy értsem, hogy Geraldine ezredes fél? - kérdezte őfensége, szájához emelve a manillaszivart, és szigorú pillantással nézett az ezredes szeme közé.

- Félelmem nem személyes természetű - felelte büszkén az ezredes. - Efelől fenséged biztos lehet.

- Gondoltam - vágott vissza zavartalan derűsen a herceg. - Igazán nem szívesen emlékeztetem a kettőnk helyzete közötti különbségre... Egy szót sem, egy szót sem... - tette hozzá, látván, hogy Geraldine ezredes mentegetőzni készül - megbocsátok.

És egykedvűen nekidőlt a kerítésnek, szívta a szivarját, míg a fiatalember vissza nem tért.

- Nos kérdezte -, sikerült elintéznie a formaságokat?

- Jöjjenek utánam - válaszolt a fiatalember. - Az elnök dolgozószobájában fogadja önöket. Figyelmeztetem, feleljenek a kérdéseire őszintén. Én jótálltam önökért. De a Klub megkívánja ezt az előzetes tájékozódó beszélgetést, mielőtt felvesznek valakit, hisz egyetlen tag fecsegése az egész társaság feloszlását vonná maga után.

A herceg és Geraldine ezredes egy pillanatra összenézett. - Igazold, hogy én ez vagyok - mondta az egyikük szeme. - Igazold, hogy én az - mondta a másikuké; s merészen fölöltve annak a két embernek alakját, akit már ismertek, egy szempillantással megállapodtak, s készek voltak követni vezetőjüket az elnök dolgozószobájába.

Semmi félelmetes akadályba nem ütköztek. A külső ajtó nyitva állt; a dolgozószoba ajtaja tárva; s a dolgozószobában, mely kicsi, de nagyon magas helyiség volt, a fiatalember nyomban magukra hagyta őket.

- Az elnök mindjárt itt lesz - azzal biccentett, és eltűnt.

A szoba egyik oldalát alkotó harmonikaajtón emberi hangok szűrődtek át; beszélgetés, olykor egy-egy pezsgőspalack durranása, majd fölcsattanó kacagás. A szoba egyetlen, magasra nyúló ablaka a folyóra és a rakpartra nézett; a lámpák helyzetéből arra következtettek, hogy nincsenek messze a Charing Cross pályaudvartól. A bútorzat szegényes volt, a bútorhuzat kopott; semmi mozdítható, csak egy csengő a kerek asztal közepén, s a falon körbe a fogasokon jó néhány ember kalapja, kabátja.

- Hát ez meg miféle lebuj itt? - kérdezte Geraldine ezredes.

- Pontosan ezt szeretném tudni én is - mondta a herceg. - És ha a házban eleven ördögöket tartanak, csak annál mulatságosabb.

E pillanatban kinyílt a harmonikaajtó, de épp csak annyira, hogy egy emberi test beférjen rajta; s a résen át behatolt a hangos beszélgetés és az Öngyilkosok Klubjának impozáns elnöke. Az elnök lehetett vagy ötvenéves, vagy még több; termetes, de bizonytalan testtartású, bozontos pofaszakállú, a feje búbján már kopasz, fátyolos, szürke szemű férfi. Szeme meg-megrezdült. Szája szakadatlanul rángott, és hatalmas szivar lógott a sarkában. Okos és hűvös pillantással mérte végig a két idegent. Könnyű tweedruhát viselt, csíkos ingének nyaka nyitva, hóna alatt iktatókönyv.

- Jó estét - mondta, miután behúzta maga mögött az ajtót. - Hallom, beszélni óhajtanak velem.

- Uram, minden vágyunk, hogy beléphessünk az Öngyilkosok Klubjába - felelte az ezredes.

Az elnök áttolta a szivart a szája másik csücskébe.

- Az mi? - kérdezte hirtelen.

- Megbocsát - mondta az ezredes -, de azt hiszem, ön a leghivatottabb, hogy erre felvilágosítással szolgáljon.

- Én? - kiáltotta az elnök. - Meg hogy Öngyilkosok Klubja? Ez valami áprilisi tréfa! Én elnézéssel vagyok az olyan úriemberek iránt, akik kedvüket lelik a szeszben; de ez már több a soknál!

- Hívja a Klubját, ahogy akarja - mondta az ezredes -, de ragaszkodunk hozzá, hogy csatlakozzunk az ajtón túli társasághoz.

- Uram - felelt kurtán az elnök -, ön téved. Ez magánház; azonnal távozzanak innét.

A herceg e rövid beszélgetés során mindvégig nyugodtan ült: de most, hogy az ezredes ránézett, és szeme azt mondta: - Íme, a válasz. Gyerünk innét, az Isten szerelmére! - kivette szájából a manillaszivart, és letette a garast:

- Ide hallgasson - mondta -, én az ön egyik barátjának meghívására jöttem ide. Nyilván tájékoztatta önt, hogy miért akarok betörni az ön társaságába. Engedje meg, hogy figyelmeztessem: aki olyan helyzetben van, mint én, azt nagyon nehéz kényszeríteni, és csöppet sem valószínű, hogy hajlandó eltűrni ilyen gorombaságot. Általában nagyon nyugodt ember vagyok, de drága uram, vagy megteszi nekem ezt a kis szívességet, hisz ön nagyon is tisztában van vele, hogy miről van szó, vagy nagyon megbánja, hogy beengedett az előszobájába.

Az elnök hangosan kacagott.

- Ez már beszéd! - mondta. - Maga ember a talpán. Maga megtalálta az utat a szívemhez, s kisujja köré tekerhet. Lenne szíves - folytatta Geraldine-hoz fordulva -, lenne szíves néhány percre félrevonulni? Előbb a társával végzek, s a Klub szabályai megkövetelnek néhány formaságot, amit csak négyszemközt lehet elintézni.

Ezzel kinyitotta egy kis kamra ajtaját, és bezárta az ezredest.

- Magában megbízom - mondta Florizelnek, amint négyszemközt maradtak -, de ön biztos a barátja felől?

- Annyira nem, mint magam felől, bár neki még nálam is nyomósabb okai vannak - felelt Florizel -, annyira azonban igen, hogy minden aggodalom nélkül magammal hozzam. Úgy kijutott neki, hogy attól még a legszívósabb ember is ráunna az életére. Tegnap fosztották meg a rangjától, hamis kártyázásért.

- Jó ok, nem mondom - jegyezte meg az elnök. - Már volt ilyen esetünk; most már én is megbízom benne. Szabad kérdeznem, ön is katonatiszt?

- Csak voltam - felelt Florizel. - De én rest vagyok az ilyesmihez, hamar ott hagytam.

- És ön miért unt rá az életére? - faggatta a herceget az elnök.

- Már amennyire meg tudom állapítani, ugyanazért - felelt a herceg -, gyógyíthatatlan restségből.

Az elnök elnémult.

- Vesszek meg - mondta -, de ennél valami jobb oka is kell legyen.

- Elfogyott a pénzem - tette hozzá Florizel. - Ez is bosszant, nem vitás; kissé kínossá teszi a restségemet.

Az elnök néhány pillanatig ide-oda tologatta a szivart a szájában, s közben mereven bámult a különös neofita szemébe, de a herceg rendületlenül és derűsen tűrte a vizsgálódását.

- Ha nem volnék tapasztalt ember - mondta nagy sokára az elnök -, akkor most elküldeném önt. De ismerem a világot, annyira mindenesetre, hogy tudjam: néha épp az öngyilkosság legléhább indokának a legnehezebb ellenállni. És hogy őszinte legyek, márpedig önnel őszinte leszek, uram, inkább megsértem a szabályzatot, semhogy ilyen embernek nemet mondjak.

Az elnök a herceget is, az ezredest is hosszan és részletesen faggatta; a herceget négyszemközt, de Geraldine-t már a herceg jelenlétében, s így az elnök megfigyelhette a herceg arcát, míg az ezredest szorongatta keresztkérdéseivel. Az eredmény kielégítőnek bizonyult; s az elnök, miután mindkét esetről följegyzett néhány részletet, mindkettőjükkel aláíratott egy esküintát. Tétlenebb engedelmességet, vagy szigorúbb feltételeket már nem is lehetett volna kiagyalni, mint amilyenekre az esküevő kötelezte magát. Aki e szörnyű fogadalommal lekötötte magát, annak alig maradt egy cafatnyi becsülete, s alig jutott neki egy szemernyi a vallás vigaszából. Florizel aláírta, de megborzongott; az ezredes mélységes szomorúsággal követte példáját. Aztán az elnök elvette a belépési díjat, s minden teketória nélkül bevezette a két barátot az Öngyilkosok Klubjának dohányzójába.

A dohányzó ugyanolyan magas helyiség volt, mint az elnök dolgozószobája, csak sokkal tágasabb, s a padlótól a mennyezetig tölgyfaburkolatot utánzó tapéta borította. A szobát nagy és kedélyes kandalló és több gázlámpa világította meg. A herceggel és barátjával együtt a társaság tizennyolc főre rúgott. Java részük dohányzott és pezsgőzött; a teremben lázas vidámság uralkodott, melyet időről időre váratlan és ugyancsak félelmetes hallgatás tört meg.

- Teljes a társaság? - kérdezte a herceg.

- Csak a fele van itt - mondta az elnök. - Most jut eszembe - tette hozzá -, itt az a szokás, hogy ha valakinek van még pénze, azt fölajánlja pezsgőre. Így segít fönntartani a jó hangulatot, s hozzájárul vele az én kis mellékjövedelmemhez is.

- Hammersmith - mondta a herceg -, a pezsgőt önre bízom. Azzal megfordult, és körbejárt a vendégek között. Hozzászokott, hogy a legmagasabb körökben játssza a házigazdát, így hát mindenkit meghódított és elbűvölt, akihez csak közeledett; rendkívüli hidegvérével amúgy is kitűnt ebből a félbolond együttesből. Miközben egyik vendégtől a másikhoz lépett, nyitva tartotta a szemét és fülét, s hamarosan tisztán látta, hogy miféle emberek közé került. Mint minden szórakozóhelyen, itt is ugyanazok voltak többségben: fiatalok az életük tavaszán, arcukon az értelem és érzékenység minden jelével, de híján a sikert ígérő erőnek. Alig néhány

akadt, aki elmúlt már harminc, de jó néhány még húsz sem volt. Álldogáltak, támasztották az asztalt, toporogtak; sűrűn és nagyokat szívtak a szivarjukon, aztán hagyták kialudni; egyik-másik ügyesen társalgott, de mások szellemtelen és céltalan locsogása láthatólag idegfeszültség következménye volt. Valahányszor új üveg pezsgőt bontottak, a jókedv mindig föllángolt. Ülni csak ketten ültek - egyvalaki egy karosszékben az ablakmélyedésben: lógatta a fejét, mélyen zsebre vágta a kezét, sápadt volt, feltűnően izzadt, nem szólt egy szót sem, testi-lelki roncs; a másik a díványon ült a kandalló mellett, s azzal vonta magára a figyelmet, hogy kiáltóan más volt, mint a többiek. Valószínűleg már negyven is elmúlt, de még annál is tíz évvel többnek látszott; Florizel arra gondolt, hogy még sose látott természettől csúfabb embert, s olyat sem, akit jobban megviselt volna a betegség és a gyilkos izgalom. Csont és bőr volt, részben béna, szokatlanul erős szemüveget viselt, az üveg nagyította és torzította a szemét. A herceg, az elnök meg ő, más nem is volt a szobában, aki megőrizte volna hétköznapi önuralmát.

A Klub tagjai nem voltak valami tartózkodók. Néhányan aljasságaikkal dicsekedtek, ami miatt most kénytelenek a halálban keresni menedéket; mások meg minden rosszallás nélkül hallgatták őket. Hallgatólagos egyetértéssel tartózkodtak az erkölcsi ítélettől; aki a Klub kapuját átlépte, az máris élvezett valamit a sír védettségéből. Egymás és a korábbi nevezetes öngyilkosok emlékére ittak. Összehasonlították, taglalták a halálról alkotott különféle elképzeléseiket - volt, aki azt állította, hogy az csak fekete semmi, mások abban reménykedtek, hogy még aznap este felülemelkednek a csillagokon, s érintkezésbe kerülnek sok más halottal.

- Trenck báró, az öngyilkosok példaképe örökös emlékezetére! - kiáltotta valaki. - Aki egy kis cellából egy még kisebbe költözött, hogy így jusson át a szabadságba!

- A magam részéről - mondta másvalaki -, nem kívánok többet, csak egy kendőt a szememre, s vattát a fülembe. Csakhogy a világon nincs ehhez elég sűrű vatta.

A harmadik az élet titkait kívánta megfejteni jövendő állapotában; a negyedik bevallotta, hogy soha be nem lépett volna az Öngyilkosok Klubjába, ha meg nem győzik Mr. Darwin igazáról.

- Nem bírom elviselni - mondta e figyelemre méltó öngyilkosjelölt -, hogy a majomtól származom.

Mindent összevetve, a hercegben csalódást keltett a tagok viselkedése és beszélgetése.

"Szerintem - gondolta -, kár e körül olyan nagy hűhót csapni. Ha egyszer elhatározta valaki, hogy végez magával, ám tegye. Isten neki, de úriember módjára. Mire való ez az izgalom, meg a sok nagy szó."

Időközben Geraldine ezredest a legsötétebb balsejtelmek emésztették; a Klubot és annak szabályait még titok födte; körülnézett, nem talál-e a szobában valakit, aki esetleg megnyugtathatja. Szeme megállapodott a vastag szemüveges bénán; s mert rendkívül nyugodtnak találta, megkérte az elnököt, aki ügyes-bajos dolgait intézve ki-be járkált, hogy mutassa be őt a díványon ülő úriembernek.

Az elnök megmagyarázta, hogy a Klubban semmi ilyen formaságra nincs szükség, de Mr. Hammersmitht ennek ellenére bemutatta Mr. Malthusnak.

Mr. Malthus érdeklődő pillantást vetett az ezredesre, s fölszólította, hogy foglaljon helyet a jobbján.

- Maga újonnan jött - mondta -, és felvilágosítást kér? A legjobb helyre fordult. Már két éve járok ebbe az elbűvölő Klubba.

Az ezredes föllélegzett. Ha Mr. Malthus már két éve jár ide, akkor egyetlen este csak nem éri baj a herceget. De legalább annyira meg is lepődött, s kezdett valami gyanús dolgot szimatolni.

- Micsoda! - kiáltott föl. - Két éve? Én meg azt hittem... na, látom, jól beugrattak!

- Szó sincs róla - mondta szelíden Mr. Malthus. - Az én esetem egészen más. Hogy őszinte legyek, én nem vagyok öngyilkos, hanem... hogy is mondjam csak... - dísztag. Jó, ha két hónaponként egyszer eljövök a Klubba. Gyönge egészségem és az elnök kedvessége biztosította számomra ezt a kis védettséget, amiért ráadásul magasabb tagdíjat is fizetek. Persze a szerencsém így is egészen rendkívüli.

- Sajnos - mondta az ezredes -, arra kell kérnem, hogy kissé világosabban fejezze ki magát. Ne felejtse el, a Klub szabályaira vonatkozó ismereteim roppant hiányosak.

- A Klub rendes tagjai, akik itt a halált keresik, mint ön is - felelt a béna -, minden este eljönnek, míg egyszer csak rájuk nem mosolyog a szerencse. Ha egy vasuk sincs, az elnöktől akkor is kapnak kosztot és szállást, nagyon tisztességeset és gondolom tisztát, bár persze nem luxusszállást; aligha is lehetne az, tekintetbe véve a belépési díj (ha szabad magam így kifejeznem) szerény összegét. És az elnök társasága önmagában is élvezetes.

- Ugyan! - kiáltott fel Geraldine. - Nem mondhatnám, hogy engem különösebben elragadott volna!

- Ah! - mondta Mr. Malthus. - Ön nem ismeri őt: roppant mulatságos fickó. Micsoda történetei vannak! Micsoda cinizmus! Bámulatosan ismeri az életet és önmagát, és valószínűleg a legromlottabb csirkefogó az egész keresztény világban.

- És ő - kérdezte az ezredes -, szintén a sorára vár, mint mondjuk ön, ha meg nem sértem?

- Persze, az ő állandó ittléte nagyon más, mint az enyém - felelt Mr. Malthus. - Eddig szerencsésen megúsztam, de egyszer nekem is el kell mennem. Ő viszont sosem játszik. Kever és oszt, és elintézi, ami szükséges. Ez az ember, drága Mr. Hammersmith, maga a megtestesült ötletesség. Már három éve űzi Londonban hasznos, és talán hozzátehetem, művészi mesterségét, és soha még a gyanú árnyéka sem férkőzött hozzá. Magam is ihletett embernek tartom. Bizonyára maga is emlékszik annak az úriembernek a híres esetére, hat hónappal ezelőtt, aki véletlenül megmérgezte magát egy gyógyszertárban? Ez egyike az ő legkevésbé színes, legkevésbé pikáns ötleteinek; de ez is milyen egyszerű, milyen biztonságos!

- Megdöbbent, uram - mondta az ezredes. - Hát az a szerencsétlen úriember is egyike volt az ő... - majdnem azt mondta "áldozatainak", de még idejében észbe kapott - ...klubtagjainak?

De ugyanakkor eszébe villant, hogy maga Mr. Malthus sem beszél úgy, mint aki beleszerelmesedett a halálba, és sietve hozzátette:

- Úgy érzem, még mindig sötétben tapogatózom. Ön azt mondja: kever és oszt; de mi célból? És minthogy úgy látom, önnek sem nagyon akarózik meghalnia, be kell vallanom, hogy képtelen vagyok megérteni, mi hozza önt ide?

- Nagyon helyesen mondja, hogy sötétben tapogatózik - felelt valamivel élénkebben Mr. Malthus. - Nos, drága uram, ez itt az izgalmak temploma. Ha megviselt szervezetem elbírná a gyakoribb izgalmat, biztosra veheti, hogy gyakrabban járnék itt. A hosszú betegség és óvatos életvitel során kifejlődött minden kötelességérzetemre szükség van, hogy visszatartsam magam e téren a túlzástól, hisz, mondhatnám, ez az én utolsó kicsapongásom. Minden mást kipróbáltam, uram - mondta, és kezét Geraldine karjára tette -, kivétel nélkül mindent, és becsületszavamra kijelentem, hogy nincs, amit ne túloznának el hazug módon és mértéktelenül. Az emberek szerelemre fecsérlik az idejüket. Nos, én tagadom, hogy a szerelem erős szenvedély. A félelem az erős szenvedély; a félelemmel kell cicáznia, ha meg akarja ízlelni az élet legigazabb örömét. Irigyeljen, irigyeljen, uram - tette hozzá heherészve. - Én gyáva vagyok!

Geraldine alig tudta megállni, hogy undorodva el ne húzódjon ettől a szánalmas emberroncstól, de erőt vett magán, és folytatta a faggatózást.

- De hát hogy lehet, uram - kérdezte -, az izgalmat ilyen agyafúrtan elnyújtani? És hol itt a bizonytalanság?

- El kell mondanom önnek, hogy estéről estére hogyan választják ki az áldozatot - válaszolt Mr. Malthus -, sőt, nemcsak az áldozatot, hanem egy másik tagot is, aki eszköz a klub kezében, s aznap éjjel a Halál főpapja.

- Szerelmes egek! - mondta az ezredes. - Csak nem öli meg egyik a másikat?

- Ily módon megszűnik az öngyilkosság gondja - bólintott rá Malthus.

- Jóságos Isten! - tört ki az ezredesből. - Akkor hát megeshet, hogy ma este épp önre... vagy énrám... vagy... mondjuk... a barátomra esik a választás, hogy elpusztítsa más ember porhüvelyét és halhatatlan lelkét? Hát előfordulhat ilyesmi anyaszülte emberek között? Mérhetetlen gyalázat.

Már éppen ott tartott, hogy iszonyodva föláll, mikor szeme találkozott a herceg tekintetével. Florizel haragosan szegezte rá összevont szemöldöke alól a szoba túlsó végéből. Geraldine egy pillanat alatt visszanyerte önuralmát.

- Végül is - tette hozzá -, miért ne? S minthogy ön azt mondja, hogy e játék érdekes, *vogue la galère*... a klub szabályaihoz tartom magam.

Mr. Malthus kimondhatatlanul élvezte az ezredes megdöbbenését és undorát. Megvolt benne a gonosz ember hiúsága; szerette látni, ha máson erőt vesz nemes indulata, mert ő mélységes romlottságában úgy érezte, hogy fölötte áll az ilyesminek.

- Most, hogy már túl van az első meglepetésen - mondta -, talán értékelni tudja társaságunk szórakozását. Talán megérti, hogy ez magában foglalja a kártyaasztal, a párbaj és a római amphiteatrum minden izgalmát. A pogányok értettek hozzá; készséggel méltányolom gondolkodásuk kifinomultságát; de mégis egy keresztény országra várt, hogy elérje tetőfokát, a teljes töménységét, az izgalmak tökélyét. Bizonyára megérti, hogy annak, aki ebbe belekóstolt, milyen sekélyes minden más szórakozás. A játék maga - folytatta - igen egyszerű. Csak egy pakli... de azt hiszem, mindjárt a valóságban látja. Megengedné, hogy a karjára támaszkodjam? Sajnos, béna vagyok.

Valóban, amint Mr. Malthus belekezdett magyarázatába, kitárult egy másik szárnyas ajtó, s a klubtagok, nem minden sietség nélkül, áttódultak a szomszéd helyiségbe. Ez minden szempontból pontosan ugyanolyan volt, mint az előbbi, csak a bútorzata tért el némileg. Középen ugyanis egy hosszú zöld asztal állt, az asztalnál ott ült az elnök, s épp egy pakli kártyát kevert igen alaposan. Mr. Malthus még bottal és az ezredes karján is olyan nehezen járt, hogy mindenki elfoglalta már a helyét, mire ők ketten, s a herceg, aki megvárta őket, a terembe léptek, így hát mindhárman az asztal túlsó végén foglaltak helyet egymás mellett.

- Ötvenkét lapos pakli - súgta Mr. Malthus. - Figyelje a pikk ászt, az a halál jele, és a treff ászt, akire az jut, ma éjjel az a megbízott. Boldog, boldog fiatalok! - tette hozzá. - Maguknak jó szemük van, és követhetik a játékot. Sajna! Én képtelen vagyok megkülönböztetni az asztal túlsó oldalán egy kettest egy ásztól.

Azzal az orrára biggyesztett egy másik szemüveget.

- Így legalább az arcokat látom - magyarázta.

Az ezredes gyorsan tájékoztatta a barátját mindarról, amit a dísztagtól megtudott, s a rájuk váró két szörnyű lehetőségről. A herceg érezte, hogy kihűl, és elszorul a szíve; nehezen nyelt, és úgy tekingetett jobbra-balra, mint akit köd vesz körül.

- Egyetlen merész lépés - suttogta az ezredes -, és még menekülhetünk.

De az ötlet visszaadta a herceg bátorságát.

- Csönd! - mondta. - Lássam, tud-e úriember módjára játszani, még ha nagy is a tét.

És körülnézett, látszólag teljesen nyugodtan, bár a szíve erősen dobogott, s valami kellemetlen meleget érzett a mellkasában. A tagok mind némán hallgattak és feszülten figyeltek; sápadt volt mindenki, de a legsápadtabb mégis Mr. Malthus. Szeme kidülledt; feje akaratlanul is meg-megbillent; keze, előbb az egyik, aztán a másik, önkéntelenül a szájához tévedt, s megfogta reszkető, hamuszürke ajkát. Látható volt, hogy a dísztag elég meglepő módon élvezi tagsága örömét.

- Figyelem, uraim! - szólt az elnök.

És lassan, fordított sorrendben kezdte osztani a lapokat, mindig megvárva, hogy az, aki utoljára kapott, felmutatja a magáét. Majdnem mindenki habozott; megesett, hogy egy játékos keze kétszer is megtorpant, mielőtt színére fordította volna a baljós lapot. Az osztás a herceghez közeledett; tudatára ébredt egyre erősebb, fojtogató izgalmának; de volt benne játékosvér, s szinte megdöbbenéssel észlelte, hogy némileg még élvezi is ezt az érzést. A treff

kilencest kapta; Geraldine-ra a pikk hármas esett; Mr. Malthusra a kör dáma, s Mr. Malthus képtelen volt elfojtani fölcsukló megkönnyebbülését. A habos süteményes fiatalember szinte nyomban ezután a treff ászt kapta. Megdermedt az iszonyattól, csak szorongatta a lapot; nem azért jött, hogy öljön, hanem hogy őt öljék meg; s a herceg nagylelkű együttérzésében szinte megfeledkezett az ő és barátja feje fölött tornyosuló veszélyről.

Az elnök tovább osztotta a lapokat, de a halált jelentő lap most se került elő. A játékosok a lélegzetüket is visszafojtották, s csak kapkodva szedték a levegőt. A herceg újabb treffet kapott; Geraldine károt; de mikor Mr. Malthus fordította meg a lapját, szörnyű hang hagyta el a száját, mintha megpattant volna benne valami; fölállt a székről, aztán visszazökkent, nyoma sem volt a bénaságának. A pikk ász volt. A dísztag kelleténél többször fecsérelte idejét a rettegésre.

Nyomban megindult a beszélgetés. A játékosok merev tartása fölengedett, többen is fölálltak, és kettesével-hármasával visszaballagtak a dohányzóba. Az elnök nyújtózkodott és ásított, mint aki elvégezte aznapi munkáját. De Mr. Malthus csak ült a helyén, feje a két keze közt, keze az asztalon, részegen és mozdulatlanul - teljesen lesújtva.

A herceg és Geraldine már mentek is. A hideg éjszakában kétszer olyan szörnyűnek rémlett, aminek szemtanúi voltak.

- Rettenetes! - kiáltotta a herceg. - Hogy az embert ilyen ügyben eskü kösse! S eltűrje, hogy tovább nagyban űzzék ezt a halálkereskedelmet hasznot hajtón és büntetlenül. Bárcsak merném megszegni az esküm!

- Ezt fenséged nem teheti meg, mert fenséged becsülete Bohémia becsülete. De én, s úgy érzem, teljes joggal, meg merem szegni az enyémet.

- Geraldine - mondta a herceg -, ha akármilyen kaland során, amelyben velem tart, csorbát szenved a becsülete, azt nemcsak önnek nem bocsátom meg, hanem - s azt hiszem, ez érzékenyebben érinti önt - magamnak sem.

- Tudomásul vettem fenséged parancsát - felelt az ezredes. - De nem kéne már mennünk erről az átkozott helyről?

- De mennyire - mondta a herceg. - Hívjon kocsit, az Isten szerelmére, hadd próbáljak legalább álmomban elfeledkezni erről a gyalázatos éjszakáról.

De megjegyzendő, hogy mielőtt az udvart elhagyták, gondosan kibetűzte a nevét.

Másnap reggel, amint a herceg ébredezni kezdett, Geraldine ezredes odavitte neki az újságot, s megjelölt benne egy hírt.

> SZOMORÚ BALESET. - Ma hajnalban, körülbelül két órakor Mr. Bartholomew Malthus, Westburne Grove, Chepstow Place 16. alatti lakos, hazafelé menet egy barátja házából, ahol vendégségben volt, a Trafalgar Square-en átesett a korláton, koponya-, valamint kéz- és lábtörést szenvedett és szörnyethalt. Mr. Malthus, akit egy barátja kísért, a szerencsétlen baleset időpontjában éppen kocsit keresett. Minthogy Mr. Malthust egyszer már hűdés érte, föltételezik, hogy balesete újabb agyvérzés következménye volt. A

szerencsétlen úriembert jól ismerték a legelőkelőbb körökben, elvesztését sokan és mélyen fájlalják.

- Ha valaha volt lélek, aki egyenesen a pokolra jut - mondta komoran Geraldine -, akkor ez ennek a hűdött embernek a lelke.

A herceg tenyerébe temette arcát, és hallgatott.

- Szinte fölvidít a tudat - folytatta az ezredes -, hogy ez az ember halott. De a mi habos süteményes ifjú barátunkért, be kell vallanom, hogy vérzik a szívem.

- Geraldine - mondta a herceg és fölemelte az arcát -, az a szerencsétlen kölyök tegnap este még ugyanolyan ártatlan volt, mint ön meg én; ma reggel meg már vérbűn terheli a lelkét. Ha az elnökre gondolok, a gyomrom fölfordul. Nem tudom, hogyan lehetne megoldani, de Istenemre, szeretném azt a gazembert a kezem közé kaparintani. Micsoda élmény, micsoda tanulság volt az a kártyaparti!

- Olyan élmény - mondta az ezredes -, aminek soha többé nem szabad megismétlődnie.

A herceg olyan soká váratott a válaszra, hogy Geraldine-t elfogta a riadalom.

- Fenségednek gondolnia se szabad arra, hogy oda ismét elmenjen - mondta. - Már így is túl sokat szenvedett, és túl sok szörnyűséget látott. Magas helyzetéből adódó kötelezettségei egyenesen tiltják e kockázat megismétlését.

- Sok igazság van abban, amit mond - válaszolt Florizel herceg. - Magam sem örülök az elhatározásomnak. De jaj, mi rejtőzik a legnagyobb úr ruhája alatt, ha nem csupán egyszerű ember? Soha jobban nem éreztem még a gyöngeségemet, mint most, Geraldine, s ez a gyöngeség erősebb nálam. Hát megszűnhetik bennem az érdeklődés a szerencsétlen fiatalember iránt, aki alig néhány órája még velünk vacsorázott? Hát hagyhatom, hogy az elnök észrevétlenül folytathassa aljas pályafutását? Hát belevághatok egy kalandba ilyen lelkesen, hogy aztán ne vigyem végig? Nem, Geraldine; ön többet kíván a hercegtől, mint amennyit az ember teljesíteni képes. Ma este újra elfoglaljuk helyünket az Öngyilkosok Klubjának asztalánál.

Geraldine ezredes térdre hullt előtte. - Nem venné el fenséged inkább az életemet? - kiáltotta. - A fenségedé... a fenségedé mindenestől, de ezt ne, ezt ne kívánja! Nem engedhetem, hogy ilyen szörnyű kockázatot vállaljon!

- Geraldine ezredes - felelt a herceg kissé gőgös hangon. - Az ön élete az öné. Én csak engedelmességet követelek; s ha valaki vonakodik ettől, engedelmességére se tartok többé igényt. Még csak ennyit: az akadékoskodásból már elég.

A főlovászmester nyomban talpra állt.

- Fenséges uram - mondta -, kegyeskednék fölmenteni ma délutánra a személye körüli szolgálat alól? Tisztességes ember lévén nem merészkedem be abba a végzetes házba másodszorra is úgy, hogy ne intézném el előtte teljesen valamennyi függőben levő ügyemet. Fenséged nem ütközik több ellenállásba, ezt megígérem, leghűségesebb és leghálásabb szolgája részéről.

- Drága Geraldine-om - felelt Florizel herceg -, mindig rossz néven veszem, ha rangomra emlékeztet. Rendelkezzék a napjával, ahogyan kedve tartja, de tizenegyre itt legyen a tegnapi álöltözetben.

A Klub, e második este, nem volt úgy tele, mint előző nap; mikor Geraldine és a herceg megérkezett, alig fél tucat ember lézengett a dohányzóban. Őfensége félrevonta az elnököt, és melegen gratulált Mr. Malthus halálához.

- Szeretek tehetséges emberekkel találkozni - mondta -, s ön kétségtelenül nagyon tehetséges. Hivatása nagyon kényes, de látom, önnek megvan minden adottsága, hogy eredményesen és titokban űzze.

Az elnököt némileg meghatotta a bók, amely olyan főúri magatartású ember szájából hangzott el, mint őfensége volt; szinte szerényen fogadta.

- Szegény Malthy! - tette hozzá. - Alig tudom nélküle elképzelni a Klubot. Vendégeim nagy része gyermek, uram, költői lelkületű gyermek, de számomra mégsem társaság. Nem mintha Malthyben nem lakott volna költői lélek, de az ő költészetét meg is értettem.

- Azt könnyen el tudom képzelni, hogy ön rokonszenvet érzett Mr. Malthus iránt - felelt a herceg. - Mr. Malthus, úgy látom, igen eredeti ember lehetett.

A habos süteményes fiatalembert is ott találták a szobában, de most nagyon levert volt és hallgatag; hiába igyekeztek bevonni őt a társalgásba.

- Milyen keservesen megbántam - kiáltotta-, hogy elhoztam önöket erre a gyalázatos helyre! Menjenek innét, míg még tiszta a kezük. Csak hallották volna az öreg sikolyát, ahogy leesett, s a csontja roppanását a kövezeten. Ha maradt még önökben egy szikrányi részvét egy bukott ember iránt, ha maradt, hát kívánják, hogy énrám jusson ma a pikk ász!

Az este folyamán beállított még néhány tag, de még így sem számláltak többet, mint tizenhármat, mikor leültek a kártyaasztalhoz. A herceg megint észlelte a rémület örömét, de meglepődött, mikor látta, hogy Geraldine mennyivel magabiztosabb, mint előző éjjel.

"Egészen rendkívüli - gondolta a herceg -, hogy más akarata, akár kimondták, akár nem, ennyire befolyásolja egy fiatal kedélyét."

- Figyelem, uraim! - mondta az elnök, s elkezdett osztani. Háromszor járt körbe a lap, de a két nevezetes kártya egyike sem került még ki a kezéből. A negyedik fordulóban az izgalom tetőpontra hágott. Pontosan annyi kártya maradt, hogy mindenkinek jusson. A hercegnek, aki az elnök balján másodiknak ült, a Klubban szokásos fordított osztási sorrend szerint az utolsó előttit kellett kapnia. A harmadik játékosnak egy fekete ász - a treff ász jutott; a következő egy kárót kapott, az utána következő egy kört, és így tovább, de a pikk ász még mindig nem volt senkié. Végül Geraldine, aki a herceg balján ült, megfordította a lapját: ász volt, de kör ász.

Mikor Florizel herceg látta, hogy a kártyaasztalnál milyen sors vár rá, megállt a szívverése. Bátor ember volt, de most csurgott az arcán a veríték. Pontosan ötven százalék valószínűsége volt, hogy utoléri a halálos ítélet. Megfordította a lapját: pikk ász! Hangos dübörgés támadt az agyában, s az asztal megingott a szeme előtt. Hallotta, hogy jobb oldali szomszédja hangos

nevetésben tör ki, melyben öröm is, csalódottság is bujkált; látta, hogy a társaság sietve szétszéled, de agya most mindenféle más gondolattal volt tele. Fölismerte, hogy milyen ostobán, milyen bűnösen viselkedett. Ereje teljében, élete tavaszán, trónörökös létére, eljátszotta önmaga és derék, hűséges országa jövőjét. - Isten bocsássa meg! - kiáltott fel. S ezzel el is múlt érzékeinek zavara, egy pillanat alatt visszanyerte önuralmát.

Meglepetésére Geraldine eltűnt. Senki más nem volt a kártyaszobában, csak ő meg kijelölt gyilkosa, aki az elnökkel beszélgetett, valamint a habos süteményes fiatalember. Odasettenkedett a herceghez, és a fülébe súgta:

- Egy milliót adnék, ha az ön helyében lehetnék, egy milliót, ha nekem lett volna ilyen szerencsém.

Mikor a fiatalember elment, őfensége akaratlanul is arra gondolt, hogy e lehetőséget sokkal jutányosabb áron is megszámítaná.

A suttogó megbeszélés most véget ért. A treff ász tulajdonosa okos képpel távozott, az elnök meg odalépett a szerencsétlen herceghez, és kezet nyújtott neki.

- Boldog vagyok, hogy megismerhettem önt, uram - mondta -, és kimondhatatlanul örülök, hogy módomban áll megtenni önnek ezt a csekélyke szívességet. Legalább nem panaszkodhatik a késedelemre. Mindjárt második este... micsoda szerencse!

A herceg hiába igyekezett valami válaszfélét kinyögni, szája száraz volt, s nyelve mintha megbénult volna.

- Nem érzi magát egészen jól? - kérdezte az elnök, némi részvéttel. - Majdnem mindenki így van vele. Parancsol talán egy kis brandyt?

A herceg igenlően bólintott, s a másik nyomban töltött neki.

- Szegény Malthy barátom! - kiáltott föl az elnök, mikor a herceg kiürítette a poharat. - Majd egy pinttel megivott, s az is alig segített rajta!

- Rajtam jobban fog a kezelés - mondta a herceg, alaposan magához térve. - Mint látja, már semmi bajom. Nos, szabad megkérdeznem, mi a tennivalóm?

- Végig kell mennie a Stranden a City felé, a bal oldali járdán, egészen addig, míg azzal az úriemberrel nem találkozik, aki most hagyta el a szobát. Ő majd megmondja, hogy ezután mit kell tennie, és ön lesz szíves engedelmeskedni neki; ma éjszakára ő a Klub hatalmának letéteményese. Most pedig - tette hozzá az elnök -, kellemes sétát kívánok.

Florizel kissé esetlenül viszonozta a köszöntést, és ment. Átvágott a dohányzón, a játékosok zöme ott itta a pezsgőt, melyet részben épp ő rendelt és fizetett, és meglepődve észlelte, hogy a szíve mélyén átkozza őket. A dolgozószobában vette a kabátját, kalapját, és megkereste a sarokban az esernyőjét. E megszokott cselekvés és a gondolat, hogy alighanem most cselekszi utoljára, görcsös nevetésre ingerelte, de e nevetésnek még tulajdon fülében is baljós csengése volt. Vonakodott elhagyni a szobát, inkább az ablakhoz lépett. A lámpák és a sötétség látványától magára talált.

- Ugyan, légy már férfi - gondolta -, szakadj el innét!

A Box Court épülettömbjének sarkán három férfi vetette rá magát Florizel hercegre, s minden ünnepélyesség nélkül betuszkolták egy hintóba, majd sebesen elhajtattak. A hintóban már ült valaki.

- Remélem, fenséged megbocsátja buzgalmamat - mondta egy jól ismert hang.

A herceg szenvedélyes megkönnyebbüléssel borult az ezredes nyakába.

- Hogy hálálhatom ezt meg önnek! - kiáltotta. - És hogy csinálta?

Bár hajlandó volt elébe menni végzetének, most elöntötte az öröm a baráti erőszak láttán, s újra eltelt élettel és reménykedéssel.

- Bizony könnyen meghálálhatja - felelt az ezredes -, azzal, ha a jövőben kerüli az efféle veszedelmeket. Ami meg a kérdést illeti, az egész nagyon egyszerű volt. Délután megállapodtam egy híres detektívvel. Titoktartást ígért. Megfizettem érte. Az ügyben javarészt fenséged saját szolgái vettek részt. Az udvart napszállta után körülvették, és ez a kocsi, amely szintén fenségedé, már majdnem egy órája várt ott.

- És a nyomorult teremtés, akinek le kellett volna engem mészárolnia? Azzal mi lett? - kérdezte a herceg.

- Lefüleltük, mikor a klubból kilépett - felelt az ezredes -, és most a palotában várja fenséged ítéletét. Rövidesen ott lesz a többi is.

- Geraldine - mondta a herceg -, ön kifejezetten parancsom ellenére mentett meg engem, de jól tette. Nemcsak az életemet köszönhetem önnek, hanem egy tanulságot is; nem volnék méltó a rangomra, ha nem fejezném ki hálámat tanítómesteremnek. Kérem, hogy ön válassza meg, mint adjam hálámnak tanújelét.

Egy ideig mindketten hallgattak; gondolataikba elmerülten ültek a robogó hintóban. A csöndet Geraldine ezredes törte meg.

- Fenséges uram - mondta -, ez ideig már számos foglya van. Azok közt, akik fölött ítéletet kell mondania, legalább egy bűnöző. Eskünk tiltja, hogy törvényhez folyamodjunk; s ha meg akarnánk szegni, tiltja a diszkréció. Szabad megkérdeznem, fenségednek mi a szándéka?

- Döntöttem - mondta a herceg -, az elnöknek párbajban kell elesnie. Most már csak egy hiányzik; ki kell jelölnünk az ellenfelét.

- Ha fenséged megengedi, megmondanám, hogy mi az a jutalom, amit kérek - mondta az ezredes. - Megkérhetném, hogy e feladatot öcsémre bízza? Megtisztelő megbízatás, de biztosítom fenségedet, hogy a kölyök derekasan megállja a helyét.

- Áldatlan kegyet kér - mondta a herceg -, de önnek nem mondhatok nemet.

Az ezredes mély hálával csókolt kezet; s e pillanatban a hintó átrobogott a herceg pompás palotájának kapuboltja alatt.

Egy órával később Florizel udvari öltözetben, Bohémia valamennyi rendjelével a mellén fogadta az Öngyilkosok Klubjának tagjait.

- Ostoba és gonosz emberek - mondta -, akit önök közül a vagyon hiánya hajszolt e kutyaszorítóba, az tisztviselőimtől állást és pénzt kap. Aki bűnösnek érzi magát, az folyamodjék bűnbocsánatért egy nálam magasabb és nagylelkűbb hatalomhoz. Mindnyájukat szánom, mélyebben, mint képzelik; holnap el kell mondaniuk életük történetét; s minél őszintébben, annál könnyebben orvosolhatom balszerencséjüket. Ami meg önt illeti - tette hozzá az elnökhöz fordulva -, egy olyan embert, mint ön, csak megsértenék azzal, ha segítséget kínálok neki; ahelyett egy kis kikapcsolódást javasolok önnek, íme - tette a kezét Geraldine ezredes ifjú öccsének vállára -, ez a tisztem egy rövidke kis utazást kíván tenni az ön társaságában a Kontinensen, s én azt a szívességet kérem öntől, hogy vállalkozzék társaságában erre a kis kiruccanásra. Ön - folytatta, és hangja megváltozott -, tud ön pisztollyal célba lőni? Mert még szüksége lehet rá az úton. Ha két ember együtt utazik, jobb, ha mindenre felkészülnek. És szeretném még hozzátenni, hogy ha valami véletlen folytán útközben elvesztené az ifjú Mr. Geraldine-t, rendelkezésére áll udvarom két másik tagja, hogy helyébe lépjen; és én arról vagyok ismeretes, elnök uram, hogy messzire látok, s hosszú a kezem.

E szigorú szavakkal a herceg be is fejezte beszédét. Másnap reggel a Klub tagjait a herceg nagylelkűsége révén bőkezűen megajándékozták, és az elnök útnak indult Mr. Geraldine, valamint két hűséges, ravasz és a herceg udvarában jól kitanult lakáj felügyelete alatt. De a herceg nem elégedett meg ennyivel, bizalmas ügynökei megszállták a Box Courtot, és Florizel herceg személyesen vizsgálta felül az Öngyilkosok Klubjának valamennyi iratát, úgyszintén azt is, hogy kik voltak a klub tagjai és tisztségviselői.

És ezzel (mondja arab szerzőm) *véget is ér* A FIATALEMBER ÉS A HABOS KOSÁRKÁK TÖRTÉNETE; *a fiatalember ma tekintélyes háztulajdonos a Wigmore Streeten és a Cavendish Square-en. A házszámot, igen érthető okból, természetesen elhallgatom. Akit érdekelnek Florizel herceg és az elnök további kalandjai, az talán olvassa el* AZ ORVOS ÉS A HAJÓKOFFER TÖRTÉNETÉ-t.

Az orvos és a hajókoffer története

Mr. Silas Q. Scuddamore egyszerű és ártatlan amerikai fiatalember volt, ami annál is inkább becsületére válik, mert New England-ből jött, az Új Világnak abból a csücskéből, mely nem éppen ezekről a tulajdonságokról nevezetes. Bár szédületesen gazdag volt, papírfedelű kis noteszába gondosan följegyezte valamennyi kiadását; és úgy határozott, hogy Párizs nevezetességeit majd egy Quartier Latin-béli szálloda hatodik emeletéről tanulmányozza. Ez a garasoskodás már jócskán a vérévé vált; erénye pedig, mely társaitól megkülönböztette, javarészt félénkségében és fiatalságában gyökerezett.

A mellette levő szobában egy elragadó modorú és elegáns hölgy lakott, akiről megérkezésekor azt hitte, grófnő. De idővel megtudta, hogy a hölgyet Madame Zéphyrine néven ismerik, s bármi polcra jutott is az életben, semmi esetre sem rangos személy. Madame Zéphyrine, nyilván abban a reményben, hogy elbűvöli a fiatal amerikait, a lépcsőházban mindig tanújelét adta iránta érzett nyájas hajlandóságának, elejtett egy-egy kedves szót, futó

pillantást vetett rá fekete szeme sarkából, majd csodálatos lábát és bokáját fölvillantva nagy selyemsuhogás közepette eltűnt. De a közeledés korántsem bátorította föl Mr. Scuddamore-t, sőt, a csüggedés és szégyenkezés mélységeibe taszította. A hölgy többször is bekopogtatott hozzá, hogy tüzet kérjen, vagy mentegetőzzék pudlikutyája képzeletbeli kártevéséért; de e felsőbbrendű lény jelenlétében az ifjú amerikai nyomban megkukult, elfelejtette minden francia nyelvtudását, csak bámult és dadogott, míg a hölgy el nem távozott. De kapcsolatuk gyér volta nem akadályozta, hogy biztonságos férfitársaságban el ne ejtsen róla egy-egy sokatmondó célzást.

A túloldali szomszéd szobát - mert az emeleten három szoba volt - egy meglehetősen kétes hírű öreg angol orvos bérelte. Dr. Noel - ez volt a neve - kényszerűségből hagyta el Londont, pedig népes és egyre növekedő pacientúrája volt; azt rebesgették, hogy e környezetváltozást a rendőrség indítványozta. Egy biztos: az orvos, aki korábbi életében igen jelentős ember volt, most nagyon egyszerűen és magányosan éldegélt a latin negyedben, és idejének java részét tanulmányainak szentelte. Mr. Scuddamore megismerkedett vele, és olykor-olykor együtt költötték el szerény vacsorájukat az utca túlsó oldalán, a vendéglőben.

Silas Q. Scuddamore-ban számos, még elnézhető apróbb bűnös hajlandóság rejlett, s érzékenysége nem gátolta, hogy ezeknek sokféle, meglehetősen kétes úton-módon ne hódoljon. Gyöngéi közül első helyen kíváncsisága állt. Született pletykafészek volt: az élet, s különösen az életnek azok a vonatkozásai, amelyekben még semmi tapasztalatot nem szerzett, szenvedélyesen érdekelték. Ügyesen és lerázhatatlanul faggatózott, kérdései nemcsak makacsok, de tapintatlanok voltak; megfigyelték, hogy ha levelet vitt a postára, méregette, forgatta, s elmélyedten tanulmányozta a címet; s mikor egy repedést lelt a válaszfalon Madame Zéphyrine és a maga szobája közt, nemhogy betömte volna, sőt, kitágította, hogy mint egy kémlelőnyíláson át, betekinthessen szomszédja magánügyeibe.

Egy szép napon, március vége felé, miután már nagyon erőt vett rajta a kíváncsiság, még egy kicsit tágított a nyíláson, hogy most már a szoba másik sarkát is lássa. Aznap este, szokás szerint, odament a nyíláshoz, hogy meglesse Madame Zéphyrine járását-kelését, de meglepve észlelte, hogy a nyílás túlsó oldala furcsamód elsötétült, majd még jobban meghökkent, mikor az árnyék hirtelen visszahúzódott, és a fiatalember fülét visszafojtott kacagás hangja ütötte meg. A vakolat bizonyára leleplezte kémlelőnyílása titkát, s szomszédja a bókot hasonló bókkal viszonozta. Mr. Scuddamore bosszús volt, nagyon; könyörtelenül elítélte Madame Zéphyrine-t; még önmagára is haragudott; de mikor másnap észrevette, hogy szomszédja mit sem tett kedvenc időtöltésének megakadályozására, továbbra is kihasználta a hölgy könnyelműségét, és kielégítette idétlen kíváncsiságát.

Másnap Madame Zéphyrine egy termetes, hanyag tartású ötvenéves, vagy annál is idősebb férfi hosszú látogatását fogadta. A férfit Silas eddig még sose látta. Tweed ruhája, színes inge, bozontos pofaszakálla alapján angolnak vélte, fakó szürke szemétől meg végigfutott hátán a hideg. A férfi az egész suttogó beszélgetés során csak fintorgott, rángatta a képét jobbra-balra. Az ifjú New England-i többször is úgy vélte, hogy a férfi kézmozdulatai az ő lakására utalnak; de mást megfeszített figyelem árán sem értett, csak az angolnak egy ingerültebb hangú megjegyzését; ezt, úgy rémlett, a hölgy vonakodása vagy ellenkezése váltotta ki.

- Hajszálpontosan kitapasztaltam az ízlését, és ismételten kijelentem, hogy hiába keresek mást.

Válaszul Madame Zéphyrine megadóan fölsóhajtott, mint aki meghajlik valami kétségbevonhatatlan hatalom előtt.

Aznap délután a kémlelőnyílás végleg elsötétült, mert a túlsó oldalon egy ruhásszekrényt toltak elébe; s mialatt Silas a balsorsán kesergett, melyet az ánglius gonosz befolyásának tulajdonított, a házmester egy női kézzel írott levelet hozott. A levél franciául íródott, és meglehetősen gyatra helyesírással; aláírás nem volt rajta; sokat ígérő hangon invitálta az ifjú amerikait a Ball Bullierbe, azt is megmondta, hova, aznap este tizenegyre. A kíváncsiság és a félénkség heves csatát vívott Silas lelkében; hol az erény kerekedett felül, hol meg csupa tűz és láng volt; s e csata eredményeként Mr. Silas Q. Scuddamore már jóval tíz óra előtt megjelent makulátlan estélyi öltözékben a Ball Bullier kapuja előtt, és ott - ennek szintén megvolt a maga varázsa -, kifizette a belépődíjat.

Farsang volt, a Ball hangos és zsúfolásig tele. A fény és a tömeg kezdetben bátortalanná tette ifjú kalandorunkat, de később, mikor már kissé megrészegült tőle, több férfiasságot érzett magában, mint amennyi valóban volt. Úgy érezte, akár az ördöggel is kész szembeszállni, és gavalléros fontoskodással feszített a bálteremben. Mialatt imigyen parádézott, egyszer csak észrevette, hogy Madame Zéphyrine és az angolja egy oszlop mögött tanácskozik. Nyomban erőt vett rajta a hallgatózás macskaösztöne. Mind közelebb és közelebb settenkedett hátulról a párhoz, míg végül már hallótávolságon belül jutott.

- Az ott az a férfi - mondta az angol -, ott... az a hosszú szőke hajú, aki a zöld ruhás lánnyal beszélget.

Silas kinézte magának a törékeny termetű, jóképű fiatal fickót, akire ez a személyleírás nyilvánvalóan ráillett.

- Helyes - mondta Madame Zéphyrine -, megteszek mindent, ami tőlem telik. De ne felejtse el, még a legjobbunkkal is megesik, hogy valami nem sikerül.

- Ugyan! - vágott vissza a társa. - Jótállok az eredményért. Talán nem harminc közül választottalak ki? Menj; de ügyelj a hercegre. Nem tudom, mi az ördög hozhatta ide ma este. Mintha bizony nem volna Párizsban tucatnyi bál, ami méltóbb a figyelmére, mint ez a diák és boltossegéd muri! Nézd, úgy ül ott, akár egy uralkodó odahaza, nem mint egy szabadságos herceg.

Silasnak megint szerencséje volt. Megpillantotta egy asztalnál a meglehetősen zömök, feltűnően jóképű, igen méltóságteljes és udvarias tartású férfit; mellette egy másik, néhány évvel fiatalabb, és szintén jóképű fiatalembert látott, aki feltűnő tisztelettel beszélt a herceggel. A "herceg" szó mindjárt megütötte Silas republikánus fülét, s a férfi, akit hercegként emlegettek, szokás szerint elbűvölte a képzeletét. Ott hagyta Madame Zéphyrine-t és az angolt, hadd viseljék egymás gondját, és utat tört a tömegben az asztal felé, melyet a herceg és bizalmasa választásukkal tüntettek ki.

- Márpedig Geraldine, én azt mondom - szögezte le a herceg -, ez őrültség. Örömmel állapítom meg, hogy ön volt az, aki erre a veszélyes szolgálatra az öccsét jelölte ki, s így most az ön kötelessége, hogy őrködjék a magatartása fölött. Hozzájárult, hogy ilyen hosszú ideig késlekedjenek Párizsban; ez már önmagában is meggondolatlanság, tekintetbe véve, hogy milyen emberrel van dolga; de most, negyvennyolc órával az indulás és két-három nappal a döntő összecsapás előtt, kérdem én, ilyen helyen kell eltöltenie az időt? A céllövést kéne

gyakorolnia; nagyokat kéne aludnia és könnyű testmozgást végeznie a szabadban, szigorú diétát tartania, minden bor és pálinka nélkül. Még a végén az a gazember majd azt hiszi, hogy mi mind csak komédiázunk? Ez az ügy halálosan komoly, Geraldine.

- Jól ismerem a fiút ahhoz, hogy beavatkoznék - felelt Geraldine ezredes -, épp eléggé, hogy ne aggódjam. Óvatosabb, mint fenséged hinné, és fékezhetetlen szellem. Még ha nőről volna szó, nem mondom, de az elnököt és a két lakájt egy pillanat aggodalom nélkül rá merem bízni.

- Ezt nagyon jólesik hallanom - felelt a herceg -, de én egy csöppet sem vagyok nyugodt. Ezek a lakájok jól képzett kémek, és mégis, talán nem sikerült ennek a szörnyetegnek háromszor is kijátszania a figyelmüket, s órák hosszat a maga titkos és valószínűleg nagyon veszélyes ügyei után járnia? Egy műkedvelő kém talán véletlenségből vesztette volna nyomát, de ha sikerült Rudolph és Jérome szeme elől eltűnnie, akkor ez nem volt véletlen műve, hanem olyasvalakié, akinek erre nyomós oka volt, és rendkívül ötletes.

- Azt hiszem, ez a kérdés most már énrám és az öcsémre tartozik - felelt Geraldine, egy árnyalatnyi sértettséggel a hangjában.

- Megengedem, Geraldine ezredes - vágott vissza Florizel herceg -, s talán épp azért annál készségesebben kéne megfogadnia tanácsaimat. No de ebből elég. Az a sárga ruhás lány ott jól táncol.

És a beszélgetés átterelődött egy párizsi bálterem szokásos farsangi témáira.

Silasnak eszébe jutott, hogy hol van, s hogy közel már az óra, mikor meg kell jelennie a kijelölt helyen. Minél többet töprengett a dolgon, annál kevésbé tetszett; a kavargó tömeg most magával ragadta, s ő hagyta, hadd sodorja az ajtó felé. A forgatag egy sarokban vetette partra, a karzat alatt, s fülét nyomban megütötte Madame Zéphyrine hangja. Franciául társalgott azzal a szőke fürtös fiatalemberrel, akit még fél órája sincs, hogy az angol megmutatott neki.

- A hírnevem forog kockán - mondta a hölgy -, különben más feltételt nem szabnék, csak amit a szívem parancsol. De önnek mindössze ennyit kell mondania a portásnak, és szó nélkül beengedi.

- De minek tartozásról beszélni? - vetette ellene társa.

- Istenem! - mondta Madame Zéphyrine. - Hát azt hiszi, én nem ismerem a szállodámat?

S ezzel elment, szerelmesen társa karjába öltve karját.

Ez eszébe juttatta Silasnak a levélkét.

"Még tíz perc - gondolta -, s talán én is ugyanilyen gyönyörű és ugyanilyen jól, ha ugyan nem még jobban öltözött nővel sétálgatok, igazi úrihölggyel, talán egy vérbeli arisztokratával."

Aztán eszébe jutott a levélke helyesírása, és ez kissé kedvét szegte.

"Az is lehet, hogy a szobalányával íratta" - képzelődött.

Már csak öt perc hiányzott tizenegyig, s a közeli találkozás gondolatától furcsa és meglehetősen kellemetlen sebességgel kezdett verni a szíve. Majd megkönnyebbülten arra gondolt, hogy semmiképpen sem muszáj megjelennie a találkán. Az erény és a gyávaság szövetkezett benne, s megint elindult az ajtó felé, de most már saját elhatározásából, szembeszegülve az emberárammal, mely most épp az ellenkező irányba sodródott. Talán a hosszúra nyúlt ellenállás fárasztotta ki, vagy meglehet, olyan hangulatban volt, mikor az embernek elég percekig kitartania egy elhatározása mellett, hogy szándéka épp az ellenkezőjére forduljon. Mindenesetre harmadszor is sarkon fordult, és nem is állt meg, míg egy rejtekhelyre nem bukkant, alig pár lépésnyire a kijelölt találkahelytől.

Itt a kínok kínját állta ki, és Istenhez fohászkodott segítségért, mert Silas jámbor nevelésben részesült. A legkisebb hajlandóságot sem érezte a találkozásra; semmi más nem tartotta vissza a meneküléstől, csak az a csacsi félelem, hogy majd férfiatlannak tartják; de ez olyan erős volt, hogy állta a sarat minden más szándékkal szemben, s bár képtelen volt Silast rávenni, hogy rejtekhelyéről kilépjen, azt mindenesetre megakadályozta, hogy elmeneküljön. Pontosan ugyanolyan bátorrá vált, mint amilyen félénk volt az imént. Úgy érezte, már azzal, hogy eljött a találkára, még ha késik is, tisztázta magát a gyávaság vádja alól. Sőt, mi több, kezdett tréfára gyanakodni, s megdicsérte magát ravaszságáért, hogy szagot fogott, s még ő játszotta ki ámítóit. Ilyen ügyetlen jószág egy kölyökagy!

E gondolatokkal fölfegyverkezve merészen kilépett a sarokból, de még két lépést se tett, egy kéz nehezedett a karjára. Megfordult, s tekintete egy termetes, némileg tekintélyes vonású hölgyre esett, akiben ennek ellenére nyoma sem volt semmi szigornak.

- Látom, hogy ön magabiztos nőcsábász - mondta a hölgy -, hisz várat magára. De én eltökéltem, hogy találkozom önnel. S ha már egy nő annyira megfeledkezett magáról, hogy ő teszi az első lépést, akkor régen levetkőzött minden kicsinyes büszkeséget.

Silast lehengerelték a hölgy termetes bájai, és az a hirtelenség, amivel a nyakába borult. De levélírója hamarosan megszabadította zavarától. Viselkedése nyájas volt és engedékeny; Silas kénytelen volt neki szépeket mondani, s viszonzásképpen ő is magasztalta Silast; nem telt belé sok idő, és némi hízelgés és a bőven fogyasztott meleg brandy hatására a hölgynek sikerült Silast nemcsak arra rávennie, hogy szerelmesnek higgye magát, hanem hogy szenvedélyét a legnagyobb hévvel meg is vallja.

- Ó, jaj! - mondta a hölgy. - Nem tudom, ne sirassam-e inkább ezt a pillanatot, bármilyen örömet okoznak is szavai. Eddig egymagam szenvedtem; de mostantól kezdve, szegény gyermek, már ketten leszünk. Nem vagyok a magam ura. Nem merem meghívni, hogy látogasson meg saját otthonomban, mert féltékeny szemek figyelnek. De lássuk csak - mondta. - Kettőnk közül én vagyok az idősebb, ha gyöngébb vagyok is, s bár megbízom az ön bátorságában és elszántságában, jobban ismerem a világot, s ez hasznára lesz mindkettőnknek. Ön hol lakik?

Silas megmondta, hogy szállodában, s közölte az utcát és a házszámot. A hölgy pár percig elmélyülten gondolkodni látszott.

- Értem - mondta végül. - Ugye, számíthatok a hűségére és az engedelmességére?

Silas lelkesen bizonygatta a hűségét.

- Akkor hát holnap este - folytatta az bátorító mosollyal - maradjon odahaza, s ha történetesen beállítana önhöz valamelyik barátja, azonnal küldje el, bármilyen kézenfekvő kifogással. Önöknél tízkor zárják a kaput, nem? - kérdezte.

- Tizenegykor - közölte Silas.

- Akkor hát negyed tizenegykor - folytatta a hölgy -, menjen el hazulról. Csak annyit mondjon, hogy nyissák ki a kaput, semmi mást, mert az esetleg mindent elronthat. Menjen el egyenesen a Luxembourg-kert és a Boulevard sarkára; én ott várom. Bízom benne, hogy minden tanácsomat pontosan megfogadja. Gondoljon arra, hogy hacsak egyvalamit nem tesz meg, a legnagyobb bajba dönthet egy asszonyt, akinek egyetlen bűne, hogy meglátta és megszerette magát.

- Nem értem, mi értelme ennek a sok utasításnak? - mondta Silas.

- Nicsak, máris úgy beszél, mintha ön lenne az úr - kiáltott a hölgy, s legyezőjével gyöngéden rácsapott Silas karjára. - Csak türelem, majd arra is sor kerül! A nők imádják, ha kezdetben engedelmeskednek nekik, bár később abban lelik örömüket, ha ők engedelmeskedhetnek. Az Isten szerelmére, tegyen úgy, ahogy kértem, különben semmiért sem felelek. Jaj, jó, hogy eszembe jut - tette hozzá olyan hangon, mint aki ebben a pillanatban fedezett fel egy újabb nehézséget -, van egy jobb ötletem, hogy az alkalmatlan látogatókat hogyan tartsa távol. Mondja a portásnak, hogy senki mást ne engedjen föl magához, csak egyvalakit, aki azért jön, hogy behajtsa önön a tartozását; és vigyen a hangjába egy kis érzést, mintha félne a találkozástól, akkor a portás biztos komolyan veszi.

- Azt hiszem, nyugodtan rám bízhatja, hogyan rázzam le a tolakodókat - mondta Silas némi bosszúsággal a hangjában.

- Szeretném, ha így intézné - felelt a hölgy hűvösen. - Ismerem magukat, férfiakat; nem is gondolnak egy asszony jó hírére.

Silas elpirult, és kissé lecsüggesztette a fejét, mert épp azon gondolkodott, hogy ezzel majd eldicsekszik egy kicsit az ismerőseinek.

- A legfontosabb - tette hozzá a hölgy -, hogy ne beszéljen a portással, mikor kijön.

- De hát miért ne? - kérdezte Silas. - Valamennyi utasítása közül ezt érzem a legkevésbé fontosnak.

- Az előbb még a többi kérésem értelmét is tagadta, és lám, most belátja, hogy igazam volt - mondta a hölgy. - Higgye el, ennek is megvan a maga haszna; majd idővel meglátja; és mit véljek az ön érzelmeiről, ha mindjárt az első találkozáskor megtagad tőlem egy ilyen apróságot?

Silas zavartan mentegetőzött és magyarázkodott; közben a hölgy az órára nézett, és egy elfojtott sikollyal összecsapta a kezét.

- Jaj Istenem! - kiáltotta. - Ilyen késő? Egy pillanat veszteni való időm sincs. Lám, mi szegény nők, milyen rabszolgák vagyunk! És hogy mennyit kockáztattam magáért máris!

Aztán még egyszer megismételte utasításait, ügyesen vegyítve becéző szavakkal és szomorú pillantásokkal, majd búcsút intett, és eltűnt a tömegben.

Silas másnap roppant fontos személynek érezte magát; most már biztosra vette, hogy a hölgy grófnő, s mikor eljött az este, aprólékos gonddal engedelmeskedett minden utasításának, a megjelölt időpontban ott volt a Luxembourg-kert sarkán. De nem talált ott senkit. Majdnem egy fél óra hosszat várt, arcába bámult mindenkinek, aki arra ment vagy a közelben ácsorgott; még a szomszédos utcasarkokra is ellátogatott, és körbejárta a kert kerítését; de nem akadt egyetlen gyönyörű grófnőre sem, aki a karjába akarta volna vetni magát. Nagy sokára, nem kis habozás árán, visszafelé irányította lépteit a szállodába. Útközben eszébe jutott az a néhány szó, amit Madame Zéphyrine és a szőke fiatalember váltott a füle hallatára, s ez valami bizonytalan szorongással töltötte el.

"Úgy látszik - gondolta -, majd mindenki hazudozik a portásunknak."

Becsöngetett, a kapu kinyílt, és a hálóruhás portás kijött, hogy lámpát gyújtson neki.

- Elment? - kérdezte a portás.

- Kicsoda? Kire gondol? - kérdezte Silas kissé élesen, mert bosszantotta a csalódása.

- Én nem láttam kimenni - folytatta a portás -, de remélem, hogy fizetett neki. Ebben a házban mi nem szeretjük az olyan lakókat, akik nem fizetik ki a tartozásukat.

- Az ördögbe is, kiről beszél? - förmedt rá Silas gorombán. - Egy szót sem értek ebből az egész ostobaságból.

- Arról az alacsony, szőke fiatalemberről, aki a pénzéért jött - vágott vissza a portás. - Arról beszélek. Hát ki másról beszélnék, ha egyszer meghagyta, hogy mást ne engedjek be?

- Nohát, az Istenit, az nem is volt itt - mondta Silas.

- Hiszem, amit hiszek - felelt a portás, aztán kaján képet vágott, és nem szólt többet.

- Pimasz csirkefogó! - kiáltotta Silas; érezte, hogy nevetségesen goromba volt, de félt is, maga se tudta, mitől, megfordult hát, és futva elindult, fölfelé a lépcsőn.

- Mi az, lámpa nem is kell? - kiáltott utána a portás.

De Silas csak annál jobban igyekezett, meg sem állt mindaddig, míg föl nem ért a hatodik emeletre, és ott nem volt végre a szobája ajtaja előtt. Várt egy percet, míg lélegzethez jut, s közben ádáz balsejtelmek kínozták, szinte rettegett belépni a szobába.

Mikor végre mégis megtette, megkönnyebbült, mert bent sötétséget talált, s a szoba láthatólag üres volt. Mélyet lélegzett. Hát itthon van, végre biztonságban, s az biztos, hogy ez az első ostobasága egyben az utolsó is. A gyufát ott tartotta ágya mellett a kisasztalon, s most tapogatózva elindult arrafelé. Közben megint föltámadt benne az aggodalom, s mikor a lába megbotlott valamiben, még örült, hogy az nem volt más, csak egy szék. Keze végül a függönyt érintette. Az ablak halványan derengett, s helyzetéből megállapította, hogy ott van

az ágy lábánál, s már csak az ágy mentén kell végigtapogatódznia, hogy a kérdéses asztalkát megtalálja.

Lejjebb nyúlt, s ott érezte a keze alatt az ágytakarót - de az ágytakaró alatt valami mást is, ami olyan volt, mint egy ember lábszára. Silas visszarántotta a kezét, s egy pillanatra megdermedt.

"Ez - gondolta -, ez vajon mit jelenthet?"

Fülelt, de lélegzetvételt nem hallott. Minden erejét összeszedte, az ujja hegyével megint megérintette, amit az előbb; de most hátraszökött egy fél lépésnyit, s borzongva, a rémülettől megkövülten megállt. Valami volt az ágyában. Hogy micsoda, azt nem tudta, de valami volt ott.

Másodpercekbe telt, míg újra meg bírt moccanni. Az ösztöne vezette, most nyomban ráakadt a gyufára, s az ágynak hátat fordítva gyertyát gyújtott. Mikor a láng föllobbant, lassan megfordult, és megpillantotta, amit annyira félt megnézni. Igen, rosszabbat elképzelni sem tudott, és ez most valósággá vált. Az ágytakarót gondosan fölhúzták a párnára, de kidomborodott rajta egy mozdulatlanul fekvő emberi test körvonala, s mikor odaugrott, lerántotta a takarót, ott feküdt a szeme előtt a szőke fiatalember, akit előtte való este látott a Ball Bullierben; tágra nyílt és kifejezéstelen szemmel, duzzadt és megfeketedett arccal és az orra lukából vékonyán szivárgott a vér.

Silas hosszan, reszketeg hangon fölüvöltött, elejtette a gyertyát, és térdre hullott az ágy előtt.

Iszonyú fölfedezésétől mozdulatlanná dermedt, s ebből csak az ajtó felől hangzó kitartó és halk kopogás riasztotta föl. Másodpercekbe telt, míg ráébredt, hogy hol van; s mire nagy sietve igyekezett volna megakadályozni, hogy bárki is belépjen a szobába, már elkésett. Dr. Noel volt az; fején bojtos hálósapka, kezében lámpa, mely megvilágította hosszú képét, fél vállát felhúzta, feje meg szaporán bicegett, mint egy madáré; lassan kinyitotta az ajtót, és besétált a szoba közepére.

- Mintha kiáltást hallottam volna - kezdte a doktor -, s attól féltem, talán valami baja van, nem haboztam hát betörni önhöz.

Silasnak égett az arca, és félelmesen kalapált a szíve; ott maradt az orvos és az ágy közt, de válaszolni nem tudott, elvesztette a hangját.

- Sötétben van - folytatta a doktor -, pedig még csak nem is készült lefeküdni. Én hiszek a szememnek, és az ön arca ékesszólóan tanúsítja, hogy önnek vagy jó barátra, vagy orvosra van szüksége - nos, melyik a kettő közül? Hadd tapintsam meg a pulzusát, az gyakran hű képet ad a szívről.

Közeledett Silashoz, igyekezett megfogni a csuklóját, de a fiatal amerikai csak hátrált, hátrált, végül már képtelen volt elviselni idegei feszültségét, levetette magát a padlóra, és fölzokogott.

Noel doktor megpillantotta a halottat az ágyban, és arca elsötétült; majd visszasietett a nyitva hagyott ajtóhoz, gyorsan behúzta, és kétszer ráfordította a kulcsot.

- Álljon föl! - kiáltott rá szigorúan Silasra -, most nincs helye a sírásnak. Mit művelt itt? Hogy került ide ez a holttest? Beszéljen őszintén, talán tudok segíteni? Azt hiszi, tönkre akarom

tenni? Azt hiszi, ez a halott a párnáján majd megváltoztatja a rokonszenvet, amit ön iránt érzek? Hiszékeny ifjú, az az iszonyodás, amellyel a vak és igazságtalan törvény szemlél bizonyos tetteket, nem tapad a tettes személyéhez, azok szemében, akik szeretik őt; s ha látom, hogy egy szívbéli jó barátom vérfürdőből tér meg hozzám, mit sem változtat érzelmeimen. Keljen fel - mondta -, jó és rossz csak illúzió; nincs az életben más, csak véletlen, és bármilyen körülmények közé került, itt áll az oldalán valaki, aki hajlandó a legvégsőkig segítségére lenni.

Silas ebből bátorságot merített és összeszedte magát; megtört hangon, a doktor kérdéseire válaszolva, végre hozzáfogott összerakni a tényeket. De a herceg és Geraldine közötti beszélgetést nem is említette, mert nem sokat értett belőle, és fogalma sem volt, hogy az valamiképpen összefügg a balsorsával.

- Ejnye! - kiáltott fel dr. Noel. - Ha nem tévedek, ön ártatlanul Európa legveszedelmesebb kezei közé került. Szegény fiú! Micsoda vermet ástak az ön egyszerűségének! Micsoda halálos veszedelembe csalogatták tapasztalatlan lépteit! Le tudná írni azt az embert - mondta -, azt az angolt, akit ön kétszer is látott, s aki, gyanítom, az összeesküvés lelke? Fiatal vagy öreg? Magas vagy alacsony?

De Silas, bármilyen kíváncsi volt, nem volt jó megfigyelő; csak gyér általánosságokat mondott, melyek alapján képtelenség lett volna fölismerni az angolt.

- Ezt minden iskolában tanítanám! - fakadt ki hangosan a doktor. - Mi haszna a látásnak és a tagolt beszédnek, ha valaki még arra se képes, hogy megfigyelje és fölidézze ellensége arcvonásait? Én, aki Európa valamennyi bandáját ismerem, talán fölismertem volna, és most új fegyverrel szolgálhatnék az ön védelmére. A jövőben gyakorolja ezt a művészetet, kedves fiam, még hallatlan nagy szolgálatot tehet önnek.

- A jövőben! - sóhajtotta Silas. - Mi más jövő vár rám, mint az akasztófa!

- Az ifjúság a gyávaság ideje - felelt a doktor -, az ember ilyenkor sötétebbnek látja a bajt, mint amilyen. Én öreg vagyok, s így már sohasem esem kétségbe.

- Elmondhatom én ezt a rendőrségen? - kérdezte Silas.

- Semmi esetre sem - felelt a doktor. - Amennyit eddig e cselszövényből látok, ön kétségbeejtően belekeveredett; a szűk látókörű hatóságok szemében kétségtelenül ön volna a tettes. És ne felejtse el, az összeesküvésnek csak kis részét ismerjük; ezek a gyalázatos bajkeverők nyilván más olyan bizonyítékot is koholtak, amely a rendőri vizsgálat során felszínre kerülne, s az ön ártatlansága helyett még szilárdabban bizonyítaná bűnösségét.

- Akkor hát végem! - kiáltotta Silas.

- Ezt azért nem mondanám - mondta a doktor -, én óvatos ember vagyok.

- Csak nézzen rá! - vetette ellene Silas, és rámutatott a holttestre. - Itt van az ágyamban; se megmagyarázni, se eltüntetni, se szörnyülködés nélkül nézni nem lehet!

- Szörnyülködés nélkül? - kérdezte a doktor. - Nem, ha egy effajta óra lejár, én nem látok benne mást, csak ötletes szerkezetet, melyet a bonckéssel kell vizsgálni. Ha a vér egyszer

kihűlt és megalvadt, többé már nem emberi vér; ha a test egyszer meghalt, többé már nem szerelmünk vágyott tárgya és barátunk nagyra becsült teste. Az éltető lélek távozása után már nem kecses, nem vonzó és nem félelmet keltő. Tanulja meg hidegvérrel nézni, mert ha tervem megvalósítható, napokon át egy fedél alatt kell élnie azzal, ami most annyira rémíti önt.

- A terve! - kiáltotta Silas. - Mi az? Gyorsan mondja el, doktor; mert nekem már ahhoz is alig van bátorságom, hogy tovább éljek.

Dr. Noel nem válaszolt, csak odafordult az ágyhoz, és nekifogott megvizsgálni a hullát.

- Hát ez halott - dünnyögte. - Igen, ahogy gondoltam, üres a zsebe. Igen, a nevet kivágták az ingéből. Alapos és jó munkát végeztek. Szerencsére kis termetű.

Silas hallatlan aggodalommal hallgatta szavait. Végül a halottszemle végeztével a doktor leült, s mosolyogva így szólt a fiatal amerikaihoz:

- Bár a fülemnek és a nyelvemnek bőven akadt dolga, mióta e szobába bejöttem - mondta -, szemem sem pihent. Az előbb észrevettem, hogy mit tart ön itt a sarokban: egy olyan szörnyű alkotmányt, amilyent honfitársai szoktak magukkal hurcolni a világ minden tájára, egyszóval hajókoffert; egészen mostanig elképzelni se tudtam, mi haszna lehet egy ilyen építménynek; de kezdem már sejteni. Bár azt ez idáig képtelen voltam eldönteni, hogy a rabszolgakereskedelemben vették-e nagyobb hasznát, vagy ha a meggondolatlanul használt kés következményét kell eltüntetni. Egyet azonban világosan látok: az efféle ládák célja, hogy emberi holttestet zárjanak magukba.

- Ejnye! - kiáltott Silas. - Mi helye itt a tréfának?

- Ámbár kissé tréfásan fejeztem ki magam - mondta a doktor -, szavaim lényege komoly volt. Első tennivalónk, fiatal barátom, hogy teljesen kiürítsük az ön kofferjét.

Silas meghajolt Noel doktor tekintélye előtt, követte minden utasítását. A hajókoffer rövidesen kiürült, tartalma elborította a padlót. Aztán Silas megfogta a halott lábát, a doktor meg a vállát, kivették az ágyból, némi nehézség árán kétrét hajtották, és begyömöszölték a ládába. Mindkettőjük erőfeszítésére szükség volt, hogy e nem mindennapos bőrönd fedelét becsukják, de a doktor végül saját kezűleg zárta és szíjazta be a koffert, ami meg kikerült belőle, azt Silas időközben elosztotta a ruhás- és fiókosszekrény között.

- Nos - mondta a doktor -, megtettük az első lépést az ön szabadulása felé. Holnap, vagy helyesebb, még ma, az lesz az ön feladata, hogy eloszlassa a portás gyanúját; fizesse ki minden tartozását. A biztonságos befejezéshez szükséges intézkedéseket pedig bízza rám. De addig jöjjön át a szobámba, majd adok egy erős és biztos nyugtatót; ön most mindenekelőtt nyugalomra szorul.

Silas életében még nem emlékezett napra, mely olyan hosszú lett volna, mint a rákövetkező; úgy érezte, hogy soha nem ér véget. Letagadta magát barátai előtt, keserű gondolatokba merülve ült a sarokban, s a hajókofferra szegezte szemét. Korábbi kíváncsisága most ellene fordult; a kémlelőnyílás megnyílt, és észrevette, hogy Madame Zéphyrine szobájából szinte szakadatlanul figyelik. Ez végül olyan nyomasztóvá vált, hogy kénytelen volt elfödni a kémlelőnyílást; miután ily módon mentesítette magát a megfigyeléstől, idejének java részét keserves sírással és imádkozással töltötte.

Késő este Noel doktor beállított a szobájába, s két lepecsételt, megcímzettlen borítékot hozott: az egyik elég vastag volt, a másik olyan vékony, mintha nem is volna benne semmi.

- Silas - mondta a doktor és leült az asztalhoz -, itt az ideje, hogy megmagyarázzam az ön megmentésére irányuló terveimet. Florizel, Bohémia hercege holnap kora reggel visszautazik Londonba néhány napos Párizsban töltött farsangi szórakozás után. Egyszer régen volt szerencsém Geraldine ezredesnek, a herceg főlovászmesterének egy olyan jellegű szolgálatot tennem, melyet - amint az az én hivatásomban gyakran előfordul - egyikünk sem felejt el sohasem. Nem szükséges megmagyaráznom, hogy mivel köteleztem le őt, elég az hozzá, hogy nagyon is jól tudom: amiben csak lehet, készséggel a segítségemre lesz. Nos, önnek úgy kell Londonba eljutnia, hogy a bőröndjét ne nyissák ki. A vámhivatal e téren végzetes akadályt jelenthet, de eszembe jutott, hogy egy olyan előkelő személy poggyászát, mint a herceg, a vámtisztviselők, merő udvariasságból, nem vizsgálják meg. Fölkerestem Geraldine ezredest, s kérésemre kedvező választ kaptam. Holnap, ha reggel hat előtt ott lesz a herceg szállodája előtt, bőröndjét a herceg poggyászával szállítják át Angliába, s ön az utat kíséretének tagjaként teheti meg.

- Most, hogy említi, úgy rémlik, látásból már ismerem is a herceget és Geraldine ezredest; sőt, a napokban ki is hallgattam egy beszélgetésüket a Ball Bullier-ben.

- Könnyen lehet: a herceg szeret elvegyülni a köznép, soraiban - felelt a doktor. - Ha egyszer már Londonba ért - folytatta -, majdnem hogy nincs is több tennivalója. Ebbe a vastag borítékba egy levelet tettem, amit nem mertem megcímezni, de a másik borítékban megtalálja a címet, ahova az első levelet és a koffert el kell vinnie. Ott majd átveszik öntől, s több gondja nincs vele.

- Istenem! - kiáltott fel Silas. - Bárcsak hinni tudnám; de hát lehetséges ez? Ön pompás kilátásokat csillant föl előttem, de kérdem én, hihetek ilyen valószínűtlen megoldásban? Legyen olyan jó, magyarázza meg mindezt részletesebben.

A doktor, úgy látszott, kínos zavarba jött.

- Fiam - mondta -, fogalma sincs, hogy milyen nehéz dolgot kér. De legyen. Hozzáedződtem a megaláztatáshoz; furcsa volna, hogy épp ezt a kérését utasítsam vissza, miután már amúgy is annyit tettem önért. Nos, annak idején, fiatalkoromban, bár manapság csöndes embernek látszom, szerény, magányos, tanulmányaiba merült embernek, nevem jelszónak számított a legszabadabb szellemű és legokosabb londoniak közt; s bár külsőleg tisztelet és megbecsülés tárgya voltam, igazi erőm titokzatos, félelmes és bűnös kapcsolataimban rejlett. Akihez most ezt a levelet címeztem, és arra kértem, szabadítsa meg önt terhétől, valamikor szintén engedelmes híveim közé tartózott. Sok ilyen volt, más-más nemzetiségű és más-más szakmájú emberek, s mindet szörnyű eskü kötötte, s mind ugyanazt a munkát végezte; üzletszerűen gyilkolt; és én, aki látszólag ilyen ártatlanul szólok önhöz, e rettenthetetlen együttes főnöke voltam.

- Micsoda? - kiáltott fel Silas. - Ön gyilkos? Ön üzletszerűen gyilkolt? Hát elfogadhatom az ön segítő kezét? Hát odajutottam, hogy el kell fogadnom a segítségét? Sötét, bűnös vénember, hát fiatalságom és kétségbeesésem az ön cimborájává tett?

A doktor keserűen fölkacagott.

- Nehéz a kedvére tenni, Mr. Scuddamore - mondta. - Választhat, a gyilkos vagy a meggyilkolt társaságát kedveli jobban? Ha kényes a lelkiismerete, hogy segítségemet elfogadja, csak szóljon, én már itt se vagyok. És attól kezdve azt csinál a bőröndjével és a bőröndje tartalmával, ami tiszta lelkiismeretének tetszik.

- Ez nem volt szép tőlem - felelt Silas. - Arra kellett volna gondolnom, hogy ön milyen nagylelkűen ajánlotta föl segítségét, mielőtt még ártatlanságomról meggyőztem volna. Továbbra is hálásan megfogadom a tanácsait.

- Nagyon helyes - mondta a doktor. - Látom, kezd végre okulni a tapasztalatából.

- De hát ön azt mondja - folytatta a New England-i -, hogy megszokta ezt a tragikus mesterséget, s akikhez ajánlólevelet adott, azok is volt társai és barátai, kérdem tehát, nem vállalkozhatna ön a koffer elszállítására? Akkor egy csapásra megszabadulnék ettől a förtelemtől a közelemben.

- Szavamra - felelt a doktor -, csodálom önt. Ha történetesen azt hinné, hogy nem keveredtem bele már így is éppen eléggé az ön ügyeibe, biztosíthatom róla, én az ellenkező véleményen vagyok. Fogadja el, vagy utasítsa vissza a szolgálataimat; én egy szó hálát nem várok öntől; nem is képzeli, mennyire nem érdekel az ön figyelmessége. Eljön az idő, ha ugyan ép ésszel megéri, mikor másképp vélekedik majd minderről, és szégyellni fogja ma esti viselkedését.

Ezzel a doktor fölállt, kurtán és érthetően megismételte utasításait, és ott hagyta a szobát, Silasnak még annyi időt sem adott, hogy válaszoljon.

Silas másnap reggel megjelent a szállodában, Geraldine ezredes udvariasan üdvözölte, s ettől a pillanattól megszabadult borzalmas tartalmú bőröndje miatt érzett minden közvetlen gondjától. Az utazás eseménytelenül zajlott le, bár a fiatalember rémülten hallotta, hogy a tengerészek és vasúti kalauzok panaszkodnak a herceg poggyászának szokatlan súlya miatt. Silas a lakájokkal ült egy kocsiban, mert Florizel herceg kettesben kívánt maradni főlovászmesterével. A hajón azonban magára vonta a herceg figyelmét szomorúságával, meg azzal, hogy csak állt, és bámulta a poggyászhalmot, hiszen még mindig mélységesen nyugtalanította a jövő.

- Ő az az amerikai - felelt Geraldine -, akinek fenséged volt szíves megengedni, hogy a kíséretében utazzék.

- Ön eszembe juttatja, hogy udvariatlan voltam - mondta Florizel herceg, majd odalépett Silashoz, és választékos udvariassággal megszólította, mondván:

- Végtelenül örvendek, uram, hogy módomban állt eleget tenni óhajának, melyet Geraldine ezredes útján volt szíves elém terjeszteni. Kérem, ne felejtse el, hogy a jövőben is a legnagyobb készséggel állok komolyabb ügyben is a rendelkezésére.

Ezután feltett néhány kérdést Amerika politikai viszonyairól, és Silas mindenre értelmesen és illően válaszolt.

- Ön még fiatal - jegyezte meg a herceg -, de látom, hogy éveihez képest igen komoly. Meglehet, hogy figyelmét túlságosan is lekötik magvas tanulmányai. Ám lehet, hogy én voltam tapintatlan, s valami fájdalmas kérdést érintettem.

- Joggal érzem magam az emberek közt a legnyomorultabbnak - mondta Silas -, soha ártatlan embert csúnyábban meg nem csaltak.

- Nem akarom öntől a bizalmát kérni - mondta Florizel herceg.

- De ne felejtse, Geraldine ezredes ajánlása a legjobb ajánlás, és én nemcsak hogy szívesen tennék önnek szolgálatot, hanem módomban is áll, talán jobban, mint sokaknak.

Silas el volt ragadtatva e nagy ember szívélyességétől, de rövidesen mégis visszaesett komor töprengésébe, mert még egy republikánus rossz kedvét sem képes eloszlatni egy herceg kegye, ha emésztő gondjai vannak.

A vonat megérkezett a Charing Crossra, ahol a Vámhivatal tisztviselői a szokásos módon mindössze egy pillantást vetettek a herceg poggyászára. A társaságra elegáns fogatok vártak, és Silas a többiekkel együtt a herceg rezidenciájára hajtatott. Ott fölkereste Geraldine ezredes; végtelenül örvend, mondta, hogy szívességet tehetett a doktor egy barátjának, mert a doktort roppantul nagyra becsüli.

- Remélem - mondta -, a porcelánjainak nem esett semmi bajuk. Külön utasítást adtam, hogy mindvégig különös gonddal kezeljék a herceg holmiját.

Az ezredes utasította a szolgákat, hogy bocsássák a fiatalúr rendelkezésére az egyik kocsit, kötözzék fel a hajókoffert a csomagtartóra, majd kezet rázott vele, és elnézését kérte, hogy elszólítják őt a hercegi udvartartás körüli tennivalói.

Silas feltörte a címet tartalmazó boríték pecsétjét, és utasította a tekintélyes külsejű inast, hogy vigye őt a Strandról nyíló Box Court-ra. Az a benyomása támadt, hogy az inas ismeri a címet; még egyszer megkérdezte, mintha meg lett volna lepve. Silas a szívében súlyos aggodalommal ült be a pompás járműbe, és hajtatott rendeltetési helyére. A Box Court bejárata keskeny volt, nem lehetett behajtani rajta; mindössze egy gyalogút vezetett be két korlát közt, és a korlát végén egy-egy kerékvető. Az egyiken egy férfi ült, de nyomban fölpattant és baráti pillantást váltott a kocsissal, mialatt az inas kinyitotta a hintó ajtaját, és megkérdezte, hogy levegyék-e, s ha igen, hányas számba vigyék a hajókoffert?

- Legyen szíves - mondta Silas. - A hármasba.

Az inas, a férfi a kerékvetőről, sőt maga Silas is ugyancsak megdolgozott, míg sikerült bevinni a hajókoffert; s a fiatal amerikai rémülten látta, hogy még le se rakták a koffert a megadott ajtó elé, máris tucatnyi szájtátó gyűlt össze. De amilyen egykedvűen csak tudott, bekopogott, s átadta a levelet a férfinak, aki ajtót nyitott.

- Nincs idehaza - mondta a férfi -, de ha lenne szíves itt hagyni a levelet, és holnap kora reggel ide látogatni, talán módomban állna tájékoztatni önt, hogy fogadhatja-e, s ha igen, mikor. A csomagot itt hagyja, uram? - tette hozzá.

- Boldogan! - kiáltotta Silas, de a következő pillanatban már meg is bánta elsietett elhatározását; s ugyanolyan nyomatékosan kijelentette, hogy inkább magával viszi a szállodába.

A tömeg gúnyosan nevetett határozatlanságán, és sértő megjegyzésekkel kísérte a kocsihoz; Silas, akin erőt vett a szégyenkezés és a félelem, megkérte a szolgákat, hogy vigyék valami kényelmes kis fogadóba a környéken.

A herceg fogata Silast a Craven Street-i Craven Hotelnél tette le, és mindjárt el is ment, magára hagyta őt a fogadó személyzetével. Kiderült, hogy az egyetlen üres szoba egy udvarra néző kis lyuk a harmadik emeleten. Ebbe a remetelakba cipelte föl nagy üggyel-bajjal és nem kis morgás árán a hajókoffert két markos portás. Mondani sem kell, hogy Silas mindvégig ott volt a sarkukban, s minden fordulónál torkába ugrott a szíve. Egyetlen rossz lépés - gondolta -, és a koffer átesik a korláton, földet ér a hall kövezetén, és nyomban fölfedi végzetes tartalmát.

Mikor végre fölért a szobájába, leült az ágy szélére, hogy kissé magához térjen az előbbi kínszenvedés után; de szinte még le sem ült, újabb veszélyre döbbentette rá a háziszolga buzgólkodása: letérdelt a koffer mellé és lelkesen nekilátott, hogy a ravasz zárakat fölnyissa.

- Hagyja békén! - kiáltotta Silas. - Míg itt vagyok, nem kell belőle semmi!

- Akkor nyugodtan lenn is hagyhatta volna a hallban - morgott az ember -, hisz akkora és olyan nehéz, mint egy templom. El se tudom képzelni, mi lehet benne. Hallja, ha ez mind pénz, akkor maga gazdagabb, mint én.

- Hogy pénz? - mondta utána Silas hirtelen támadt zavarában. - Mi az, hogy pénz? Nincs pénzem, maga ostobaságokat beszél.

- No, jól van kapitány - mondta kacsintva a háziszolga. - Senki se nyúl hozzá lordságod pénzéhez. Bankban se lehetne nagyobb biztonságban - tette hozzá -, de a koffer az nehéz volt, és szívesen meginnék egy pohárral lordságod egészségére.

Silas kezébe nyomott két Napóleon-aranyat, s még mentegetőzött is, hogy alkalmatlanságot okoz neki az idegen pénzzel, de elnézését kéri, mert csak most érkezett. A háziszolga még mérgesebben morgott, s megvető pillantással méregette hol a koffert, hol a markában a pénzt, míg nagy sokára hajlandó volt végre elmenni.

A holttest már majdnem két napja rejtőzött Silas bőröndjében; amint a szerencsétlen amerikai magára maradt, szenvedélyes figyelemmel szaglászta végig a koffer valamennyi nyílását. De hideg idő volt, s így a koffer még őrizte döbbenetes titkát.

Leült melléje egy székre, kezébe temette arcát, és töprengésbe kezdett. Ha nem sikerül a koffertől hamarosan megszabadulnia, nem kétséges, hogy rövidesen leleplezik. Egyedül áll egy idegen városban, se barátja, se útitársa, s ha a doktor ajánló levele csődöt mond, kétségkívül elveszett. Szánakozva töprengett jövendőbeli nagyratörő tervein: nem lesz már szülővárosa, a Maine állambeli Bangon hőse és szószólója; nem emelkedik, mint oly szívesen elképzelte, hivatalról hivatalra és rangról rangra; sőt még az a reménye is szertefoszlott, hogy az Egyesült Államok egyhangúlag megválasztott elnöke lesz, lemondott az elképzelhető legcsúfabb stílusban készülő szobráról, mely a washingtoni Capitoliumot díszítette volna. Ide van láncolva egy kétrét hajtott, hajókofferbe gyömöszölt halott angolhoz, akitől meg kell szabadulnia, vagy sose lesz helye hazája dicső nagyjai közt!

Visszarettenek attól, hogy megörökítsem, milyen szavakkal illette a fiatalember a doktort, a meggyilkolt személyt, Madame Zéphyrine-t, a szálloda háziszolgáját, a herceg inasait, egyszóval mindazokat, akiknek akár a legcsekélyebb részük volt balsorsában.

Hét óra tájt lesomfordált vacsorázni, de a sárga kávéházi teremtől visszahőkölt; az ott étkezők szeme mintha gyanakodva szegeződött volna rá; gondolatai szakadatlanul fönt időztek a hajókoffernél. Mikor a pincér sajttal kínálta, idegei már annyira pattanásig feszültek, hogy félig fölpattant, és kidöntötte maradék sörét az abroszra.

Mikor végzett, a fickó fölajánlotta, hogy átkalauzolja a dohányzóba, s bár jobban szeretett volna visszatérni veszélyes kincséhez, nem volt bátorsága nemet mondani, s követte a fekete, gázzal világított pincébe, mely akkoriban a Craven Hotel dohányzójául szolgált, s szolgál talán még ma is.

Két szomorú ember biliárdozott, s egy izzadt, tüdőbajos markőr jegyezte karamboljaikat; egy pillantásig Silas azt hitte, hogy más nincs is a helyiségben. De pillantása ekkor egy igen tekintélyes és tartózkodó külsejű úrra esett, aki a terem legtávolabbi sarkában, lehajtott fejjel szivarozott. Tudta, hogy ezt az arcot már látta valahol, és hiába viselt most egészen más ruhát, ráismert a férfira, aki ott ült a Box Court bejárata előtt a kövön, és aki segített neki be- és visszacipelni a bőröndjét. A New England-i egyszerűen sarkon fordult és elszaladt; meg sem állt, míg magára nem zárta hálószobája ajtaját.

Egész éjszaka szörnyű képzelgések prédája volt, és ott virrasztott a kofferba gyömöszölt végzetes holttest mellett. A háziszolga ötlete, hogy a koffer arannyal van tele, mindenféle új félelmet ébresztett benne, még a fél szemét se merte lehunyni; az az alak a dohányzóban, s nyilvánvaló álöltözete meggyőzte, hogy újra valami sötét machináció középpontjába került.

Az óra már elütötte az éjfelet, mikor a szorongató gyanú hatása alatt Silas kinyitotta az ajtót, és kilesett a folyosóra. Az egyetlen gázlámpa homályos világában nem messze megpillantott egy alvó alakot a padlón; a szálloda kisegítőszolgáinak egyenruháját viselte. Silas lábujjhegyen közelébe lopózott. Az ember félig a hátán, félig az oldalán feküdt, jobb karja elrejtette az arcát, s így Silas nem ismerte föl rögtön. Fölébe hajolt, az alvó ember levette az arcáról a kezét, kinyitotta a szemét, s Silas megint a Box Court előtt ácsorgó férfi arcával találta szemközt magát.

- Jó estét kívánok - köszönt a férfi udvariasan.

De Silas túlságosan is megrendült ahhoz, hogy fogadni tudta volna a köszönést, és szótlanul menekült vissza szobájába.

Reggel felé az aggodalomtól kimerülten fejét a koffernak támasztva, ülő helyében elaludt. Hiába a kényelmetlen helyzet és hiába a szörnyű párna, álma mély volt és hosszú; csak arra riadt fel egy óra múlva, hogy erősen kopognak az ajtón.

Sietett ajtót nyitni. A háziszolga állt odakint.

- Maga az az úriember, aki tegnap a Box Courtban járt? Silas hátán végigfutott a hideg, és beismerte, hogy ő az.

- Akkor magának szól ez a levél - tette hozzá a háziszolga, és átnyújtott neki egy lepecsételt borítékot.

Silas föltépte. Csak ennyi állt benne:

- Tizenkettőre.

Percnyi pontossággal ott volt; a koffert néhány markos szolga cipelte előtte; maga is belépett a szobába, ahol a kandalló előtt egy férfi melegedett háttal az ajtónak; a férfi, úgy látszik, sem a jövő-menő emberek, sem a padlón súrlódó koffer zajára nem figyelt föl; Silas tehát gyötrő félelmek közepette várt, hogy mikor kegyeskedik végre tudomásul venni jelenlétét.

Talán öt perc is beletelt, míg a férfi kényelmesen hátrafordult, és Silas szeme elé tárta arcvonásait: Florizel volt, Bohémia hercege.

- Szóval így, uram - mondta szigorúan. - Ön így él vissza az udvariasságommal. Rangos emberekhez csatlakozik, csak hogy megmeneküljön bűnös tetteinek következményei alól; most már értem, miért volt olyan kínos zavarban, mikor tegnap megszólítottam.

- Ártatlan vagyok! - kiáltott föl Silas. - Ártatlan, de balszerencsés!

És nagy sietve, teljes őszinteséggel elmesélte a hercegnek viszontagságai teljes történetét.

- Látom, tévedtem - mondta őfensége, miután az egészet elejétől végig végighallgatta. - Ön tehát csak áldozat, s minthogy büntetnem nem kell, számíthat rá, hogy minden tőlem telhetőt elkövetek, hogy segítsek önön. Most pedig - folytatta -, munkára. Nyissa ki a koffert, hadd lássam, ki van benne.

Silas elsápadt.

- Szinte félek megnézni - magyarázta.

- Ugyan - mondta a herceg -, hiszen már látta, nem? Az ilyesfajta érzelgősséget le kell győzni. Egy beteg ember, akin még lehet segíteni, inkább kell hasson az érzelmekre, mint a halott, akinek már sem segíteni, sem ártani nem lehet, aki már túl van szereteten és gyűlöleten. Szedje össze magát, Mr. Scuddamore - mondta, majd látván, hogy Silas még mindig habozik: - Nem akarom másként mondani, hogy mit óhajtok! - tette hozzá.

A fiatal amerikai szinte álmából riadt föl, s az undortól megborzongva nekilátott, hogy kikapcsolja a hajókoffer szíjait, és fölnyissa zárait. A herceg ott állt mellette, és fegyelmezett nyugalommal, hátrakulcsolt kézzel figyelte. A holttest teljesen megmerevedett, és Silastól komoly testi és lelki erőt kívánt, hogy kimozdítsa korábbi helyzetéből, és láthatóvá tegye arcát.

A halott láttára Florizel herceg fájdalmas fölkiáltással hőkölt hátra.

- Nem is sejti, Mr. Scuddamore - kiáltotta -, hogy milyen kegyetlen ajándékot hozott. Ez a fiatalember kíséretemhez tartozott és meghitt jó barátom öccse; az én ügyem szolgálatában pusztult el álnok és erőszakos emberek kezétől. Szegény Geraldine - folytatta szinte magában -, hogyan közöljem veled öcséd sorsát? Mi mentségem lesz a te szemedben és az Isten

szemében azokért a vakmerő tervekért, melyek öcséd véres és természetellenes halálához vezettek? Ah! Florizel! Florizel! Mikor tanulod meg végre azt a szerénységet, mely halandó életünkhöz illik? Mikor szűnik meg végre képzelt hatalmad hiú káprázata! Hatalom! - kiáltotta. - Hát kinek van nálam kevesebb hatalma? Csak rá kell néznem erre a fiatalemberre, aki az én áldozatom, Mr. Scuddamore, s érzem, milyen kicsinység hercegnek lenni.

Silast megrendítette a herceg fájdalmának látványa. Megpróbált néhány részvevő szót elmormolni, de elöntötte szemét a könny. Nyilvánvaló szándékának láttán a herceg is meghatódott, odament hozzá, és megragadta a kezét.

- Uralkodjék magán, uram - mondta. - Mindkettőnknek sokat kell még tanulnia, és mindketten jobb emberek leszünk ettől a mi mai találkozásunktól.

Silas hálásan gyöngéd pillantással mondott köszönetet.

- Írja fel Noel doktor címét e papírra - folytatta a herceg, és odavezette az asztalhoz -, és fogadja meg a tanácsomat: ha legközelebb Párizsban jár, kerülje e veszélyes ember társaságát. Ez esetben valami hasznos ösztön vezérelte, azt kell hinnem; ha neki is része lett volna a fiatal Geraldine halálában, nem bízta volna a holttestet épp a gyilkos gondjára.

- A gyilkoséra? - ismételte Silas megdöbbenten.

- Arra - felelte a herceg. - Ez a levél, mely a Mindenható jóvoltából ilyen különös módon került a kezembe, nem másnak szólt, mint éppen az Öngyilkosok Klubja hírhedt Elnökének, azaz a fiatal Geraldine gyilkosának. Igyekezzék távol tartani magát e veszedelmes ügytől, elégedjék meg annyival, hogy csodával határos módon megmenekült, és már menjen is ebből a házból. Sürgős tennivalóim vannak, intézkednem kell e szerencsétlen porhüvely felől, mely nemrég még vitéz és jóképű fiatalember volt.

Silas hálásan és tiszteletteljesen vett búcsút a hercegtől, de addig ácsorgott a Box Court körül, míg azt nem látta, hogy a herceg egy pompás hintón a rendőrségre hajtat Henderson ezredeshez. Az ifjú amerikai - republikánus létére - majdhogynem vallásos tisztelettel emelt kalapot a távozó hintó előtt. És még aznap éjjel vonatra szállt, hogy visszamenjen Párizsba.

Ezzel - (jegyzi meg arab szerzőm) *véget is ért* AZ ORVOS ÉS A HAJÓKOFFER TÖRTÉNETE. *Mellőzvén néhány megjegyzést, mely a Gondviselés hatalmára vonatkozik, és nagyon is helyénvaló az eredetiben, de nemigen felel meg a mi nyugati ízlésünknek, csak annyit kívánok hozzáfűzni, hogy Mr. Scuddamore már el is indult fölfelé a politikai hírnév útján, és a legutóbbi hírek szerint megválasztották szülővárosa seriffjének.*

A fiákerkaland

Brackenbury Rich hadnagy nagymértékben kitüntette magát az egyik legutóbbi indiai hegyi háborúban. Önkezével ejtette fogságba a törzsfőnököt; vitézségét mindenütt ünnepelték, s mikor egy csúf kardvágástól s a tartós dzsungelláztól betegen hazatért, a társaság arra készült, hogy a hadnagyot a kisebbfajta hírességeknek kijáró ünnepléssel fogadja. De a hadnagy rendíthetetlen szerénységéről volt nevezetes; szívének kedves volt a kaland, de édeskevéssé

szívelhette az ünneplést; így hát külföldi fürdőhelyeken és Algírban várta ki, míg hőstettének kérészéletű híre elhal, és feledésbe merül. Végre, a társasági szezon kezdetén megérkezett Londonba, majdnem olyan észrevétlenül, mint szerette volna; s minthogy árva gyerek volt, és még távoli rokonai sem éltek a közelben, majdnem hogy idegenként csöppent be annak az országnak fővárosába, amelyért vérét ontotta.

Megérkezése után másnap egymagában vacsorázott egy tiszti klubban. Kezet rázott néhány régi bajtársával, tudomásul vette meleg szerencsekívánataikat, de egyiknek is, másiknak is programja volt estére, így hát egyszerre azon vette észre magát, hogy teljesen magára maradt. Estélyi ruhában volt, mert eredetileg színházba készült. De a nagyváros újdonság volt számára; egy vidéki iskolából került a katonai akadémiára, s onnét egyenesen keletre; így hát sok örömet ígért neki ez a felfedezésre váró világ. Sétapálcáját lengetve elindult nyugat felé. Langyos este volt, már majdnem besötétedett, lógott az eső a levegőben. A sok-sok arc a lámpafényben fölkorbácsolta a hadnagy képzeletét; úgy érezte, örökké elsétálna itt, ebben az izgató légkörű nagyvárosban, négymillió magánélet titkaival körülvéve. Elnézegette a házakat, és azon töprengett, vajon mi történhetik e meleg fényű ablakok mögött; minden arcba belenézett, s úgy látta, mindenki megszállottan fut valami ismeretlen cél - bűnös vagy ártalmatlan cél - után.

"Mennyit beszélnek a háborúról - gondolta -, pedig ez ám az emberiség igazi csatatere."

Aztán azon csodálkozott el, hogy mióta járja már ezt a rejtelmes világot, de eddig még a kaland árnyékával sem találkozott.

"Ami késik, nem múlik - gondolta. - Még idegen vagyok, és ez meg is látszik rajtam. De most már bizonyára magával ragad a forgatag."

Már jócskán beesteledett, s nagy csöppekben, hirtelen megeredt a sötétben a hideg eső. Brackenbury megállt egy fa alatt, de nyomban észrevette, hogy egy fiákeres mutatja neki, üres a kocsija. Az alkalom és a szükség oly szerencsésen találkozott, hogy válaszul mindjárt föl is emelte sétabotját, s rövidesen beszállt London e gondolájába.

- Hova parancsolja, uram? - kérdezte a kocsis.

- Ahova a kedve tartja - mondta Brackenbury.

És a fiákeres meglepő gyorsasággal, azonnal elindult az esőben a villák tömege közt. Egyik villa olyan volt, mint a másik, mindegyik előtt kertecske, s amerre a fiáker elrobogott, annyira hasonlított egymáshoz minden utca és házsor, hogy Brackenburynek rövidesen már fogalma sem volt, hogy merre járnak. Hihette volna azt is, hogy a kocsis a bolondját járatja vele, és körbe-körbe hajt valami kis területen, de ez a gyors robogás céltudatosságra vallott, s ez épp az ellenkezőjét bizonyította. A kocsisnak célja volt, valamilyen meghatározott hely felé igyekezett, és Brackenbury elámult azon az ügyességen, ahogy a kocsis megtalálta az utat ebben az útvesztőben. Hallott már olyan meséket, hogy idegenek pórul jártak Londonban. Vajon a kocsis is ilyen véres és álnok társaság tagja? És vajon maga is nem a gyilkos vég felé robog-e?

De alighogy ez a gondolat fészket vert az agyában, a fiáker élesen bekanyarodott egy hosszú és széles utcába, és megállt egy villa kertkapuja előtt. A ház fényesen ki volt világítva. Egy másik fiáker éppen indult, és Brackenbury látta, hogy egy úriember belép az ajtón, és libériás

inasok fogadják. Meglepődött, hogy a kocsis ennyire minden teketória nélkül áll meg egy olyan ház előtt, ahol fogadást tartanak, de szentül meg volt győződve, hogy valami tévedés van a dologban, s továbbra is csak ült a helyén, és egykedvűen szívta a szivarját, mindaddig, míg a kocsis meg nem kocogtatta feje fölött az ernyőt.

- Megérkeztünk, uram! - mondta a kocsis.

- Meg? - kérdezte Brackenbury. - Hova?

- Uraságod azt mondta, vigyem, ahova tetszik - felelt vihogva a kocsis -, és most itt vagyunk.

Brackenburynek feltűnt, hogy a hang milyen csudálatosan sima és udvarias, ahhoz képest, hogy gazdája egyszerű ember; eszébe jutott, milyen gyorsan hajtott, és most még azt is észrevette, hogy a fiáker kárpitozása pompásabb, mint a bérkocsiké lenni szokott.

- Hát ez meg micsoda? - kérdezte. - Ki akar szállítani az esőbe? Jó ember, azt hiszem, én mondom meg, hogy hova megyek.

- Kétségkívül ön - felelt a kocsis. - De azt hiszem, tudom, hogy egy magafajta úriember hogyan határoz, ha meghallja mindazt, amit most elmondok. A házban úri vendégség van. Nem tudom, hogy a házigazda idegen-e Londonban, és nincsenek-e ismerősei, vagy egyszerűen csak kelekótya? De azt tudom, hogy engem arra béreltek föl, raboljak estélyi ruhás, magányos úriembereket, elsősorban katonatiszteket, ahányat csak kedvem tartja. Önnek egyszerűen csak be kell mennie, és azt kell mondania, hogy Mr. Morris hívta.

- Maga Mr. Morris? - kérdezte a hadnagy.

- Ó, dehogy - felelt a kocsis -, Mr. Morris a házigazda.

- Elég szokatlan módja a vendégszerzésnek - mondta Brackenbury -, de egy különc ember néha hóbortos dolgokat művel anélkül, hogy bárkit is meg akarna sérteni. Tegyük fel, hogy visszautasítom Mr. Morris meghívását - folytatta -, akkor mi lesz?

- Az a parancsom, hogy akkor vissza kell vinnem önt oda, ahol fölvettem, és egészen éjfélig új vendégeknek kell utánanéznem... Aki nem leli kedvét az efféle kalandokban, mondta Mr. Morris, az ne is legyen a vendége.

E szavak nyomban elhatározásra késztették a hadnagyot.

- Nohát - gondolta, miközben kiszállt a kocsiból -, igazán nem kellett sokáig várnom a kalandra.

Alighogy lelépett a járdára, még a zsebében kotorászott pénz után, a fiáker máris elindult, s ahogy jött, nyaktörő sebességgel már el is robogott. Brackenbury utánakiabált a kocsisnak, de az ügyet se vetett rá, folytatta az utat; a házban azonban meghallották a kiabálást, újra kitárult a kapu, s egy inas szaladt elébe, hogy esernyőt tartson a feje fölé, és bekísérje.

- A kocsi ki van fizetve - magyarázta nagyon udvariasan, és végigkísérte Brackenburyt az ösvényen, és föl a lépcsőn. A hallban még néhány inas várt, lesegítették róla felleghajtó köpenyét, elvették kalapját, sétapálcáját, adtak érte egy számot, majd udvariasan

fölkalauzolták a tropikus virágokkal ékesített lépcsőházból egy első emeleti lakosztályba. Itt egy komoly képű lakáj megkérdezte a nevét, bejelentette, hogy *Brackenbury hadnagy*, és bevezette a ház szalonjába.

Egy karcsú és párját ritkítóan jóképű fiatalember jött elébe, és üdvözölte szeretetteli udvariassággal. A termet finom viaszból öntött gyertyák százai világították meg, s akár a lépcsőház, ez is ritka és gyönyörű virágok tömegétől illatozott. Oldalt az asztal roskadozott az ínycsiklandozó ételektől. Inasok jártak föl-alá, kínálgatták a gyümölcsöt, és töltögették a pezsgőt. Talán ha tizenhat főnyi volt a társaság, mind férfi, néhány már túl élete tavaszán, külsőre szinte kivétel nélkül mind merész és tehetséges. A vendégek két csoportra oszlottak, az egyik csoport egy rulettasztal körül álldogált, a másik meg egy kártyaasztal körül, ahol a társaság egyik tagja bakkaráthoz adta a bankot.

"Értem - gondolta Brackenbury -, ez magán-kártyabarlang, és a kocsis volt a fölhajtó."

Szeme végigfutott a részleteken, s agya, mialatt házigazdája még a kezét szorongatta, levonta a következtetéseket; aztán a gyors felmérés végeztével szeme megint Mr. Morrisra tért vissza. S ez a második pillantás még jobban meglepte, mint az első. Modorának fesztelen eleganciája, szeretetre méltó előkelősége, arcvonásain is látható bátorsága nagyon rosszul illett a képhez, amit a hadnagy róla, mint egy kártyabarlang tulajdonosáról alkotott: társalgásának hangneme előkelő és érdemdús férfiúra vallott. Brackenbury rádöbbent, hogy ösztönös rokonszenvet érez házigazdája iránt; és bár megfeddte magát e gyöngeségért, képtelen volt erőt venni Mr. Morris személye és jelleme iránt érzett vonzalmán.

- Hallottam önről, Rich hadnagy - mondta Morris lehalkítva hangját -, és higgye el, végtelenül örvendek, hogy megismerhetem. Az ön megjelenése nem cáfolja meg a hírét, mely megelőzte hazajöttét Indiából. És nemcsak végtelenül megtisztelne, de őszinte örömöt is okozna, ha egy időre megfeledkeznék arról a rendhagyó módról, ahogy házamba került. Egy olyan embert, aki egész hordányi barbár lovassal megbírt egymaga - tette hozzá nevetve -, talán nem botránkoztat meg az etikett sérelme, ha mégoly súlyos is.

És ezzel odavezette a hadnagyot az asztalhoz, és inyencfalatokkal kínálta.

"Szavamra - gondolta a hadnagy -, aligha akad Londonban kellemesebb fickó, mint ez, és nem kétséges, jobb társaság sem igen."

Ivott egy kis pezsgőt, és pompásnak találta; s látván, hogy a társaságból már sokan dohányoznak, maga is rágyújtott a magáéból egy manillaszivarra, aztán odaballagott a rulettasztalhoz, néha-néha tett is, de többnyire csak mosolyogva figyelte a többiek szerencséjének forgandóságát. Egy ideje már ott ácsorgott, mikor észrevette, hogy a vendégek mind milyen éles megfigyelés alatt állnak. Mr. Morris hol itt volt, hol ott; látszólag házigazdai kötelességét teljesítette; de a szeme mindent látott; a társaság egy tagja sem kerülhette el gyors, kutató pillantását; fölmérte, hogyan viselkedik, ha veszít, megfigyelte a tétek összegét; megállt a mögött, aki mély beszélgetésbe merült; egyszóval alig volt a jelenlevőknek olyan jellemvonása, amit ne vett volna észre, és ne jegyzett volna meg. Brackenbury kezdett már kételkedni, hogy ez itt valóban kártyabarlang-e: a dolognak afféle magánnyomozás jellege volt. Figyelemmel kísérte Mr. Morris járását-kelését, s bár házigazdája ajkáról sose hervadt le az udvarias mosoly, a hadnagy e mosoly - mintegy álarc - alatt gondterhelt, feszült, de fékezhetetlen szellemet sejtett. Körülötte a többiek csak nevetgéltek és játszottak; Brackenburyt a vendégek már nem is érdekelték.

"Ez a Morris - gondolta - igazán nem tétlenkedik. Ennek valami célja van; majd én kiderítem, hogy mi."

Mr. Morris olykor-olykor félrevonta egyik-másik vendégét; az előszobában folytatott rövid beszélgetés után mindig egyedül tért vissza, a látogató meg eltűnt. Ez többször is megismétlődött, és nagyon fölcsigázta Brackenbury érdeklődését. Elhatározta, hogy ennek a kis rejtélynek nyomban a mélyére hatol. Kisomfordált az előszobába, s ott egy divatos zöld függönnyel elfüggönyözött mély ablaknyílást talált. Sietve elrejtőzködött. Nem kellett sokáig várakoznia: rövidesen léptek és emberi hangok közeledtek a szalon felől. Kikandikált a függönyrésen, és látta, hogy Mr. Morris egy kövér, pirospozsgás, ügynököt formázó fickót kísér ki az előszobába. Ez az ember Brackenburynek már korábban is feltűnt faragatlan hahotájával és a kártyaasztalnál tanúsított neveletlen magatartásával. Ott álltak meg közvetlenül az ablaknál, s így Brackenbury beszélgetésüknek minden szavát hallotta.

- Ezer bocsánat - mondta Mr. Morris őszintén bocsánatkérő hangon -, szívemből remélem, hogy elnézi udvariatlanságomat. Egy ekkora városban, mint London, mindig előfordulhatnak apró tévedések, s minél hamarabb sikerül ezeket orvosolni, annál jobb. Sajnos, attól tartok, hogy ön tévedett, s valami véletlen folytán tisztelte meg szerény otthonomat, mert őszintén szólva nem emlékszem, hogy önnel valaha is találkoztam volna. Engedje meg, hogy minden köntörfalazás nélkül megkérdezzem, ahogy becsületes úriemberek közt szokás, mit gondol, kinek a házában van?

- Mr. Morris házában - felelt a másik iszonyú zavarban, s zavara érezhetően csak fokozódott ez utóbbi szavak során.

- Mr. John vagy Mr. James Morris házában? - kérdezte a házigazda.

- Őszintén szólva nem tudnám megmondani - felelt a szerencsétlen vendég. - Személyesen éppúgy nem ismerem ezt az úriembert, mint ahogy önt sem.

- Értem - mondta Mr. Morris. - Az utcában valamivel lejjebb lakik egy másik, hasonló nevű úr; nem kétséges, hogy a rendőr meg tudja mondani önnek a házszámot. Higgye el, uram, nagyon örvendek ennek az apró félreértésnek, mely abban a szerencsében részesített, hogy az ön társaságát egy ideig élvezhettem, és engedje meg, hogy hangot adjak a reményemnek: máskor majd kevésbé rendkívüli körülmények közt találkozhatunk. De addig a világért sem szeretném megfosztani öntől a barátait. John - tette hozzá emelt hangon -, lesz szíves gondoskodni róla, hogy az úr megkapja a kabátját?

És ezzel Mr. Morris a lehető leglekötelezőbb modorban kikísérte látogatóját az előszoba ajtajáig, s ott a lakáj gondjára bízta. Mikor visszatértében elment az ablak előtt, Brackenbury hallotta, hogy mélyet sóhajt, mintha valami nyomná a lelkét, s idegeit máris kimerítette volna a feladat, amelyre vállalkozott.

Talán egy óra hosszat még egyre-másra érkeztek a kocsik, s így, alighogy Mr. Morris túladott egy vendégén, mindjárt egy újat üdvözölhetett, s a vendégsereg száma maradt változatlan. De egy óra múltán a vendégek érkezése megritkult, később teljesen megszűnt. Mr. Morris azonban ezután is sorra búcsúzott hol egyik, hol másik látogatójától. A szalon kezdett kiürülni; a baccarat megszűnt, mert nem volt, aki bankot adjon; nem egy vendég saját elhatározásából távozott, és senki sem tartóztatta: Mr. Morris pedig megkétszerezte udvarias figyelmét megmaradt vendégei körül. Lankadatlanul, nem csökkenő figyelemmel járt

csoportról csoportra, egyik vendégtől a másikig, kellemesen elbeszélgetett mindenkivel, nem is annyira házigazda, mint inkább háziasszony módjára; modorában, mellyel elbűvölt mindenkit, volt is valami nőies kacérság és előzékenység.

Mikor a vendégsereg már meggyérült, Rich hadnagy egy percre kiballagott a szalonból a hallba, hogy egy kis friss levegőt szívjon. De szinte még az előszoba küszöbét se lépte át, máris földbe gyökerezett a lába a meglepő fölfedezéstől. A díszcserjék eltűntek a lépcsőházból; három nagy bútorszállítókocsi állt a kertkapu előtt; az inasok mindenütt szorgalmasan kopasztották a házat; egyikük-másikuk már kabátot vett, és menni készült. Olyan volt ez, mint mikor vége a falusi bálnak, ahol bérelt minden dekoráció. Brackenburynek igazán volt min gondolkodnia. Először a vendégeket eresztik szélnek, akik nem is voltak igazi vendégek, most meg az inasok szélednek szét, akik aligha valódi inasok.

"Az egész csak szélhámosság? - kérdezte magában. - Mint a gomba, kibújt egy éjszakára, hogy másnapra eltűnjön?"

Minthogy kedvező alkalma nyílt rá, Brackenbury fölrohant a ház magasabb régióiba. Mint várta: szobáról szobára szaladt, de egy szál bútort nem talált, még egy képet sem a falon. Bár a ház ki volt festve, a falak kitapétázva, nemcsak, hogy most állt lakatlanul, de láthatólag sohasem lakta senki. A fiatal katonatiszt csodálkozva gondolt rá, hogy a ház milyen tetszetős, derűs és vendégszerető képet mutatott érkezésekor. Iszonyú pénzbe kerülhetett, hogy ezt a szemfényvesztést ilyen nagyvonalúan hajtsák végre.

De hát kicsoda ez a Mr. Morris? Miben sántikál, hogy egyetlen éjszakára házigazdának adja ki magát London e távoli, nyugati negyedében? És miért szedi össze vendégeit találomra, az utcán?

Brackenburynek eszébe jutott, hogy talán máris túl soká maradt el, és sietve csatlakozott a társasághoz. Míg távol volt, sokan elmentek; a hadnagyot és a házigazdát is beleszámítva mindössze öten maradtak a nemrég még zsúfolt szalonban. Mr. Morris egy mosollyal üdvözölte, amikor belépett a szobába, és nyomban szólásra emelkedett.

- Ideje, uraim mondta -, hogy megmagyarázzam, miért csaltam el önöket szórakozásuktól. Bízom benne, hogy nem telt az estéjük nagyon unalmasan, de a célom, ezt be kell vallanom, nem az volt, hogy önöket elszórakoztassam, hanem hogy sajnálatos kényszerhelyzetemben önmagamon segítsek. Önök valamennyien úriemberek - folytatta -, ezt már a megjelenésük is elárulja, s ennél jobb biztosítékot nem is kívánok. Ezért, megmondom őszintén, azt kérem önöktől, hogy tegyenek nekem egy veszélyes és kényes szolgálatot; veszélyeset, mert lehet, hogy az életüket kell kockára tegyék; kényeset, mert teljes titoktartásukat kell kérnem arra vonatkozólag, amit látni vagy hallani fognak. Egy vadidegen szemében ez a kérés kimondhatatlanul nevetségesen hangzik, ezzel tökéletesen tisztában vagyok, és mindjárt szeretném hozzátenni: ha a társaságból bárki is úgy érzi, hogy eleget hallott, vagy visszariad ettől a veszélyes bizalomtól és Don Quijoté-s odaadástól valaki iránt, akit nem is ismer, őszinte szívvel szorítok vele kezet, kívánok neki jó éjszakát és kellemes utat.

Egy nagyon magas, görnyedt tartású, fekete férfi nyomban válaszolt is a felhívásra.

- Dicsérem az őszinteségét, uram - mondta. - Én, a magam részéről, megyek. Nincs semmi megjegyzésem, de nem tagadhatom, hogy szavai nyomán elfogott a gyanakvás. Mint

mondtam, megyek; s gondolom, nem tartaná ildomosnak, hogy példámon túl még szóljak is valamit.

- Épp ellenkezőleg - mondta Mr. Morris -, végtelenül lekötelezne, ha szólna. Nem lehet eléggé hangsúlyozni kérésem komolyságát.

- Nos, uraim, ehhez mit szólnak - kérdezte a többiektől a magas férfi. - Megvolt a ma esti mulatságunk; nem kéne együtt, békésen hazamennünk? Reggel majd meglátják, milyen jó véleménnyel lesznek e javaslatról, ha ártatlanul és biztonságban virrad fel önökre a nap.

A felszólaló megnyomta ez utóbbi szavakat, s ezzel csak fokozta erejüket; arca páratlanul sokat mondó és komoly kifejezést öltött. A társaság egy másik tagja is fölállt, s láthatóan megriadva szintén menni készült. Csak ketten állták a sarat: Brackenbury és egy veres orrú vén lovassági őrnagy; ők megőrizték hidegvérüket, s azonfelül, hogy egy gyors megértő pillantást váltottak, láthatólag hidegen hagyta őket az imént lezajlott vita.

Mr. Morris kikísérte a szökevényeket, becsukta mögöttük az ajtót, megfordult, s arcán megkönnyebbüléssel vegyes lelkesedés tükröződött.

- Úgy választottam meg az embereimet, mint Jósué a Bibliában - mondta a két tisztnek -, s azt hiszem, sikerült London legjavát választanom. Önök megtetszettek a kocsisomnak, majd utána nekem: megfigyeltem az önök viselkedését e különös társaságban, és roppantul szokatlan körülmények közt; tanulmányoztam, hogyan játszanak, és hogyan viselik el a veszteséget; utóbb meg kitettem önöket e meglepő közlés próbájának, s önök úgy fogadták, mint egy vacsorameghívást. Nem hiába voltam - kiáltott föl - hosszú éveken át Európa egyik legbátrabb és legbölcsebb főurának tanítványa és társa!

- Bunderchangnál - jegyezte meg az őrnagy - tizenkét önkéntest kértem, s felhívásomra valamennyi lovas közlegény jelentkezett. De hát egy kártyázó társaság nem ugyanaz, mint egy lovasezred a tűzben. Még annak is örülhet, gondolom, hogy kettőt talált, két olyat, aki nem fogja az első szóra cserbenhagyni. Ami ezt a két megfutott embert illeti, életemben ritkán találkoztam ilyen gyáva kutyákkal. Rich hadnagy - tette hozzá és Brackenburyhez fordult -, az utóbbi időben sokat hallottam önről. És nem kétlem, hogy ön is hallott már rólam. O'Rooke őrnagy vagyok.

És a vén hadfi megszorította vörös és reszketeg kezével a fiatal hadnagy kezét.

- Ki ne hallott volna? - felelt Brackenbury.

- Ha ezzel a kis üggyel végeztünk - mondta Mr. Morris -, önöknek az lesz a véleményük, hogy kellő jutalomban részesültek, hisz értékesebb szolgálatot egyiküknek sem tehetek, minthogy megismertetem önöket egymással.

- Árulja már el - mondta O'Rooke őrnagy -, párbajról van szó?

- Bizonyos értelemben párbajról - felelt Mr. Morris. - Veszélyes és ismeretlen ellenfelekkel vívott párbajról, mely, nagyon félek, életre-halálra megy. Szeretném megkérni önöket - folytatta -, hogy ne hívjanak többé Morrisnak; hálás lennék, ha Hammersmithnek szólítanának; úgyszintén nagyon lekötelezném, ha nem kérdeznék, és nem igyekeznének fölfedni a nevem, valamint annak az úrnak a valóságos nevét sem, akinek, remélem, rövidesen

módomban lesz bemutatni önöket. Az említett úr három nappal ezelőtt váratlanul eltűnt hazulról, de egészen ma reggelig sejtelmem sem volt, hogy milyen helyzetbe került. Talán el tudják képzelni riadalmamat, ha annyit mondok, hogy ez az úr maga kívánt egy ügyben igazságot szolgáltatni. Egy könnyelműen tett szerencsétlen eskü révén kötelességének érezte, hogy a törvényt lehetőség szerint mellőzve megszabadítsa a világot egy ocsmány és véres kezű gazembertől. Már eddig is két barátunk, köztük tulajdon öcsém, vesztette életét ebben a vállalkozásban. Ha nem tévedek, most ő is ugyanabba a végzetes csapdába esett. De legalább él még, és reménykedik, mint e levélke kellően bizonyítja.

S ezzel Hammersmith, aki nem volt más, mint Geraldine ezredes, megmutatta nekik a levelet, mely imigyen szólt:

> Hammersmith őrnagy! - Szerdán, hajnali háromkor legyen a Regent's Parkban, a Rochester House kiskapujánál, ahol egy ember, az én kívánságomra, majd beereszti. Arra kell kérnem, hogy egy másodpercet se késsen. Kérem, hozza magával a kardtokomat, s ha talál, egy-két olyan urat, aki nem ismer, de hallgatni tud és megbízható. A nevemnek semmiképpen sem szabad belekeverednie ebbe az ügybe.
>
> T. GODALL

- Ha más bizonyíték nincs is rá, már csak a bölcsességéből is láthatják - folytatta Geraldine ezredes, miután kíváncsiságukat kielégítette -, hogy barátom olyan ember, akinek utasításait szó nélkül végre kell hajtani. Így hát nem mondhatok mást, úgy vehetjük, mintha már el is mentem volna a Rochester House-ba, de magam is éppúgy sötétben tapogatózom barátom nehéz helyzetét illetően, mint önök. Amint a parancsot megkaptam, megállapodtam egy bútorszállító vállalattal, s e ház, melyben most tartózkodunk, néhány óra alatt felöltötte legutóbbi ünnepi arculatát. Tervem legalábbis eredeti volt; semmi okom megbánni azt az akciót, mely megszerezte számomra O'Rooke őrnagy és Brackenbury hadnagy szolgálatait. De az utcában lakó szolgáknak furcsa ébredésük lesz. A ház, mely az este még fényárban úszott, vendégsereg jött, ment benne, holnap reggel már lakatlanul áll, és eladó lesz. Íme - tette hozzá az ezredes -, a legaggasztóbb helyzetben is találunk derűs vonást.

- És tegyük hozzá, végződhet is derűsen - mondta Brackenbury.

Az ezredes megnézte az óráját.

- Mindjárt kettő - mondta. - Még van egy óránk, s a ház előtt egy gyors kocsink. Így hát számíthatok az önök segítségére?

- Világéletemben - mondta O'Rooke őrnagy - soha nem riadtam vissza semmitől, még egy fogadástól sem.

Brackenbury is a legillendőbb szavakkal nyilvánította készségét; ezután megittak egy-egy pohár bort; az ezredes mindkettőjüknek átnyújtott egy-egy töltött pisztolyt; mindhárman beszálltak a kocsiba, és elhajtottak a megadott címre.

A Rochester House pompázatos rezidencia volt a csatorna partján. A hatalmas park szokatlan mértékben szigetelte el a szomszédságból eredő bosszúságoktól. Úgy rémlett, valaki főnemes

vagy milliomos *parc aux cerfs*-je. Amennyire az utcáról meg lehetett ítélni, az úriház számos ablakának egyikéből sem csillant semmi fény; a ház elhagyatottnak látszott, mintha gazdája már régóta távol élne.

A kocsit elbocsátották, és a három úriember rövidesen fölfedezett egy kisajtót, mely valamiféle hátsó bejárat volt, s a két kertfal közt húzódó fasorra nyílt. Még tíz-tizenöt perc hiányzott a megjelölt időpontig; zuhogott az eső, a kalandorok a lecsüngő borostyán alatt kerestek menedéket, és suttogva beszélgettek az előttük álló viszontagságról.

Geraldine váratlanul föltartotta az ujját, és csöndet intett; mindhárman előredőlve hallgatóztak. Az eső szakadatlan zaján át, a fal túlsó oldalán, két férfi lépte és hangja vált hallhatóvá. Mikor közelebb értek, a rendkívül éles hallású Brackenbury már beszélgetésük néhány foszlányát is megértette.

- Meg van ásva a sír? - kérdezte az egyik.

- Meg - mondta a másik. - A babérsövény mögött. Ha végeztünk az üggyel, eltakarhatjuk egy farakással.

Az első erre elnevette magát, s jókedve megbotránkoztatta a fal innenső oldalán hallgatózó három urat.

- Még egy óra - mondta.

A léptek hangjából megállapítható volt, hogy egyik erre ment, másik arra, épp ellenkező irányba.

Szinte ugyanebben a pillanatban óvatosan kinyílt a kisajtó, egy fehér arc hajolt ki a fasorba, s egy kéz intett a várakozóknak. Mindhárman, halálos csöndben, beléptek a kapun, s az nyomban be is zárult mögöttük. Vezetőjük nyomában, kanyargós kerti utakon eljutottak a ház kapubejáratához. A tágas, kőpadlós konyhában egy szál gyertya égett, de teljesen hiányzott a szokásos bútorzat, s ahogy a társaság elindult fölfelé a csigalépcsőn, a patkányok undorító motozása még világosabban tanúsította, hogy a ház milyen roskatag.

Vezetőjük előttük járt a gyertyával. Ösztövér ember volt, hajlott hátú, de fürge; időről időre hátrafordult, s egy kézmozdulattal csendre és óvatosságra intette őket. Geraldine ezredes ott járt a sarkában: hóna alatt a kardtok, másik kezében a lövésre kész pisztoly. Brackenburynek torkában dobogott a szíve. Megérezte, hogy még idejében érkeztek; de az öregember sietsége elárulta, hogy közel már a tettek órája; e kaland körülményei oly homályosak és fenyegetőek voltak, a hely annyira megfelelt a legsötétebb gaztett céljára is, hogy egy Brackenburynél idősebb embernél bizonyára megbocsátható lett volna, ha a csigalépcsőn a sorban utolsóként haladva némi tanújelét adja felindulásának.

A lépcsőn fölérve a vezető ajtót nyitott, és egy kis szobába vezette a három tisztet. A szobában egy füstös lámpa és a kialvóban levő tűz parazsa világított. A kandalló előtt, a sarokban, élete tavaszát élő, zömök, de nagyúri és parancsoló megjelenésű férfi ült. Taglejtése, arckifejezése nem árult el semmi indulatot; manillaszivart szívott, látható élvezettel és teljes nyugalomban; keze ügyében, a kisasztalon, valami habzó ital állt karcsú pohárban, és töltötte el a helyiséget jóleső illatával.

- Isten hozta - mondta, és kezet nyújtott Geraldine ezredesnek. - Tudtam, hogy az ön pontosságára számíthatok.

- A hűségemre is - felelt az ezredes mély meghajlással.

- Mutassa be barátait - mondta a zömök férfi, s mikor a ceremónia véget ért, nyájasan hozzátette: - Uraim, bárcsak módomban állna vidámabb szórakozással szolgálni önöknek; udvariatlanság egy ismeretséget ilyen komoly üggyel kezdeni; de az események kényszere ez esetben erősebb, mint a jó pajtásság követelményei. Hiszem és remélem, hogy megbocsátják nekem ezt a kellemetlen éjszakát; az olyan fából faragott embereknek, mint önök, elég annyit tudniok, hogy nagy szívességet tettek.

- Fenséges uram - mondta az őrnagy -, nagyon kérem, bocsássa meg faragatlanságomat, de képtelen vagyok eltitkolni, hogy tudom, kivel állok szemben. Egy idő óta már gyanús volt nekem Hammersmith őrnagy is, de Mr. Godallt lehetetlen mással összetévesztenem. Londonban túlzás olyasmit kívánni a szerencsétől, hogy adjon két olyan embert, aki ne ismerné Florizelt, Bohémia hercegét.

- Florizel herceg! - kiáltott fel megdöbbenve Brackenbury.

És mély érdeklődéssel szemlélte az előtte álló ünnepelt személy arcvonásait.

- Nem panaszkodom inkognitóm föllebbentéséért - jegyezte meg a herceg -, mert így több joggal mondok önöknek köszönetet. Tudom, Mr. Godallért is megtették volna ugyanazt, mint Bohémia hercegéért; de ez utóbbi talán többet tehet majd önökért. Én csak nyertem vele - tette hozzá egy udvarias kézmozdulattal.

És egy perc múlva már az indiai hadseregről, a bennszülött csapatokról beszélgetett a két katonatiszttel, s mint minden tárgyról, erről is figyelemre méltóan sokat tudott, és kialakult nézete volt.

Oly döbbenetes volt e férfiú magatartása a halálos veszély pillanatában, hogy Brackenburyn erőt vett a tiszteletteljes bámulat; ez azonban mit sem csökkentette a herceg szavainak varázsát és meglepő nyájasságát. Nemcsak hogy előkelő volt minden egyes kézmozdulata, minden egyes hangja, de megnemesítette azt a szerencsés halandót is, akihez szólt; s Brackenbury lelkesen vallotta be önmagának, hogy a herceg olyan uralkodó, akiért egy bátor ember, ha kell, boldogan áldozza életét is.

Így teltek a percek, mígnem az öregember, aki bevezette őket, s megérkezésük óta a sarokban üldögélt borával a kezében, fölállt, és egy szót súgott a herceg fülébe.

- Helyes, dr. Noel - mondta hangosan a herceg, majd így szólt a többiekhez. - Megbocsátanak, uraim, ha sötétben maradnak. A pillanat elérkezett.

Dr. Noel eloltotta a lámpát. Az ablak halványan, szürkén derengett a hajnal közeledtét jelző fényben, de a szobát nem világította meg; mikor a herceg fölállt, arcvonásai láthatatlanok maradtak, s mikor megszólalt, hangján sem érződött a nyilvánvaló indulat. Elindult, s az ajtónál éber figyelmet eláruló tartásban megállt.

- Nagyon kérem - mondta -, várakozzanak néma csöndben, s húzódjanak teljes sötétbe.

A három tiszt és az orvos sietve engedelmeskedett, s majdnem tíz percig semmi más nesz nem hallatszott a Rochester House-ban, csak a falburkolat mögött a patkányok motozása. Majd a csöndben meglepő élesen megcsikordult egy ajtó sarokvasa, s hallották, hogy valaki lassan, óvatosan fölfelé jön a konyha lépcsőjén. Úgy rémlett, a betolakodó minden második lépcső után megáll és hallgatózik, s közben, a meg-megismétlődő néma csöndben, melynek hossza mindig kiszámíthatatlan volt, figyelő barátaink lelkét elfogta a mély nyugtalanság. Dr. Noelen, hiába szokott hozzá a veszedelmes indulatokhoz, erőt vett a szinte szánalmas testi gyöngeség; sípolva zihált, foga összecsikordult, s ízületei hangosan meg-megroppantak, miközben idegesen változtatgatta a helyét.

Nagy sokára egy kéz nehezedett a kilincsre, s a retesz halkan visszahúzódott. Újabb néma csönd; Brackenbury látta, hogy a herceg hangtalanul összehúzza magát, mintha szokatlan erőkifejtésre készülne. Majd az ajtó kinyílt, s beengedett egy kevéske hajnali fényt. Férfialak jelent meg a küszöbön, és állt meg az ajtóban mozdulatlanul. Magas volt, s kést tartott a kezében. Még a félhomályban is látszott, hogy felvonja felső ajkát, s nyitott szájából fehéren vicsorít ki a foga, mint a marni készülő kutyának. Látszott, hogy a férfi még egy-két perccel ezelőtt a feje búbjáig vízben volt; miközben állt, csöpögött a padlóra ruhájából a víz.

Egy pillanat múltán átlépte a küszöböt. Egy ugrás, egy elfojtott kiáltás, dulakodás, s mielőtt még Geraldine ezredes a herceg segítségére siethetett volna, az már lefegyverezte, leteperte és ártalmatlanná tette a betörőt.

- Dr. Noel - mondta -, lenne olyan jó meggyújtani a lámpát?

És a fogoly őrzését Geraldine-ra meg Brackenburyre bízva, átment a szoba túlsó oldalára, és nekivetette hátát a kandallópárkánynak. Mikor a lámpa kigyulladt, a társaság tagjai szokatlan szigort fedeztek fel a herceg arcán. Nem volt többé Florizel, a könnyelmű úriember; Bohémia hercege volt, Bohémia igazságos haragra gerjedt, halálosan elszánt hercege. Fölszegte a fejét, s így szólt az Öngyilkosok Klubjának fogságba esett elnökéhez:

- Elnök - mondta -, ön másnak vermet ásott, de most végre ön esett bele. Hajnalodik; ez az ön utolsó hajnala. Ön átúszta a Regent's Canalt; ez volt utolsó fürdője ezen a világon. Az ön régi cinkosa, dr. Noel, nemhogy elárult volna, sőt, kezembe juttatta önt, hogy ítéljek ön fölött. És a sír, melyet ma délután nekem ásott, a Mindenható kegyelméből azt a célt szolgálja, hogy magába zárja az emberek kíváncsisága elől önt, mert végrehajtjuk a halálos ítéletet. Térdeljen le, és imádkozzék, uram, ha kedve tartja: percei meg vannak számlálva, az Isten már megelégelte az ön gazságait.

Az elnök sem szóval, sem kézmozdulattal nem válaszolt, csak lecsüggesztette a fejét, és mogorván bámulta a padlót, ámbár tudatában volt a herceg türelmes és nagylelkű méltányosságának.

- Uraim - tért át újra a szokott csevegő hangra Florizel -, ez az a fickó, akinek olyan hosszú időre sikerült egérutat nyernie előlem, de most, hála dr. Noelnek, végre kézre kerítettem. Nincs annyi időnk, hogy elmondhatnám gazságainak történetét; de ha e csatornában nem folyna más, csak áldozatainak vére, azt hiszem, ez a nyomorult akkor sem lenne szárazabb, mint most. De még ilyen ügyben is szeretném betartani a becsület szabályait. Bírálják el önök, uraim, ez inkább kivégzés, mint párbaj, s ha erre a gazemberre bíznánk a fegyver megválasztását, az már túl menne az etiketten. Nem engedhetem meg magamnak, hogy életemet vesszem egy ilyesféle ügyben - folytatta és kinyitotta a kardtokot -, s minthogy a

pisztolygolyó gyakran a véletlen szárnyán röpül, s minthogy néha még a reszketeg kezű céllövővel szemben is csődöt mond az ügyesség és bátorság, elhatároztam, s önök bizonyára helyeslik, hogy a kérdést kard fogja eldönteni.

Mikor O'Rooke és Brackenbury hadnagy, akiknek elsősorban szóltak e szavak, hangot adtak helyeslésüknek, Florizel herceg odaszólt az elnöknek: - Gyorsan, uram! Válasszon pengét, és ne várakoztasson; türelmetlenül várom, hogy egyszer s mindenkorra végezzek önnel.

Az elnök most szegte föl először a fejét, mióta fogságba esett és lefegyverezték, s látszott, hogy ösztönösen bátorságra kap.

- Párbajt vívunk? - kérdezte mohón. - Ön meg én?

- Meg akarom adni önnek ezt a tisztességet! - válaszolt a herceg.

- Mi a csuda! - kiáltott az elnök. - Becsületes küzdelemben, ki tudja, még mi történhet? Meg kell mondanom, hogy ez szép fenségedtől; s ha bekövetkezik a legrosszabb, akkor legalább Európa leglovagiasabb úriemberének kezétől esem el!

És az elnök, miután a két úr, aki eddig fogva tartotta, elengedte, odalépett az asztalhoz, s aprólékos figyelemmel nekifogott válogatni a kardok közt. Örömmámorban úszott, s úgy rémlett, semmi kétsége, hogy az összecsapásból ő kerül ki győztesen. A szemlélők megrémültek ekkora önbizalom láttán, s kérlelték a herceget, tegyen le szándékáról.

- Ugyan, gyerekjáték - felelt a herceg -, s azt hiszem, megígérhetem önöknek, uraim, hogy nem tart soká.

- Vigyázzon fenséged, nehogy rászedjék - mondta Geraldine ezredes.

- Geraldine - felelt a herceg -, tud olyan esetről, hogy ne fizettem volna meg a becsületbeli adósságomat? Nos, én tartozom önnek ennek az embernek a halálával, s e tartozásomnak eleget teszek.

Az elnök végre talált egy kedvére való vívókardot, s egy faragatlan, de nem minden előkelőséget nélkülöző kézmozdulattal jelezte, hogy elkészült. A közeli veszély s a bátorság még e gyűlöletes gazember modorát is bizonyos mértékben férfiassá és udvariassá tette.

A herceg találomra kivett egy kardot a többi közül.

- Geraldine ezredes és Noel doktor - mondta -, arra kérem önöket, hogy szíveskedjenek itt várakozni rám a szobában. Nem szeretném, ha személyes jó barátaim belekeverednének ebbe az ügybe. O'Rooke, ön élemedett és megalapozott tekintélyű férfiú, engedje meg, hogy szíves figyelmébe ajánljam az elnököt. Rich hadnagyot meg arra kérem, hogy engem tüntessen ki figyelmével: egy fiatalember nemigen szerezhetett még tapasztalatot efféle ügyekben.

- Fenséges uram felelt Brackenbury -, ez olyan megtiszteltetés, amit végtelenül nagyra becsülök.

- Helyes - mondta a herceg -, remélem, barátjának kell a nehezebb feladattal megbirkóznia.

Ezzel a társaság élén kiment a szobából, és le a konyha lépcsőjén.

A két férfi, aki imigyen magára maradt, kinyitotta az ablakot, és kihajolt, s minden idegszálát megfeszítve igyekezett legalább egy hangot elkapni azokból a tragikus eseményekből, amelyek lent minden bizonnyal végbe mennek. Az eső már elállt; már majdnem kivilágosodott, a kert fái és bokrai közt madarak csipogtak. Egy pillanatra megpillantották a herceget és társait, amint elhaladtak egy ösvényen két virágos facsoport közt; de az első sarkon eltakarta őket a sűrű lomb. Az ezredes és az orvos mindössze ennyit látott; a kert olyan nagy volt, s a küzdelem színhelyét a háztól szemmel láthatólag oly messze választották meg, hogy még a kardok csengése sem ért el a fülükig.

- A sír felé vezette - jegyezte meg dr. Noel, és megborzongott.

Némán várakoztak; a doktor reszketett a félelemtől, az ezredest meg kiverte kínjában a veríték. Jó néhány perc telhetett így el, a nap már észrevehetően felvirradt, a madarak már hangosabban is rázendítettek a kertben, mikor a visszatérő léptek zaja figyelmüket megint az ajtó felé fordította. A herceg és a két indiai katonatiszt lépett be rajta. Az Isten megvédte az igazat.

- Szégyellem felindulásomat - mondta Florizel herceg. - Érzem, hogy helyzetemhez méltatlan ez a gyöngeség, de ennek a pokol kutyájának létezése már úgy emésztett, mint a betegség, s halála jobban feldühített, mint egy átaludt éjszaka. Ide nézzen, Geraldine! - folytatta, és a padlóra hajította kardját. - Öccse gyilkosának vére. Bizonyára szívesen látja. És mégis - tette hozzá -, milyen különös fából faragtak minket, embereket! Még öt perce sincs, hogy sikerült bosszút állnom rajta, s máris azon jár az eszem, vajon ebben a veszélyekkel teli életben ér-e valamit a bosszú egyáltalán? Mert ki tudná meg nem történtté tenni azt a sok gonoszságot, amit elkövetett? Ez az életpálya, amellyel oly hatalmas vagyont gyűjtött, ez a ház is az övé volt, ahol most tartózkodunk, ez az életpálya most már az emberiség sorsának része; és vívhatok én ítéletnapig, Geraldine öccse éppúgy halott marad, s ezernyi más becsületes ember éppúgy elvesztette a becsületét, és elzüllött. Egy ember életét könnyű elvenni, de iszonyú nehéz okosan használni! Ó, jaj! - kiáltotta -, van-e az életben más, ami olyan kiábrándító, mint a megvalósult vágy?

- Az Isten igazságot tett - mondta a doktor. - Azt látom. E lecke, fenséges uram, kegyetlen lecke számomra; halálos aggodalommal várom, mikor kerül rám is sor.

- Mit mondtam? - kiáltott a herceg. - Büntettem, s itt van velünk az az ember, aki segíthet felejtenem. Ah! Dr. Noel! Sok-sok becsületes, nehéz és fáradságos nap áll előttünk, s talán mielőtt még napjaink végére érnénk, sikerül sokszorosan levezekelnie korábbi bűneit.

- De addig is - mondta a doktor -, hadd menjek, és temessem el legrégibb barátomat.

(S ezzel - jegyzi meg a művelt arabus - *szerencsésen véget is ért a mese. A herceg, ezt mondani is fölösleges, nem feledkezett meg azokról, akik segítségére voltak e nagy kalandja során; tekintélyével és befolyásával segíti őket közéleti pályafutásukban; leereszkedő barátsága bearanyozza magánéletüket is. Ha össze akarnák gyűjteni* - folytatja szerzőm - *mindazokat a különleges eseményeket, amikor a herceg a Gondviselés szerepét játszotta, az egész lakható földteke megtelnék könyvekkel.)*

A BALLANTRAEI ÖRÖKÖS

TÉLI MESE

MRS. R. L. STEVENSON ELŐSZAVA

1876 januárjában, miközben férjem Carricket és Galloway-t járta, egy éjszaka megszállt Ballantraeban. A nevek mindig is vonzották, s ha valamelyiket különösen dallamosnak vélte, vagy az egy hely, egy találkozás hangulatát idézte, elraktározta az emlékezetében, hogy később fölhasználja vagy sem, ahogy éppen adódik. *Murdock Saulis in the Vale of Dule*, szerinte ennél kitalálni se lehet jobbat, vagy a mézédes *Ballantraei örökös*, mely, úgy érezte, az elegáns és sima hamisság benyomását kelti, és feltétlenül kifejezi az alakot, akit le akar festeni.

A név évekig aludt az emlékezetében. Bár a történet elejét részben már 1881 augusztusában kigondolta, miközben úton volt Braemar felé, csak 1887 telén fogta el az ihlet, mikor épp az Adirondack hegységben, Saranacban éltünk; akkor látott neki komolyan az *Örökös* megírásának. A munka többször is félbeszakadt; cikkeket írt a *Scribner's Magazine*-nak, megírta a *Wrong Box*-ot, fölvázolt meséket, amelyeket végül sosem írt meg, zenei tanulmányokat folytatott, olvasott rengeteget, sok látogatónk volt, s írta-írta a leveleket - egyik nap húszat, másik nap harmincötöt, rákövetkező nap harminckettőt. Az a csoda, hogy még másra is jutott ideje.

A befejezetlen kéziratot magával vitte a New Jersey-i kisvárosba, Manasquan-be; de több időt töltött azzal, hogy vitorlázott, és Mr. Will Low-val beszélgetett, mint írói munkájával. Mr. Low-t nagyon szerette, s úgy emlegette, mint azon néhány ismerősének egyikét, aki bármely művészet eszközeivel képes kifejezni magát. Sok év telt el, míg végre alkalmuk nyílt kedvükre kibeszélgetni magukat, s az így töltött órák férjem szerint olyanok voltak, mint a "szomjas embernek a bor".

Manasquanből az *Örökös* kézirata velünk együtt átvágott a Kontinensen, és a *Casco* yachton elvitorlázott a Marquesas szigetekre, útközben megállt a Paumotu szigeteken, ahol rövid ideig Fakaravában pihentünk, majd tovább utazott Tahitiba, és végül Honoluluba.

Tahitiban a férjem időnként megint dolgozott az *Örökös*-ön, aki kezdett már egy kicsit az idegeire menni. Ha valami nem ment, azt általában félretette, míg megint meg nem jött hozzá a kedve, akkor elővette, és friss lelkesedéssel látott neki újra; de a szerződés szerint meghatározott időre be kellett fejeznie, s így oktalanság lett volna szokása szerint más munkára átváltania. De még így is sikerült időt szakítania néhány versre és balladára, meg arra, hogy a tengerpartot és a gyönyörű Tautira körüli ligeteket járjuk. Férjem bennszülött szokás szerint "összetestvérkedett" Orival, a főnökkel, s elmentünk Parporába, hogy tiszteletünket tegyük és barátságunkat fölajánljuk a nemzetség fejének, Tati Salmonnak. Lakomát adtunk a testvériség megpecsételésére, s elmentünk a lakomára, amelyre Ori hívott meg viszonzásul. De népünnepélyeket is tartottak a tiszteletünkre, és mi is rendeztünk ünnepélyeket; ez utóbbiak azonban nem voltak olyan fényesek, mint szerettük volna, mert Ori, testvéri kötelezettségeit teljesítendő, rátette a kezét a pénzünket tartalmazó zsákra - csak

chilei pénzünk volt, csupa fél- és negyeddolláros. Ori szemében ez roppant summa volt, mi pedig tékozlók, akiket meg kell fékezni eszeveszett költekezésükben.

Emlékszem, egyszer negyed dollárt kértem tőle, hogy kifizessem a csirkét, amelyet hitelbe vettem, mialatt ő valami távoli völgyben járt. Szigorúan megfeddett, mutatta azt a nagy köteg főzni való banánt, amelyet messze földről hozott a hátán, hogy legyen ennivalónk. Bár alig tudok tahiti nyelven, még a legostobább ember is megértette volna, hogy mit mond: - Íme, mérföldeket loholok a hőségben, hogy a családnak ételt hozzak, jó, tápláló ételt, nem drágábbat, mint amennyire a vagyonomból telik, s mikor hazaérek, azt kell látnom, hogy te hiábavalóságokra költöd a férjed vagyonát, és lakomára való csemegét vásárolsz! - Ori még tahiti mértékkel mérve is szokatlanul jóképű volt, hat láb három hüvelyk magas mezítláb. A legtöbb tahititől eltérően kissé tartózkodó, viselkedése roppant méltóságteljes, az ember ilyennek képzeli az eszményi főnököt. Soha többé nem követtem el ilyen bűnt, mindig engedélyt kértem, mielőtt valami különcködésre vetemedtem.

Sok örömünk telt az ilyesfajta utazgatásban, de szomorúság is akadt bőven: újra meg újra a búcsúzás, hisz a búcsú az ilyen távoli világban mindig örökre szól. Nehéz szívvel vettünk búcsút Oritől, s fordítottuk vitorláinkat karácsonykor Hawaii felé. Mikor a vitorlába belekapott a friss szél, s elszakadtunk a parttól, valaki búcsúzóul elsütött egy puskát, Tautira nyájas népe meg sírva szaladt a parton, és istenhozzádot integetett nekünk.

Mire Honoluluba értünk, az *Örökös*-ből már csak két fejezet hiányzott, de ezt a két fejezetet nehezebb volt megírni, mint az egész könyvet. Majdhogynem őrjítő volt átváltanunk csöndes és egyszerű életmódunkról a civilizáció zűrzavarára - a szinte szakadatlan telefoncsengésre, a látogatók falkáira, a számtalan levélre, amelyet mind el kellett olvasni, s mindre válaszolni kellett.

Béreltünk egy villát valamivel a városon kívül, a Wakiki Roadon. A ház java része *lanai* volt, e sajátos hawaii építmény. A *lanai* csak részben van beüvegezve, s így pompás átmenet a szabad ég és a ház közt. A többi szoba pici volt és sötét, s így szükségképpen a *lanai* volt ebédlőnk, nappalink, zeneszobánk - itt állt a zongora -, sőt, mindenes dolgozószobánk is; s minthogy a *lanai* egyik oldala teljes egészében az utcai bejáratra nyílt, képtelenek voltunk letagadni magunkat látogatóink előtt.

Szerencsére a telken, a háztól valamivel távolabb, állt egy vén kalyiba. Ez volt a férjem menedéke, ahol viszonylagos nyugalma volt, és némi eshetősége, hogy befejezze végre azt a két utolsó fejezetet is, amely már annyira nyomasztotta. De még itt is mindig közbejött valami, amit vagy nem vehetett semmibe, vagy nem akart semmibe venni. Ha meghívás érkezett Kalakuától, az, mint a királyi udvarokban mindenütt, parancsszámba ment, az ember nem utasíthatta vissza, csak ha súlyos beteg volt. Az a csodálat, amivel férjem Lilioukalani hercegnő (ma Hawaii trónfosztott királynője) iránt viseltetett már a legelső találkozásukkor is, rövidesen mély és tartós barátsággá fejlődött. Az *Örökös* és őfensége közt soha nem volt semmi súrlódás; ha fölhangzott a kocsikerék robaja, az *Örökös* már ment is a sutba.

Férjem már akkor megérezte az apróka királyság fölött függő végzetet, s erről a hercegnővel sokszor és sokat beszélgetett. Nem tudom, a hercegnő mennyire volt tudatában a helyzet komolyságának, de férjem megjósolta neki a balsorsot, mely később sújtani fogja. Egy hawaii félvér azt mondta, remélem, az igazsághoz híven, hogy Lilioukalani mindent följegyzett a naplójába, amit férjem beszélgetéseik során mondott neki, s hogy halála után a naplót közzéteszik.

1889. május 20-án férjem azt írhatta barátjának, Will H. Low-nak: - Végre befejeztem az *Örökös*-t! - Emellett még sok minden mást csinált, kellemeset, nehezet, még veszélyeset is, de semmi nem okozott neki akkora örömöt, mint odaírni a szót, hogy *finish*, a szárazon és vízen oly hosszú ideig hűséges társunkká szegődött könyv utolsó fejezetének végére. Férjem Kalakaua halála és a királyság megdőlte után még egyszer visszatért Hawaiiba. De Honolulu akkor már más volt: a romantika erőszakos véget ért, beköszöntött a közönséges jólét kora. Még utoljára búcsút vett a trónját vesztett királynőtől, aki rab volt tulajdon házában, megfosztva mindenétől, csak barátaitól nem.

ROBERT LOUIS STEVENSON ELŐSZAVA

Ámbár réges-régi és állhatatos száműzött, e lapok írója újra meg újra hazalátogat abba a városba, amelyet őszinte örömére, szülővárosának vallhat, és aligha akad valami is, ami e látogatásoknál furcsább, fájdalmasabb vagy üdvösebb volna. Másutt, idegen helyen, meglepetés az érkezése, és nagyobb figyelmet kelt, mint várná; odahaza épp fordítva, megdöbben, hogy mennyire nem emlékeznek rá. Másutt elszórakoztatja, hogy vonzó arcokat lát, jövendőbeli barátokra bukkan; itt járja a hosszú utcákat, s elszorul a szíve, mert a keresett arcok, a barátok nincsenek többé. Másutt élvezi azt, ami új; itt gyötri mindannak hiánya, ami régi. Másutt elégedett meglevő énjével; itt sajnálkozva látja, ki volt, s kivé szeretett volna lenni.

Ezt érezte homályosan, miközben az állomásról legutóbbi látogatásakor behajtatott a városba, s ezt érezte még akkor is, mikor leszállt a kocsiról barátja, Mr. Johnstone Thomson közjegyző kapujánál, akinél megszállni készült. A szívélyes fogadtatás, a mit sem változott arc, a régi időkről elejtett néhány szó, a kacagás, ami átragadt rá is, a futó pillantás a hófehér abroszra, a csillogó palackokra és a Piranesi-karcokra az ebédlő falán, némileg földerítette kedvét, vidámabban tért be a szobájába, s mikor néhány percre rá Mr. Thomsonnal leültek egymás mellé, és előlegül koccintottak egyet a múlt emlékére, már-már megvigasztalódott, s már-már megbocsátotta magának a két egyformán megbocsáthatatlan hibát, hogy nem lett volna szabad otthagynia szülővárosát, vagy, ha már ott hagyta, nem lett volna szabad visszatérnie.

- Tartogatok valami neked valót - mondta Mr. Thomson. - Meg akartam ünnepelni az érkezésedet, mert, édes öregem, veled az ifjúságom tért vissza, megviselt és viharvert állapotban, az biztos, de mégiscsak visszatért, már amennyi megmaradt belőle.

- Az is több, mint semmi - mondta a szerző. - De mi az a nekem való?

- Mindjárt rátérek - mondta Mr. Thomson. - A sors kegyes volt hozzám, és valami egészen eredeti csemegével ünnepelhetem az érkezésedet. Egy titokkal.

- Titokkal? - ismételtem.

- Azzal - mondta a barátom. - Egy titokkal. Lehet, hogy semminek bizonyul, de az is lehet hogy egészen nagy dolognak. De addig hamisítatlan titok, majdnem száz éve már nem látta emberi szem; előkelő titok, mert egy rangos családra vonatkozik; s bizonyára drámai, mert (a címe tanúsága szerint) valamiképpen a halállal kapcsolatos.

- Nem mondom, ritkán hallottam még homályosabb és sokat ígérőbb bejelentést - jegyezte meg a másik. - De mégis, mi az?

- Emlékszel az elődömre, Peter M'Briarre?

- Emlékszem; képtelen volt rám nézni másként, mint fájó szemrehányással, s képtelen volt ezt a fájdalmat úgy elviselni, hogy el ne árulná. Szerelmese volt a történelemnek, de érzelmei nem találtak viszonzásra.

- Ó, igen, de most többről van szó - mondta Mr. Thomson. - Merem állítani, hogy az öreg Peter erről éppolyan keveset tudott, mint én. Tudod, sikerült iszonyú mennyiségű ősi aktát és vén bádogtokot összegyűjtenem, s ezek egyike-másika Peter szerzeménye, egyike-másika még az apjáé, a dinasztiaalapító Johné, aki nagy ember volt a maga idején. Köztük van többek közt a Durrisdeerek valamennyi irata.

- A Durrisdeereké! - kiáltottam. - öregem, ez roppant érdekes. Hiszen az egyik negyvenötből származik, s valami fura-fura dolog van benne az ördögről, ha jól emlékszem, Law *Emlékezései*-ben található erre utalás; s valami megmagyarázhatatlan tragédiára is, de hogy mi az, nem tudom, jóval később történt, talán száz éve...

- Több mint száz éve - mondta Mr. Thomson. - 1783-ban.

- Honnét tudod? Valami halálesetre gondolok.

- Igen, lord Durrisdeer és bátyja, az ügyben megvádolt ballantraei örökös siralmas haláláról - felelt Mr. Thomson olyan hangon, mintha idézetet mondana -, erre gondolsz?

- Hogy őszinte legyek - mondtam -, erre vonatkozólag csak homályos utalásokkal találkoztam különböző emlékiratokban, s a nagybátyám révén (bizonyára te is ismerted) még homályosabb szóbeszéddel. Nagybátyám gyermekkorában St. Bride szomszédságában élt, és gyakran mesélt nekem a lezárt és fűvel benőtt fasorról; a soha meg nem nyíló kapukról, a ház utolsó uráról, és aggszűz húgáról, akivel ott lakott a ház hátsó traktusában; csöndes, egyszerű, szegény, szürke embereknek látszottak, de valahogy szánalmasak voltak, mint egy ilyen nagyra törő és derék család utolsó sarjai, s a falusiak szemében, valami eltorzult hagyomány következtében, némileg még félelmesek is.

- Igen - mondta Mr. Thomson -, Henry Graeme Durie, az utolsó lord 1820-ban halt meg; a húga, a nagyméltóságú Miss Katherine Durie, huszonhétben; ennyit tudok; s annak alapján, amit az utóbbi néhány nap olvastam, valóban olyanok voltak, mint mondod, szerény, csöndes, és csöppet sem gazdag emberek. Hogy őszinte legyek, épp a lord levele késztetett rá, hogy megkeressem azt az iratcsomót, amit ma este majd fölbontunk. Elkallódott valami irata, s a lord írt Jack M'Briarnek, hogy talán azok közt lesz, amelyeket egy bizonyos Mr. Mackellar pecsételt le. M'Briar válaszolt, hogy a kérdéses iratok mind Mackellar tulajdon kezétől származnak, s hogy tudtával mind beszámoló jellegű feljegyzések; s ráadásul - mondja - "nem is szabad fölbontanom őket 1889-ig". Gondolhatod, hogy e szavak mekkora szöget ütöttek a fejembe; szabályos hajtóvadászatot rendeztem a M'Briar letétben, s végül sikerült is ráakadnom az iratcsomóra, melyet (ha bort többet nem kívánsz) szeretnék mindjárt megmutatni neked.

Az iratcsomó odaát hevert a dohányzóban, ahova házigazdám most átkalauzolt; vastag papírba burkolva és számos viaszpecséttel lezárva, s rajta az alábbi fölirat:

> *Iratok Lord Durrisdeer és bátyja, az ügyben megvádolt és közönségesen ballantraei örökös néven ismert James életéről és siralmas haláláról; rábízattak John M'Briarre, az edinburghi Szénapiacon lakó közjegyzőre az Úr 1789-i esztendejében szeptember hónap huszadik napján, hogy érintetlenül megőrizze őket, míg teljes száz esztendő el nem telik, azaz 1889. szeptember 20-ig: összegyűjtöttem, és leírtam tulajdon kezemmel*
>
> EPHRAIM MACKELLAR
> *majdnem negyven esztendeig*
> *Őlordsága*
> *birtokainak tiszttartója*

Minthogy Mr. Thomson nős ember, nem mondom meg, hányat ütött az óra, mikor a most következő lapok közül az utolsót is letettük; inkább arról szólok néhány szót, hogy mi következett ezután.

- Íme - mondta Mr. Thomson -, kész regény, egyenest a te számodra; más dolgod nincs is vele, csak hogy megrajzold a színhelyet, az alakokat, és csiszolj valamit a stílusán.

- Drága öregem - mondtam -, épp azt a három dolgot említed, amit, inkább beledöglök, semhogy megtegyek. Ezt úgy kell közzétenni, amint van.

- De ez így olyan kopasz - vetette ellenem Mr. Thomson.

- Szerintem semmi sem olyan előkelő, mint a kopaszság - feleltem -, és abban is biztos vagyok, hogy semmi sem olyan érdekes. Szeretném, ha minden írás kopasz volna, s minden író is az, ha megbocsátasz, egy kivételével.

- No, jó - mondta -, majd meglátjuk.

"A BALLANTRAEI ÖRÖKÖS" KELETKEZÉSE

Egy éjszaka kisétáltam a házikó verandájára, ahol akkoriban épp laktam, a kis Saranac falu határában. Tél volt; sötét éjszaka; a levegő szokatlanul híg és hideg; az erdőrengeteg tisztaságától illatos. Hallottam, hogy messze lenn, a folyón, a jég a gátakkal birkózik; itt-ott látszott egy-egy lámpa, találomra szétszórva a sötétben, mind messze ahhoz, hogy magányomat enyhítse. Eszményi környezet egy regény megírásához. S ráadásul föltámadt bennem a versenyezhetnék is, mert akkor olvastam már vagy harmadszor-negyedszer a *Kísértethajó*-t. - Gyerünk - mondtam hajtómotoromnak -, írjunk egy mesét, egy olyan történetet, amely sok-sok évig tart, és sok-sok országban játszódik, tengeren és szárazföldön, vadak és civilizált emberek között; egy történetet, mely éppolyan nagyvonalú, s éppolyan tömör és sodró iramú, mint az a könyv, amelyet most olvastam, és annyira csodálok. - És itt eszembe jutott valami, ami önmagában nagyon is igaz, de a történetem haladtával mégsem vettem semmi hasznát. Láttam, hogy Marryat, akárcsak Homérosz, Milton és Vergilius, igen okosan, olyan témát választott, mely közismert is, legendás is; s így már a címlap is

felcsigázza az olvasó érdeklődését; nekifogtam hát törni a fejem, hátha én is rábukkanok valami hasonló hagyományra, amit majd tervezett regényem központjába állíthatok. E hiábavaló fejtörés során eszembe jutott egy eltemetett és föltámasztott fakír páratlan esete, amit gyakran hallottam egyik nagybátyám, néhai John Balfour főfelügyelő szájából.

Ilyen szép hideg éjszakán, mikor a hőmérő jócskán a fagypont alatt marad, és szél se moccan, az ember agya élénken működik; s a következő pillanatban már ugyanezt a történetet Indiából és a trópusok alól az Adirondack vadonába és a kanadai határ csípős hidegébe átplántálva láttam. Mielőtt tehát belekezdtem volna a regénybe, máris két országom volt, a világ két végén; s ámbár a feltámasztott ember története még nem látszott elfogadottnak, sőt (mint azóta megállapítottam) elfogadhatónak sem, nyomban beleilleszkedett a tervembe, amely szerint sok országról írok, s ez arra késztetett, hogy tovább latolgassam az esélyeket. Az első kérdés tehát az emberre vonatkozott, akit eltemetnek: vajon jó ember legyen-e, akinek örömmel fogadja visszatérését az életbe az olvasó és a többi regényalak? Ez azonban lábbal tapodta volna a keresztény elképzelést, ezért elvetettem. Ahhoz tehát, hogy az ötletnek bármi hasznát vegyem, valamiféle, barátaira és családjára nézve egyaránt gonosz géniuszt kell teremtenem, újra és újra el kell veszejtenem, hogy az utolsó és legkomorabb fejezetben végleg visszahozzam a halál verméből a jeges amerikai rengetegbe. Testvéreimnek, akik ugyanebben a szakmában dolgoznak, mondanom sem kell, hogy ezek az író életének legérdekesebb pillanatai; másnap, az erkélyen töltött órák, az azt követő napok és éjszakák, akár a vidéket jártam, akár ébren feküdtem az ágyamban, a zavartalan öröm órái voltak. Anyámnak, aki akkoriban egyetlen társam volt, valószínűleg kevesebb öröme telt bennük, mert feleségem távollétében, aki effajta szülések idején máskor a segítőtársam, kénytelen voltam őt fölverni a nap legkülönbözőbb óráiban, hogy meghallgassa, hogyan kapcsolom össze és próbálom tisztázni kialakulatlan elképzeléseimet.

S mialatt tapogatózva kerestem a mesét és a hozzáillő alakokat, egyszer csak észrevettem, rádöbbentem, hogy kilenc éve készen rejtőznek már emlékezetemben. Borsóleves forrón, borsóleves frissen, borsóleves a fazékban, kilenc éve megfőtt, ki is hűlt már régen. Létezett-e valaha cáfolhatatlanabb bizonyítéka Horatius szabályának? Miközben egészen másra gondoltam, egyszer csak belebotlottam a megoldásba, vagy inkább azt mondhatnám, hogy a kifejlet vagy a zárójelenet (a színműíró kifejezésével élve) már régen megfogamzott bennem, még Pitlochry és Strathardle között megfogamzott a hegyvidéki esőben, a hanga és a mocsári növények elkeveredő illatában, az Athole-levelezés és de Johnstone lovag emlékével teli agyamban. Ilyen régen, ilyen messziföldön bontakozott ki előttem először Durrisdeer férfiainak arca és kettős tragédiája.

A történet ezzel szinte az egész világra kiterjedt; Skócia, India és Amerika már kötelező színhely volt. De ezek közül Indiát nem ismertem, csak könyvekből; s eleven indiait is csak egyet, egy pársztit, aki tagja volt londoni klubomnak, s éppoly civilizált, és (legalábbis látszatra) éppoly nyugati ember, mint jómagam. Ebből kiderült, hogy nekem tündéri könnyedséggel kell elröppennem Indiába, s ugyanúgy kell Indiát otthagynom is; s azt hiszem, ez sugalmazta nekem Burke lovag, a narrátor ötletét. Kezdetben az volt a szándékom, hogy skótot faragok belőle, de aztán elfogott a félelem, hátha véletlenül az én Alan Breckem elfajzott árnyékává lesz. Egyszerre azonban az kezdett motoszkálni bennem, mi lenne, ha az én James úrfim ott nyüzsögne valahol a herceg írlandija körül; s hogy egy ír menekültnek igazán megvan minden oka, hogy Indiában lelje magát honfitársával, a szerencsétlen Lallyvel. Akkor hát legyen ír, határoztam el, majd egyszerre, váratlanul, sötét árnyék hullott az ösvényre, a lábam elé; Barry Lyndon árnyéka. Nincs jó erkölcsű ember (hogy Lord Foppington szavával éljek), aki szívesen összeszűrné a levet az én James úrfimmal: a történet

eredetileg Skóciában fogamzott meg, s ezt az útitársat ráadásul gonoszabbnak terveztem, mint a gonosz elsőszülött fiú, akinek társaságában (elképzelésem szerint) meglátogatni készült Skóciát; s ha én egy írt, egy nagyon gonosz írt, a tizennyolcadik század kellős közepébe rakok, hogyan kerülöm el Barry Lyndont? A nyomorult ostrom alá vett, szolgálatait kínálta; pompás ajánlóleveleket hozott; bebizonyította, hogy kitűnően beleillik a műbe, amelyen dolgozom; ő, vagy a tulajdon gonosz szívem, azt súgta, mi sem könnyebb, mint régies libériáját (öltözékét? egyenruháját?) némi sujtás, paszomány és aranygomb segítségével úgy elváltoztatni, hogy maga Thackeray is alig ismerne rá. Majd hirtelen eszembe jutott az a fiatal ír, aki annak idején meghitt jó barátom volt, hosszú éjszakákat kóboroltunk és beszélgettünk át az elhagyatott, ősziesen sivár tengerparton: úgy él az emlékezetemben, mint a morális együgyűség - már-már üresség - megtestesítője; minden befolyás gyúrható anyaga, tulajdon vonzalmainak teremtménye: s ha egy ilyesfajta ifjút képzeletben belehelyeztem egy szerencsevadász élete folyásába, rögtön kiderült, hogy ez is szolgálja olyan jól a céljaimat, mint Mr. Lyndon, s ahelyett, hogy versenyre kelne James úrfival, még némi kevés, bár észrevehető könnyebbséget is jelent. Azt nem tudom, hogy sikerült-e jól megalkotnom, bár erkölcsi felfogásán nagyon jól elszórakoztam; de engem is ugyancsak meglepett, mikor megtudtam, hogy némelyik kritikusomat végül mégis Barry Lyndonra emlékeztette...

SIR PERCY FLORENCE SHELLEYNEK
ÉS LADY SHELLEYNEK

Íme egy mese, mely sok-sok évre, számos országra terjed. A körülmények különös összjátéka révén az író másutt, nagyon más színhelyen kezdte, folytatta és fejezte be. De leginkább mégis a tengert járta. E két testvérellenség alakja és sorsa, Durrisdeer csarnoka és bokrai, s a kérdés, hogyan formálja át Mackellar faragatlan elbeszélését magasrendű szárnyalássá: ez volt útitársa a fedélzeten sok-sok csillagfényes öbölben, ezt juttatta eszébe a tengeren a vitorlavászon csattogása, s ezt verte ki a fejéből (de milyen hirtelen) egy-egy heves szélroham. Szeretném remélni, hogy a tengerjárók és a tenger magamfajta szerelmesei már csak keletkezésének körülményei miatt is szívesen fogadják.

S még ez az ajánlás is messzi földön kelt: szubtrópusi szigetek hullámoktól zajló partjain, majdhogy tízezer mérföldnyire a boscombe-i völgytől és úrilaktól, mely föltámadt szemem előtt, miközben írtam, s vele együtt föltámadt barátaim arca és hangja is.

Nos, megint tengerre készülök; nem kétlem, Sir Percy hasonlóképpen. Vonjuk föl a zászlót: Szerencsés utat!

Waikiki, 1889. május 17.

R. L. S.

Első fejezet

Mi minden történt James úrfi vándorlásai során

A világ már régóta kutatja, s a kíváncsi közvélemény nyilván örömmel veszi majd tudomásul, hogy ebben a különös ügyben mi volt a teljes igazság. Történetesen úgy esett, hogy én meghitt tanúja voltam a család utolsó éveinek és történetének; így aztán nincs nálam alkalmasabb ember, hogy a történteket megvilágítsa, és olyan sem, aki annyira szeretné elmondani az igazat, mint én. Ismertem James úrfit; birtokomban van egy emlékirat, mely életpályájának sok titkos szakaszára rávilágít; vele hajóztam szinte egymagában tett utolsó utazásán; vele voltam azon a téli úton, melyről annyi szóbeszéd kelt; és ott voltam a halálán is. Ami meg a néhai Durrisdeer lordot illeti, kis híján húsz esztendeig szolgáltam és szerettem; őt többre tartottam, mint amennyire ismertem. Mindent összevetve nem tartom helyénvalónak, hogy ilyen sok tanúbizonyság veszendőbe menjen; tartozom az igazsággal a lord emlékének; hiszem, hogy hajlott éveim majd simábban telnek, s ősz fejem nyugodtabban nyugszik a vánkoson, ha ezt az adósságomat leróttam.

A durrisdeeri és ballantraei Duriek I. Dávid ideje óta tekintélyes délnyugati família voltak. Falun még mindig mondogatják a versikét:

Gőgös uraság a durrisdeeri,
Akárhova mén is, sok dárdás kíséri...

mely magán viseli régisége bélyegét; a név fölbukkan egy másik versben is, melyet általában magának az ercildoune-i Thomasnak tulajdonítanak - hogy joggal-e, azt nem tudom; s amelyet némelyek - hogy helyesen-e, azt nem tudom - e történet eseményeire vonatkoztatnak:

Durrisdeerben két Durie,
Egyik marad, másik fut,
Búban borul a leán,
A legén nagy bajra jut.

De a hiteles történelem is teli van hőstetteikkel, amelyek a mi modern szemünkben nem valami épületesek; a családnak jócskán kijutott a szerencse forgandóságából, mint általában a többi nagy skót családnak is. De ezeket most mind mellőzöm, s egyenesen rátérek az Úr emlékezetes 1745-i esztendejére, mikor e tragédia alapját megvetették.

Akkoriban a családnak négy tagja élt a Durrisdeer házban, St. Bride szomszédságában, a solwayi tengerparton; ez volt a család fő fészke a reformáció ideje óta. Az öreg lord, e néven a nyolcadik, éveit tekintve nem volt még agg, de idő előtt megrokkantották az öregkori betegségek; a kandalló mellett volt a helye; ott üldögélt bélelt házikabátban, és olvasott, alig szólt egy szót akárkihez is, rossz szót meg senkihez: a visszavonult házigazda mintaképe; de az agyát nagyon is kipallérozta tanulmányaival, s a környéken az volt a híre, hogy ravaszabb, mint amilyennek látszik. Elsőszülöttje és örököse, akit így a Ballantraei Majoresco cím illetett, a James nevet kapta a keresztségben. Apjától örökölte a komoly könyvek szeretetét, sőt részben a tapintatot is, de ami az apjánál bölcsesség volt, az a fiúban sötét színleléssé vált. Viselkedése látszatra csak népszerűsködő volt és féktelen; késő éjszakáig elüldögélt a bor mellett, s még tovább a kártyaasztalnál; a környéken csak "lánybolondító"-nak hívták, s elöljárt minden csetepatéban. De hiába szállt be elsőnek, megfigyelték, hogy mindig ő az, aki sértetlenül megússza, s a csínyek árát általában társai fizették. Ez a szerencse vagy ügyesség szerzett neki néhány rosszakarót, de a környéken, a többiek szemében csak emelte a tekintélyét; arra számítottak, hogy a jövőben, ha megkomolyodik, majd nagy dolgokat művel. Nevéhez ugyan egy nagyon sötét folt tapadt; de idővel elhallgattak az ügyről, s mikorra én odaköltöztem, már annyira homályba borította a sok mendemonda, hogy óvakodom leírni. Ha

igaz, szörnyű ilyesmit ilyen fiatalon elkövetni, ha meg nem, iszonyú rágalom. Figyelemre méltónak tartom, hogy örökké a kérlelhetetlenségével hencegett, s többször is szaván fogták; így aztán szomszédai közt elterjedt, hogy "nem jó ujjat húzni vele". Mindent összevetve tehát fiatal nemesúr volt (negyvenötben még huszonnegyedik évét sem töltötte be), aki a környéken életkorát meghaladó nevet szerzett. Az viszont nem csoda, hogy a második fiúról, Henry úrról (a néhai Durrisdeer lordról) nemigen lehetett hallani: nem volt nagyon rossz, és nem volt nagyon tehetséges, becsületes, derék fickó volt, mint a legtöbb szomszédja. Nemigen lehetett hallani, azt mondom; persze, mert nem beszéltek róla. Az öböl lazachalászai jól ismerték, mert lelkesen űzte ezt a sportot; s amellett párját ritkítóan jó lódoktor volt; s kölyökkora óta kivette a részét a birtok igazgatásából is. Hogy ez mit jelent ilyen családi körülmények közt, azt én tudom; és azt is, milyen kevés kell ahhoz, hogy az ember zsarnok és zsugori hírébe keveredjék. A házban a negyedik személy Alison Graeme kisasszony volt, a család közeli rokona; árva lány, és jelentős vagyon örököse, melyet apja kereskedéssel szerzett. A lordnak kiáltó szüksége volt erre a pénzre; a föld agyon volt terhelve adósággal; Miss Alisont tehát James úrfi feleségéül szánták, s ő ezt nem kis örömmel tudomásul is vette; hogy James úrfi örült-e neki, az más kérdés. Alison kisasszony csinos lány volt, ahhoz a korhoz képest nagyon is talpraesett és önfejű; az öreg lordnak nem volt lánya, felesége már régen meghalt, s így Alison kisasszony úgy nevelkedett, ahogy tudott.

Őket négyüket érte a hír, hogy Charlie herceg partra szállt, s ez mindjárt össze is ugrasztotta őket. A lord, mint családfő, a megalkuvás híve volt. Alison kisasszony szembeszállt vele, mert az látszott romantikusnak; James úrfi meg (bár úgy hallottam, ritkán egyezett a véleményük) most nyomban a kisasszony pártjára állt. A kaland vonzotta, azt hiszem; de vonzotta az is, hogy esetleg alkalma nyílik a családot fölvirágoztatni, valamint a remény, hogy kifizetheti minden elképzelést felülmúló személyi adósságait. Ami Henry urat illeti, úgy látszik, kezdetben keveset szólt; az ő szerepe később következett. Három teljes napi vitába került, míg megegyeztek a követendő arany középútban: az egyik fiú elmegy, hogy Jakab királyért verekedjék, a lord és a másik fiú otthon marad, hogy megőrizze György király kegyét. Nem vitás, hogy ez a lord döntése volt, s mint köztudomású, sok tekintélyes skót család játszotta ugyanezt a játékot. De amint az egyik vita lezárult, kezdődött a másik. Mert a lord is, Alison kisasszony is, Henry úr is azon a véleményen volt, hogy a fiatalabbnak kell elmennie. A nyughatatlan és hiú James úrfi azonban semmiképpen nem volt hajlandó otthon maradni. A lord könyörgött, Alison kisasszony sírt, Henry úr meg kereken megmondta neki a véleményét: minden hiába.

- Durrisdeer örökösének ott a helye a király oldalán - mondta James úrfi.

- Még ha valamilyen férfias szerepet játszanánk - mondta Henry úr -, akkor csak volna valami értelme az ilyen ostoba beszédnek. De mi ez, amit mi csinálunk? Hamiskártyázás.

- A Durrisdeer házat védjük - mondta az apja.

- Ide hallgass, James - mondta Henry úr. - Ha én megyek el, és a herceg kerekedik felül, neked könnyű lesz megbékélned Jakab királlyal. De ha te mégy el, és az expedíció csütörtököt mond, akkor elbúcsúzhatsz a földtől és a címtől. És velem akkor mi lesz?

- Te leszel Durrisdeer lordja - mondta James úrfi. - Amim van, mindenemet leteszem az asztalra.

- Ebbe a játékba én nem megyek bele! - kiáltotta Henry úr. - A végén még olyan helyzetbe kerülök, amelyet értelmes és becsületes ember nem tud elviselni. Se hal, se hús! - kiáltotta. És valamivel később megint megjegyzett valamit, ami talán keményebben hangzott, mint akarta volt. - Kötelességed itthon maradni apámmal - mondta. - Nagyon jól tudod, hogy te vagy a kedvenc.

- Igen? - mondta James úrfi. - Akkor hát belőled az irigység beszél. El akarsz gáncsolni... Jákob? - kérdezte rosszmájúan, és megnyomta a nevet.

Henry úr egy szót se szólt, csak átment a szoba túlsó végébe; csodálatosan tudott hallgatni. Majd egyszerre visszajött.

- Én vagyok a fiatalabb, *nekem* kell mennem - mondta. - Atyánk itt a gazda, és ő is azt mondja, hogy én menjek. Ehhez mit szólsz, bátyám?

- Azt, Henry - felelt James úrfi -, hogy ha két makacs ember akarata szembetalálkozik, más útjuk nincs: vagy megverekszenek, és azt hiszem, ezt azért egyikünk sem akarja, vagy a véletlenre bízzák a döntést, itt egy arany. Vállalod?

- Vállalom - mondta Henry úr. - Ha fej, megyek, ha írás, maradok.

A pénz megpördült, és az írás került felül.

- Íme, egy kis lecke Jákobnak - mondta James úrfi.

- Eljön az ideje, hogy ezt mindketten megbánjuk! - kiáltotta Henry, és kirohant a teremből.

Ami Alison kisasszonyt illeti, ő fölkapta az aranyat, mely épp az imént küldte el szerelmesét a háborúba, s hozzávágta az ablakra festett nagy családi címerhez.

- Ha úgy szeretnél engem, ahogy én téged, akkor itthon maradnál! - kiáltotta.

- Annyira nem szerethetlek, drágám, hogy a becsületet ne szeretném még jobban! - rikoltotta James úrfi.

- Ó, te szívtelen! - kiáltotta a lány. - Remélem, megölnek! - majd könnyezve kiszaladt a szobából, be a hálókamrájába.

James úrfi nevetséges módon apjához fordult, és így szólt:

- Pokoli egy feleség lenne.

- Szerintem te vagy pokoli fiú - kiáltott az apa -, te, aki, szégyen kimondani, mindig a kedvencem voltál. Soha egy jó órát nem szereztél nekem, mióta megvagy; nem, soha - s ezt megismételte harmadszor is. Hogy James úrfi léhasága vagy engedetlensége keserítette meg ennyire a lordot, vagy Henry úr kijelentése, hogy bátyja a kedvenc, azt nem tudom; de inkább afelé hajlom, hogy az utóbbi, mert minden jel arra mutatott, hogy ettől az időtől fogva a lord Henry urat jobban kitüntette.

Mindent összevetve James úrfi ugyancsak haraggal vált el a családtól, mikor lóháton nekivágott északnak; emiatt, ha eszükbe jutott, elsősorban a többiek szomorkodtak, de akkor már, úgy rémlett, későn. James úrfi szép szóval, fenyegetéssel összetoborzott vagy tucatnyi legényt, javarészt a bérlők fiait; már valamennyien be voltak csiccsentve, mikor elindultak, és kalapjukon fehér kokárdával, kurjongatva, nótázva nyargaltak a kaptatón a régi apátság mellett. Vakmerő vállalkozás volt ilyen kis csapattal védtelenül nekivágni majd egész Skóciának; s a tucatnyi szerencsétlen még föl sem ért a hegyre, mikor az öbölben horgonyt vetett és kibontotta lobogóját a királyi haditengerészet egy nagy hadihajója (és ettől az emberek még vakmerőbbnek vélték vállalkozásukat). Másnap délután, mikor James úrfit már biztonságban tudták, Henry úr következett; egy szál magában kilovagolt, hogy elvigye apja levelét, és fölajánlja kardját György király kormányának. Alison kisasszony bezárkózott a szobájába, míg mind a ketten el nem mentek, s mást se igen tett, csak sírt; mindössze a kokárdát tűzte föl James úrfi kalpagjára, s mint John Paul meséli, azt is könnyeivel áztatta, míg levitte neki.

A lord és Henry úr ezután is állták az alkut. Hogy valamivel is többet tettek volna, arról nem tudok; azt se hiszem, hogy szívvel-lélekkel álltak volna a király oldalán; de mindenesetre hívek maradtak a levélhez, amelyben hűségükről biztosították a haza első lordját, megültek odahaza, és míg az egész ügy tartott, kevés vagy semmi kapcsolatot nem tartottak James úrfival. De a maga részéről ő sem volt közlékenyebb. Alison kisasszony, persze, folyton küldözgette neki az üzeneteket, de arról nem tudok, hogy gyakran kapott volna választ. Egy ízben Macconochie vitte el lóháton a levelét, és Carlisle előtt akadt rá a Highlanderekre; James úrfi ott lovagolt a herceg oldatán, nagy kegyben állt nála; elvette a levelet (meséli Macconochie), kibontotta, füttyre csücsörített szájjal átfutotta, bedugta az övébe, s az onnét, mikor a lova megugrott, észrevétlenül kihullott. Macconochie szedte föl, s még mindig őrzi, magam is láttam a kezében. Hírek, persze, így is érkeztek Durrisdeerbe, szájról szájra, az egész országon át, ami mindig csodálattal töltött el. Így tudta meg a család, hogy a herceg mennyire kedveli James úrfit, s azt is, hogy állítólag, miért; mondják, azzal tett szert a jelentőségére, hogy behízelegte magát az íreknél, az pedig elég megalázó egy gőgös ember számára, noha nagyravágyása még gőgjénél is erősebb volt. Sir Thomas Sullivan, Burke ezredes és többiek voltak mindennapos cimborái, s ez természetesen eltávolította földijeitől. Benne volt a keze minden kis intrikában; ahol csak tehette, gáncsolta György urat; a hercegnek mindig azt a tanácsot adta, ami épp megfelelt a szája ízének, mindegy, hogy jó volt az vagy rossz; és vérbeli szerencsejátékos lévén világéletében, láthatólag nem annyira a hadjárat kimenetele, mint inkább az érdekelte, hogy minél nagyobb előnyökhöz jusson, ha az történetesen sikerrel járna. Egyébként jól megállta a helyét a csatatéren, ezt senki sem vonta kétségbe, hisz nem volt gyáva ember.

A következő hír már Cullodenből érkezett; az egyik bérlő fia hozta Durrisdeerbe; azt állította, hogy ő egymaga maradt életben mindazok közül, akik annak idején nótázva lovagoltak föl a hegyre. Szerencsétlen véletlen folytán John Paul és Macconochie épp aznap reggel találták meg egy magyalbokorban az aranyat, mely minden rossz forrása volt; s mint a durrisdeeri szolgák mondják, mentek is vele "igyenest" a pénzváltóhoz, s ha az aranyból nem maradt sok, józan eszükből még annál is kevesebb. Mert máskülönben miért kellett John Paulnak berontania a terembe, ahol a család vacsoránál ült, és elkiabálnia az újságot, hogy: - Meggyütt Tam Macmorland, és aszonygya - ide tessék figyelni -, hogy más mán nem is gyün!

Némán fogadták a hírt, mint a halálraítéltek. Henry úr mindössze tenyerébe rejtette arcát, Alison kisasszony mindössze kezére hajtotta fejét. Ami a lordot illeti, ő hamuszürkére sápadt.

- Még maradt egy fiam - szólt. - És Henry, javadra kell mondanom, a jobbik maradt meg.

Különös, hogy ezt épp ebben a pillanatban mondta; de a lord sose felejtette el Henry úr szavait, és évekig bántotta igazságtalansága a lelkiismeretét. De akkor is különös, és több, mint amennyit Alison kisasszony szó nélkül el bírt viselni. Kitört belőle a keserűség, és szemére hányta a lordnak méltatlan szavait, és Henry úrnak, hogy biztonságban ül otthon, mialatt bátyja holtan fekszik, és önmagának, hogy barátságtalan szavakkal engedte útjára szívszerelmét, elnevezte őt a férfiak virágának, kezét tördelte, szerelmét hangoztatta, James nevét kiáltozta - a szolgák kővé meredtek a megdöbbenéstől.

Henry úr fölállt, és székébe kapaszkodott. Most ő volt hamuszürke.

- Ó - tört ki váratlanul -, tudom, hogy szeretted.

- Istennek hála, tudja az egész világ! - kiáltotta a lány; aztán így szólt Henry úrhoz: - De van, amit csak én tudok, hogy te a szíved mélyén elárultad őt!

- Isten a tudója - nyögte ki Henry úr -, a múlté már az a szerelem mindkettőtökben.

Az idő majdnem úgy telt a házban ezután is, mint eddig, mindössze csak hárman voltak, nem négyen, s ez örökké emlékeztette őket veszteségükre. Alison kisasszony pénzére, erről nem szabad elfeledkezni, továbbra is nagy szükség volt a birtokon; s mivel az egyik fia meghalt, a lord hamarosan rászánta magát, hogy most a másikat házasítsa meg. Teltek-múltak a napok, s ő nem hagyott nyugtot a lánynak, ült a kandalló előtt, ujja egy latin könyv lapjai közt, - s amihez az öregúr nagyon értett -, szeme nyájas erőszakkal csüngött a lány arcán. Ha a lány sírt, agg ember módján, mint aki megért már rosszabb időket is, és már a gyászt is semmibe veszi, vigasztalta; ha a lány megharagudott, udvarias bocsánatkéréssel újra latin nyelvű könyvébe temetkezett; ha a lány fölajánlotta, és ez gyakran megesett, hogy ajándékba adja nekik a pénzét, bizonygatta, hogy ez mennyire nem fér össze a becsületével, s még ha ő beleegyeznék is, Henry úr biztosan visszautasítaná. *Non vi sed saepe cadendo*[1], az volt a kedvenc mondása; és nem vitás, hogy ez a csöndes kínzás elnyűtte a lány ellenállását; az sem kétséges, hogy a lord nagy hatással volt rá, hisz apja és anyja volt apja és anyja helyett; s ami azt illeti, a lányban is a Duriek szelleme élt, sok mindent megtett volna Durrisdeer üdvéért; de annyit, gondolom, hogy hozzámenjen szegény gazdámhoz, mégsem, mert hiszen Henry úr - ez elég különös - hihetetlenül népszerűtlen volt.

Ezt Tam Macmorlandnek köszönhette. Tam nem is igen tehetett róla; de volt egy kínos hibája: valóságos bőrharang volt; s lévén a környéken az egyetlen, aki ott járt - vagyis inkább, aki hazajött -, mindig számíthatott hallgatóságra. Aki közlegényként harcol bármely csatában - ezt megfigyeltem -, az gondosan mindig meggyőzi magát, hogy árulás történt. Tam beszámolója szerint a fölkelőket unos-untalan, és valamennyi tisztjük elárulta; elárulták őket Derbynél, és elárulták Falkirknál; az éjszakai menet hozzátartozott György úr árulásához; a cullodeni csata meg a Macdonaldek árulása miatt veszett el. Addig-addig emlegette bolondul az árulást, míg végül már Henry úr is árulóvá lett. Henry úr - őszerinte - a durrisdeeri legényeket árulta el: megígérte, hogy nagyobb csapattal követi őket, s ahelyett György királyhoz lovagolt. - Bizony, mingyán másnap! - szokott fölkiáltani Tam. - És a szegény jó James úrfi, meg az a sok szegény legény aki vele tartott, alig jutott túl a szirten, és ő mán ment is... a Júdás! Jaj, bizony... ki is mászott a bajbul, ő lett a lord; a hegyek közt, a fenyéren, néki aratott a halál! - És Tam, ha történetesen éppen ivott, ilyenkor sírva fakadt.

Ha valaki elég sokszor mond valamit, mindig akad, aki elhiszi. Lassan-lassan az egész vidéken elterjedt ez a nézet Henry úr viselkedéséről; még olyan emberek is mondogatták, akik tisztában voltak az ellenkezőjével, csak nem volt más, amiről beszéljenek; az ostobák meg gonoszok meg úgy hallgatták, hitték el és adták tovább, mint a szentírást. Henry urat kezdték elkerülni, megmorogták, ha elment mellettük, az asszonyok pedig (ők mindig bátrabbak, mert biztonságban vannak) a képébe kiabálták szemrehányásaikat. James úrfit kikiáltották szentnek. Egyszerre mindenkinek eszébe jutott, hogy sose nyomorgatta a bérlőket. Egy lotyó, akinek gyereke volt James úrfitól, és akit az minden valószínűség szerint rútul kisemmizett, most emlékének bajnokává szegődött. Egy szép napon kővel dobta meg Henry urat.

- Hun az a jó ember, aki megbízott benned? - visította.

Henry megállította a lovát, lenézett rá, ajkáról csörgött a vér.

- Mi az, Jess? - kérdezte. - Már te is? Pedig te jobban ismerhetnél. - Hisz ő volt az, aki Jesst pénzzel segítette.

Az asszony fölkapott egy másik követ, s úgy tett, mintha hozzá akarná vágni; Henry úr pedig, védekezésül, fölkapta a kezét, amelyben a lovaglópálcát tartotta.

- Mit, megütnél egy nőt, te ocsmány...? - kiáltotta a nő, és visítva elszaladt, mintha Henry úr valóban megütötte volna.

Másnap mint a futótűz terjedt el a hír az egész környéken, hogy Henry úr hajszál híján agyonverte Jessie Brount. Ezt csak annak példájaként említem, hogyan nőtt a lavina, hogyan szülte egyik rágalom a másikat; végül szegény gazdám már annyira elvesztette a jó hírét, hogy legszívesebben ki sem mozdult hazulról, akár a lord. Arra azonban bárki mérget vehet, hogy odahaza egész idő alatt egy szó panasz el nem hagyta a száját; a botrány alapja túlságosan keserű téma volt ahhoz, semhogy beszélni lehetne róla; Henry úr meg gőgös volt, és furamód elszántan hallgatott. Az öreg lord bizonyára hírét vette, ha mástól nem, hát John Paultól; s ha mást nem is, de fia megváltozott szokásait észre kellett vennie. De valószínűleg ő se tudta, milyen magasra csapott a gyűlölet; ami meg Alison kisasszonyt illeti, ő volt az utolsó, akinek egy hír a fülébe jutott, s ha igen, őt érdekelte legkevésbé.

A gyűlölethullám tetőpontján (mert ahogy jött, úgy el is múlt, ki tudná megmondani, miért) választásra készültek St. Bride városában, mely ott van Durrisdeer szomszédságában a Swift vize mellett. A városban valami sérelem miatt izgatott volt a hangulat; hogy miért, azt, ha ugyan tudtam egyáltalán, elfelejtettem; azt beszélték, aznap éjszaka betörnek majd néhány koponyát, s hogy a seriff Dumfriesba küldött katonákért. A lord erősködött, hogy Henry úrnak ott kell lennie; bizonygatta, hogy meg kell jelennie a ház hitele érdekében. - Mert a végén még azt mondják - jelentette ki -, hogy nem vállaljuk a vezető szerepet a magunk vidékén.

- Fura egy vezető szerep, amit én ott vállalhatnék - mondta Henry úr; s mikor mindketten továbbra is erőltették, hozzátette:

- Megmondom őszintén: nem merem mutogatni a képem.

- Még soha, senki nem beszélt így a családunkban! - kiáltotta Alison kisasszony.

- Akkor elmegyünk mind a hárman - mondta a lord; valóban csizmát húzott (négy év óta először - nem is volt könnyű dolga John Paulnak, hogy föladja rá), Alison kisasszony meg lovaglóruhába öltözött, s hárman együtt átlovagoltak St. Bride-be.

Az utca tele volt a vidék söpredékével; alighogy Henry urat megpillantották, megindult a pisszegés, aztán a pfujogás, aztán a kiabálás, hogy "Júdás!", "Hun az úrfi?", "Hun vannak a legények, akik vele mentek?" Még egy kő is elröpült; de aki dobta, azt, tekintettel az öreg lordra és Alison kisasszonyra, lehurrogták. Elég volt tíz perc, hogy a lord meggyőződjék, Henry úrnak igaza volt. Nem szólt egy szót sem, csak megfordította a lovát, s leszegett fejjel elindult hazafelé. Alison kisasszony sem szólt egy szót sem; de nyilván annál többet gondolt; és nyilván szívére vette, hogy unokabátyját ilyen igazságtalanul bántják. Aznap éjjel le sem feküdt; gyakran hibáztattam az úrnőmet - de ha arra az éjszakára gondolok, mindent megbocsátok neki; reggel az volt az első dolga, hogy odamenjen az öreg lordhoz, aki a szokott helyén üldögélt.

- Ha Henry még mindig igényt tart a kezemre - mondta -, most megkaphatja.

Neki mást mondott.

- Szerelmet nem hoztam neked, Henry - mondta -, de Isten a tudója, jobban sajnállak, mint bárki mást a világon.

1748. június elsején megtartották az esküvőt. Ugyanazon év decemberében szálltam le először a lovamról a nagy ház kapujában; ettől kezdve úgy adom elő az eseményeket, ahogy a szemem láttára megestek, akár egy tanú a bíróságon.

Második fejezet

Mi minden történt James úrral vándorlásai során

(Folytatás)

Az út utolját december végi hidegben tettem, egy száraz, zimankós napon, s ugyan ki volt a vezetőm, ha nem Patey Macmorland, Tam kisöccse? Tízéves, kóchajú, mezítlábas süvölvény létére olyan szörnyű meséi voltak, hogy azokhoz foghatót még nem hallottam; a gyerek idejekorán beleivott bátyja poharába. Magam sem voltam még valami öreg; a büszkeség még nem nyomta el a kíváncsiságomat; különben is aligha akad, aki azon a fagyos reggelen ne hallgatta volna meg szívesen a környék valamennyi régi pletykáját, s útközben ne mutogattatta volna végig magának az összes olyan helyet, ahol valami nevezetes dolog esett. Mire átkeltünk a fenyéren, már ismertem a Claverhouse-ról szóló valamennyi történetet, mire fölértünk a szirt tetejére, az ördögről szólókat is, mind. Mikor az apátság mellett mentünk el, a szerzetesekről tudtam meg egyet-mást, s valamivel többet a csempészekről, akik a romot raktárnak használják, s ezért Durrisdeertől egy ágyúlövésnyire kötnek ki; az országúton pedig a Durie család meg szegény Henry úr volt a rágalmak célpontja, így aztán a család ellen hangolódtam, amelynek szolgálatába szegődtem, s majdnem hogy meglepetés ért, mikor megpillantottam magát Durrisdeert; kies, védett öbölben állt, az Abbey Hill lábánál; nagy, francia, de lehet, hogy olasz módi szerint épített, komótos ház volt; nem értek a művészetekhez; körülötte meg gyönyörű kert, pázsitok, ligetek, fák, szebbet még sose láttam.

Az a pénz, amit a ház haszontalanul elnyelt, elég lett volna, hogy a családot talpra állítsa; de így egy vagyonba került csak a fönntartása.

Henry úr, ez a magas, fekete hajú (a Duriek mind feketék), nyílt, de csöppet sem vidám tekintetű, testileg igen, de egészségét tekintve már korántsem olyan erős úriember maga jött elém, hogy üdvözöljön; nem volt benne semmi gőg, megrázta a kezemet, és nyájas, nyílt szavaitól nyomban otthon éreztem magam. Úgy, ahogy voltam, csizmában, bevezetett a hallba, és bemutatott a lordnak. Fényes nappal volt, s az első, amit észrevettem, hogy a festett üvegablak közepén, a címerpajzs helyén, közönséges üveg van; emlékszem, arra gondoltam, ez elcsúfítja a stukkós mennyezetű, remekszép helyiséget, mely teli van családi arcképekkel, csillárokkal; s a sarok, ahol az öreg lord üldögélt Liviusát olvasva, faragott kandallóval volt ékes. A lord hasonlított Henry úrra, arca ugyanolyan nyílt volt, csak finomabb és derűsebb, s a beszéde ezerszer szórakoztatóbb. Emlékszem, rengeteg mindent kérdezett tőlem az Edinburgh College-ről, ahol épp akkor kaptam meg bölcsészdoktori diplomámat, a professzorokról, akiket szemmel láthatólag mind ismert, és a munkájukról, s így csupa olyasmiről csevegve, amiben magam is járatos voltam, hamarosan megjött a szavam új otthonomban.

E beszélgetés közben bejött a szobába Mrs. Henry; nagyon látszott, hogy állapotos, Katherine kisasszonynak hat hét múlva kellett megjönnie, s így első látásra föl sem tűnt, hogy milyen szép; fölényesebb volt hozzám, mint a többiek; s így mindent összevetve, az én szememben hármuk közül ő a harmadik helyen állt.

Nem telt sok időbe, s már egy szót sem hittem Patey Macmorland meséiből, s azzá váltam, ami azóta is vagyok, a Durrisdeer ház hűséges szolgájává. Legjobban Henry urat kedveltem meg. Vele kellett dolgoznom; szigorú gazdának találtam, kedvességét a munkaidő utánra tartogatta, s a tiszttartói irodában nemcsak hogy elhalmozott munkával, de éles szemmel ellenőrzött is. Végül egy nap kissé félénken föltekintett a papirosról, s azt mondta: - Mr. Mackellar, azt hiszem, tartozom önnek annyival, hogy megmondjam: nagyon jól dolgozik. - Ez volt hozzám az első dicsérő szava, s ettől kezdve nem leste a munkámat olyan féltékeny figyelemmel. Ezután hol itt, hol ott, az egész házban a "Mr. Mackellar" járta; s durrisdeeri szolgálatom alatt javarészt akkor és úgy intéztem mindent, ahogy nekem tetszett, és soha egy garasért nem vontak felelősségre. Henry urat már akkor befogadtam a szívembe, mikor még hajszolt: részben nyilván szánalomból, mert láthatóan boldogtalan volt. Néha mély töprengésbe merült számadásaink fölött, az ablakon bámult ki, vagy a papírra meredt, s ilyenkor arca, s a sóhaj, ami kiszakadt belőle, érdeklődést és mély együttérzést ébresztett bennem. Egy nap, emlékszem, késő este még dolgoztunk fenn a tiszttartói szobában, a ház felső emeletén, ahonnan kilátás nyílt az öbölre, s egy erdős kis földnyelv fölött a hosszan elnyúló fövényre; és ott, pontosan a lenyugvó nap irányában, megpillantottuk a csempészeket; sokan voltak, lovak, emberek, a partot derítették föl. Henry úr belebámult a napba, csodálkoztam, hogy meg nem vakítja; aztán hirtelen összevonta szemöldökét, végigsimított a homlokán, s mosolyogva odafordult hozzám.

- Nem is sejti, hogy mire gondolok - mondta. - Azon jár az eszem, hogy mennyivel boldogabb lennék, ha ezzel a törvényen kívüli bandával lovagolhatnék, és tehetném kockára az életemet.

- Nincs valami jó kedve, azt látom - mondtam neki; s hogy nincs ember, aki ne irigyelne valakit, s ne hinné, hogy boldogabb lenne, ha az élete megváltoznék; s mint kollégiumból most kikerült fiatalember, erre Horatiust idéztem.

- Igen, így van - mondta. - Akkor hát lássunk neki a számadásainknak.

Ez nem sokkal azelőtt történt, hogy kezdtem megsejteni, mi is nyomasztja olyan nagyon. Még a vak is észrevette volna, hogy a házat árnyékba borítja valami, s hogy ez a Ballantraei James úr árnyéka. Ez az ember élve-halva (és akkoriban épp azt hitték, hogy meghalt) öccse vetélytársa volt; vetélytársa távol, ahol soha, senki egy jó szót el nem ejtett Henry úrról, de mindenki sajnálta és magasztalta James urat: vetélytársa idehaza, nemcsak apjánál és feleségénél, hanem még a szolgák közt is.

A két pártot két öreg szolga vezette. James úr pártjának feje John Paul volt, egy kicsi, kopasz, ünnepélyes, pocakos ember, maga a megtestesült jámborság, és nagyjából-egészéből hűséges szolga. Senki nem mert annyit, mint John. Örömét lelte abban, ha Henry urat nyilvánosan csepülheti, és lekicsinylő összehasonlításokat tehet. A lord és Mrs. Henry meg-megdorgálták, az igaz, de sohasem olyan szigorúan, mint kellett volna; elég volt, hogy John sírva fakadjon, és rákezdjen a siránkozásra James úrfi - mint ő mondta "az ő legénykéje" - után, máris mindenkinek megesett rajta a szíve. Ami Henry urat illeti, ő mindezt némán tűrte, csak a tekintete volt néha szomorú, néha sötét. Tudta, egy halottal nem lehet versenyezni; de arról, hogy egy öreg szolgát hogyan lehetne rendre utasítani hűségéből fakadó bűne miatt, fogalma sem volt. Hiába, nem állt rá a szája.

A másik pártnak Macconochie volt a vezére; ez az öreg, mocskos szájú, káromkodós, fellengzős, részeges disznó; gyakran eszembe jutott, hogy milyen fura is az emberi természet; ez a két szolga épp a tulajdon ellentétének bajnokává szegődött, és saját hibáját feketítette, saját hibáját igyekezett tisztára mosni, ha a gazdájában megpillantotta. Macconochie hamarosan kiszagolta titkolt hajlandóságomat, s órák hosszat szidta nekem James urat, úgy, hogy a végén már a munkám sínylette meg. - Ezek itt mind tökfejek! - szokta ordítani. - Hogy vesznének meg mind. James úr... a beléjük bújt ördög híja így! Most Henry úr ül James úrfi helyén! Mer egyikük se szerette James úrfit, míg itt vót, azt elhiheti. Dögvész a nevire! Mer soha egy jó szót nem hallottam a szájából, de más se, csak csúfolkodott, szitkozódott, meg rútul káromkodott... igazi ördög vót a'! Nem tudja azt senki, millen gonosz vót... méghogy úriember! Hallott mán Wully White-ről, a takácsrul, Mr. Mackellar? Nem? Nohát, ez a Wully fene egy imádságos ember vót, száraz, mint a kóró, nem úgy, mint én, én még a látását se álltam soha; de akárhogy is, nagy ember vót a', a maga módján, oszt egyszer leteremtette James urat valami csibészségér. Nagy dolog ám, a Ballantraei James úr vérbosszút fogadott egy takács ellen, hallja? - gúnyolódott Macconochie; másként sose vette ajkára a teljes nevét, csak valami ádáz, siránkozó gyűlölködéssel. - Mán pedig azt fogadott. Jó dolog a'; megdöngetni az ajtaját, belekajabálni a kéményibe, hogy "búúúú", petárdát dobni a tüzibe, füstgyertyát az ablakába; míg az az ember mán azt nem hitte, hogy az öreg Belzebub gyün érte. Nohát, hogy rövidre fogjam a szót, Wully egészen becsavarodott, a végin már nem lehetett rávenni, hogy fölájjon a térgyirűl, oszt üvöltött, imádkozott, míg végül el nem patkolt. Kérdezze csak John Fault, azt a jó kereszténnyt, hogy a' hogy szégyellte! Nagy hőstett, a Ballantraei James úrtól! - Megkérdeztem, hogy James úr maga erről hogyan vélekedett. - Hát én azt honnét tunnám? - mondta. - Hisz sose szólt a' semmit! - S a szokásos átkozódós, szitkozódós modorában meg-megeresztett még az orrán át egy-egy gúnyos "Ballantraei James urat". Ő mutatta meg nekem azt a bizonyos carlisle-i levelet, rajta a patkó nyomával. De ez volt az utolsó bizalmaskodása, mert olyan ocsmányul beszélt Mrs. Henryről, hogy kénytelen voltam élesen rendre utasítani, s ettől fogva távol tartani magamtól.

Az öreg lord mindig változatlanul nyájas volt Henry úrhoz; így-úgy még a háláját is kimutatta, néha vállon veregette, s mintha a nagyvilágnak mondaná, azt mondta: - Ez az én jó fiam. - Hálás is volt, nem vitás, lévén értelmes és igazságos ember. De azt hiszem, ezzel kész is, és biztosra veszem, hogy Henry ezt tudta. Szeretete teljesen a halott fiúé volt. Nem mintha

az gyakran szóba került volna, sőt, nekem csak egyszer említette. Azt kérdezte, hogyan jövök ki Henry úrral, s én megmondtam neki az igazat.

- Igen - mondta, s elnézett oldalt, a lángoló tűzbe. - Henry derék fickó, nagyon derék fickó. Biztosan hallotta, Mr. Mackellar, hogy nekem még egy fiam volt. Az sajnos nem volt olyan erényes, mint Henry úr; de hát meghalt, meghalt, Mr. Mackellar! S míg élt, mind nagyon büszkék voltunk rá, nagyon büszkék. És ha nem is volt olyan, amilyennek lennie kellett volna, vagy talán épp azért, mind nagyon szerettük. - Miközben ezeket az utolsó szavakat mondta, merengve nézett a tűzbe; aztán hirtelen rám emelte a szemét. - Mindenesetre nagyon örülök, hogy ilyen jól megférnek Henry úrral. Majd meglátja, nagyon derék gazda. - Ezzel kinyitotta a könyvét, ami az elbocsátás szokásos jele volt. De valószínűleg alig olvasott, s az olvasottakból még kevesebbet értett; a cullodeni csatatér és James úr, ezek ülték meg a gondolatait; az enyémet meg valami Henry úr nevében érzett természetellenes féltékenység, mely akkoriban kezdett kifejlődni bennem.

Mrs. Henryt a végére hagytam, s így ez az indulatom talán indokolatlanul hevesnek tűnik: az olvasó maga bírálja el, hogy az-e, ha majd az elbeszélésem végére értem. De először még valami mást kell elmondanom, ami segített megértenem a dolgokat. Még hat hónapja sem voltam Durrisdeerben, mikor John Paul véletlenül megbetegedett, és ágynak esett; szerény véleményem szerint az ital volt betegségének gyökere, de úgy ajnározta magát, és úgy is viselkedett, mint egy balsors sújtotta szent; még a pap is eljött meglátogatni, s távozásakor kijelentette, hogy épületes volt az itt-tartózkodása. Betegsége harmadik reggelén Henry úr némileg szégyenlős képpel jött oda hozzám.

- Mackellar - mondta -, ha megengedi, egy kis szolgálatot szeretnék kérni öntől. Valakinek itt mi nyugdíjat fizetünk; John dolga, hogy elvigye a pénzt, de most, hogy megbetegedett, nem tudom, kit kérhetnék meg rá, ha csak magam el nem megyek. Az ügy nagyon kényes, megvan az okom rá, hogy miért ne adjam át személyesen a pénzt; Macconochiet meg nem merem küldeni, mert fecsegő, és én... én... azt szeretném, hogy ez ne jusson Mrs. Henry fülébe - mondta, és közben még a nyaka is elvörösödött.

Hogy őszinte legyek, mikor megtudtam, hogy egy bizonyos Jessie Brounnak kell pénzt vinnem, aki nem különb a hírénél, azt hittem, hogy Henry úr itt a tulajdon félrelépését palástolja.

Jessie St. Bride egy mellékutcára nyíló sikátorában lakott. Az a hely csupa rosszfajta ember, afféle csempésznépség tanyája. A sikátor bejáratánál egy betört fejű férfi ült, följebb a kocsmában üvöltve nótáztak, bár még reggel kilenc se volt. Ilyen sötét negyedet még életemben nem láttam, még olyan nagy városban sem, mint Edinburgh; már-már arra gondoltam, hogy visszafordulok; Jessie szobája is olyan volt, mint a környék, s maga sem különb. Addig nem akart nekem nyugtát adni (pedig Henry úr, aki következetes ember volt, lelkemre kötötte, hogy kérjek), míg el nem küldött pálinkáért, s meg nem ittam az egészségére egy pohárral. Egész idő alatt hibbant, hányaveti módon viselkedett - hol az úri hölgyet adta, hol illetlenül röhögött, hol meg kacérkodott velem, amitől legszívesebben föld alá süllyedtem volna szégyenemben. A pénzről tragikusabb hangon beszélt.

- Ez fájdalomdíj! - mondta. - Én annak tekintem: fájdalomdíjnak az elárultért! Érti, hogy mit mondok. Ó, igen, ha az a derék legény visszajönne, itt minden megváltoznék. De meghalt szegény, holtan fekszik a felvidéken, a hegyek közt... a derék legény... a derék legény!

Mint egy megszállott, siránkozott a derék legény fölött; összekulcsolta a kezét, égnek emelte a szemét, s én arra gondoltam, hogy kitanult vándorkomédiás; meg arra, hogy egész bánata csak tettetés, más se jár az eszében, mint a pénz, hisz nincs más, amivel büszkélkedhetnék, csak a szégyene. Nem mondom, hogy nem esett meg rajta a szívem, de szánalmam akaratlanul is undorral keveredett; s modorának utolsó változása még ezt is elsöpörte. Ez akkor következett be, mikor megelégelte a társaságomat, és végre aláírta az elismervényt. - Nesze! - mondta, és nőhöz igazán nem illő káromkodások kíséretében kidobott, s rám ordított, hogy takarodjak vissza oda, ahonnét jöttem, ahhoz a Júdáshoz. Akkor hallottam először, hogy Henry urat így titulálják. Megtántorodtam viselkedésének és szavainak váratlan dühétől, s mint a megvert kutya, oldalogtam ki a szobából átkai záporában. De még ezzel sem volt vége, mert ez a boszorka kinyitotta az ablakot, kihajolt, és úgy szapult, miközben végigmentem a sikátoron: a csempészek kiálltak a kocsmaajtóba, ők is bekapcsolódtak a gyalázkodásba, sőt, az egyik volt olyan embertelen, hogy rám uszított egy dühös kiskutyát, s az belemart a bokámba. Ez jó lecke volt, ha ugyan rászorultam, hogy kerüljem a rossz társaságot; fájós bokával, s a lelkemben mély felháborodással lovagoltam haza.

Henry urat a tiszttartói szobában találtam; úgy tett, mintha dolgoznék, de láttam, alig várja már, hogy meghallja, milyen eredménnyel jártam.

- Nos? - kérdezte, amint beléptem, s mikor elmondtam neki egyet-mást a történtekből, s megmondtam, hogy Jessie érdemtelen nőszemély, és korántsem hálás, csak ennyit mondott: - Nekem Jessie nem barátom; hogy őszinte legyek, Mackellar, nem sok baráttal dicsekedhetem, s Jessie-nek van némi oka rá, hogy igazságtalan legyen. Minek titkolnám, amit úgyis az egész vidék tud; családunk egy tagja csúnyán elbánt vele. - Most történt először, hogy előttem, ha csak halványan is, James úrra utalt, de azt hiszem, még ezt is sokallta, és úgy érezte, a nyelve föllázadt ellene, s hirtelen így folytatta: - Ezért nem akarok beszélni róla. Fájdalmat okozna Mrs. Henrynek... és apámnak - tette hozzá elpirulva.

- Henry úr - mondtam, -, ha megengedi, hogy szóljak valamit, én azt mondanám, hagyja a sorsára ezt a nőt. Mi haszna az ilyennek az ön pénzéből? Sem nem józan, sem nem takarékos... ami meg a hálát illeti, hamarabb fej tejet a bazaltkőből; ha nem támogatja többé, azzal csak a küldöncei bokáját védi, más nem változik.

Henry úr elmosolyodott. - Igazán sajnálom a bokáját - tette hozzá egy pillanat múltán, mélyen elkomolyodva.

- Szeretném megjegyezni - mondtam -, hogy alaposan meggondoltam ezt a tanácsot; pedig kezdetben megesett a szívem azon az asszonyon.

- No látja! - kiáltotta Henry úr. - Gondolja csak meg, én ismertem még tisztességes lány korában. És amellett, bár keveset beszélek róla, szívemen viselem a családom jó hírét.

S ezzel végét is szakította ennek az első, bizalmas beszélgetésünknek. De aznap este megbizonyosodtam, hogy apja tökéletesen tisztában van az üggyel, s azt Henry úr csak a felesége elől titkolja.

- Tartok tőle, hogy ön ma kínos megbízatást teljesített - mondta a lord -, és ezért, hisz egyáltalán nem tartozik hivatali kötelezettségei közé, köszönetet kívánok mondani önnek, s szeretném emlékeztetni rá (ha Henry úr történetesen még meg nem tette), hogy jó lenne, ha lányom erről egy szót sem hallana. Halottat elítélni, Mr. Mackellar, kétszeresen fájdalmas.

Szívemben föllobbant a harag; legszívesebben szemébe mondtam volna a lordnak, hogy milyen rosszat tesz azzal, ha ébren tartja a halott képét Mrs. Henry szívében, s mennyivel helyesebb volna, ha rászánná magát, hogy megrendítse ezt a hamis bálványt; mert akkor már világosan láttam, hogy egy világ választja el egymástól gazdámat és feleségét.

Tollam elég tiszta, hogy az igazat írja; de szeretném, ha éreztetni tudnám a még elmondani sem érdemes apróságok végtelen hatását; a hangok üzenetét, mikor semmi fontosat nem közölnek; ha fél oldalon el tudnám mondani tizennyolc hónap lényegét - ez az, mire oly kétségbeesetten törekszem. Hogy őszinte legyek, teljes egészében Mrs. Henry volt a hibás. Érdemnek érezte, hogy hozzáment Henry úrhoz, s ezt vértanúságnak tekintette. Az öreg lord meg akarva-akaratlanul csak szította benne ezt az érzést. Azt is érdemnek tekintette, hogy híven kitart a halott mellett, bár ezt a hűséget az érzékenyebb lelkiismeret inkább az élő iránti hűtlenségnek ítélte volna. Az öreg lord ebben is megerősítette. Gondolom, örült, hogy van kivel beszélgetnie az őt ért veszteségről, mert Henry úrral szégyellt beszélni róla. Igen, a háromtagú családban kialakult egy kis klikk, s a férj volt az, akit ebből kizártak. Úgy rémlik, régi szokás lehetett, még abból az időből, mikor az egész család együtt élt Durrisdeerben, hogy a lord odavigye a borát a kandallóhoz, s Alison kisasszony, ahelyett, hogy visszavonulna, egy kisszéket húzzon a lord lábához, és négyszemközt elcsevegjen vele; s ez a szokás fennmaradt akkor is, mikor a kisasszony férjhez ment a gazdámhoz. Talán gyönyörködnöm kellett volna az agg úriember és szerető leánya látványában, de én túlságosan is Henry úr oldalán álltam, hogy kirekesztése láttán egyebet érezzék. Sokszor megfigyeltem, hogy látható elszántsággal föláll az asztaltól, és odamegy a feleségéhez és lord Durrisdeerhez; ők pedig sosem mulasztották el, hogy örömmel ne üdvözöljék, mosolyogva fordultak hozzá, mint egy hívatlan gyerekhez, s oly rosszul leplezett erőfeszítéssel igyekeztek bevonni őt is a beszélgetésbe, hogy Henry urat rövidesen megint ott találtam magam mellett az asztalnál, ahonnét - hisz valóságos lovagterem a durrisdeeri hall - csak suttogásnak hallottuk a kandallónál folyó beszélgetést. Ilyenkor Henry úr csak ült és figyelt, és én is vele; a lord néha szomorúan megrázta a fejét, keze néha rátévedt Mrs. Henry fejére, vagy az asszony tette rá vigasztalóan a kezét az öregember térdére, néha könnyes pillantásokat váltottak, s mi levonhattuk a következtetést, hogy a beszélgetés megint a régi tárgyról folyik, s a halott szelleme ott van a teremben.

Voltak óráim, hogy Henry urat hibáztattam, amiért olyan türelmes; de nem szabad elfelejteni, hogy felesége szánalomból ment hozzá, s ő ezt tudomásul vette. Emlékszem, egyszer bejelentette, hogy talált valakit, aki pótolni tudná az ablakon a betört színes üveget, s minthogy ő intézett a házban mindent, ez nyilván az ő dolga volt. De James úr rajongói az ablaküveget ereklyének érezték; Mrs. Henrynek első szóra fejébe szállt a vér.

- Csodálkozom magán! - kiáltotta.

- Én is csodálkozom magamon - mondta Henry úr olyan keserűen, ahogyan még sose hallottam beszélni.

Az öreg lord, a maga udvarias módján közbevetett valamit, s mire az étkezés véget ért, látszólag az egész ügy feledésbe merült, csakhogy vacsora után, mikor azok ketten szokás szerint visszavonultak a kandallóhoz, láttuk, hogy Mrs. Henry zokogva hajtja fejét az öreg lord térdére. Henry úr folytatta a beszélgetést, mely valami birtokkal kapcsolatos kérdésről folyt másról nem is igen tudott beszélni, igazán nem volt valami szórakoztató társaság -; de aznap a szokottnál is makacsabbul időzött el a téma mellett, csak a szeme tévedt újra meg újra

a kandallóhoz, s csak a hangja csuklott meg olykor, a szava nem akadt el. Az ablakot persze nem javították meg; azt hiszem, Henry úr ezt súlyos vereségnek tekintette.

Akár elég szilárd volt, akár sem, jónak elég jó, Isten a megmondhatója. Mrs. Henry leereszkedő volt iránta, annyira, hogy ha velem a feleségem így bánnék, vérig sértené vele a hiúságomat; ő azonban ezt is kegynek vélte. Az asszony távol tartotta magától, megfeledkezett róla, majd hirtelen gondolt egyet, és kedves lett hozzá; ahogy az ember gyerekkel bánik; hűvös udvariassággal büntette; s mintha szégyellté volna idétlenségét, ajkába harapott vagy elpirult, úgy tett neki szemrehányást; ha nem ügyelt magára, a szeme pillantásával dirigálta; ha éppen ügyelt, még a legtermészetesebb figyelemért is hálálkodva mondott köszönetet, mintha valami hallatlan szolgálatot tett volna neki. És Henry úr mindezt lankadatlan szolgálatkészséggel viszonozta; mint mondani szokás, még a földet is szerette, ahova az asszony lép, s szerelmét fénylő lámpásként viselte a szemében. Mikor Katharine kisasszony születését várták, Henry úrnak nem volt szabad semmit csinálnia, ott kellett ülnie naphosszat Mrs. Henry ágya fejénél a hálószobában. S ott is ült, azt mondják, fehéren, mint a vászon, és csöppekben hullott homlokáról a veríték; és a zsebkendőt a kezében olyan apró gombóccá gyűrte, akár egy puskagolyó. Katharine kisasszonyt napokig látni se bírta; sőt, kétlem, hogy valaha is úgy viselkedett volna ifjú úrnőmmel, ahogy kellett volna; ő bűnhődött ahelyett, akiből hiányzott a természetes érzés.

Ilyen volt a családi helyzet 1749. április hetedikén, mikor megindult az az eseménysorozat, mely végül annyi szívet tört össze, s annyi emberéletet követelt.

Aznap, valamivel vacsora előtt, épp a szobámban ültem, mikor John Paul berobbant az ajtón - még annyi udvariasság sem volt benne, hogy legalább kopogott volna, s a hivatalom nevét maró gúnnyal ejtve közölte, hogy lent vár valaki, aki beszélni kíván a tiszttartóval.

Megkérdeztem, miféle ember, hogy hívják, s ez mindjárt megmagyarázta, és meg is bocsáttatta velem John harapós rosszkedvét, mert kiderült, hogy a látogató - John főudvarmesteri öntudatának súlyos sérelmére nem hajlandó megnevezni magát, csak nekem.

- Jó - mondtam elmosolyodva, majd megnézem, mit akar.

A bejárati hallban egy nagy darab, egyszerűen öltözött férfit találtam, tengerészköpenyt viselt, mint aki most szállt partra, s ez is volt az igazság. Nem messze tőle Macconochie téblábolt, nyelvét kint felejtve, s kezével az állát markolászva, mint afféle keményen gondolkodó tökfej; s az idegenről, aki arca elé vonta a köpenyt, lerítt az aggodalom. Meglátott és kitörő örömmel sietett felém.

- Drága öregem - mondta -, ezer bocsánat, hogy megzavartam, de szörnyű kínos helyzetben vagyok. Itt ez a nyársat nyelt alak, akinek a fizimiskáját ismerem valahonnét, és nagyon is úgy fest, hogy ő is az enyimet. Minthogy ön, uram, a családhoz tartozik, sőt, felelős tisztet tölt be (ezért is vettem magamnak a bátorságot, hogy ide kéressem), bizonyára a becsületes oldalon áll?

- Hát annyit legalábbis biztosra vehet - mondtam -, hogy aki azon az oldalon áll, az mind biztonságban van itt Durrisdeerben.

- Drága öregem, épp erre gondoltam - mondta. - Tudja, az imént tett partra egy talpig becsületes ember, akinek a neve nem jut eszembe, s aki a kedvemért reggelig lavírozik a

vízen, s ezzel vásárra viszi a bőrét: s hogy őszinte legyek, kissé aggódom, az enyémet is. Én már annyiszor mentettem meg a bőrömet. Mr.... már megbocsásson, de elfelejtettem a becses nevét... hogy hitemre, utálnék most rajtaveszteni. És ez a nyársat nyelt alak, akit azt hiszem Carlisle előtt láttam...

- Jaj, uram - mondtam -, Macconochie-ban nyugodtan megbízhat.

- Nos, ezt jólesik hallanom - mondta az idegen. - Az az igazság, hogy a nevem nem valami jó csengésű Skóciának ebben a csücskében. Persze egy magafajta úriember előtt, öregem, nincs miért titkolnom; szíves engedelmével majd a fülébe súgom. Francis Burke a nevem, Francis Burke ezredes; és most azért vagyok itt, azért vállaltam ezt az istenverte kockázatot, hogy a gazdáit meglátogassam, és ha megbocsát, öregem, hogy közöljem velük ezt a nevet, még ha erre ön, a tekintetéből ítélve, nem szívesen vállalkoznék is. De ha lenne olyan kedves, és mégis közölné velük a nevemet, talán megmondhatná, hogy levelet hoztam számukra, amelyet, ebben biztos vagyok, nagy örömmel olvasnak.

Francis Burke ezredes a herceg egyik írje volt, és határtalan kárt okozott a herceg ügyének, annyira megutálták a skótok a rebellió idején. Nyomban eszembe jutott, mennyire megdöbbentett mindenkit, hogy James úr épp ezzel a társasággal tartott. S ugyanakkor hatalmába kerítette lelkemet az igazság előérzete.

- Lesz szíves befáradni - mondtam, és kinyitottam az egyik szoba ajtaját. - Bejelentem a lordnak.

- Hát ez nagyon kedves magától, Mr. Hogyishíják - mondta az ezredes.

Lassú léptekkel elindultam föl, a hallba. Ott voltak mind a hárman - a lord a szokott helyén, Mrs. Henry az ablaknál kézimunkázott, Henry úr meg (ahogy szokta) föl-alá sétált a hall túlsó végén. Középen már vacsorára volt terítve. Kurtán közöltem, amit közölnöm kellett. Az öreg lord hátradőlt székében; Mrs. Henry egy öntudatlan mozdulattal fölpattant; ő meg a férje egymás szemébe meredtek a hall két végéből; különös kihívó tekintettel, s közben mindkettőjük arcából kifutott a vér. Aztán Henry úr odafordult hozzám, nem azért, hogy szóljon, csak hogy az ujjával jelt adjon, de ez is elég volt, már mentem is le az ezredesért.

Mikor visszatértünk, ugyanabban a helyzetben találtam mindhármukat; aligha hiszem, hogy közben egyetlen szót is váltottak volna.

- Durrisdeer lordja, nemde? - hajolt meg az ezredes a lord előtt, s az válaszképpen szintén meghajolt. - És ön - folytatta az ezredes -, bizonyára a Ballantraei James úr?

- Nem vettem föl ezt a nevet - mondta Henry úr. - Henry Durie vagyok, szolgálatjára.

Aztán az ezredes Mrs. Henryhez fordult, szívdöglesztő udvariassággal keblére szorította a kalapját, majd mélyen meghajolt előtte.

- Itt nem lehet tévedés - mondta -, a bájos hölgy személyében csak az elragadó Alison kisasszonyt tisztelhetem, akiről oly sokat hallottam már.

Férj és feleség újabb pillantást váltott.

- Mrs. Henry Durie vagyok - mondta az asszony -, de mielőtt férjhez mentem volna, Alison Graeme volt a nevem.

Ekkor a lord szólalt meg.

- Öregember vagyok. Burke ezredes - mondta -, és gyarló az egészségem. Jót tenne velem, ha nem szaporítaná a szót. Csak nem hozott hírt... - kezdte habozva, majd furcsa, elváltozott hangon tört ki belőle a szó - ...a fiamról?

- Drága lordom - mondta az ezredes -, mint katonaemberhez illik, kereken kijelentem: tőle.

A lord kinyújtotta reszkető kezét; úgy rémlett, jelt ad valamire, de hogy beszédre biztatja, vagy el akarja hallgattatni, azt sejteni sem lehetett. Nagy sokára kinyögte ezt az egyetlen szót: - Jót?

- Jobbat a világon nem lehetne! - kiáltott fel az ezredes. - Mert szívbéli jó barátom és szeretve tisztelt bajtársam e percben Párizs gyönyörű városában tartózkodik, s ha nem csalódom, és szokásai ismeretében ez aligha valószínű, éppen a vacsoraasztalhoz húzza a székét. - Ejnye, a hölgy még elájul!

Mrs. Henry valóban holtsápadtra vált, és nekihanyatlott az ablakkeretnek. De amint Henry úr megmoccant, hogy odaszaladjon, kihúzta magát, és megborzongott.

- Semmi bajom - mondta elfehéredett ajakkal.

Henry úr megtorpant, és arca megvonaglott a haragtól. A következő pillanatban az ezredeshez fordult.

- Ön nem tehet róla - mondta -, hogy szavai így hatottak Mrs. Durie-ra. Ez természetes: mi hárman együtt nőttünk fel, testvérek módjára.

Mrs. Henry ránézett a férjére, s tekintetében mintha valami megkönnyebbülés, vagy hálaféle csillant volna. Úgy vélem, ez a szó volt az első lépés, amivel Henry úr előrejutott az asszony kegyeiben.

- Már megbocsásson, Mrs. Durie, de én csak afféle ír vadember vagyok - mondta az ezredes. - Megérdemelném, hogy főbe lőjenek, amiért ilyen faragatlanul közöltem a hírt egy úrihölggyel. De itt az úrfi saját levele, mindenkinek írt egyet-egyet. Nem kétséges, ha csak egy kicsit is ismerem barátom lángeszét, hogy ő csiszoltabban számol be az élete folyásáról.

Miközben beszélt, már vette is elő a leveleket, elrendezte a címzésük szerint, az elsőt odaadta a lordnak, aki mohón kapott utána, aztán, kezében a másodikkal, odalépett Mrs. Henryhez.

De a hölgy egy kézmozdulattal visszautasította.

- A férjemnek adja - mondta elfulladó hangon.

Az ezredes hirtelen természetű volt, de most maga se tudta, hogy mit tegyen. - Hát persze - mondta. - Hogy én milyen ostoba vagyok. Hát persze! - És csak tartogatta kezében a levelet, mozdulatlanul.

Végül Henry úr kinyújtotta a kezét, és mit volt mit tennie, odaadta neki. Henry úr elvette mind a kettőt (a neki szólót meg a másikat is), megnézte, s összevonta a szemöldökét, mintha gondolkoznék. Már korábban is meglepett, hogy milyen csodálatosan viselkedik, de most fölülmúlta még önmagát is.

- Engedd meg, hogy a szobádba vezesselek - mondta a feleségének. - Ez hirtelen jött; és, különben is bizonyára szívesebben olvasod magadban a leveledet.

Az asszony megint csodálkozva pillantott rá, de Henry úr nem várt, egyenesen odalépett hozzá. - Hidd el, jobb lesz így - mondta -, Burke ezredes van olyan megértő, hogy elnézze neked. - S ezzel gyengéden kézen fogta feleségét, és kivezette a hallból.

Mrs. Henry aznap este már vissza se jött, s mikor Henry úr másnap reggel fölkereste, mint utóbb hallottam, megint csak odaadta férjének a levelet, még mindig fölbontatlanul.

- Ó, olvasd el, essünk már túl rajta! - kiáltotta Henry úr.

- Kímélj meg ettől - mondta az asszony.

Ezzel a két mondattal szerintem mindketten sokat lerontottak abból, amit előzőleg már elértek. De a levél végül az én kezembe került, s én fölbontatlanul elégettem.

Nemrégiben levelet írtam Burke ezredesnek, aki most a Szent Lajos-rend lovagja, hogy pontosan megtudjam, milyen viszontagságokat ért meg James úr Culloden után; arra kértem, írná meg röviden, mert ilyen rég volt dolgokban aligha merem magam az emlékezetemre bízni. Hogy őszinte legyek, kissé megdöbbentett a válasza, hisz válaszképpen elküldte az emlékiratát, amelyben benne volt az ő egész élete, de James úr viselt dolgait csak futólag érintette; sokkal hosszabb is, mint ez az én történetem itt, és egynémely része (szerintem legalábbis) nem kiadni való. Ettenheimben keltezett levelében az ezredes arra kér, kerítsek kiadót az egészre, miután a kívánt részeknek én már hasznát vettem. Azt hiszem, az én célomnak és az ő igényének is akkor teszek leghívebben eleget, ha az emlékirat egyik-másik részét teljes terjedelemben kinyomatom. Ily módon az olvasóim részletes, és úgy hiszem, őszinte beszámolót kapnak egynémely fontos ügyről; s ha valamelyik kiadó figyelmét történetesen fölkeltené a lovag elbeszélésének modora, az majd tudni fogja, kihez folyamodjon a többiért, hiszen bőven van még. Alább közlöm az első kivonatot, ahelyett, hogy én mondanám el, mit is mesélt a lovag aznap a borospohara mellett Durrisdeer halljában, bár mindenki elhiheti, hogy nem a nyers igazságot, hanem annak csiszolt változatát kínálta az öreg lordnak.

Harmadik fejezet

James úr bujdosása

Burke lovag emlékirataiból

...Sokkal nagyobb gyönyörűség volt számomra odahagyni Ruthvent, mint odaérkezni (ezt talán mondanom sem kell); de akár én tévedtem el a rengetegben, akár társaim hagytak cserben, rövidesen egyedül találtam magam. Undorítóan szorult helyzetben voltam, hisz ezt a

szörnyű országot és vad népét sosem ismertem, és a herceg visszavonulásának utolsó szakasza bennünket, íreket, még népszerűtlenebbé tett, mint valaha. Nyomorúságos kilátásaimon töprengtem, mikor egy lovast pillantottam meg a dombon; először azt hittem, kísértet, hiszen az egész hadsereget bejárta a híre, hogy Cullodennél elesett. A Ballantraei James úr volt, lord Durrisdeer fia, a ritka jó képességű és vitéz fiatal nemes, aki a természet jóvoltából egyaránt alkalmas rá, hogy egy királyi udvar dísze legyen, vagy a csatamezőn arasson babérokat. Találkozásunk örvendetes volt mindkettőnk számára, egyrészt mert James úr azon kevés skót közé tartozott, aki becsülte az íreket, másrészt meg nekem igen nagy hasznomra lehetett a menekülésben. De szokatlan barátságunkat mégis egy Arthur király legendás történeteihez méltó romantikus esemény alapozta meg.

Ez menekülésünk másnapján történt, miután kint töltöttük az éjszakát a zuhogó esőben, a hegyoldalban. Volt velünk egy appini ember, valami Alan Black Steward (valahogy így hívták, azóta Franciaországban is láttam),[2] akinek sikerült ugyanúgy meglépnie, mint nekünk, és féltékeny volt a társamra. Roppantul udvariatlan szavakat váltottak; Steward felszólította James urat, hogy szálljon le a lováról, és húzza ki a kardját.

- Nos, Mr. Steward - mondta az úrfi -, most inkább versenyt ajánlanék önnek. - S e szavakkal belevágta sarkantyúját lova oldalába.

Steward több mint egy mérföldnyire futott utánunk; ugyancsak gyerekes dolog, s akarva-akaratlanul elnevettem magam, mikor végül hátranéztem, és megpillantottam Stewardot a dombon, keze a kardján, és majd szétrobban a nagy igyekezettől.

- Akárhogy is - szaladt ki a számon -, én nem hagynám, hogy valaki okkal fusson utánam, és ne teljesítsem a kívánságát. Jó tréfa, csak épp egy kis gyávaság-szaga van.

Ballantrae összevont szemöldökkel nézett rám. - Nekem elég az is - mondta -, ha Skócia legnépszerűtlenebb emberét veszem a nyakamba. Elég az a bátorságom bizonyítékául.

- Ejnye - mondom -, igazán nem kell messzire mennie, hogy még annál is népszerűtlenebbet lásson. És ha nem tetszik a társaságom, varrja magát a nyakába másnak.

- Burke ezredes - mondja ő -, ne veszekedjünk. Engedje meg, hogy közöljem, miheztartás végett: én vagyok a világ legtürelmetlenebb embere.

- Én is vagyok olyan türelmetlen, mint maga - mondtam. - És nem izgat, hogy erről ki szerez tudomást.

- Hát ha így haladunk - mondta, és megnógatta a lovát -, nem jutunk messzire. Én azt mondom, pillanatnyilag két dolgot tehetünk: vagy veszekszünk, és akkor elvesztünk, vagy megállapodunk, hogy tűzön-vízen át kitartunk egymás mellett.

- Mint az édestestvérek? - mondtam.

- Ilyen ostobaságot én nem mondtam - felelt James úr. - Nekem van testvérem, és nem tartom többre, mint egy fej káposztát. De ha már ilyen szépen összeakadtunk menekülés közben, ne viselkedjünk úgy, mint a vademberek, és esküdjünk meg, hogy se meg nem sértődünk, se nem gyalázzuk egymást. Én alapjában elég gonosz fickó vagyok, és bosszant minden tettetett erény.

- Magam se vagyok jobb - mondtam. - Francis Burke ereiben se tej folyik. Akkor most mi legyen? Verekszünk vagy barátok leszünk?

- Hát - mondta -, azt hiszem, legokosabb, ha feldobunk egy félkoronást.

Az ötlet nagyon is lovagi volt ahhoz, hogy ne ragadja meg a képzeletemet, és bármilyen különösnek látszik két, ma élő, előkelő születésű úriember részéről, földobtunk egy félkoronást (akár két középkori kóbor lovag), hogy elvágjuk-e egymás torkát, vagy örök barátságot esküdjünk. Ritkán eshetett ennél romantikusabb dolog: és emlékirataim egyik olyan pontja, amely Homérosz régi meséivel, vagy a ma élő igazi költők - legalábbis a nemes és előkelő költők - történeteivel vetekszik, épp ez. A félkoronás békét parancsolt, így aztán kézfogással pecsételtük meg az alkut. Ekkor magyarázta meg útitársam, hogy miért szaladt el Mr. Steward elől, s ez méltó volt politikai bölcsességéhez. Halálhíre - mondta - komoly védelmet jelent; ha Mr. Steward fölismeri, az veszélybe sodorja: s ily módon tudta a legkönnyebben biztosítani az úriember hallgatását. - Mert - mondta -, Alan Black hiú ahhoz, hogy ilyesmit elmeséljen önmagáról.

Délután megérkeztünk az öböl partjára, ahova tartottunk; volt ott egy hajó, nemrégiben vetett horgonyt, a Havre-de-Grace kikötőjéből való *Sainte-Marie-des-Anges.* James úr, miután csónakért intett, megkérdezte, hogy ismerem-e a kapitányt?

- A földim - mondtam -, talpig becsületes ember, de sajnos, kissé félős.

- Nem baj - felelte. - Mindenesetre meg kell tudnia az igazat.

Megkérdeztem, hogy a csatára gondol-e? Mert ha a kapitány megtudja, hogy a zászló elbukott, már fut is ki a tengerre.

- Hát aztán? - mondta. - A fegyvereknek úgy sincs már semmi hasznuk.

- De öregem - mondtam -, ki beszél itt a fegyverekről? A barátainkra gondolok, nem szabad róluk elfeledkeznünk. Hamarosan itt lesznek, talán maga a herceg is, és ha a hajó elmegy, rengeteg értékes ember kerül életveszélybe.

- A kapitány és a legénység élete is élet, ha úgy vesszük - mondta Ballantrae.

- Ez mellébeszélés - mondtam -, és hallani se akarok róla, hogy a kapitánynak a hírt elmondjuk - de Ballantrae erre igencsak ravasz választ adott, és e válasz kedvéért (meg azért is, mert furdal a lelkiismeret a *Sainte-Marie-des-Anges* dolga miatt) leírom az egész beszélgetést, úgy, ahogy volt.

- Frank - mondta -, emlékezz az alkunkra. Nem lehet semmi ellenvetésem, ha befogod a szád, és erre ünnepélyesen föl is hatalmazlak; de ugyanakkor te se veheted rossz néven, ha én beszélek.

Akarva-akaratlanul elnevettem magam; de mindenesetre figyelmeztettem, hogy ebből mi következik.

- Ha a pokol tüze, az se érdekel - mondta ez az elszánt fickó. - Mindig is azt tettem, amire kedvem támadt.

Közismert tény, hogy a jóslatom bevált. Amint a kapitány az újságot meghallotta, már vágta is el a horgonykötelet, és húzott ki a tengerre; még nem is hajnalodott, már kint jártunk a Great Minchen.

A hajó rozzant öreg jószág; és a kapitány, bár maga a megtestesült becsületesség (és ráadásul ír is), maga volt a testet öltött két balkéz. Vadul fújt a szél, kegyetlenül haragos volt a tenger. Naphosszat édeskevés érkezésünk volt enni vagy inni; korán és némi aggodalommal tértünk nyugovóra; a szél (mintha csak móresre akarna tanítani) éjszaka egyszerre északkeletire fordult, és hamisítatlan orkánná vált. A vihar félelmetes tombolására és a fedélzeten a tengerészlábak dobogására ébredtünk; azt hittem, ütött az utolsó óránk; s rettegésemet még csak fokozta Ballantrae, aki kigúnyolta az imádságomat. Ilyenkor derül ki, milyen igaz volt, amit gyerekkorunkban tanítottak, mennyire nem lehet megbízni az evilági barátokban; nem volnék méltó a vallásomra, ha nem említeném e szorult helyzetünket. Mert három napig feküdtünk a kabin sötétjében, és jó, ha egy kétszersültet elrágicsáltunk. Negyedik nap elállt a szél, de a hajó akkor már árboc nélkül hánykolódott a roppant hullámokon. A kapitány nem is sejtette, merre sodor a szél; sejtelme sem volt a hajósmesterségről, máshoz se értett, csak hogy a Szent Szűzhöz fohászkodjék, ami szintén nagyon hasznos, de teljes egészében mégsem pótolja, amit a tapasztalt tengerésznek tudnia kell. Úgy rémlett, más reményünk már nincs is, csak hogy másik hajó vesz föl bennünket; ha ez történetesen angolnak bizonyul, nem nagy áldás James úrnak meg nekem.

Tehetetlenül hányódtunk ötödik és hatodik nap is. A hetedik nap feltámadt a szél, de a hajónk enyhén szólva ormótlan egy jószág volt, és jó, ha egy keveset letért korábbi útjáról. Hisz egész idő alatt dél felé sodródtunk, a vihar idején is, csak hallatlan erővel. Kilencedik nap borús és hideg hajnalra virradtunk, nyugtalan volt a tenger, és gyalázatos idő ígérkezett. Érthető hát, hogy ilyen körülmények között erőt vett rajtunk a boldogság, mikor a láthatáron egy hajócskát pillantottunk meg, s láttuk, hogy egyenesen a *Saint-Marie* felé tart. De örömünk nem tartott sokáig, mert mikor a hajó megállt, leeresztette a csónakját, az egyszeriben megtelt mindenféle toprongyos alakkal; nagy hejehujával, ordibálva húzták az evezőt, és harsányan káromkodva, meztelen kardjukkal hadonászva lepték el a hajónk fedélzetét. A főkolompos szörnyű gazember volt, egy Teach nevű, fekete pofájú, bodorított pofaszakállú, hírhedt kalóz. Toporzékolva rohangált föl-alá a fedélzeten, tombolt és ordítozott, hogy ő a Sátán, és a hajója a Pokol. Mint egy komisz kölyök és egy félnótás egy személyben, s ez kimondhatatlanul megrémített. Fülébe súgtam Ballantraenak, hogy nem én leszek az utolsó, aki önként jelentkezik, s csak arra kérem az Istent, hogy híján legyenek a matrózkéznek. Egy bólintással nyugtázta a szándékomat.

- Nohát! - mondtam Teach mesternek. - Ha maga a Sátán, akkor itt egy ördög, aki elszegődik maga mellé.

Ez hízelgett neki; és hogy ne soká időzzem a botrányos eseménynél, elég az hozzá, hogy Ballantrae meg én, meg két másik ember beállt hozzá regrutának a hajójára; a kapitányt és a többieket végigsétáltatták a palánkon, és vízbe ugratták. Most láttam először, hogy ez hogy megy, és a látványtól elállt a szívem verése; Teach mester vagy valamelyik hű tanítványa (hogy ki, azt nem tudom pontosan, mert nagyon szédült a fejem), vészesen célozgatott a pofám sápadtságára. Volt annyi lélekjelenlétem, hogy bokázzak egyet-kettőt, és elordítsak valami trágárságot, s ez pillanatnyilag megmentett; de a lábamból kiszaladt minden erő, mikor le kellett szállnom a csónakba e szörnyszülöttek közé; s míg föl nem húztak minket a fedélzetre, a trágárságoktól iszonyodva és a roppant hullámoktól rettegve nem voltam képes többre, csak hogy írül megeresszek egy-egy tréfát. Istennek hála, volt a hajón egy hegedű;

amint megláttam, lecsaptam rá; ez volt a szerencsém, mert megkedveltek, mint hegedűst; elkereszteltek *Nyirettyűs Pat*-nek, de bántam is én a nevemet, míg a bőröm ép.

Hogy micsoda pokoltanya volt ez a hajó, azt elmondani nem tudom; egy őrült parancsolt a fedélzeten, s így nyugodtan lehetett volna akár úszó bolondokházának hívni. Ittak, üvöltöztek, nótáztak, civakodtak, és rúgták a port, és egyszerre sose volt mind józan, de voltak napok, mikor leszopta magát valahány, s ha akkor ér utol bennünket egy szélvihar, a tenger fenekén kötünk ki, ha meg történetesen hadihajóba botlunk, képtelenek lettünk volna védekezni. Egyszer-kétszer megesett, hogy hajót láttunk, s ha elég józanok voltunk, Isten bocsássa meg! Utánaeredtünk, ha meg épp mind részegen hevertünk, a hajó megugrott, s én hálát adtam magamban az Isten szentjeinek. Teach valóságos rémuralmat teremtett a fedélzeten, ha ugyan ezt uralomnak lehet nevezni egyáltalán, hisz nem a rendre irányult. Láttam, nagyon büszke a tisztségére. Ismerek francia marsallt, sőt, skótföldi nemzetségfőt, aki korántsem ilyen leplezetlenül fölfuvalkodott; s ez furcsa fényt vet a rangkórságra és a dicsőség hajszolására. Igen, minél tovább élünk, annál jobban megértjük Arisztotelész és a többi ókori filozófus bölcsességét, s bár világéletemben mohón vágytam a jogos elismerésre, szívemre tett kézzel tanúsíthatom, hogy nincs az a dicsőség, melynek megszerzéséért vagy megtartásáért érdemes volna az emberi méltóságot akár a legcsekélyebb mértékben is föláldozni. Még a puszta életért sem.

Hosszú idő eltelt, míg végre négyszemközt beszélhettem Ballantraeval; egy éjszaka, mikor a többieknek jobb dolguk is akadt, mint hogy miránk ügyeljenek, kikúsztunk az orr-árbocra, és elpanaszoltuk egymásnak szörnyű helyzetünket.

- Innét ugyan senki más meg nem szabadít, csak az Isten szentjei - mondtam.

- Én másként vélekedem - mondta Ballantrae -, eltökélt szándékom, hogy segítsek magamon. Ennél a Teachnél nyomorultabb fráter nincs; semmi hasznunk belőle, és bármikor elfoghatnak - azt mondja -, én meg nem leszek koszos kalóz ingyért, de láncra verve se fogok megrohadni, ha tehetek ellene. - És elmondta, hogy mit forgat a fejében: helyreállítja a hajón a fegyelmet, és javít a helyzeten; ez pillanatnyilag biztonságosabb, s hamarabb is termi meg a szabadulás reményét, mert ha már eléggé megszedték magukat, talán föloszlatják a társaságot.

Őszintén bevallottam neki, hogy idegeim teljesen kikészültek e szörnyű környezetben, s aligha merném azt állítani, hogy számíthat rám.

- Engem elég nehéz megrémíteni - mondta -, és legyőzni se könnyű.

Néhány nappal később olyasmi történt, ami könnyen akasztófára juttathatott volna mindnyájunkat, és hű képet ad arról a hallatlan ostobaságról, amely a hajón uralkodott. Jócskán be voltunk szíva mind, mikor az egyik elmebajos megpillantott egy hajót. Teach meg se nézte, nyomban elrendelte, hogy vegyük üldözőbe, mi pedig kezdtük magunkra aggatni a fegyvereinket, és teli szájjal hencegtünk, hogy micsoda szörnyűségeket viszünk majd véghez. Észrevettem, hogy Ballantrae némán áll a hajó orrában, s kezét a szeme fölé tartva figyel; én a magam részéről hű maradtam e vadak közt fölvett korábbi szokásomhoz, és buzgó tevés-vevéssel, ír tréfákkal igyekeztem megtéveszteni őket.

- Föl a zászlót! - kiáltotta Teach. - Mutassátok meg a k...knak a Jolly Rogert!

Messze jártunk még a másik hajótól, s így ez csak részeg szájhősködés volt, amivel könnyen elszalaszthattuk volna az értékes zsákmányt; de, gondoltam, semmi közöm hozzá, nem fogok én vitatkozni, és a tulajdon kezemmel húztam föl a fekete zászlót.

Ballantrae egyszerre odajött hátra, és elmosolyodott.

- Talán érdekel, te részeg disznó - mondta Teachnek -, hogy egy hadihajót üldözöl.

Teach ráordított, hogy hazudik, de fölrohant a hajósáncra. Nyomában a többiek. Még soha ennyi részeg embert ilyen hirtelen kijózanodni nem láttam. A pimasz módon mutogatott kalózlobogó láttán a hadihajó megfordult, most kapott bele a szél az átállított vitorlákba, tisztán ki lehetett venni a hadilobogót, s mialatt mi dermedten álldogáltunk és bámultunk, a hadihajó oldalán füstfelhőcske támadt, eldörrent egy ágyú, s jó messze tőlünk golyó csapódott a vízbe. Néhányan a kötelekhez szaladtak, és hihetetlen gyorsan megfordították a *Sarah*-t. Az egyik fickó a rumoshordóra vetette magát, mely csapra verve állt a fedélzeten, és begurította a vízbe. Én a magam részéről a Jolly Rogert vettem kezelésbe, bevontam, és a tengerbe löktem, s kis híján magam is utánaugrottam, annyira bosszantott ez a rossz vezetés. Ami Teachet illeti, egyszerre halálsápadt lett, és tüstént lement a kabinjába. Egész délután kétszer, ha feljött a fedélzetre; odament a hajófar korlátjához, hosszan elnézte a hadihajót, mely ott volt még a láthatáron, a nyomunkban, aztán egyetlen szó nélkül visszaballagott a kabinjába. Szinte azt mondhatnám, cserbenhagyott minket; s ha nem lett volna a hajón egy igen jó tengerész, és nem fújt volna könnyű szél egész álló nap, bizonyára a szárnyvitorla rúdján végezzük életünket.

Föltehető, hogy Teachet mélyen sértette, s talán meg is rémítette, hogy így szembekerült a legénységgel; az is jellemző, hogy miképpen próbálta kiköszörülni a tekintélyén esett csorbát. Másnap kora reggel égő kén szagát éreztük a kabinjából, s hallottuk, hogy ordítozik: - Pokol tüze! Pokol tüze! - Mindenki tudta, hogy ez mit jelent, és mindenki megtelt aggodalommal. Váratlanul följött a fedélzetre, külseje tiszta röhej, a képe bekormozva, haja és pofaszakálla csigákba bodorítva, az öve teletűzdelve pisztolyokkal. Üveget rágott, csurgott a vér az állára, tőrrel hadonászott. Nem tudom, ezt nem az amerikai indiánoktól tanulta-e, hisz odavalósi; de hát ezt már így szokta, és ez mindig azt jelentette, hogy valami szörnyű gazságra készül. Elsőnek az a fickó akadt az útjába, aki előző nap a rumoshordót a vízbe dobta; szíven szúrta, és elmondta zendülőnek; aztán ott toporzékolt a hulla mellett, tombolt, káromkodott, s fenyegetőzött, hogy csak merjünk a közelébe jönni. Ostoba cirkusz volt, de veszélyes is, mert ez a gyáva fickó láthatólag fölpaprikázta magát az újabb gyilkosságra. Ballantrae hirtelen előlépett.

- Elég a komédiából - mondta. - Mit gondolsz, megijedünk, ha pofákat vágsz? Tegnap nem láttunk, pedig szükség lett volna rád, de hadd mondjam meg, egész jól megvoltunk nélküled is.

Morgás és mocorgás támadt a tömegben, gondolom, fele-fele részben az örömtől és a riadalomtól. Ami Teachet illeti, vadul fölüvöltött, s fölemelte a tőrt, hogy belegyakintsa, amihez (mint sok más tengerész) nagyon értett.

- Üsd ki a kezéből! - szólt rám Ballantrae olyan váratlanul és szigorúan, hogy a karom öntudatlanul is engedelmeskedett.

Teach állt, mint a hülye, a pisztolyai eszébe se jutottak.

- Mars le a kabinba - kiáltott rá Ballantrae -, addig föl se gyere, míg ki nem józanodtál! Mit gondolsz, majd fölköttetjük magunkat miattad, te fekete pofájú, féleszű, részeg disznó! Mars innét! - és akkorát dobbantott, hogy Teach ijedtében majd a többiek karja közé szaladt.

- Most pedig, pajtások - mondta Ballantrae -, hozzátok volna néhány szavam. Lehet, hogy ti vagyonos úriemberek vagytok, és csak passzióból űzitek ezt a mesterséget, de én nem. Én pénzt akarok, aztán partra szállni, és a pénzemet ember módjára elkölteni. És egyvalamit eltökéltem: ha rajtam áll, nem fogok lógni. Gyertek, adjatok tanácsot: én még kezdő vagyok. Mondjátok, semmi mód arra, hogy ebben a szakmában egy kis fegyelmet tartsunk, és megőrizzük a józan eszünket?

Az emberek között megszólalt valaki: azt mondta, szabály szerint a hajón fedélzetmesternek is kéne lennie; és alighogy ezt kimondta, a többiek is mind egyetértettek vele. A dolgot közfelkiáltással megszavazták, Ballantraet megválasztották fedélzetmesternek, rábízták a rumot, törvényeket hoztak egy Roberts nevű kalózkapitány törvényeinek mintájára, s utoljára még azt is fölvetette valaki, hogy Teachcsel végezni kéne. De Ballantrae félt, hogy majd tehetségesebb embert választanak a helyébe, s azzal nem bír, így aztán a javaslatnak keményen elleneszegült. Teach, mondta, nagyon is megfelel; ha megcsáklyázunk egy hajót, fekete pofájával és káromkodásával holtra rémíti a bolondokat; erre a célra jobbat úgy se találunk; a zsákmányrészét viszont, most, hogy megszégyenítettük és letettük, nyugodtan csökkenthetjük. Ezt el is fogadták; Teach részesedését úgy leszállították, hogy az már tiszta röhej, kevesebbre, mint az enyém, s akkor már csak két kérdés maradt: hogy ő beleegyezik-e, s hogy ki legyen az, aki a határozatot közli vele?

- Ez sose aggasszon titeket - mondta Ballantrae -, majd én megmondom neki.

Ezzel odalépett a fedélzeti lejáróhoz, és egy szál magában lement a kabinba, hogy szembenézzen a részeg vademberrel.

- Ez a mi emberünk! - kiáltotta az egyik matróz. - Háromszoros éljen a fedélzetmesterre! - és ezt el is kiáltották egy akarattal, közöttük én a leghangosabban, és merem állítani, hogy ez az üdvrivalgás éppúgy megtette a magáét Teach mesterre ott lenn, a kabinban, mint az utcai ricsaj az aggódó törvényhozókra, amint azt épp nemrégiben láttuk.

Hogy pontosan miképp folyt le a dolog, az sose derült ki, bár egy és más később napvilágra került; de mind elámultunk, és legalább úgy örültünk is, mikor Ballantrae és Teach karonfogva megjelent a fedélzeten, s bejelentette, hogy teljes köztük az egyetértés.

Csak kutyafuttában számolok be arról a tizenkét-tizenöt hónapról, amit egyhuzamban kint töltöttünk az északi Atlanti-óceánon, ételünket-italunkat egyaránt zsákmányul ejtett hajókról szerezve, s mindent összevetve ugyancsak szerencsésen. Tudom, senki se kedveli az olyan kevéssé előkelő olvasmányokat, mint teszem azt egy kalóz emlékiratai, még ha az a kalóz nem is önszántából volt az, mint például én! De a mi terveink szerint minden kimondhatatlanul jobban ment, s attól a naptól kezdve Ballantrae őszinte bámulatomra szilárdan meg is tartotta a vezetést. Kísértést érzek, hogy azt higgyem, egy úriember mindenütt az első, még egy kalózhajó fedélzetén is: bár az én származásom minden szempontból van olyan előkelő, mint bárki skót lordé, de nem szégyellem bevallani, hogy én mindvégig megmaradtam Nyirettyűs Patnek, és nemigen voltam több, mint a legénység pojácája. Persze, nem is volt alkalmam, hogy kitüntessem magam. Az egészségem sok szempontból megszenvedte a hajóséletet: végül is, én sokkal inkább otthon vagyok a ló hátán,

mint a fedélzeten; s hogy őszinte legyek, szakadatlanul kínzott a tenger félelme is, ennél csak a társaimtól való félelmem volt erősebb. Igazán nincs mit panaszkodnom, hogy hiányoznék belőlem a bátorság; sok csatatéren megálltam már a helyem híres generálisok szeme előtt, s legutóbbi előléptetésemet is egy sok tanú szeme láttára végrehajtott roppant értékes haditettnek köszönhetem. De ha útnak kellett indulnunk, hogy megrohanjunk egy hajót, Francis Burke szíve a csizmájába süllyedt; a dióhéjnyi csónak, amelybe beszálltunk, a roppant hullámok iszonyú hánykolódása, a magas hajóoldal, amelyen föl kellett kapaszkodnunk, a gondolat, hogy a fedélzeten hányan kelnek fegyverre ellenünk jogos védekezésül, a mogorva ég, mely ilyen éghajlat alatt annyiszor nézett le haditetteinkre sötét megrovással, a szél zord sivítása a fülemben, mind olyasmi, amihez végképp nem fűlt a fogam. S amellett mindig is kényes voltam, a sikereinket követő jelenetek éppoly kevéssé vonzottak, mint a vereség lehetősége. Kétszer is megesett, hogy nőt találtunk a fedélzeten; s bár láttam már földúlt városokat, s láttam Franciaországban iszonyú tömegjeleneteket, az érintettek kis száma, és körös-körül a sivár tenger, ezeket a kalóz-gaztetteket valahogy vérlázítóbb látvánnyá tette. Őszintén bevallom, hogy képtelen voltam harcba menni, ha nem voltam legalább háromnegyedrészt részeg; de így volt ezzel majd az egész legénység; Teach se vállalkozott semmire, míg teljesen le nem szopta magát rummal; és Ballantrae feladatkörének legnehezebb része éppen az volt, hogy pontosan a kellő mennyiségű szesszel lásson el minket. De még ezt is bámulatosan jól csinálta; életemben nem találkoztam még tehetségesebb emberrel, ismerőseim közt ő az egyetlen született lángész. Egy lépést nem tett a legénység kegyéért, mint én, aki nehéz szívvel bár, de szakadatlanul bohóckodtam; majdnem mindig megőrizte komolyságát, és tartotta a távolságot; amolyan apaféle volt egy sokgyermekes családban, vagy még inkább iskolamester a diákjai közt. S hogy a dolog még nehezebb legyen, valamennyi emberünk megrögzött zúgolódó volt; lett légyen bármilyen szelíd a Ballantrae által megkövetelt fegyelem, mégis sértette szerelmetes szabadságvágyukat, s ami még rosszabb, ha józanok voltak, ráértek gondolkodni. Egyikük-másikuk elkezdte bánni undorító bűneit; az egyik - egy jó katolikus - kiváltképpen; ezzel az emberrel én néha lopva félrehúzódtam, és imádkoztunk, főleg rossz időben, ködben, zuhogó esőben, mikor kevésbé voltunk szem előtt; és nem hiszem, hogy két bűnöző akár a bitófához vivő kordén is aggodalmasabb őszinteséggel imádkozott volna, mint mi. A többi viszont, akinek nem volt kiben reménykednie, új szórakozásra adta a fejét: számolt. Naphosszat számolgatták, mennyi a részük, és zsémbeltek az eredményen. Már említettem: ugyancsak szerencsések voltunk. De egyet mondhatok: nincs a világon az az üzlet, olyat én még nem próbáltam, amelynek a haszna fölérne az ember várakozásával. Sok hajót találtunk, és sokat el is fogtunk, de kevés akadt, amelyen sok pénzt zsákmányoltunk volna, az árunak pedig többnyire nem vettük semmi hasznát: mit kezdtünk volna, teszem azt, egy hajórakomány ekével? - kínos visszaemlékezni rá, hogy hány hajó legénysége volt kénytelen a tenger vizében végezni életét, nem többért, mint a hajó kétszersültkészletéért, egy vagy két hordó pálinkáért.

A hajónk közben nagyon megrozzant, ideje volt már, hogy fölkeressük a *port de carrénage*-unkat, mely egy mocsaras folyótorkolat volt. Nyíltan mindenki egyetértett vele, hogy végét kell már szakítanunk a portyázásnak, és föl kell osztani a zsákmányt; de ettől mindenki egy csöppet még mohóbbá vált, s így az elhatározás napról napra késett. Végül egy apróság szülte meg az elhatározást, egy olyan apró esemény, amit egy ostoba ember akár véletlenségnek is tekinthetne. Ezt azonban meg kell magyaráznom: valamennyi kifosztott hajó közül eddig csak egyen ütköztünk igazi ellenállásba, azon, ahol először találtunk nőt. Ez alkalommal két emberünk elesett, és többen megsebesültek, s ha Ballantrae történetesen nem olyan bátor, végül még vissza is vertek volna. Más hajókon, ha egyáltalán védekeztek, olyan volt ez a védekezés, hogy azon Európa leghitványabb katonái is csak nevettek volna; így aztán feladatunk legveszélyesebb része az volt, hogy fölkapaszkodjunk a hajó oldalán; sőt, tudtam,

hogy azok a szerencsétlen fickók fönt a fedélzeten buzgó segíthetnékjükben még kötelet is vetnek nekünk, csak hogy ne kelljen palánkot járniuk. Ettől a tartós sérthetetlenségtől embereink elpuhultak, érthető hát, hogy úrrá lett a lelkivilágukon Teach; hisz az igazság az, hogy ez az őrült volt az életükben a legnagyobb veszedelem. Az a véletlen, amelyre föntebb utaltam, így zajlott le: a ködben, szinte az orrunk előtt, megpillantottunk egy teljes vitorlázatú hajócskát; szél ellen vitorlázott, akárcsak mi - hogy őszinte legyek, vészesen szél ellen; szabaddá tettük az orrágyút, hogy lássuk, oda tudnánk-e durrantani egyet-kettőt a fülükbe; a tenger szörnyen hullámzott, leírhatatlanul hajigálta a hajót; nem csoda, ha a tüzéreink háromszor is elsüthették az ágyút, s még mindig alaposan mellélőttek. De az üldözés során láthatóvá lett a kis hajó tatágyúja, amit eddig eltakart a sűrű köd; ők jobban céloztak, mint mi, első lövésre eltalálták a hajónk orrát, a golyó vagdalt hússá aprította a mi két tüzérünket, mindnyájunkat teliszórta a vérükkel, átütötte a fedélzetet, és behatolt a legénységi szállásra, a hálóhelyünkre. Ballantrae kitarthatott volna, hisz ebben a *contretemps*-ban igazán nem volt semmi, amitől inába szállt volna egy vérbeli katona bátorsága, de ő nyomban megérezte az emberek vágyait, s megértette, hogy ettől a szerencsés találattól egyszerre halálosan ráuntak a boltra. Egy pillanat, és mind egyet gondoltak: a hajó eltávolodott tőlünk, minek a hajszát folytatni, a *Sarah* dögrováson van ahhoz, hogy akár egy pálinkáspalackot is utolérhetne, merő ostobaság kinn maradni vele így, a tengeren. Ennek ürügyén nyomban megfordította a hajót, és irányt vett a folyó torkolata felé. Fura látvány volt, hogy ettől a legénység mennyire felvidult, tréfálkozva dobogtak föl-alá a fedélzeten, s mind azt számolta, hogy a két tüzér halála mennyivel gyarapítja az osztályrészét.

Kilenc napig tartott, míg elértük a kikötőt, olyan enyhe széllel kellett vitorláznunk, s annyira megrozzant a hajótest; de a tizedik nap, hajnal előtt, könnyű, fölszálló ködben elhajóztunk a hegyfok előtt. Valamivel utóbb föllibbent, majd megint megült a köd, de közben észrevettük, hogy veszedelmes közelségben egy hadihajó horgonyoz. Ez keserves csapás volt, épp a szabadulás küszöbén. Kitört a heves vita, hogy észrevettek-e minket, és ha igen, mekkora a valószínűsége, hogy fölismerték a *Sarah*-t. Roppant óvatosak voltunk, mindig megöltük a kifosztott hajók legénységét, hogy más tanú ne maradjon, csak mi magunk; de a *Sarah* küllemét már nem lehetett olyan szigorúan titokban tartani; főleg az utóbbi időben, mióta megrozzant, sok hajót üldöztünk eredménytelenül, s nyilvánvaló, hogy közhírré tették a *Sarah* ismertetőjeleit. Azt hittem, ez a riadalom nyomban megoszt bennünket. De Ballantrae született lángesze újabb meglepetést tartogatott. Már kezdettől fogva, azóta, hogy kormányosnak választották, mindent a legnagyobb egyetértésben intézett Teachcsel (és ez volt a sikere legfigyelemreméltóbb vonása). Gyakran faggattam efelől, de sose válaszolt, csak egyszer: azt mondta, Teachcsel megállapodtak, s ez a megállapodás "ugyancsak meglepné a legénységet, ha tudna róla, de Teach is meglepődik, ha sor kerül a végrehajtására". Nos, Teach meg ő, megint egy véleményen voltak; és kettőjük jóvoltából még feneket sem ért a horgony, a hajón már mindenki tökrészeg volt. Délutánra az egész legénység nem volt más, csak egy hajórakomány elmebajos, szórták a holmit a vízbe, üvöltve énekeltek, mind mást és mást, civakodtak, egymásnak estek, majd, a vitáról megfeledkezve, egymás keblére borultak. Ballantrae rám parancsolt, hogy ha kedves az életem, ne igyam, de tegyek úgy, mintha részeg lennék; soha ilyen fárasztó napom még nem volt; a nap nagy részében az előfedélzeten feküdtem, és kémleltem a mocsarat meg az erdőt, mely az öblöcskét látszólag teljesen körülvette. Kevéssel sötétedés után Ballantrae odabotorkált hozzám, úgy tett, mintha elesnék, részegen röhögött, de mielőtt még talpra állt volna, odasúgta: "Tántorogj le a kabinba, és tégy úgy, mintha elaludtál volna az egyik ládán, mert ott rövidesen szükség lesz rád." Úgy tettem, ahogy mondta, lementem a kabinba, vaksötét volt, lerogytam az első ládára, már volt ott valaki, most megmoccant és lelökött. Az volt a benyomásom, hogy nem is olyan részeg, de mikor más helyet találtam, úgy tett, mintha tovább aludna. Torkomban vert a szívem, láttam,

hogy itt valami szörnyű dolog készül. Egyszerre lejött Ballantrae, lámpát gyújtott, körülnézett, elégedetten bólintott, aztán egyetlen szó nélkül visszament a fedélzetre. Kikukucskáltam az ujjaim közül, és láttam, hogy a ládákon hárman szunyókálunk, vagy legalábbis tettetjük a szunyókálást: én és két elszánt fickó: Dutton és Grady. Fenn a fedélzeten folyt már a minden emberi képzeletet felülmúló dáridó; a ricsajra, amit a többiek csaptak, már nincs is szó. Hallottam én már életemben sok részeg zenebonát, sokat itt a *Sarah* fedélzetén is, de ehhez csak egy csöppet is foghatót soha; akarva-akaratlanul arra kellett gondolnom, hogy abban a pálinkában lehetett valami. Jó időbe telt, míg az ordibálás, üvöltözés elhalkult, s valami nyomorúságos nyöszörgéssé vált, aztán teljesen elcsendesült, s úgy rémlett, hosszú idő telt el addig is, míg Ballantrae újra lejött a kabinba, most Teachcsel a sarkában. Teach megpillantott minket a ládán, és elkáromkodta magát.

- Ugyan - mondta Ballantrae -, akár egy pisztolyt is elsüthetsz a fülük mellett. Tudod jól, hogy mit ittak.

A kabin padlóján volt egy csapóajtó, az alatt tartottuk a zsákmány legjavát, míg kiosztásra nem kerül. A csapóajtót egy vasgyűrű és három lakat zárta, melyek kulcsa (biztos, ami biztos) három embernél volt: egy Teachnél és Ballantraenál, egy meg egy Hammond nevű matróznál. Csodálkozva láttam, hogy most mind a három egy kézben van, s még jobban elcsodálkoztam, mikor (még mindig az ujjaim közt) azt láttam, hogy Ballantrae és Teach kiemel a padló alól néhány csomagot, összesen négyet, mind gondosan át van kötve, és mindegyiken heveder van, hogy háton lehessen vinni.

- Nohát - mondta Teach -, akkor indulhatunk.

- Egy pillanat - mondta Ballantrae. - Találtam még egy embert, rajtad kívül, aki ismer egy titkos ösvényt a mocsáron át; és az az ösvény rövidebb, mint a tied.

Teach fölkiáltott, hogy akkor elvesztek.

- Azt azért nem hinném - mondta Ballantrae. - Mert van még egy és más, amit szeretnék a tudtodra adni. Mindenekelőtt azt, hogy a pisztolyaidban, amelyeket (talán emlékszel) ma reggel saját kezűleg voltam szíves mindkettőnk számára megtölteni, nincsen golyó. Másodszor: ha akad más is, aki ismeri az utat a mocsárban, roppant valószínűtlen, hogy egy ilyen bolondot vegyek a nyakamba, mint te. Harmadszor: ezek az úriemberek (akiknek most már nem kell tettetniük az alvást) a társaim, és a továbbiakban betömik a szádat, és hozzákötöznek az árbochoz; s ha az embereid felébrednek (ha ugyan valaha is fölébrednek azután, hogy ilyen altatót kevertünk az italukba), biztosra veszem, hogy készséggel kiszabadítanak, s merem állítani, hogy könnyedén megmagyarázod nekik a kulcsok dolgát.

Teach egy szót sem szólt, csak nézett, mint egy ijedt csecsemő, mialatt mi fölpöcköltük a száját, és megkötöztük.

- Most már látod, te félnótás - kérdezte Ballantrae -, hogy miért készítettünk négy csomagot? Ha eddig úgy hívtak, hogy Teach kapitány, mert te voltál a mester, most majd úgy hívnak, hogy Learn kapitány, mert van mit tanulnod.

Ezek voltak az utolsó szavaink a *Sarah* fedélzetén. Mi négyen, a négy csomaggal halkan leereszkedtünk a csónakba, és ott hagytuk a hajót, mely néma volt, mint a sír, csak olykor-olykor nyögött föl egy-egy részeg. Mellig érő köd ült a vízen, s így Dutton, aki ismerte az

utat, kénytelen volt fölállni, hogy a csónakot irányítsa; a sűrű ködben óvatosan kellett eveznünk, s végül ennek köszönhettük, hogy megmenekültünk. Alig távolodtunk el a hajótól, máris pitymallani kezdett, s megjelentek a víz színe fölött a madarak. Dutton egyszerre lecsüccsent a fenekére, s odasúgta, hogy ha kedves az életünk, fogjuk be a szánkat, és figyeljünk. Hát igen, jobb kéz felől halk evezőnyikorgás ütötte meg a fülünket, majd bal kéz felől is, kissé távolabbról. Világos, hogy tegnap reggel észrevettek; ezek a hadihajó csónakjai, a *Sarah*-n készülnek rajtaütni; mi meg itt vagyunk védtelenül a kettő között. Soha ember veszélyesebb helyzetben még nem volt; meg se moccantunk, kitartottuk az evezőket, és kértük az eget, csak föl ne szakadna a köd, s kiverte homlokunkat a veríték. Egyszerre egy köpésnyire hallottuk magunk mellett az egyik csónakot. - Halkan, emberek - suttogta egy tiszt. Máig is csodálom, hogy meg nem hallották a szívem dobogását.

- Bánja az ördög az ösvényt - mondta Ballantrae -, akárhogy is, de muszáj valami búvóhelyet találnunk; gyerünk ki egyenesen a partra. - Meg is tettük. Vaktában kormányoztunk a ködben, mely végül is az egyetlen védelmünk volt. S evezés közben tőlünk telhetőleg ügyeltünk a kezünkre. De az ég mellénk szegődött, egy erdő szélén értünk partot, kivackolódtunk a kincsünkkel, a csónakot pedig, minthogy másként elrejteni nem tudtuk, a köd meg már kezdett fölszakadozni, oldalára fordítottuk és elsüllyesztettük. Épphogy sikerült elrejtőznünk, mire a nap fölkelt, s már hallottuk is az öböl mélyéről a tengerészek harsány ordítását. A *Sarah*-t tehát megrohanták. Később megtudtam, hogy a tiszt, aki a hajót kézre kerítette, magas kitüntetést kapott; kétségtelen, hogy a hajót ügyesen közelítette meg, de ha már egyszer följutott a fedélzetre, azt hiszem, igazán nem volt nehéz dolga.[3]

Még áldottam a szenteket a menekülésemért, mikor egyszer csak ráébredtem, hogy most is kutyaszorítóban vagyunk, csak éppen másfajtában. Vaktában szálltunk partra, egy hatalmas és veszedelmes mocsárban; s hogy az ösvényt, bármilyen fáradság és veszedelem árán, megtaláljuk-e, az nagyon is kétséges volt. Dutton persze azon a véleményen volt, hogy várjunk, míg a hajó eltakarodik, és emeljük ki a csónakot, mert a késedelem még mindig jobb, mint találomra nekivágni az ingoványnak. Egyikünk tehát lement az öböl partjára, és a fák közül kilesve észlelte, hogy a köd már teljesen fölszállt, a *Sarah*-n angol lobogó leng, de semmi jele, hogy a hajót el akarnák innét vinni. Helyzetünk nagyon is kétessé vált. A mocsár egészségtelen hely ahhoz, hogy ott lopjuk az időt; kapzsiságunkban, hogy megkaparintsuk a kincset, élelmet alig hoztunk; amellett az is nagyon kívánatos volt, hogy eltakarodjunk a környékről, és lakott helyre jussunk, mielőtt még híre járna a *Sarah* elfogásának. Mindezekkel a meggondolásokkal csak az átkelés veszélye állt szemben. Nem csoda hát, ha cselekvésre szántuk el magunkat.

Már tikkasztó hőség volt, mikor iránytűvel nekivágtunk az ingoványnak, vagyis az ösvény felkutatásának. Duttonnál volt az iránytű, s hol az egyikünk, hol a másikunk vitte a zsákmányrészét. Mondanom sem kell, éles szemmel figyelt hátrafelé, mintha a lelke üdvösségét kellett volna ránk bíznia. Az erdő sűrű volt, akár a bozót, s a talaja csalóka, így aztán roppant ijedelmünkre gyakran süppedt belé a lábunk, s kénytelenek voltunk kerülő utat tenni; fojtogatott a hőség is, ólomnehéz volt a levegő, s a fullánkos rovarok olyan tömegben dongtak körülöttünk, mintha mindegyikünket egy-egy felhő vette volna körül. Gyakran megállapították már, hogy a született úriemberek mennyivel jobban bírják a fáradalmakat, mint az aljanép, hogy a gyalogostisztek, akik kénytelenek az embereik oldalán a port taposni, megszégyenítik őket kitartásukkal. Ez most is kiderült. Mert egyrészt itt voltunk mi, Ballantrae meg én, a két előkelő születésű úriember, másrészt meg Grady, a közönséges matróz, aki termetét és testi erejét tekintve valóságos óriás volt. Duttont nem számítom, mert el kell ismernem, hogy ő éppúgy megállta a helyét, mint mi.[4] De ami Gradyt illeti, ő mindjárt

kezdetben elkezdett vernyákolni: le-lemaradozott; ha rákerült a sor, nem volt hajlandó a hátára venni Dutton csomagját; örökké rumért siránkozott (rumunk meg alig volt), sőt, egyszer még a pisztolya kakasát is fölhúzta, úgy fenyegetett hátulról, hogy álljunk meg pihenni. Ballantrae, azt hiszem, végezhetett volna vele, de igazat adtam neki, hogy a másik utat követte: megálltunk és ettünk. Ez, úgy látszik, egy időre segített egy kicsit Gradyn, de hamarosan megint lemaradozott, zsémbelt és nyöszörgött, csak mondta a magáét, s végül, nyilván figyelmetlenségből, nem lépett pontosan a nyomunkba, beletántorodott a mély és híg dágványba, iszonyút sikoltott, s mielőtt még segítségére lehettünk volna, zsákmányrészével egyetemben elsüllyedt. Sorsa és mindenekelőtt a sikoltozása lelkünk mélyéig megrendített; de mindent összevetve mégiscsak szerencsés körülménynek bizonyult, mert hozzájárult a menekülésünkhöz; Dutton ugyanis ennek hatására fölmászott egy fára, s onnét észrevette, s nekem, aki utánamásztam, meg is mutatta, azt a magas fát, mely az ösvényt jelzi. Kénytelen vagyok azt hinni, hogy ezután engedett az óvatosságból, mert egyszer csak azt láttuk, hogy kissé besüpped alatta a talaj; kihúzta a lábát, de ettől még mélyebbre süllyedt, s ez megismétlődött még vagy kétszer. Akkor ugyancsak sápadtan, odafordult hozzánk.

- Adjátok ide a kezeteket - mondta -, rossz helyre léptem.

- Kinek rossz? - kérdezte Ballantrae, és nem mozdult. Dutton még mélyebbre süllyedt, a sár már majd a derekáig ért, erre rútul elkáromkodta magát, és kikapta az övéből a pisztolyát. - Segíts! - kiáltott rá Ballantraera. - Különben megdöglesz, és elvisz az ördög!

- Ugyan - mondta Ballantrae. - Csak tréfáltam. Jövök már. - Ezzel letette a maga meg Dutton csomagját, amit éppen ő vitt.

- Ne gyere közelebb, míg azt nem mondom, hogy szükség van rád - szólt rám, s egymaga elindult arrafelé, ahol Dutton beragadt a sárba. Az nem mozdult, bár még szorongatta a pisztolyt; rossz volt nézni, hogy mennyire kiült arcára a rémület.

Ballantrae megállt mellette.

- Ne mozdulj - mondta, és úgy látszott, gondolkodik. - Nyújtsd ide mind a két kezed.

Dutton letette a pisztolyt, de az iszap felszíne olyan híg volt, hogy az nyomban eltűnt szem elől; Dutton előregörnyedt, és káromkodva kapott utána, Ballantrae lehajolt, egy szempillantás, és hátba döfte. Dutton a fejéhez kapott - hogy fájdalmában-e, vagy hogy védekezzék, nem tudom -, de a következő pillanatban arccal belebukott a sárba.

Már Ballantrae lába is bokán felül süppedt az ingoványba, de kirántotta, és visszajött oda, ahol én álltam citerázva.

- Az ördögbe is, Francis! - mondta. - Látom, nyúlszíved van. Hisz csak igazságot szolgáltattam egy kalóznak. És végre teljesen megszabadultunk a *Sarah*-tól! Ki merné azt állítani, hogy nem tiszta dologban valaha is benne volt a kezünk?

Azt mondtam, igazságtalan hozzám; de az emberségemet annyira sértette ez a szörnyű tett, hogy a válaszom alig tudtam kinyögni; egyszerűen nem kaptam levegőt.

- Ugyan, Francis - mondta. - Keményebbnek kell lenned. Erre a fickóra már nem volt semmi szükségünk, hisz megmutatta, hol az ösvény. Ismerd be: bolond lettem volna, ha elszalasztom az alkalmat.

Nem tagadhattam, hogy elvben igaza van, de képtelen voltam visszatartani a könnyeimet, s ezt, szerintem, értékes embernek nem is szabad szégyellnie; míg a rumrészemet meg nem ittam, nem is bírtam továbbmenni. Ismétlem, eszem ágában sincs szégyellni nemes felindulásomat; a nagylelkűség a harcos megbecsülést érdemlő vonása; de Ballantraet se tudom elítélni, hisz szerencsével járt, minden baj nélkül ráakadtunk az ösvényre, és estére, napnyugta tájban, kijutottunk az ingovány szélére.

Fáradtak voltunk, hogy továbbmenjünk; ledűltünk a napsütéstől még meleg, száraz homokra egy fenyő tövébe, és már el is nyomott az álom.

Másnap korán ébredtünk, s komor szóváltással kezdtük a napot, mely kis híján verekedéssé fajult. Valamelyik déli tartományban keveredtünk partra, több ezer mérföldnyire bármiféle francia településtől; szörnyű út és ezernyi veszély várt ránk; s ha valaha, hát most szorultunk rá igazán egymás barátságára. Kénytelen vagyok azt hinni, hogy Ballantrae eltompult az iránt, mi az igazi udvariasság; ami azt illeti, ezen nincs mit csodálkozni, hisz oly hosszú ideig éltünk együtt ezekkel a tengeri farkasokkal; ami meg engem illet, olyan csúful megrövidített, hogy nincs az az úriember, akit ne sértett volna a magatartása.

Kereken megmondtam, hogy milyennek tartom a viselkedését; kissé odébb ment, én utána, és elhalmoztam szemrehányással; végül ellökött magától.

- Frank - mondta -, tudod, mire esküdtünk, de nincs az az eskü, mely kötelezne, hogy ilyen szavakat lenyeljek, ha történetesen őszintén nem kedvelnélek. Képtelenség, hogy nem bízol bennem, hisz tanújelét adtam a hűségemnek. Duttont el kellett hoznom, mert tudta az utat, Gradyt meg, mert Dutton egy lépést sem tett nélküle: de mi szükségem volt rá, hogy téged is elhozzalak? Örök veszedelem vagy azzal az istenverte ír beszédeddel. Jog szerint most ott lenne a helyed a hadihajón, vasban. Te meg mint a gyerek, veszekszel velem néhány vacak mütyürkén!

Szerintem mióta a világ világ, ennél csúfabbul még senki sem beszélt, s hogy őszinte legyek, mind a mai napig nem értem, hogy is mondhatott ilyet egy úriember, hisz a barátom az. Kereken megmondtam neki, hogy ő meg skótosan beszél, ha nem is olyan rondán, mint sokan mások, de épp eléggé, hogy szava barbár és undorító legyen; még soká elcivakodtunk volna, ha közben meg nem riadunk valamitől.

Veszekedés közben elég messzire elhúzódtunk a fövenyen. Az a hely, ahol aludtunk, s ahol a csomagjaink hevertek kibontva, és a pénz szétszórva, most épp közöttünk meg a fenyves közt volt; nyilván innét lépett ki az idegen. Mert ott volt: nagy melák paraszt, fejsze a vállán, és tátott szájjal bámult hol a kincsre a lábánál, hol meg ránk, akik már annyira összekaptunk, hogy fegyverünket markoltuk. Nem is vettük észre, míg nyaka közé nem kapta a lábát, és vissza nem szaladt a fenyvesbe.

Nem valami megnyugtató jelenet: két tengerészgúnyás, fegyveres férfi civódik a kincs felett, alig néhány mérföldnyire onnét, ahol a kalózhajót kézre kerítették - elég ahhoz, hogy az egész vidéket a nyakunkba zúdítsa. Le se zártuk a vitát, egyszerűen kitörlődött az emlékezetünkből; egy szempillantás alatt összekapkodtuk a csomagjainkat, s már indultunk is futva, a lehető

legnagyobb egyetértésben. A baj csak az volt, hogy nem tudtuk, merre, s minduntalan vissza kellett fordulnunk a tulajdon nyomunkon. Ballantrae igazán kiszedett Duttonból mindent, amit csak lehetett, de nehéz hallomás alapján eligazodni, s a folyótorkolat, mely hatalmas, szaggatott partvonalú öböllé szélesedett, jobbra is, balra is új meg új öbölágakkal állta utunkat.

Már kis híján magunkon kívül voltunk, s minden erőnket fölemésztette a rohanás, mikor egy homokdűne tetejéről megint csak azt kellett látnunk, hogy az öböl egy újabb elágazásához értünk. Ez azonban nagyon különbözött a korábbiaktól, sziklába mélyült, s fala meredek volt, annyira, hogy egy kis hajó oda tudott állni mellé, és hajókötéllel ki tudott kötni; legénysége pallót fektetett a part és a hajó közé, kint tüzet rakott, és épp evéshez készült. Ami a hajót illeti, ilyeneket a Bermudákon szoktak építeni.

Az aranyéhség és a kalózok iránt érzett általános gyűlölet elég erős indíték volt, hogy az egész vidék fölkerekedjék az üldözésünkre. És ráadásul most már azt is láttuk, hogy egy szaggatott félszigetre kerültünk, olyasfélére, mint egy kinyitott tenyér. Könnyen lehet, hogy a csuklót, vagyis a félszigetet a szárazfölddel összekötő földnyelvet, amerre eredetileg indulnunk kellett volna, már őrzik. Ez a meggondolás merészebb elhatározásra sarkallt. Amíg a bátorságunkból futotta, fönt feküdtünk a bozótban a dűne tetején, s hegyeztük a fülünket, hogy nem halljuk-e az üldözés zaját; miután imigyen egy kis lélegzethez jutottunk, s úgy-ahogy visszanyertük emberi formánkat, közönyt tettetve leballagtunk a dombról, a tűz körül üldögélő társasághoz.

Egy kereskedő volt az, és a négerei, a New York tartománybeli Albany városából, útban hazafelé a kelet-indiai szigetekről. Elhűlve hallottuk, hogy a *Sarah*-tól való félelmükben húzódtak ide be. Nem is hittük, hogy haditetteinknek ekkora híre van. Amint az albanyi ember meghallotta, hogy a *Sarah*-t előtte való nap elfogták, talpra ugrott, belénk diktált egy-egy pohár pálinkát a jó hír örömére, s már küldte is a négereit, hogy vonják fel a bermudai bárka vitorláit. Nekünk is megvolt a hasznunk a poharazásból, mert ily módon bizalmasabb viszonyba kerülvén végül fölajánlottuk, hogy vele tartunk, utasként. Sanda pillantást vetett kátrányos tengerészköpenyünkre és pisztolyainkra, majd elég udvariasan kijelentette, hogy sajnos, maga is szűkében van a helynek; s elhatározását sem könyörgés, sem a fölkínált pénz nem volt képes megrendíteni, pedig ugyancsak szép summát ígértünk.

- Látom, rosszat tart felőlünk - mondta Ballantrae -, én viszont mindjárt megmutatom, hogy mi hogy vélekedünk önről, azzal, hogy megmondom magunkról az igazat. Jakab-párti menekültek vagyunk, vérdíjat tűztek a fejünkre.

Ez szemmel láthatóan kissé megrendítette az amerikait. Faggatni kezdett a skót háborúról, és Ballantrae türelmesen válaszolgatott. - Úgy nézem, magukra meg a Charlie hercegükre nagyobb árat szabtak, mint amennyire pályáztak - mondta.

- Bizony ám - mondtam. - S most azt szeretnénk, öregem, ha maga példát mutatna, és pontosan azt adná meg, amire pályázunk.

Ezt ír kiejtéssel mondtam, és ebben, úgy látszik, van valami megnyerő. Figyelemre méltó, és egyben a fajtánk iránt érzett rokonszenv bizonyítéka, hogy ez a kiejtés rendes emberre majdnem mindig megteszi a hatását. Számát sem tudnám, hányszor láttam, hogy egy közlegény lovat kerít vagy koldus bőkezűbb alamizsnát sír ki, csak mert kissé íresen beszél. Most is: amint láttam, hogy az amerikai elneveti magát, már többé-kevésbé megnyugodtam. Persze még ezután is feltételeket szabott, így például elkobozta fegyvereinket, mielőtt

fölengedett volna a fedélzetre; de ez volt a jel az indulásra, s egy perc múltán már az öböl vizén siklottunk friss széllel, és áldottuk Isten nevét a szabadulásunkért. Szinte még a folyótorkolatban elhagytuk a hadihajót, s valamivel utóbb szegény *Sarah*-t is a zsákmánylegénységével. Mindkettő láttán végigfutott hátunkon a hideg. Eszünkbe juttatták társaink sorsát, s egyszerre biztonságos helynek éreztük a bermudai bárkát, és szerencsésnek merész lépésünket. Márpedig csak a verem változott, csöbörből vödörbe jutottunk, árbocrúd helyett lehet, hogy vérpad vár ránk, s a hadihajó nyílt fenyegetése helyett kényre-kedvre kiszolgáltattuk magunkat az amerikai kereskedő kétes megbízhatóságának.

De mégis, számos körülmény szólt amellett, hogy merő véletlenségből nagyobb biztonságban vagyunk, mint remélni mertük. Albany városa akkortájt virágzó csempészkereskedelmet folytatott az őserdőn át az indiánokkal és a franciákkal. S minthogy ez nagyon is törvényellenes volt, sokat lazított a város lakóinak állampolgári hűségén, s minthogy a világ legudvariasabb népével kerültek kapcsolatba, rokonszenvük is megoszlott. Röviden: mint a földkerekén minden csempész, eleve adott ügynökei és kémei voltak mindkét félnek. S ráadásul, a mi albanyi kereskedőnk még nagyon becsületes, ámde nagyon kapzsi ember is volt, s ami a szerencsénkre rátette a koronát, nagyon élvezte a társaságunkat. Még New Yorkba sem értünk, már teljes volt köztünk az egyetértés, hogy fölvisz bennünket a hajóján Albanyig, s ott útnak indít a határon át a franciákhoz. Persze mindezért borsos árat fizettünk: koldus nem válogat, betyár nem alkuszik.

Ezután fölvitorláztunk a Hudsonön, mely állítom, hogy nagyon szép folyam, és megszálltunk Albanyban, a King's Arms fogadóban. A város dugig volt tartományi nemzetőrökkel, akik mind bosszút lihegtek a franciák ellen. Maga Clinton kormányzó is ott volt, nyakig a tennivalókban, s mint hallottam, kis híján belebolondult parlamentje széthúzásába. Az indiánok mindkét oldalon kiásták a csatabárdot. Láttuk, amint egy-egy csapat hadifoglyokat vagy (ami még rosszabb) skalpokat hoz, női és férfiskalpokat, ezeknek ugyanis egyaránt szabott áruk volt. Bárkit megnyugtathatok, hogy ez nem valami biztató látvány. Mindent összevetve, tervünk megvalósítására aligha érkezhettünk volna rosszabbkor; a város legnagyobb fogadójában szálltunk, s ez ijesztően feltűnő volt; az emberünk is csak hitegetett, ezernyi okot talált a késedelemre, s már-már úgy látszott, nem akarja teljesíteni a megállapodást; bennünket, szegény menekülteket, láthatólag más se vett körül, csak veszedelem, és aggodalmunkat egy ideig kicsapongó életmódunkkal igyekeztünk elfojtani.

És még ez is szerencsésnek bizonyult: ha már a menekülésünkről beszélek, feltétlenül meg kell mondanom, hogy lépteinket mindvégig a Gondviselés vezérelte. Az emberi méltóság micsoda megaláztatása! Az én bölcsességem, Ballantrae párját ritkító lángesze, kettőnk előkelősége - e téren semmiképpen nem volt köztünk különbség -, mindez kevés lett volna, ha erőfeszítéseinken nincsen Isten áldása. S milyen igaz az Egyház tanítása, hogy a vallás igazságai hétköznapi ügyeinkre is ráillenek; mert épp tivornyáink során ismerkedtünk meg egy tüzes ifjú emberrel, bizonyos Chew-val, aki a legbátrabbak közé tartozott városa indiánokkal kereskedő lakói közt, kitűnően ismerte az őserdőn átvezető titkos ösvényeket; pillanatnyilag éppen szükséget szenvedett; maga is feslett életet élt, s szerencsénk betetőzéseként, kegyvesztett volt a családjában. Rávettük, hogy legyen a segítségünkre; titokban beszerzett nekünk mindent, amire menekülés közben szükségünk lehetett, egy szép napon kisurrantunk Albanyból, korábbi barátunknak egy szót se szóltunk, s valamivel a város felett kenuba szálltunk.

Ahhoz, hogy az út fáradalmait és veszélyeit teljes egészükben éreztessem, mesteribb toll kéne, mint az enyém. Az olvasó képzelje maga elé a félelmetes vadont, amelyen most át kellett

törnünk; a fák sűrűjét, a mocsarakat, a meredeken leszakadó sziklákat, a vad folyókat és a lélegzetelállító vízeséseket. E barbár tájon küszködtünk naphosszat, hol evezve, hol meg vállunkra véve a kenut; éjjel szabad tűz mellett aludtunk, s üvöltöttek körülöttünk a farkasok és más vadállatok. Úgy terveztük, hogy fölhatolunk a Hudson forrásvidékéig, Crown Point szomszédságába, ahol a franciák az erdőben, a Champlain tónál erődítést építettek. De ezt az utat közvetlenül megtenni túlságosan is veszélyes lett volna; így aztán a folyók, tavak és csónakszállító ösvények olyan útvesztőjén haladtunk, hogy még ma is megszédül a fejem, ha eszembe jut. Ezek az ösvények rendes körülmények közt kihaltak, de most fölbolydult a vidék, az indián törzsek kiásták a csatabárdot, és az erdőben csak úgy rajzottak az indián portyázók. Újra meg újra összeakadtunk velük, ott, ahol a legkevésbé vártuk; egy szép nap például, sose felejtem el, hajnalban körülvett bennünket öt-hat ilyen kipingált ördög, rázta a fejszéjét, és igen barátságtalanul üvöltött. De ezt is baj nélkül megúsztuk, akár a többi ilyen találkozást, hisz Chew-t jól ismerte és nagyra becsülte valamennyi törzs. Bátor és derék fiatalember volt, az igaz, de még ha hasznunkra volt is a társasága, akkor se higgye senki, hogy ezek afféle ártatlan találkozások voltak. Mert hogy a barátságunkat bizonyítsuk, elő kellett vennünk a rumot - ha az indiánokkal kereskedik valaki, ez az igazi üzlet, akármivel leplezi is; a kereskedő tulajdonképpen erdei vándorkocsmáros - s ha egyszer akár a legderekabb indián is benyakalta a maga egy palack *scaurá*-ját (ez a neve ennek a gyalázatos pálinkának), akkor már rajtunk volt a sor, hogy táguljunk onnét, hisz a skalpunkért eveztünk. Ha csak egy kicsit is becsíptek, odavolt a józan eszük és tisztességük; akkor már csak egy járt az eszükben, hogy még több *scaurá*-hoz jussanak. Bármikor fejükbe vehették volna, hogy utánunk erednek, elkapnak, s akkor sose írhattam volna meg ezeket az emlékiratokat.

Épp az utunk kritikus pontjához közeledtünk, ahol egyaránt számíthattunk rá, hogy az angolok vagy a franciák kezébe esünk, mikor szörnyű szerencsétlenség szakadt ránk. Chew hirtelen megbetegedett, úgy látszik, valami mérgező dolgot evett, s néhány óra múltán kilehelte lelkét a kenuban. Egy csapásra elvesztettük vezetőnket, tolmácsunkat, révészünket és útlevelünket, hisz Chew mindez volt egy személyben, s egyszerre nem maradt számunkra más, csak a keserű és gyógyíthatatlan kétségbeesés. Az igaz, hogy Chew, aki büszke volt a tudására, gyakran tartott nekünk földrajzi előadásokat, és Ballantrae, azt hiszem, oda is figyelt. Én nem, én untam az effélét, és azon felül, hogy épp az Adirondack-indiánok földjén járunk, s ha történetesen megtaláljuk az utat, akkor nem is vagyunk már messze a célunktól, nem tudtam semmit. Hogy mennyi eszem volt, mikor nem figyeltem oda, az rövidesen kiderült, hisz Ballantrae minden erőlködése ellenére semmivel se jutott többre, mint én. Tudta, hogy egy folyón kell fölfelé eveznünk, aztán egy összekötő úton át kell mennünk vállon a kenuval egy másik folyóhoz, aztán egy harmadikhoz. De gondolják csak meg, egy ilyesféle hegyvidéken ki tudhatja, hogy melyik folyó melyik? És még csak nem is ez volt az egyetlen gondunk. Kezdők voltunk, nem értettünk a kenu kezeléséhez; ha ösvényen kellett cipelni, az szinte meghaladta erőnket; láttam már, hogy félórákat üldögélünk némán, kétségbeesve, s ha fölbukkan csak egy szál indián is, végünk, hisz nem értünk szót vele. Mindez így együtt némi mentségül szolgál Ballantrae gonosz kedvére; szokása, hogy mindenért mást hibáztatott, akkor is, ha az ugyanúgy megállta a helyét, mint ő, most szinte elviselhetetlenné vált, s a modorát is nehéz volt lenyelni. A kalózhajó fedélzetén olyan modorra kapott rá, mely úriemberek közt fölöttébb szokatlan; s most, az ember azt mondhatná, szinte nem is volt észnél, teljesen elhatalmasodott rajta.

Bolyongásunk harmadik napján, mikor épp egy sziklás ösvényen cipekedtünk, leejtettük a kenut, s az helyrehozhatatlan léket kapott. Az ösvény két tó közt húzódott, s mindkettő ugyancsak nagy volt; utunk mindkét vége a vízre nyílt, jobbra-balra töretlen erdő; a tópart járhatatlan mocsár; így hát rádöbbentünk, hogy kénytelenek vagyunk itthagyni a kenut, és

készleteink java részét, kénytelenek vagyunk bevágni az áthatolhatatlan sűrűbe, s lemondani arról a kevéske támpontról is, amink eddig volt - a vizek folyásáról. Mindketten pisztolyt dugtunk az övünkbe, fejszét vetettünk a vállunkra, összecsomagoltuk a kincsünket, és annyi élelmet, amennyit éppen elbírtunk, s otthagyván mindenünket, még a kardunkat is, ami az erdőben csak zavart volna, nekivágtunk ennek az ocsmány kalandnak. Herkules fáradalmai, melyeket Homérosz oly gyönyörűen ecsetel, gyerekjáték lehettek a miénkhez képest. Az erdő helyenként a földig sűrűn benőtt, s az efféle bozóton úgy rágtuk át magunkat, mint kukac a sajton. Másutt meg mocsaras volt a talaj, s minden fa korhadt; fölszökkentem egy kidőlt fatörzsre, s térdig süppedtem a korhadékba; megbotlottam, s megkapaszkodtam egy fatörzsben, mely szilárdnak látszott, és az egész úgy porlott szét az érintésemre, mint a papírhamu. Botorkálva, orra esve, térdig a sarat dagasztva törtettünk előre, szemünket majd kiverték a gallyak és ágak, ruhánk leszakadozott, naphosszat kínlódtunk, s még az is kétséges, hogy két mérföldet megtettünk-e? S ami még rosszabb, ritkán láttunk ki a tájra, örökösen az utunkba került akadályokat kerülgettük, s így sejtelmünk sem volt, hogy merre tartunk.

Valamivel napnyugta előtt, egy folyó menti és zord hegyekkel körülvett tisztáson Ballantrae ledobta csomagját.

- Egy tapodtat se megyek tovább - jelentette ki, rám parancsolt, hogy rakjak tüzet, s közben olyan szidalmakkal illetett, hogy azt még egy kocsis is szégyellne.

Megmondtam, próbáljon elfeledkezni róla, hogy kalóz volt, és gondoljon arra, hogy úriember.

- Megőrültél? - kiáltotta. - Tágulj az utamból! - Majd öklével megfenyegette a hegyet. - Még gondolni is rossz rá - kiáltotta -, hogy itt porladnak a csontjaim ebben a szörnyű vadonban! Hogy nem tudott az Isten vérpadon meghalasztani, úriember módjára! - Dagályosan beszélt, mint egy színész; aztán leült, öklét harapdálta, és bámulta a földet, keresztény emberhez nem illő módon.

Kissé megundorodtam tőle, mert szerintem egy úriembernek és katonának bölcsebben kell szembenéznie a véggel. Egy szóval se válaszoltam hát, de hirtelen annyira lehűlt az este, hogy magamtól is örömmel raktam tüzet. Márpedig, Isten a tudója, hogy ilyen nyílt helyen és ilyen vadaktól nyüzsgő vidéken az majdnem hogy őrültség. Ballantrae mintha észre se vett volna; de végül, épp mikor egy kis kukoricát készültem sütni, fölpillantott.

- Volt neked valaha testvéred? - kérdezte.

- Istennek hála - mondtam -, öt.

- Nekem csak egy - mondta különös hangon, aztán hirtelen hozzátette -, ezért még megfizet. - Amikor megkérdeztem, mi része a testvérének abban, hogy mi ilyen kétségbeejtő helyzetben vagyunk, fölkiáltott: - Micsoda!? Hát ő ül a helyemen, viseli a nevemet, és csapja a szelet a menyasszonyomnak; én meg itt vagyok ebben a fogvacogtató vadonban másodmagammal, egy istenverte írrel. Ó, hogy micsoda balek voltam!

Ez a kitörés annyira nem illett barátom természetéhez, hogy földbe gyökerezett a lábam. No persze, egy sértő szó, bármilyen goromba, jelentéktelen apróságnak látszik ilyen szörnyű helyzetben. De egyvalami nagyon különös, ezt meg kell jegyeznem. Ballantrae korábban csak egyszer említette a hölgyet, akit eljegyzett, mégpedig amikor New York városát megpillantottuk: azt mondta, ha birtokában volna mindannak, mi joggal megilleti, akkor most

a maga földjét látná, mert Miss Graeme-nek nagy birtoka volt a tartományban. De hát ez természetes alkalom volt; most viszont, hogy e nevet másodízben említette, 1747 novemberét írtuk, és ez nagyon figyelemre méltó, mert *szent meggyőződésem, hogy testvére és Miss Graeme épp aznap esküdött örök hűséget egymásnak*, mikor mi e zord hegyek közt üldögéltünk. Nincs még egy ember, aki annyira nem volna babonás, mint én, de a Gondviselés keze itt annyira látható, hogy egyszerűen nem lehet nem észrevenni.[5]

Másnap és az azután következő nap ugyanilyen gyötrelmes utunk volt; Ballantrae gyakran fej vagy írás alapon döntötte el, hogy merre menjünk. Egyszer szemére hánytam ezt a gyerekséget, s akkor egy fura megjegyzést tett, mely azóta se ment ki a fejemből: - Jobban nem is tudnám kifejezni, hogy mennyire megvetem az emberi logikát - mondta. Azt hiszem, harmadnap történt, hogy egy vérbe fagyott, megskalpolt és rútul megcsonkított keresztény holttestére akadtunk; az erdei madarak ott keringtek és vijjogtak fölötte, sűrűn, mint a legyek. Nincs szó rá, hogy ez a látvány milyen szörnyű hatással volt ránk: engem minden erőmtől s a világon minden reményemtől megfosztott. Aznap, valamivel később, épp egy leégett erdőrészen botorkáltunk át, mikor Ballantrae, aki valamivel előttem járt, hirtelen lebukott egy kidőlt fatörzs mögé. Én is melléje feküdtem a fedezékbe, ahonnét messzire elláttunk, de bennünket nem lehetett látni. Lent a völgyben egy nagy csapat hadra kelt vadembert pillantottunk meg, épp az utunkat keresztezték. Lehettek annyian, mint egy gyöngébb zászlóalj. Derékig mind meztelen, gyalázatos szokásuk szerint befeketítve zsírral-korommal, s kipingálva ólomfehérrel és élénk vörössel. Szaporán ügettek, egymás nyomában, libasorban, nem tartott hát soká, hogy tovacsörtessenek, s eltűnjenek újra az erdő mélyén. Mégis azt hiszem, hogy e pár perc alatt kínosabb bizonytalanságot és nagyobb feszültséget éltünk át, mint a legtöbb ember egész életében. Hogy francia- vagy angolpárti indiánok, hogy skalpra vagy fogolyra vadásznak, hogy élve az alkalommal föl kell-e fedni magunkat, vagy továbbra is lapuljunk meg, és folytassuk ezt a szívszakasztó utazást, azt hiszem, csupa olyan kérdés, amely még Arisztotelész elméjét is zavarba ejtené. Ballantrae felém fordította aszott képét, szájából kivicsorodott a foga - mint olvastam, ez az éhezéstől van -, egy szót se szólt, de egész lénye egyetlen félelmes kérdés volt.

- Lehet, hogy angolpártiak - suttogtam -, és gondold el!... a legjobb, amire számíthatunk, hogy ez az egész kezdődik elölről.

- Tudom, tudom - mondta. - De egyszer mégiscsak fejest kell ugranunk. - És hirtelen előkapta a pénzdarabot, megrázta a markában, megnézte, aztán lehajtotta arcát a földre.

Mr. Mackellar megjegyzése: Itt félbeszakítom a lovag elbeszélését, mert Ballantraeval még aznap összevesztek, és elváltak egymástól. Én úgy látom (kénytelen vagyok bevallani), hogy a lovag beszámolója a vitáról teljesen összeférhetetlen mindkettőjük természetével. Ettől kezdve tehát mindkettő maga bujdosott tovább, és mindkettő hihetetlenül sokat szenvedett, egészen addig, amíg először az egyiket, aztán a másikat is el nem kapta egy Fort St. Frederickbe való lovas járőr. Mindössze két dolgot szeretnék megjegyezni: az első (és ez az én szempontomból nagyon fontos), hogy James úr keserves útja során elásta a kincset, máig se tudják, hogy hol, bár a helyszínt tulajdon vérével rajzolta be a kalapja bélésébe. A második: hogy mikor ily módon egy vas nélkül megérkezett az erődbe, a lovag úgy fogadta, mint az édestestvérét, még az útiköltségét is ő fizette Franciaországba. Mr. Burke jellemének egyszerűsége odáig terjed, hogy az égig magasztalja James urat; ez a világ dolgaiban jártasabb ember szemében csak a lovagra vet jó fényt. Szívesen mutatok rá nagyra becsült levelezőpartnerem jellemének e nemes vonására, annál is inkább, mert attól tartok, hogy az

előbb megsértettem. Tartózkodom attól, hogy megjegyzést fűzzek bármelyik szokatlan, és az én szememben erkölcstelen véleményéhez, mert tudom, hogy mennyire áhítja a megbecsülést. De a vitának ez a változata valóban túlmegy azon, hogy itt bemutathatnám; személyesen ismertem James urat is, és elképzelni se tudok embert, aki kevésbé ismerne félelmet, mint ő. Sajnálom, hogy a lovag itt nem látott helyesen, annál is inkább, mert beszámolójának hangnemét (eltekintve néhány cikornyától) mélységesen őszintének találom.

Negyedik fejezet
Henry úr gyötrelmei

Könnyű elképzelni, hogy az ezredes milyen kalandoknál időzött el legszívesebben. Ha akkor hallotta az ember, még azt hihetne, hogy minden másként történt, a kalózhajó históriáját például alig érintette. S én ráadásul még azt sem hallgathattam végig, amit hajlandó volt elmesélni, mert Henry úr hosszú töprengés után fölállt, s az ezredes elnézését kérve, hogy tennivalói elszólítják, arra kért, hogy azonnal menjek vele az irodába.

Ott már nem is igyekezett leplezni az aggodalmát, elgyötört arccal rótta a szobát, s újra meg újra homlokához emelte a kezét.

- Van egy és más elintéznivalónk - kezdte nagy sokára, de itt félbe is hagyta, és kijelentette, hogy igyunk, és mindjárt el is küldött egy nagy üveg borért, a legjobból. Ezt máskor sose szokta; s ráadásul, mikor a bort meghozták, egyre-másra ürítette a poharakat, mint aki mit sem törődik a látszattal. De az ital megerősítette.

- Aligha lesz meglepve, Mackellar - jelentette ki -, ha azt mondom, hogy a bátyám, akiről örömmel halljuk, hogy él és egészséges, kissé pénzszűkében van.

- Voltak ilyen balsejtelmeim - mondtam -, de az időpont nem valami szerencsés, mert épp kicsi az állatállomány.

- Nem is arra gondoltam - mondta. - A jelzálogkölcsönre. Emlékeztettem rá, hogy az az ingatlan Mrs. Henryé.

- A feleségemnek én felelek! - kiáltotta ingerülten.

- Akkor hát marad a jelzálogkölcsön - mondtam.

- Persze - mondta -, ez olyasmi, amit meg kell beszélnem önnel.

Rámutattam, hogy nem is lehetne rosszabbkor elvonni ezt a pénzt eredeti rendeltetésétől, s ha ezt tesszük, feltétlenül elveszítjük korábbi takarékosságunk gyümölcsét, és a birtok megint kátyúba jut. Még azt is megengedtem magamnak, hogy vitába keveredjek vele, s mikor fejét rázva, keserű és elszánt mosollyal makacsul ellenem szegült, elragadott a hév:

- Ez tisztára őrültség - kiáltottam -, én ebben önként nem veszek részt!

- Úgy beszélt, mintha én jókedvemből tenném - mondta. - Pedig nekem gyermekem is van, és amellett mindenem a rend, s hogy őszinte legyek, épp kezdtem már büszke lenni a birtokra. -

Egy pillanatra eltöprengett. - De hát mit tehet az ember? - folytatta. - Semmi sem az enyém, semmi sem. Ez a mai hír kihúzta a szőnyeget az életem alól. Csak a nevem az enyém, és a dolgok árnyéka, csak az árnyéka; a jogaimnak nincs tartalmuk.

- Bármelyik bíróság megtöltheti tartalommal - mondtam.

Föllángoló szemmel nézett rám, majd láthatólag lenyelte a szót; már meg is bántam, amit mondtam, mert észrevettem, hogy mikor a birtokról beszél, a házasságára gondol. Aztán egy hirtelen mozdulattal kikapta a zsebéből a levelet, melyet csak úgy belegyűrt, levágta az asztalra, dühösen kiegyengette, és reszkető hangon olvasni kezdte: - "Kedves Jákob" - ez a megszólítás - kiáltotta. - "Kedves Jákob, egyszer már szólítottalak így, talán emlékszel még; és az is vagy, úgy kirúgtál, hogy a lábam nem érte a földet." - Hát ehhez mit szól, Mackellar? - kérdezte. - Így ír az édes öccsének. Esküszöm az élő Istenre, hogy nagyon szerettem. Mindig hű voltam hozzá. És most így ír! Csak nem hagyhatom magamon száradni ezt a vádat... - járkált föl-alá - ...vagyok olyan ember, mint ő. Még jobb is. Istenemre, bebizonyítom! Iszonyú sokat kér, annyit nem adhatok, tudja jól, hogy a birtok ennyit nem bír el; de amennyim van, azt mind odaadom, és ez sokkal több, mint amennyit vár. Már úgyis túl sokáig volt az enyém. Nézze, mit ír később: "Tudom, hogy fösvény kutya vagy." Fösvény kutya! Én, fösvény? Hát igaz ez, Mackellar? Maga szerint az vagyok? - Én is annak tartottam, villant belém. - Ó, szóval maga szerint is! Jó, hát majd meglátja, és meglátja ő is, és meglátja az Isten. Ha a birtok tönkremegy, és nekem mezítláb kell innét elmennem, akkor is kielégítem ezt a vérszopót. Kérjen csak mindent, mindent, megkapja. Joga van rá! Jaj! - kiáltotta. - És ezt én mind előre láttam, sőt még többet is, mikor nem engedte, hogy én menjek el! - Töltött magának még egy pohárral, s már épp az ajkához emelte, mikor megérintettem a karját. Egy pillanatra megdermedt. - Igaza van - mondta, és a poharat borostul bevágta a kandallóba. - Gyerünk, számoljuk meg a pénzt.

Nem mertem többé ellentmondani neki; mélyen megrendített, hogy ilyen fölindultnak látom éppen őt, aki egyébként annyira uralkodott magán. Leültünk hát, megszámoltuk a pénzt, és zacskóba raktuk Burke ezredes könnyebbségére, hisz ő készült magával vinni. Mikor végeztünk, Henry úr visszatért a hallba, és ő is, meg az öreg lord is ott töltötte az éjszakát vendége társaságában.

Valamivel hajnal előtt hívattak, s az ezredessel útra keltünk. Burke aligha vette volna jó néven, ha nálam alantasabb kísérőt kap, mert adott magára, rangosabb kísérőt meg mi nem adhattunk neki, hiszen Henry úr nem mutatkozhatott csempészek társaságában. Zord, szeles hajnal volt; végigmentünk a hosszan elnyúló cserjésen, s az ezredes a köpenyébe burkolózott.

- Uram - mondtam -, barátja sok pénzt kíván. Azt kell hinnem, hogy igen szorítják a körülmények.

- Feltehetőleg - mondta, szerintem szárazon, de az is lehet, hogy csak a köpeny miatt, amit a szája elé vont.

- Én csak a család szolgája vagyok - mondtam. - Velem nyíltan beszélhet, uram. Gondolom, nem sok jót várhatunk tőle?

- Drága öregem - mondta az ezredes -, Ballantrae kiváló képességű úriember, akit én szívből csodálok és mélységesen tisztelek. - És itt elhallgatott, mint akinek nehezére esik valamit kimondania.

- Mindezek ellenére - mondtam -, nem sok jót várhatunk tőle, ugye?

- A kutyafáját, gondoljon, amit akar, drága öregem - mondta az ezredes.

Már ott jártunk az öböl partján, ahol a hajó várt rá.

- Nos - mondta -, mélységesen lekötelezett az udvariasságával, Mr. Hogyishívják; s minthogy ön olyannyira értelmes érdeklődést tanúsított, utoljára még megemlítenék egy jelentéktelen apróságot, ami a családnak talán hasznára lehet. Mert azt hiszem, barátom elfelejtette megemlíteni, hogy valamennyi párizsi menekült közt ő kapja a legnagyobb nyugdíjat a Skót Alapból; s ez annál nagyobb gyalázat, uram - kiáltotta az ezredes felhevülten -, mert én például egy büdös vasat se kapok!

Rám meredt, és fölpöccintette a kalapját, mintha én tehetnék erről a részrehajlásról; majd megint átváltott szokott dagályos udvariasságára, kezet szorított velem, hóna alatt a pénzzel elindult le a csónakhoz, s közben a *Shule Aroon* szomorkás dallamát fütyörészte. Ekkor hallottam először ezt a dalt; mint majd elmondom, később megint hallanom kellett, akkor már szöveggel, de emlékszem, hogy ez a rövidke kis dallam mennyire megragadt a fejemben azután is, hogy a csempészek ráripakodtak: - Az ördög vigye el, ugorjon már! - s hallottam, hogy a füttyszó elhallgat, megnyikordulnak az evezők, és álltam, és néztem, mint settenkedik a tengerre a hajnal, húz mind távolabb és távolabb a csónak, és várakozik befogott orrvitorlával a kétárbocos halászbárka.

Ez az érvágás súlyos gondokat okozott; többek közt kénytelen voltam ellovagolni Edinburghba, s ott új kölcsönt fölvenni nagyon is kétes feltételek mellett, hogy a régit valahogy kinyöghessük; ez az út majd három hétig eltartott, s addig távol voltam Durrisdeertől.

Időközben nem történt semmi említésre méltó, de mikor visszatértem, úgy találtam, hogy Mrs. Henry magatartása alaposan megváltozott. Azok a régi esti beszélgetések a lorddal javarészt megszűntek; férje iránt tanúsított modorában volt valami engesztelő kedvesség; úgy láttam, gyakrabban szól hozzá, s többek közt sokkal több időt áldoz most Miss Katharine-re. Az ember azt hinné, hogy ez a változás örvendetes volt Henry úrnak, márpedig ez nem áll! Épp ellenkezőleg: számára a változás minden egyes jele egy-egy tűrdöfés volt; úgy vélte, mind egy-egy hűtlen gondolat beismerése. Hisz hűségét James úr iránt, melyre oly büszke volt, míg halottnak hitte, Mrs. Henrynek most szégyellnie kellett, mert tudta, hogy él, s ez a szégyen volt a változás gyűlölt forrása. Nem akarom eltitkolni az igazságot, megmondom kereken, hogy Henry urat ez idő tájt nehéz volt elviselni. Nyilvánosság előtt persze uralkodott magán; de a külszín mély ingerültséget rejtett. Velem, aki előtt a legkevésbé alakoskodott, gyakran égbekiáltóan igazságtalan volt, s néha még a feleségét is élesen torkolta le; az talán épp valami szokatlan kedvességgel hozta ki a sodrából, de az is lehet, hogy semmi kézzelfogható oka nem volt, csak a megrögzött bosszúság robbant ki belőle önkéntelenül. Ha így megfeledkezett magáról (hisz ez különösmód ellentmondott kapcsolatuk jellegének), mindenki megdöbbent a társaságban, s ők ketten fájdalmas csodálkozással néztek össze.

S közben nemcsak ezzel az ingerültséggel ártott magának, hanem helyzetét makacs hallgatásával is súlyosbította; nem is tudom, erről mit mondjak: a nagylelkűség vagy a gőg gyümölcse volt-e? Újra meg újra beállítottak a csempészek, hozták James úr futárait, s egy se távozott üres kézzel. Soha nem merészeltem Henry úrral vitába szállni; amit kértek, azt nemes haraggal odaadta. Talán éppen mert tudta, hogy hajlik a garasoskodásra, különös örömét lelte

abban, hogy ilyen dühös elszántsággal pénzelje bátyja tékozlását. Lehet, hogy ez a galád helyzet alázatosabb embert is ugyanilyen túlzásba hajszolt volna. De a birtok (ezt nyugodtan állíthatom) rettenetesen megsínylette; napi kiadásaink mindjobban és jobban összezsugorodtak; az istállók kiürültek, már csak két pár igás lovunk maradt; a cselédeket elbocsátottuk, s ez félelmes morgást keltett az egész környéken, és megint lángra lobbantotta Henry úr iránt a régi ellenszenvet. Végül már annak is véget kellett szakítani, hogy a család évente egyszer Edinburghba utazzék.

Ez 1756-ban történt. Képzelhető, hogy ez a vérszopó hét év alatt Durrisdeerből minden éltető vért kiszívott, de a gazdám mégis mind ez ideig békén tűrte. James úr ördögi rosszindulattal mindig Henry úrhoz intézte a követeléseket tartalmazó leveleit, a lordnak ilyesmiről soha egy szót sem írt. A többiek tehát csak néztek és csodálkoztak a takarékosságunkon. Semmi kétségem, hogy sopánkodtak a gazdám zsugoriságán - ez minden életkorban visszataszító, fiatalkorban meg egyenesen undorító - Henry úr meg nem volt még harmincéves sem, bár Durrisdeer ügyeit szinte gyerekkora óta ő intézte; némán és keserűen tűrték a változásokat, akárcsak ő maga, egészen addig, amíg az edinburghi utazás dolga mindenre rá nem tette a koronát.

Gazdám és felesége ez idő tájt, azt hiszem, alig volt együtt máshol, mint az asztalnál. Burke ezredes emlékezetes látogatása után Mrs. Henry észrevehetően közeledni próbált Henry úrhoz, szinte azt mondanám, félénken udvarolni kezdett neki, s ez nagyon különbözött korábbi közönyétől és tartózkodásától. Soha nem volt szívem hibáztatni Henry urat, hogy elhúzódott e közeledés elől, de a feleségnek se tennék szemrehányást, hogy a visszautasítás hatására ezt hamarosan abbahagyta. Az eredmény teljes elidegenedés volt, s így (mint mondtam) még szót is ritkán váltottak, legfeljebb csak az asztalnál. Még az edinburghi utazás kérdése is az asztalnál vetődött fel először. Mrs. Henry aznap véletlenül rosszul érezte magát, és ingerült volt. Mikor fölfogta, hogy férje mit akar, elvörösödött.

- Ez már sok! - kiáltott fel. - Az Isten tudja csak, mi örömöm van az életben, és most még ezt az egy vigaszt is megtagadod tőlem. Mikor lesz már vége ennek a szégyenletes garasoskodásnak? Máris mindenki ujjal mutat ránk, és szálka vagyunk a szomszédság szemében. Ezt az újabb őrültséget már nem lehet elviselni!

- Ha egyszer nem telik rá - mondta Henry úr.

- Hogy nem telik? - kiáltott az asszony. - Szégyen-gyalázat. Van nekem saját pénzem is.

- Minden az enyém, asszonyom, a házasság révén - mordult rá Henry úr, ezzel fölállt, és kiment a szobából.

Az öreg lord égnek emelte a kezét, aztán a lányával visszavonult a kandallóhoz, nyíltan értésemre adva, hogy távozzam. Henry urat szokott menedékhelyén találtam, a tiszttartói irodában, ott gubbasztott, és csúf képpel az asztal végét döfködte a bicskájával.

- Henry úr - mondtam -, igazságtalan önmagával, ideje már ennek végét szakítani.

- Ó! - kiáltott fel. - Bánja is azt itt valaki! Természetesnek tartják. Gyalázatosan fukar vagyok. Fösvény kutya! - és markolatig döfte a bicskát az asztal lapjába. - Majd megmutatom én annak a csibésznek - kiáltotta dühöngve -, majd megmutatom én, hogy melyikünk a bőkezűbb!

- Ez nem bőkezűség - mondtam. - Ez csak gőg.

- Gondolja, hogy rászorulok az intelmeire? - kérdezte.

Úgy véltem, a segítségemre szorul, s ha akarja, ha nem, a segítségére kell lennem; mikor Mrs. Henry visszament a szobájába, bekopogtam az ajtaján, és kértem, hogy hallgasson meg.

Leplezetlenül elárulta csodálkozását.

- Mi mondanivalója van a számomra, Mr. Mackellar? - kérdezte.

- Isten a tudója, asszonyom - mondtam -, hogy soha nem voltam terhére a bizalmaskodással; de ez most nagyon nyomja a lelkemet, el kell hát mondanom. Asszonyom, lehet az, hogy két ember annyira vak legyen, mint ön meg a lord? Hogy hosszú esztendőkön át egy fedél alatt éljenek egy ilyen nemes lelkű úriemberrel mint Henry úr, és ennyire ne értsék meg őt?

- Ezt hogy érti? - kiáltott föl.

- Hát nem tudja, hogy hová megy az a pénz? Az övé meg az öné, az asztalnál meg nem ivott bor ára? - folytattam. - Párizsba! Ahhoz az emberhez! Hét év alatt nyolcezer fontot kapott, és a gazdám elég bolond, hogy ezt titokban tartsa!

- Nyolcezer fontot! - ismételte. - Lehetetlen. A birtok nem bír meg ennyit.

- Isten a tudója, hogy úgy izzadtuk ki pennynként. Nyolcezerhatvan fontot és néhány shillinget. S ha még ezután is képes fukarnak ítélni a gazdámat, akkor én most alkalmatlankodtam önnél utoljára.

- Ne is mondjon többet, Mr. Mackellar - jelentette ki Mrs. Henry. - Helyes, hogy megtette, ön túlságosan is szerény, ha ezt alkalmatlankodásnak nevezi. Én vagyok a hibás; bizonyára nagyon figyelmetlen feleségnek tart (itt különös mosollyal nézett rám), de ezen nyomban segíteni fogok. James úr mindig könnyelmű volt, de nagyon jószívű, maga a megtestesült nagylelkűség. Én magam írok neki. Nem is hiszi, milyen fájdalmat okozott azzal, amit mondott.

- Asszonyom, én azt reméltem, hogy örömöt okozok - mondtam, mert elfogott a méreg annak láttán, hogy most is James úron jár az esze.

- És örömöt - tette hozzá -, örömöt is, persze.

Még aznap megvolt az elégtételem (csak azt mondom, amit láttam), hogy Henry úr egészen szokatlan lelkiállapotban jött ki felesége szobájából; könnyektől maszatos arccal, de mégis mintha lebegne a boldogságtól. Ennek alapján biztosra vehettem, hogy feleségétől teljes elégtételt kapott. "Helyes - gondoltam magamban -, ma legalább derék dolgot műveltem."

Másnap, miközben a könyveimnél ültem, Henry úr halkan odalopózott mögém, megfogta a vállamat, és tréfásan megrázott. - Most legalább tudom, hogy milyen megbízhatatlan fickó maga - mondta, s ez volt az egyetlen utalás arra, amit tettem, de a hang, ahogy mondta, többet jelentett számomra, mint a legékesebben szóló ünnepélyesség. De nemcsak ezt értem el: mikor megjött a következő futár (nem sokkal ezután), nem vitt magával mást, csak egy

levelet. Egy idő után már magam intéztem az ilyen ügyeket, Henry úr még a tintát és tollat is sajnálta rá, s én is a legszárazabb és leghivatalosabb formák közt. De ezt a levelet még én se láttam; aligha lehetett valami kellemes olvasmány, hiszen Henry úr végre maga mögött tudta a feleségét, s megfigyeltem, hogy aznap, mikor a levél elment, csak úgy sugárzott arcáról a derű.

Ezután a családban minden jobbra fordult, bár azt aligha lehetne állítani, hogy teljesen jóra. De legalább a félreértés megszűnt; mindenki nyájas volt a másikhoz, és azt hiszem, a gazdám és a felesége ismét közel kerülhetett volna egymáshoz, ha Henry úr képes lett volna zsebre vágni a gőgjét, és az asszony esze nem járt volna örökké a másik férfin (mert ez volt minden baj alapja). Csudálatos, hogy a legtitkoltabb gondolat is mennyire árulkodik önmagáról; az is csudálatos, hogy mi mind az ő érzelmeihez igazodtunk; és bár nagyon halk volt és a kedélye kiegyensúlyozott, mégis mindig tudtuk, hogy mikor időznek a gondolatai Párizsban. Mert gondolom, senki se hitte, hogy a leleplezésem ledöntötte ezt a bálványt. Azt hiszem, az asszonyokban egy-egy ördög lakik; teltek az évek, a férfit még csak nem is látta, s mint mondják, abból az időből se maradhatott valami sok kedves emléke, mikor az még itthon volt, egy ideig még halottnak is hitte, világosan kellett látnia szívtelen kapzsiságát, de mindez nem segített, most is ez az átkozott fickó foglalta el szívében a főhelyet. Hát ne haragudjon a magamfajta egyszerű ember? Nem mintha valaha is megértettem volna a szerelmi szenvedélyt, de gazdám feleségének értelmetlensége most egyenesen elundorított az egésztől. Emlékszem, egyszer megróttam egy szobalányt, mert valami gyerekes haszontalanságot énekelt, miközben nekem ezen járt az eszem; szigorúságom ellenségemmé tett a házban minden fehérnépet; én ugyan édeskeveset törődtem vele, de annál jobban mulattatta a dolog Henry urat, hisz így én is osztoztam vele a népszerűtlenségben. Elég fura (hisz édesanyám valósággal a föld sója volt, s Dickinson nagynéném, aki az Egyetemen taníttatott, igen érdemes nőszemély), de sose szenvedhettem, s valószínűleg nem is nagyon értettem a nőket; s korántsem lévén bátor ember, mindig is kerültem a társaságukat. De ezt nemcsak hogy nem sajnálom, sőt; mindig állítottam, hogy akinek nincs ennyi esze, az előbb-utóbb ráfizet. Ezt mindenesetre helyénvalónak tartom leszögezni, nehogy bárkinek is az legyen a benyomása, hogy igazságtalan vagyok Mrs. Henry iránt. S amellett most, hogy újra olvasom a levelet, mely ebben az ügyben a következő lépést jelentette, s mely őszinte meglepetésemre alig egy héttel az utolsó futár távozása után névtelen közvetítéssel érkezett, természetes is, hogy kikívánkozik belőlem ez a megjegyzés.

Burke ezredes (később: lovag) Mr. Mackellarhoz intézett levele

Troyes, Champagne 1756. július 12.

Igen tisztelt uram,

bizonyára meglepőnek találja, hogy levelet kap olyasvalakitől, akit csak ily távolról ismer; de az alkalommal, midőn szerencsém volt Önnel Durrisdeerben találkozhatni, önt szilárd jellemű, komoly fiatalembernek ismertem meg; s be kell vallanom, ez olyan tulajdonság, melyet a született lángész és a katonaember lovagi merészsége után legjobban csodálok és becsülök. És emellett érdekei azon nemes család élete folyása is, melyet ön szolgál, vagyis (hogy pontosabb legyek) amelynek szerény, ámde megbecsült barátja; s mélyen belém vésődött azon élvezetes beszélgetés emléke is, amelyet aznap kora hajnalban folytattunk.

A napokban odahagytam e nevezetes várost, ahol állomásozom, rövid látogatást tettem Párizsban, s megragadtam az alkalmat, hogy megérdeklődjem az ön nevét (melyet, be kell vallanom, elfelejtettem) kedves barátomtól, a B.-i. James úrtól; most pedig, hogy alkalmam nyílt levelet írnom, sietve tájékoztatom önt a történtekről.

A B.-i James úr (abban az időben, mikor beszéltünk róla) igen előnyös helyzetben volt, s mint azt hiszem, említettem önnek, nagy összegű nyugdíjat húzott a Skót Alaptól. Nem sokkal ezután századot kapott, s hamarosan egy ezred parancsnokává nevezték ki. Drága uram, ezt éppúgy nem tudom megmagyarázni, mint azt, hogy nekem, aki hercegek jobbján lovagoltam, miért szúrták ki a szemem azzal a pár csapatzászlóval, és miért dugtak egy kis vidéki garnizonba, hogy ott rohadjak. Hozzászoktam az Udvarhoz, és ezt itt, akárhogy szeretném, nem érzem derék katonaemberhez illő légkörnek, de ha megfeszülök az igyekezettől, akkor sem reménykedhetem az övéhez hasonló előmenetelben. Barátunk különösen ügyes abban, hogy hölgyek révén érjen el sikereket; s ha igaz, amit hallottam, komoly protekciója volt. Lehet, hogy épp ez lett a veszte; mert mikor szerencsém volt vele kezet szoríthatni, épp a Bastille-ból szabadult, ahova királyi elfogatólevél alapján zárták; s bár most kiszabadult, elvesztette mind az ezredét, mind a nyugdíját. Drága uram, egy egyszerű ír szókimondása ér annyit, mint a ravaszkodás; s biztos vagyok benne, hogy egy kipróbált úriember, mint ön, ezzel egyetért.

Nos, uram, James úr lángeszét kimondhatatlanul csodálom, s ő azonfelül még barátom is; de úgy vélem, hogy nem árt röviden hírt adnom szerencséjének e fordulatáról, mert véleményem szerint kétségbeesett helyzetben van. Mikor meglátogattam, arról beszélt, hogy Indiába utazik (magam is abban reménykedem, hogy csatlakozhatom ott neves honfitársamhoz, Mr. Lallyhez); ehhez azonban (mint megtudtam) több pénz kívántatnék, mint amennyi rendelkezésére áll. Bizonyára ismeri a szólásmondást, mely a katonák közt járja: nincs okosabb, mint aranyhidat építeni a menekülő ellenségnek. Bízom benne, hogy megérti, mire gondolok. Egyébiránt mélységes tisztelettel köszöntöm lord Durrisdeert, a lord fiát és a gyönyörű Mrs. Durie-t.

Alázatos tisztelője
és szolgája
FRANCIS
BURKE

E küldeményt nyomban elvittem Henry úrnak, s azt hiszem, mindketten egyet gondoltunk: a levél egy héttel elkésett. Sietve írtam Burke ezredesnek, s kértem, hogy ha James úrral találkozik, biztosítsa: következő futárja meghallgatást talál. De bármennyire siettem, nem tudtam elhárítani, aminek be kellett következnie; a nyílvessző már kiröpült. Szinte kételkedem a Gondviselés hatalmában (s szándékában mindenesetre), hogy meg tudta volna állítani az események sorát; fura dolog arra gondolnom, hogy hányan járultunk hozzá a katasztrófa bekövetkeztéhez, milyen régóta már, s mennyire nem tudtuk, hogy mit teszünk.

Mióta megjött az ezredes levele, távcsövet tartottam a szobámban, kikérdeztem a bérlőket, s minthogy nem találkoztam nagy titoktartással, s minthogy a csempészkereskedelem (erre mifelénk) bár lopva, ámde igen serényen folyt, rövidesen sikerült kitudnom, hogy milyen

jelzéseket használnak, s így jó egy órával előre megállapíthattam, mikor várhatjuk a futárt. Mondom: a bérlőket faggattam; magukkal a csempészekkel, a többnyire fegyvert viselő, elszánt fickókkal sose közösködtem. Sőt egy véletlen folytán, mely később igen szerencsétlennek bizonyult, e nagy szájú fráterek egyike-másika számára a gúny céltáblája voltam; nemcsak hogy gúnynevet ragasztottak rám, hanem egy este még el is kaptak egy mellékösvényen; történetesen valamennyien (mint mondták) jókedvükben voltak, s merő szórakozásból megtáncoltattak. Nagyokat sóztak a lábamra a meztelen tengerészkardjukkal, s közben ordítoztak: - Szedd a lábad, Szentfazék! - s bár testileg nem bántalmaztak, ez éppolyan szánalmas hatással volt rám, utána napokig nyomtam az ágyat: jellemző a botrányos skóciai viszonyokra, amelyeket igazán nem szükséges részleteznem.

Ugyanebben a szerencsétlen esztendőben történt, november hetedikén délután, hogy séta közben a Mucklerosson megpillantottam egy jelzőtűz füstjét. Már éppen készültem visszafordulni, de annyira elfogott a szorongó aggodalom, hogy áttörtem a sűrűn a Craig Headnek nevezett partszakaszig. A nap már lenyugodott, de nyugaton még világos volt a látóhatár, s így láttam, hogy a Rosson néhány csempész épp a jelzőtüzet tapossa szét, az öbölben pedig egy kétárbocos bárka a vitorláit vonja be, és horgonyt vet. Láthatólag csak az imént érkezett, de a csónakját már lebocsátották, s az épp a hosszan elnyúló cserjés vége, a kikötőhely felé igyekezett. Tudtam, hogy ez mást nem jelenthet, csak hogy futár érkezet: Durrisdeerbe.

Legyőztem régi rettegésemet, leereszkedtem a meredek parton - eddig még sose volt rá merszem -, és elbújtam a fövény szegélyéig terjedő bozótban, hogy meglessem, hol ér a csónak partot. Crail kapitány maga kormányzott, de ebben nem volt semmi rendkívüli; mellette azonban egy utas ült, s az evezősök mozdulni is alig tudtak, annyira útjukban volt a majd fél tucat útitáska. De a partraszállás nagy hamarsággal megtörtént, a poggyászt mind kihajigálták a partra, a csónak már útnak is indult visszafelé, az utas meg, magas, karcsú, fekete ruhás úriember, az oldalán kard, a kezében sétapálca, ott állt egymagában a sziklafalon. Állt, és a sétapálcájával visszaintegetett Crail kapitánynak, olyan gúnyos-kecsesen, hogy mozdulata mélyen belevésődött az emlékezetembe.

Alighogy a csónak esküdt ellenségeimmel eltávozott, összeszedtem némi bátorságfélét, kiléptem a bozót szegélyére, ott újra megálltam, s lelkem a félelem és az igazság sötét előérzete közt hánykolódott. Tán egész éjszaka elálldogáltam volna tétovázva, ha az idegen meg nem fordul a lassan leszálló könnyű esti ködben, s nem integet, oda nem hív magához. Nehéz volt a szívem, mint a kő, de odamentem.

- Ezt itt, jóember - mondta angolos kiejtéssel -, föl kell vinni Durrisdeerbe.

Most már elég közel voltam hozzá, hogy az arcvonásait is lássam; jóvágású, jóarcú férfi volt, napbarnított, szikár, magas; fekete szeme gyors és éber, látszott, hogy katona volt és hozzászokott a parancsoláshoz, arcán egyik oldalt anyajegy, de ez se csúfította el; kezén hatalmas gyémánt villant; ruhája, bár egyszínű, franciásan piperkőc; kézelője hosszabb a szokásosnál, pompás csipke; s ruházatán annál is inkább elcsodálkoztam, mert most szállt ki egy koszos csempészbárkáról. Tüzetesebben szemügyre vett, szigorúan végigmért, és elmosolyodott.

- Fogadok, barátom - mondta -, hogy a nevét, sőt a gúnynevét is tudom. A keze írása után pontosan ilyennek képzeltem, Mr. Mackellar.

E szavaktól végigfutott a hátamon a hideg.

- Ó - mondta -, nem kell félnie. Nincs bennem semmi harag a sótlan leveleiért, most meg majd bőven adok magának munkát. Szólítson talán Mr. Ballynek: ezt a nevet vettem föl, vagyis, ha már ilyen pedáns emberrel beszélek, erre rövidítettem le a magamét. No gyerünk, kapja fel ezt meg ezt - mutatott rá két kofferra. - Ennyit elbír, a többi meg nyugodtan várhat. Gyerünk, kérem, ne vesztegessük az időt.

Hangja olyan éles volt, hogy ösztönösen engedelmeskedtem a parancsának. S amint fölkaptam a koffereket, sarkon fordult, s elindult a cserjésben, ahol az örökzöld sűrűjében már kezdett sötétedni. Én meg a sarkában, kezemet majd a földig lehúzta a koffer, bár, hogy őszinte legyek, nem is éreztem a súlyt; hazajöttének szörnyű ténye minden mást elnyelt, s az eszem járt, mint a takácsvetélő.

Hirtelen letettem a két koffert, és megálltam. Megfordult, és rám nézett.

- Nos? - kérdezte.

- Ön a Ballantraei James úr?

- Engedje megjegyeznem - mondta -, hogy ezt egy pillanatig sem titkoltam az éles eszű Mr. Mackellar előtt.

- És az Isten szerelmére - kiáltottam -, minek jött vissza? Menjen, amíg még idejében van.

- Nagyon köszönöm - mondta. - Nem én, a gazdája döntött így; s minthogy ő így határozott, most aztán lássa az eredményt. Ő is, maga is. Gyerünk, fogja a holmimat, amit letett a sárba, s vigye, ahova mondom.

Nekem azonban eszem ágában sem volt engedelmeskedni; odaálltam elébe.

- Ha nem lehet rávenni, hogy visszaforduljon - mondtam -, bár ilyen körülmények közt minden keresztény, minden úriember nagyon is meggondolná, hogy továbbmenjen-e...

- Nagyon hízelgő... - vetette közbe.

- Ha nem lehet semmiképpen rávenni, hogy visszaforduljon - folytattam -, akkor legalább az illendőség szabályait tartsa be. Várjon itt a poggyászával, én meg megyek, és előkészítem a famíliát. Apja öregember, és... - csuklott meg a hangom - vannak olyan illemszabályok, amelyeket meg kell tartani.

- Bizisten - mondta -, ahogy megismerem, ez a Mackellar egyre nő a szememben. De, ide hallgasson, öregem, és ezt egyszer s mindenkorra értse meg, énrám hiába vesztegeti a szót, én úgyis azt csinálom, amit akarok.

- Igen? - kérdeztem. - Majd meglátjuk.

Azzal sarkon fordultam, és futni kezdtem Durrisdeer felé. Utánam kapott, dühösen fölkiáltott, majd mintha elnevette volna magát, s biztosra veszem, hogy követett is egy-két lépésnyit, aztán (gondolom) elállt üldözésemtől. De egyvalami legalábbis biztos: alig néhány perc

múltán ott álltam a nagy ház kapujában, s bár a lélegzetem is kifogyott a nagy rohanásban, egyedül voltam. Fölrohantam a lépcsőn, berontottam a hallba, megálltam a család színe előtt, és szólni se tudtam; de bizonyára lerítt rólam a mondanivalóm, mert mind fölpillantottak, és néztek, hogy a szemük is fönnakadt.

- Megjött - lihegtem.

- Ő? - kérdezte Henry úr.

- Személyesen - mondtam.

- A fiam? - kiáltotta a lord. - Ó, a vásott kölyke. Hát nem tudott ott maradni, ahol biztonságban van?

Mrs. Henry egy szót se szólt. Én se néztem rá, nem is tudom, miért.

- Nos - kezdte Henry úr mély lélegzetet véve -, most hol van?

- A cserjésben - mondtam.

- Gyerünk - mondta.

Elindultunk hát ketten, ő meg én, s egyikünk se szólt egy árva szót sem; a ház előtti kavicsos tér közepén találkoztunk a befelé ballagó James úrral. Fütyörészett, s a levegőt csapkodta a sétabotjával. Ahhoz még elég világos volt, hogy meg lehessen ismerni valakit, de az arcvonásokat már elnyelte a homály.

- Nicsak, Jákob! - mondta James úr. - Íme, Ézsau megjött.

- James - mondta Henry úr -, az Isten szerelmére, hívj a rendes nevemen. Nem állítom, hogy örülök neked, de tőlem telhetőleg mindent megteszek, hogy itthon légy atyáink házában.

- Vagyis az *én* házamban. Vagy a *tiedben*? - kérdezte James úr. - Melyiket akartad mondani? De hát ez régi bánat, kár fölhánytorgatni. Remélem, nem tagadsz meg egy zugot bátyádtól Durrisdeer tűzhelye mellett, még ha nem is voltál hajlandó osztozni velem, míg Párizsban voltam?

- Haszontalan beszéd - mondta Henry úr. - Tudod jól, hogy a helyzeted milyen hatalmat ad.

- Igen, azt hiszem, tudom - mondta a másik, és durván fölkacagott. S ezzel, bár kezet sem fogtak, azt hiszem, joggal mondhatom, hogy véget is ért a testvérek találkozása; James úr odafordult hozzám, és rám parancsolt, hogy hozzam el a poggyászát.

Én, a magam részéről, Henry úrhoz fordultam jóváhagyásért; gondolom, volt bennem némi dac is.

- Amíg James úr itt van, Mr. Mackellar - mondta Henry úr -, nagyon lekötelezne, ha az ő utasításait az én utasításaimnak tekintené. De csak örökké fárasztjuk önt; talán lenne olyan kedves, leküldeni egy szolgát? - nyomta meg az utolsó szót.

Ha szavainak egyáltalán volt értelme, akkor az idegen ellen irányuló jogos szemrehányás volt; s az, amilyen pokoli pimasz volt, nyomban átváltott az ellenkező végletbe.

- Nagyon megsértenénk, ha arra kérnénk, hogy nyissa ki az ajtót? - kérdezte halkan, s szeme kikerülte az enyémet.

Ha egy birodalom sorsa függött volna tőle, most akkor se lettem volna képes magam szavakra bírni; még az is meghaladta volna az erőmet, hogy egy szolgának szóljak; inkább én szolgáltam ki, mint hogy megszólaljak; némán sarkon fordultam, és bementem a cserjésbe; szívem megtelt haraggal és kétségbeeséssel. A fák közt sötét volt, s nekem másutt járt az eszem, nem is gondoltam rá, hogy miért jöttem, egészen addig, míg bele nem botlottam, s kis híján lábamat nem törtem a kofferekben. S ekkor különös megfigyelést tettem: míg az előbb két koffert cipeltem, s alig vettem észre, most eggyel is alig tudtam megbirkózni, így, minthogy kétszer kellett fordulnom, tovább maradhattam távol a halltól.

Mire fölértem, a viszontlátás lezajlott, a társaság már vacsoránál ült; megtorpantam, mert figyelmetlenségből elfelejtettek teríteni nekem. Eddig James úr hazatérésének csak egyik oldalát éreztem a bőrömön; most megtapasztalhattam a másikat is. Ő volt az, aki elsőnek vette észre, hogy beléptem a hallba, s zavartan hátrahőköltem. Fölugrott.

- Nicsak, hát nem a jó Mackellar helyén ülök? - kiáltott fel. - John, hozz másik terítéket Mr. Ballynek; nem, nem zavar senkit, Mr. Mackellar, elég nagy az asztal mindnyájunknak.

Alig hittem a fülemnek, s még kevésbé a józan eszemnek, mikor átölelte a vállamat, s kacagva lenyomott a régi helyemre - annyi szeretetteli játékosság volt a hangjában. És mialatt John megtérített neki másutt (ehhez változatlanul ragaszkodott), apja széke fölé hajolt, lenézett rá, az öreg megfordult, s föltekintett a fiára, mindketten oly megnyerő gyöngédséggel, hogy megdöbbenésemben legszívesebben fejemhez kaptam volna.

De ez még csak egy volt a sok közül. Egy goromba, egy gúnyos szó el nem hagyta a száját. Még metsző angolos kiejtését is elhagyta, s áttért a jóízű skót beszédre, mely becsüli a szerető szavakat; s bár modora a mi durrisdeeri szokásainktól nagyon eltért, és kecsesen elegáns volt, mégis átszínezte valami meghitt kedvesség, mely - nem szégyen bevallani - hízelgett nekünk. Akármit tett a vacsoraasztalnál, ha a poharat ürítette rám tiszteletteli figyelemmel, ha megfordult, hogy Johnnal váltson egy-egy kedves szót, ha apja kezét cirógatta meg, ha vidám kis történetkéket mesélt a kalandjairól, ha jókedvűen fölidézte a múltat, mindezt olyan illendően tette, s olyan jóképű volt, hogy nem csoda, ha a lord és Mrs. Henry sugárzó arccal ült az asztalnál, vagy ha a háta mögött várakozó Johnnak kicsordultak a könnyei.

Amint a vacsora véget ért, Mrs. Henry fölállt, hogy visszavonuljon.

- De hisz régen ilyen korán sose szoktál, Alison - mondta James úr.

- Most igen - mondta Mrs. Henry, és mindenki tudta, hogy ez nem igaz. - Jó éjszakát, James, és Isten hozott... a halálból - mondta, és reszketeg hangja megcsuklott.

Szegény Henry úr, amúgy is elég gondterhelt volt egész este, most még jobban elfogta az aggodalom; örült, hogy visszavonulni látta a feleségét, de bántotta is, ha az okára gondolt, a következő pillanatban meg az asszony hangjának heve képesztette el.

Én a magam részéről fölöslegesnek ítéltem a jelenlétemet; épp kiosonni készültem Mrs. Henry nyomában, de James úr észrevette.

- Ej, Mr. Mackellar - mondta. - Ezt sértésnek tekintem. Nem engedem elmenni: ez olyan, mintha idegennek tekintené a tékozló fiút, s hadd emlékeztessem, épp az apja házában! Gyerünk, üljön csak le, s ürítsen még egy poharat Mr. Ballyvel.

- Úgy, úgy, Mr. Mackellar - mondta a lord. - Nem szabad idegennek tartanunk egymást, sem őt, sem magát. Mondtam már a fiamnak - s e szónál hangja, mint mindig, fölragyogott -, hogy mi valamennyien milyen nagyra becsüljük az ön baráti szolgálatait.

Így hát addig üldögéltem ott némán, mint máskor szoktam; s még talán tévedésbe is estem volna James úr természetét illetően, ha nem hangzik el néhány szó, mely világosan elárulta arcátlanságát. Íme: azok után, amit az olvasó a testvérek találkozásáról tud, alkossa meg maga az ítéletét. Miközben Henry úr meglehetősen mogorván üldögélt, s hiába igyekezett kitenni magáért a lord előtt, James úr egyszerre fölpattant, megkerülte az asztalt, s öccse vállára csapott.

- Ugyan, ugyan, *Hairry-gyerek* - mondta széles tájszólással, mint ahogy bizonyára gyerekkorukban beszélgettek -, nem kell annyira lekonyulni, mert a bátyád hazagyütt. Minden a tiéd, tudod, nincs nekem egy rossz szavam se. De te se bándd az én helyem apám tűzhelyénél.

- Nagyon igaz, Henry - mondta az öreg lord, némi rosszallással, ami nála ritkaság volt. - Te vagy a példabeszédbeli idősebb testvér, a szó jó értelmében, neked kell elnézőnek lenned öcséd iránt.

- Könnyű *engem* hibáztatni - mondta Henry úr.

- Ugyan, ki hibáztat? - kiáltott a lord, szelíd ember létére szerintem nagyon is élesen. - Ezerszer is megérdemelted az én hálámat és a bátyád háláját; erre mindig számíthatsz; talán ez nem elég neked?

- Úgy bizony, Henry, ez az igazság - mondta James úr; s mikor Henry úr ránézett, úgy véltem, a szemében valami vad fény villant.

Az ezután következő kínkeserves ügyre nézve már annak idején is gyakran tettem föl az alábbi négy kérdést, s ugyanezt kérdem magamtól ma is: - Vajon mi volt ennek az embernek az indítéka: a Henry úr iránt érzett párját ritkító gyűlölete? Vagy az, amit az érdekének vélt? Vagy csupán kedvét lelte a kegyetlenségben, mint a macska, vagy a teológusok szerint az ördög? Vagy az, amit ő talán szerelemnek hitt? A józan eszem az első három közt keresi a megoldást, de lehet, hogy viselkedésébe mindhárom belejátszott. Íme: a Henry úr iránti ellenséges érzés megmagyarázza, hogy miért viselkedett vele olyan gyűlölködően, ha kettesben voltak; az önérdek némi magyarázatul szolgál a lord jelenlétében tanúsított gyökeresen más magatartására; némi széptevéssel fűszerezve ez a magyarázata annak is, hogy miért igyekezett jóba lenni Mrs. Henryvel, s az önmagáért való gonoszság élvezete magyarázza, hogy miért igyekezett olyan kínos gonddal elegyíteni és váltogatni e kétféle magatartást.

Részben mert gazdám bevallott barátja voltam, részben mert Párizsba írt leveleimben gyakorta intelmekre vetemedtem, engem is belevont sátáni szórakozásába. Mikor kettesben voltunk, gúnyos megvetésével üldözött; a család jelenlétében szívélyes leereszkedéssel kezelt. Ez nemcsak önmagában volt kínos, nemcsak, hogy szakadatlan méltatlanságot jelentett, de leírhatatlanul sértett is. Nem is takargatta előttem alakoskodását, mintha az én tanúságom annyira nem számítana, hogy figyelembe se kell venni, s ez vérig sértett. De amit szenvedtem, az szóra sem érdemes. Itt csak futólag említem; s most is főleg azért, mert ennek eredményeként hamarabb ébredtem rá Henry úr vértanú-sorsára.

A teher nagyja őrá nehezedett. Mert hogyan viszonozza, ha bátyja mások jelenlétében udvariasan közeledik hozzá, de négyszemközt egy alkalmat el nem mulasztana, hogy gúnyolja őt? Talán mosolyogjon vissza rá, arra az emberre, aki alakoskodik vele, és szakadatlanul sértegeti? Kénytelen volt vállalni az udvariatlanság látszatát. Kénytelen volt vállalni a hallgatást. Hiszen, ha nem ilyen büszke, ha beszél, akkor is, ki hitte volna el az igazat? A kimondatlan rágalom megtette a magáét; a lord és Mrs. Henry a tulajdon szemével látta, mi folyik, s mindketten megesküdtek volna, hogy James úr maga a megtestesült türelem és jóakarat, Henry úr meg a testet öltött féltékenység és hálátlanság. S ha ez csúf dolog másnál, tízszeresen csúf Henry úr esetében, hiszen ki ne tudná, hogy James úr élete veszélyben forog, s máris elvesztette a jegyesét, a címét, a vagyonát?

- Henry, nincs kedved eljönni lovagolni? - kérdezte valamelyik nap James úr.

És Henry, akit ez az ember egész reggel csak gyötört, rávágta:

- Nincs.

- Szeretném, ha legalább néha kedvesebb lennél, Henry - felelt a másik szomorkásan.

Ezt csak példaképpen említem; se szeri, se száma az ilyesféle jeleneteknek. Nem csoda, ha mindenki Henry urat hibáztatta; nem csoda, ha a bosszúságtól engem már kis híján elöntött az epe; sőt, még a puszta emlék is megkeseríti a véremet.

Egy biztos: soha ördögibb fortélyt még nem agyaltak ki; olyan arcátlan, olyan egyszerű volt, s annyira nem lehetett küzdeni ellene. És mégis azt hiszem, mint ahogy hittem is mindig, hogy Mrs. Henrynek tudnia kellett volna olvasni a sorok között, jobban kellett volna ismernie férje természetét; végül is, ily sokévi házasság után meg kellett volna nyernie már a férje bizalmát. És az öreg lord - ez a körültekintő úriember -, ugyan hova tette a szemét? De hát - egyrészt - James úr mestere volt a megtévesztésnek, s még egy angyalt is rászedett volna. Másrészt (ami Mrs. Henryt illeti) megfigyeltem, hogy nincs két ember, aki annyira távol állna egymástól, mint az elidegenedett házastársak; mintha nem is hallanák egymást, mintha nem is ugyanazt a nyelvet beszélnék. Harmadrészt (ez mindkét szemlélőre áll), elvakította őket régi és megrögzött előítéletük. És, negyedrészt, a veszély, mely James úr életét feltehetőleg fenyegette (csak feltehetőleg - mindjárt megmondom, hogy miért) azt az érzést keltette bennük, hogy igazságtalanság volna bírálni őt, s az a szakadatlan féltő gond, amivel az életét óvták, csak annál jobban elvakította őket, a hibáit már észre se vették.

Ez idő tájt ébredtem rá napnál is világosabban, hogy mit jelent a jó modor, s kezdtem mélyen fájlalni, hogy az én modorom olyan faragatlan. Henry úr ízig-vérig úriember volt; ha megrendült, és a körülmények úgy kívánták, méltósággal és lélekkel tudta eljátszani a szerepét, de a mindennapos érintkezés során (ostobaság volna tagadnom) levetett minden

formaságot. James úr viszont soha egy mozdulatot nem tett, ami ne lett volna hasznára. Így hát az volt a látszat, hogy az egyik nyájas, a másik mogorva, s mintha testi jellegzetességeik is mind emellett szóltak volna. Sőt: minél jobban belekeveredett Henry úr bátyja hálójába, annál esetlenebbé vált, s James úr, minél jobban élvezte undok szórakozását, annál megnyerőbb lett, annál mosolygósabb. Így a terv, ahogy térben, időben kibontakozott, önmagát támogatta és erősítette.

Az is hozzátartozott James úr cselfogásához, hogy a veszedelmet, melyben élete forgott (s mely, mint mondtam, csak mások képzeletében létezett), a hasznára fordítsa. Akik szerették, azoknak szelíden tréfálkozva emlegette, s attól az még meghatóbb lett. De Henry úrral szemben kegyetlen, sértő fegyverként alkalmazta. Emlékszem, egy nap, mikor hármasban voltunk a hallban, ujjával megérintette azt a bizonyos festetlen rombuszt a festett üvegablakon, és megjegyezte: - Itt röpült ki a szerencsét hozó aranyad, Jákob. - S mikor Henry úr sötéten rápillantott, hozzátette: - Ejnye, legyecském, mire jó ez a tehetetlen rosszindulat? Akkor szabadulsz a pókodtól, amikor neked tetszik. Meddig még. Uram, Istenem? Mikor jutsz el odáig, hogy följelents végre, kicsinyes testvér? Ez izgat, mióta itt élek, ebben a sivár lukban. Mindig is imádtam a kísérleteket. - Henry úr arcából kiszaladt a vér, és továbbra is összevont szemöldökkel, komoran meredt rá. James úr végül elnevette magát, és rácsapott öccse vállára. - Te mogorva kutya! - Gazdám hátraszökkent, és megrándult a keze, szerintem nagyon is veszélyesen, s kénytelen vagyok azt hinni, hogy James úr szerint is, mert enyhén szólva megdöbbent arcot vágott, s nem emlékszem, hogy később egyszer is hozzáért volna Henry úrhoz.

S bár így vagy úgy, de örökké a veszélyt emlegette, viselkedése szerintem furcsa mód nem volt óvatos; már-már kezdtem azt hinni, hogy a kormány, mely vérdíjat tűzött ki a fejére, mélyen alszik. Nem tagadom: kísértést éreztem, hogy följelentsem; de visszatartott tőle két meggondolás; az egyik, hogy ha becsülettel, vérpadon végzi, egyszer s mindenkorra szentté magasztosul apja és gazdám felesége szemében; a másik, hogy ha én bármiképpen beleavatkozom az ügybe, Henry úr aligha menekülhet a gyanakvó tekintetek elől. S közben ellenségünk nyugodtan járt-kelt, többet, mint amennyit lehetségesnek tartottam; hazaérkezének híre bejárta az egész környéket, de haja szála se görbült. A közül a sok és sokféle ember közül, aki ottlétéről tudott, egy sem bizonyult kapzsinak s - mint mérgemben annak idején mondtam - királyához hűnek; ide lovagolt, oda lovagolt, s mindenütt szívesebben látták, mint a régi népszerűtlenségét még mindig sínylő Henry urat, és - figyelembe véve a csempészeket - sokkal nagyobb biztonságban volt, mint akár jómagam.

Nem mintha nem gyűlt volna meg neki is a baja; s minthogy ez súlyos következményekkel járt, mindjárt elmondom, hogyan. Az olvasó bizonyára nem felejtette még el Jessie Brount; az asszony jobbára csempészekkel élt, magával Crail kapitánnyal volt viszonya, s így hamarosan fülébe jutott Mr. Bally hazaérkezésének híre. Véleményem szerint már régóta fütyült James úrra, de nagyon megszokta már, hogy önmagával kapcsolatban mindig James úr nevét emlegesse; ez volt élete nagy szerepe, s most, hogy a férfi hazajött, tartozott annyival önmagának, hogy Durrisdeer szomszédságában lesse. James úr alig tehetett egyetlen lépést házon kívül, hogy meg ne szimatolta volna, s a botrányos életű, többnyire részeg némber most harsányan ordítozva emlegette az ő "derék legényét", vásári rigmusokat szajkolt, sőt, ahogy hallottam, kereste az alkalmat, hogy James úr nyakában sírhassa el örömkönnyeit. Kezemet dörzsöltem, úgy örültem James úr szorult helyzetének, de ő, aki másoktól olyan sokat követelt, csöppet sem volt türelmes. Fura jelenetek játszódtak le a kastély körül a parkban. Némelyek azt mesélik, hogy sétabottal zavarta el Jessie-t, az meg a régi fegyveréhez folyamodott, kővel dobálta. Egy biztos: James úr megpróbálta rábírni Crail kapitányt, hogy

csavarja el a nő fejét, de a kapitány nem mindennapos hévvel utasította el az ötletet. Az ügy végül Jessie győzelmével ért véget. Került pénz is, nyélbe ütötték a találkát, s az én gőgös úriemberem kénytelen volt eltűrni a csókot, meg hogy a nő a nyakába borulva sírjon; a nőnek meg kocsmát nyitottak valahol az öbölparton (már elfelejtettem, hogy hol), de az egyetlen híradás szerint, amelyet az ügyről kaptam, alig nyitottak rá ajtót, nem ment a bolt.

De James úr előre ivott a medve bőrére. Jessie csak rövid ideig ült meg a fenekén, s James úr egy szép napon bejött hozzám a tiszttartói irodába, és udvariasabban mint egyébként, így szólt: - Mackellar, egy istenverte ostoba ribanc csatangol a ház körül. Egyedül nem bírok vele, azért jöttem magához. Legyen olyan jó, intézze el; adjon ki az embereknek szigorú utasítást, hogy zavarják el innét.

- Uram - mondtam, s kissé megreszkettem -, a piszkos ügyeit intézze személyesen.

Egy szót se szólt, csak kiment a szobából.

Váratlanul beállított Henry úr.

- Mit hallok! - kiáltotta. - Hát már semmi sem elég, már ön is keserít? Megsértette Mr. Ballyt.

- Szíves engedelmével, Henry úr - mondtam -, ő sértett meg engem, mégpedig mélyen. Az meglehet, hogy nem voltam tekintettel az ön helyzetére, amikor a számat kinyitottam; elmondok mindent, s ha azután is így vélekedik, csak egy szót szóljon, kedves gazdám. Mert önnek mindent megteszek, Isten bocsássa meg, még ha bűnt kell is elkövetnem. - És elmondtam neki, hogy mi történt.

Henry úr magában mosolygott; soha még komorabb mosolyt nem láttam.

- Helyesen viselkedett - mondta. - Egye meg, amit főzött.

S megpillantván kint James urat, kinyitotta az ablakot, és bátyját Mr. Ballynek szólítva lekiáltott neki, hogy lenne szíves följönni, mert beszélni szeretne vele.

- James - mondta, mikor kínzónk belépett a szobába, betette maga után az ajtót, és mosolyogva rám nézett, mintha azt várná, hogy most megszégyenítenek. - James, panaszod volt Mr. Mackellarre, s erre nézve őt is megkérdeztem. Mondanom sem kell, hogy az ő szavának adok hitelt a tieddel szemben; s minthogy magunkban vagyunk, magam is őszinte leszek, akárcsak te. Mr. Mackellar úriember, és én nagyra becsülöm; míg egy fedél alatt élünk, úgy intézd, hogy ne kerülj véle még egyszer összeütközésbe, mert én bármi áron feltétlenül kitartok mellette. Ami pedig a megbízatást illeti, hisz azért jöttél hozzá, birkózz meg magad a kegyetlenséged következményeivel, ebben az ügyben az én szolgáim egy lépést sem tesznek.

- Talán az apám szolgái, nem? - kérdezte James úr.

- Akkor fordulj hozzá, és kérd őt - jelentette ki Henry úr.

James úr falfehér lett. Rám szegezte az ujját.

- Rúgd ki ezt az embert! - mondta.

- Itt marad - jelentette ki Henry úr.

- Ezért még drágán megfizetsz - mondta James úr.

- Elég drágán megfizettem a gonosz bátyámért - mondta Henry úr -, kihalt már belőlem a félelem. Semmiben nem árthatsz nekem.

- Majd meglátjuk - mondta James úr, és halkan kisurrant.

- Mit gondol, most mit csinál, Mackellar?! - kiáltott fel Henry úr.

- Hadd menjek el - mondtam. - Kedves gazdám, engedjen elmennem; ebből csak újabb baj származik.

- Hát képes lenne itt hagyni, egyedül? - kérdezte.

Nem kellett soká várnunk, hogy megtudjuk, mi lesz James úr újabb támadása. Egészen eddig James úr nagyon óvatos lépésekkel játszott Mrs. Henryvel; gondosan kerülte, hogy kettesben maradjon vele, s ezt én akkoriban a jóérzésnek tulajdonítottam, de most már álnok cselnek tartom; szinte azt mondhatnám, hogy csak az asztalnál találkoztak, s úgy viselkedett vele, mintha szerető testvére volna. Szinte azt mondhatnám, hogy ez ideig nem is próbált közvetlenül éket verni Henry úr és a felesége közé; legfeljebb annyit tett, hogy igyekezett kimesterkedni egyiket a másik jóindulatából. Most mindez megváltozott; hogy valóban bosszúból-e, vagy mert unta már Durrisdeert, s valami szórakozás után nézett, csak az ördög tudná eldönteni, én nem.

Mert ettől fogva kezdetét vette Mrs. Henry ostroma; olyan ravaszul, hogy Mrs. Henry, azt hiszem, észre se vette, férje meg kénytelen volt némán tűrni. Az első védővonal (legalábbis az volt a látszat) merő véletlenségből nyílt meg. A beszélgetés, mint máskor is gyakran, a franciaországi száműzöttekre fordult; s onnan átsiklott a dalaikra.

- Ha történetesen érdekel titeket - mondta James úr -, van egy dal, amelyik mindig mélyen meghatott. A szövege nagyon kezdetleges, s talán a helyzetem tette, hogy mégis mindig utat talált a szívemhez. Forma szerint egy menekült kedvese énekli, de tulajdonképpen nem is arról szól, amit a lány gondol, hanem arról, amit az a szerencsétlen messzi földre szakadt menekült remél. - És itt James úr fölsóhajtott. - Szánalmas látvány, ha tucatnyi faragatlan ír, mind egyszerű közlegény, rázendít a nótára, s az ember látja, hogy a könnyük is kicsordul, annyira átérzik. Íme, apám, a dal - mondta, s ezzel ravaszul bevonta hallgatói közé a lordot is. - Ha történetesen nem tudnám végigénekelni, vegyétek tudomásul, hogy megesik az ilyesmi a magamfajta földönfutóval. - S rákezdett ugyanarra a dalra, amit annak idején az ezredes fütyült, s így most a szövegét is megismertem; egyszerű szöveg volt, az igaz, de meghatóan ecsetelte szegény lány fájó vágyakozását száműzött kedvese után; s egyik versszaka (ha ugyan az volt) még mindig él bennem:

Jaj, a rokolyámat vérveresre festem,
egykenyéren élünk, mindig azt reménlem,
kívánják bár nékem halálomat lelnem,
olyan régen él már Williem idegenben, jaj!

Jól énekelt, ha csak a hangját tekintem, akkor is; előadónak meg még jobb volt. Hallottam híres színészeket, mikor az edinburghi színházban szem nem maradt szárazon; de csodálatosabban hangszeren nem lehetne játszani, mint ahogy ő játszott ezen a kis balladán és hallgatói szívén; hol úgy látszott, hogy sírva fakad, hol meg, hogy erőt vesz a keserűségén; a szavak és a dallam mintha mind a szívéből szakadtak volna ki, s mintha mind közvetlenül Mrs. Henryhez szóltak volna. De ravaszsága még ennél is tovább terjedt; olyan finoman árnyalt mindent, hogy mindebben még csak gyanítani sem lehetett semmi tervszerűséget; korántsem mutogatta az érzelmeit, sőt, az ember megesküdött volna, hogy igyekszik úrrá lenni rajtuk. Mikor a dal végére ért, kis időre elhallgatott; az est homályát választotta, mikor már senki se látja szomszédja arcát; úgy tetszett, mindenki visszatartja még a lélegzetét is, csak az öreg lord köszörülte a torkát. Elsőnek maga az énekes mozdult: váratlanul, halkan fölállt, elment a hall túlsó végébe, Henry úr szokott helyére, s ott járkált föl-alá. Azt kellett hinnünk, most küzdi le végleg megindultságát, mert egyszerre visszatért, s természetes hangján értekezni kezdett az írek természetéről, melyet annyiszor félreismernek, de ő mégis kénytelen védelmébe venni; s így mielőtt még a gyertyákat behozták volna, benne voltunk a szokásos beszélgetésben. De nekem már akkor úgy rémlett, hogy Mrs. Henry arca egy árnyalattal sápadtabb, s ráadásul vacsora után nyomban visszavonult.

A következő vészjel az a barátság volt, amit ez az álnok gazember az ártatlan kis Katharine kisasszonnyal kötött; sülve-főve együtt voltak, mint két gyerek, kéz a kézben, a kislány James úr térdén lovagolt. Mint valamennyi ördögi tette, ez is többek ellen irányult. Henry úr számára ez volt az utolsó csepp, amivel betelt a pohár; azt kellett látnia, hogy kisgyermekét elcsábítják tőle, és ellene fordítják; ez gorombaságot váltott ki belőle szegény kis ártatlan iránt; gorombasága egy fokkal újra csak lejjebb szállította felesége szemében; s végső soron szorosabbra fűzte úrnőm és James úr kapcsolatát. Régi tartózkodásuk napról napra oldódott. Hosszú séták a cserjésben, beszélgetések a Belvederében, s ki tudja, még miféle meghitt gyöngédség, ez volt a következmény. Biztosra veszem, hogy Mrs. Henry sem volt alábbvaló, mint sok más jó asszony, lelkiismerete tiszta volt, csak talán egy csöppet megingott. Hisz még egy magamfajta rossz megfigyelő is észrevette, hogy nyájassága James úr iránt valamivel több, mint testvéri. Mintha még a hangja is megszínesedett volna; szeme jobban fénylett, és tekintete ellágyult; gyöngédebb volt mindnyájunkhoz, még Henry úrhoz, sőt, énhozzám is; szerintem halk és szomorkás boldogság áradt belőle.

Micsoda gyötrelem volt ezt Henry úrnak látnia! És végül mégis ez hozta meg a szabadulásunkat, mint majd rövidesen elmondom.

James úr hazajövetelének célja semmivel sem volt nemesebb (bárhogy igyekezett is bearanyozni), mint hogy belőlünk pénzt vasaljon ki. Ahogy a lovag írta, az volt a terve, hogy szerencsét próbál Francia Kelet-Indiában; ehhez azonban pénz kellett, és ezt igyekezett megszerezni. A család többi tagja számára ez maga volt a romlás, de a lord, hihetetlen részrehajlásában, mindig is amellett volt, hogy megkapja. A család már annyira összezsugorodott (tulajdonképpen nem is állt már másból, csak az apából és két fiából), hogy meg lehetett sérteni a hitbizományt, és el lehetett adni egy darab földet. Ehhez igyekezett a lord, kezdetben csak célozgatással, később nyílt rábeszéléssel megszerezni Henry úr hozzájárulását. De ő sose járult volna hozzá másként, azt tudom, csak gyötrő kétségbeesésének súlya alatt. Soha nem tett volna tulajdon érzelmei és a ház hagyományai ellen, csak szenvedélyes vágyában, hogy bátyját végre a házon kívül tudja. De még így is drágán adta hozzájárulását, egyszer végre nyíltan beszélt, és föltárta az ügy szégyenletes voltát.

- Látnotok kell - mondta -, hogy ez igazságtalanság leendő fiam iránt, ha ugyan lesz fiam.

- Nem valószínű, hogy lenne - mondta a lord.

- Annak csak Isten a megmondhatója - mondta Henry úr. - De figyelembe véve, hogy milyen kegyetlenül kétértelmű helyzetben vagyok bátyámmal szemben, s hogy lordságod az atyám, s így jogában áll parancsolni nekem, aláírom azt a papirost. De mielőtt aláírnám, még szeretnék mondani valamit: engem igazságtalanul kisemmiztek, s ha lordságod legközelebb kísértést érez, hogy fiait összehasonlítsa, nagyon kérem, ne felejtse el, hogy mit tettem én, és mit tett ő. A tettek a jellem igazi próbái.

Soha embert nem láttam még nagyobb kínban, mint most a lordot; aggastyánarca mélyen elvörösödött. - Nem hiszem, Henry, hogy jól választottad a pillanatot a panaszkodásra - mondta. - Ez sokat levon nagylelkűséged érdeméből.

- Ne áltassa magát lordságod - mondta Henry úr. - Ezt az igazságtalanságot nem iránta érzett nagylelkűségből, hanem az ön iránti engedelmességből szentesítem.

- De idegenek előtt... - kezdte a lord még keservesebb zavarban.

- Nincs itt más, csak Mackellar - mondta Henry úr -, ő meg barátom. S ha lordságod nem tekintette őt idegennek, mikor szemrehányásaival halmozott el, nehéz azt kívánnia, hogy én annak tekintsem, mikor végre önmagam védelmére kelek.

Már-már azt hittem, hogy a lord eltántorodik az elhatározásától, de James úr résen volt.

- Ah, Henry, Henry! - kiáltott fel. - Megint te vagy köztünk a legjobb! Nyílt és egyenes. Ember, bárcsak én volnék ilyen.

Kedvence nagylelkűségének bizonyítékától egyszeriben megszűnt a lord habozása, és a gaztettet szentesítették.

Az ochterhalli földeket, amilyen hamar csak lehetett, jóval értékükön alul eladták, a pénzt kifizették vérszopónknak, s az valami titkos úton-módon átküldte Franciaországba. Vagy legalábbis azt mondta; mert én gyanakszom, hogy az nem jutott ilyen messzire. Elérte, amit akart, zsebe a mi aranyunktól dagadt, de az, amiért az áldozathoz hozzájárultunk, most sem következett be, a látogató változatlanul ott lopta a napot Durrisdeerben. Hogy rosszindulatból-e, vagy mert még nem jött el az indiai kaland ideje, a Mrs. Henryvel kapcsolatos terveitől remélt még valamit, vagy a kormány rendelkezését várta, ki tudná megmondani? De itt lopta a napot, mégpedig hetekig.

Figyeljék meg, mit mondok: a kormány rendelkezését várta, mert épp ez idő tájt került napvilágra aljas titka.

Az első célzás az egyik bérlőtől származott: megjegyzést tett a James úr hazatérésére, s méginkább az élete biztonságára; ez a bérlő ugyanis a jakobitákkal rokonszenvezett, Cullodennél elvesztette az egyik fiát, s így nyitottabb szemmel látott.

- Van e körül valami - mondta -, amit akárhogy is, de furcsának tartok; hogy került James úr Cockermouthba?

- Cockermouthba? - kérdeztem, s hirtelen eszembe jutott első meglepetésem, azután, hogy James urat megpillantottam: hogyan szállhatott partra ez az ember ilyen *point-de vice*, ilyen hosszú út után?

- Hát persze - mondta a bérlő -, hisz ott vette fel Crail kapitány. Azt hitték, ugye, hogy egyenesen Franciaországból jött, a tengeren át? Mi is mind azt hittük.

Egy ideig forgattam a fejemben a hírt, aztán megvittem Henry úrnak is.

- Van itt valami furcsa dolog - mondtam, és elmeséltem, amit hallottam.

- Számít is az, hogy hogyan jött - nyögött föl a gazdám -, a lényeg az, hogy itt van, Mackellar.

- Nem úgy van az - mondtam. - Gondolkozzék csak, Henry úr. Nincs ennek egy kis kormánymegbízatás szaga? Talán nem csodálkoztunk már eddig is, hogyan lehet ez az ember ilyen biztonságban?

- Várjunk csak - mondta Henry úr. - Hadd gondolkozzam. - S miközben gondolkozott, arcára komor kis mosoly ült, némileg a James úr mosolyához hasonló. - Papírt kérek - mondta. Azzal szó nélkül nekiült levelet írni egy ismerősének - nem akarok szükségtelenül neveket emlegetni, de ez az úriember igen magas helyen ült. A levelet azzal az egyetlen emberrel küldtem el, akire ilyen ügyet rábízhattam - Macchonochie-val; s az öreg ugyancsak kitett magáért, mert hamarabb hazaért a válasszal, mint legmerészebb álmaimban is remélni mertem. Henry úr arcára, miközben a választ olvasta, megint kiült ugyanaz a komor mosoly.

- Ennél többet még soha nem tett értem, Mackellar - mondta -, ezzel a kezemben kirázom a bőréből. Figyeljen csak minket a vacsoránál.

A vacsoraasztalnál, ennek megfelelően, Henry úr valami olyasmit javasolt, amihez James úrnak nagy nyilvánosság előtt kellett volna megjelennie, de a lord, mint Henry úr várta is, a veszélyre hivatkozva ellenvetést tett.

- Ó - mondta Henry könnyedén -, már nincs miért tovább hallgatnotok. Már én is tudom a titkot, nemcsak ti.

- Titkot? - kérdezte a lord. - Ezt hogy érted, Henry? Szavamra, semmi titkom előtted.

James úrnak elváltozott az arca, láttam, hogy Henry úr megjegyzése telibe talált.

- Nincs? - mondta Henry úr, s mély meglepetést tettetve fordult James úr felé. - Ugyancsak híven szolgálod a megbízóidat, azt látom, de lehetett volna benned annyi emberség, hogy apánk lelkét megnyugtasd.

- Miről beszélsz? Megtiltom, hogy nyilvánosság előtt kiteregesd az ügyeimet. Elhallgatsz rögtön? - kiáltott James úr haragosan és nagyon ostobán, inkább gyerek, mint felnőtt módjára.

- Pedig ekkora titoktartást nem is vártak tőled, biztosíthatlak - folytatta Henry úr. - Íme, lásd, nekem mit írtak - hajtogatta szét a levelet. - "Természetesen mind a kormány, mind az említett úriember, nevezzük csak Mr. Ballynek, közös érdeke, hogy egyetértésük titokban maradjon; de ez semmiképpen nem jelenti azt, hogy a család továbbra is kénytelen legyen elszenvedni

azt az aggodalmat, melyet ön oly megindítóan ecsetelt; s számomra különös öröm, hogy én lehetek, aki e félelmet végre eloszlatja. Mr. Bally személye éppoly biztonságban van Nagy-Britanniában, mint akár az öné."

- Hát lehetséges ez? - kiáltott az öreg lord, s a fiára nézett; arcán nagy-nagy csodálkozással, de még nagyobb gyanakvással.

- Drága atyám - mondta James úr, aki időközben összeszedte magát -, boldog vagyok, hogy ezt végre elárulhatom. Én ugyan Londonból épp az ellenkező utasítást kaptam; azt, hogy a bűnbocsánatot mindenki előtt tartsam titokban, s ez alól apám se kivétel, sőt, ha a levelet meg nem semmisítettem volna, most fehér a feketén bizonyíthatnám, hogy apámat név szerint említi. Úgy látszik, hirtelen megváltoztatták az elhatározásukat, mert ez egészen új; de meglehet, hogy az értette félre, aki Henrynek a levelet írta, mint ahogy Henry is félreérti az egészet. Hogy őszinte legyek - folytatta, láthatólag megkönnyebbülten -, én ezt a lázadók iránt oly szokatlan kegyet apám kérvényének tulajdonítottam, s azt, hogy a család tagjai előtt is titkolnom kell, apám abbeli óhajának, hogy jóságát leplezni akarja. Így hát annál inkább engedelmeskedtem a parancsnak. Most már csak azt kéne tudni, milyen forrásból árad a királyi kegy egy ilyen magamfajta hírhedt rendbontóra? Mert nem hiszem, hogy a fiadnak védekeznie kéne az ellen, amire ez a Henry-féle levél utalni látszik. Még sose hallottam olyan Durrisdeerről, aki köpönyegforgató vagy kém lett volna - fejezte be gőgösen.

Már-már úgy látszott, sértetlenül ússza meg a veszedelmet, persze, ha el nem szólja magát, s ha Henry úr, aki most meg akarta mutatni, hogy kívül-belül ismeri bátyja lelkét, nem olyan makacs.

- Azt mondod, ez egészen újkeletű? - kérdezte Henry úr.

- Azt - vágta rá James úr rendíthetetlen szilárdságot tettetve, de egy csöppet megcsukló hangon.

- Olyan újkeletű, mint ez? - kérdezte kissé megütődve Henry úr, s ismét elővette a levelet.

A levélben egy szó utalás nem volt semmiféle dátumra, de ezt honnét tudhatta volna James úr?

- Hát nekem elég későn jött - mondta James úr nevetve. És ahogy elnevette magát, hamisan, mint a repedt harang, a lord megint ránézett az asztal túlsó oldaláról, s láttam, hogy öreg ajka szorosan összezárul.

- Szóval - mondta Henry úr még mindig a levelet nézve -, ha jól emlékszem, azt mondtad, hogy egészen újkeletű.

Íme, kezünkben volt a győzelmünk, s egyben a lord hihetetlen elnézésének döntő bizonyítéka; mert mi mást tehetett volna, mint hogy beavatkozzék, s megmentse kedvencét a leleplezéstől.

- Azt hiszem, Henry - vágott közbe szánalmas buzgalommal -, azt hiszem, ezen nem érdemes vitatkoznunk. Mindannyian örülünk, hogy bátyád végre biztonságban van; ebben egyetértünk; s mint hálás alattvalók, vajon tehetnénk-e mást, mint hogy a király egészségére és üdvére igyunk?

James úr tehát megmenekült; de végre legalább védekezésre szorult, nem úszta meg simán, s nyilvánosság előtt lefoszlott róla az életveszély bűvköre. A lord a szíve mélyén tudta, hogy fia a kormány kémje; Mrs. Henry meg (bárhogy magyarázta is a mesét) láthatólag hűvösebben viselkedett a hitelét vesztett romantikus hőssel. Mert még a leggondosabban összerótt csalásnak is van egy gyönge pontja, s ha az ember rátapint, az egész összeomlik; s ha ezzel a szerencsés csapással nem sikerült megrendítenünk a bálványt, ki tudná megmondani, mit hoz számunkra a végzet?

Márpedig akkor úgy látszott, nem értünk el semmit. Alig telt bele egy-két nap, s James úr már el is oszlatta vereségének minden hatását, s minden jel szerint éppoly becsületnek örvendett, mint eddig. Ami lord Durrisdeert illeti, ő teljesen a szülői részrehajlás rabja volt; ez nem is annyira szeretetből eredt, hisz az működő erő, hanem egyéb erői elfásult bénultságából; úgy csurgott belőle a megbocsátás (hogy ilyen hűtlenül használjam e nemes szót), mint az aggkor könnyei. Mrs. Henry más eset volt; csak az Ég tudja, mit ki nem talált számára James úr, vagy hogyan sikerült legyőznie megvetését. A szerelemben az a legrosszabb, hogy a hang fontosabb, mint a szó, s aki mondja, fontosabb, mint amit mond. De James úr bizonyára kiagyalt valamit a mentségére, valami fortélyt, amivel még a leleplezést is hasznára fordította; mert bár az úrnőm egy ideig hűvös volt hozzá, kettőjük viszonya még szorosabbra fonódott, mint azelőtt. Örökké együtt voltak. Eszem ágában sincs, hogy a szerencsétlen asszonyról egy szemernyivel is több rosszat mondjak, mint amennyit félig szándékos vakságáért megérdemel; de szent meggyőződésem, hogy ezekben az utolsó napokban nagyon is közel állt ahhoz, hogy megperzselje magát; s akár igazam van, akár nincs, egyvalami biztos és bőven elegendő: így vélekedett Henry úr is. A szerencsétlen férfi naphosszat a szobájában gubbasztott, maga volt a megtestesült kétségbeesés, annyira, hogy szinte szólni se mertem hozzá, de azt kell hinnem, hogy puszta jelenlétem, és az a tudat, hogy együtt érzek vele, mégis némi vigaszt jelentett számára. Persze, néha azért beszélgettünk, de ez ugyancsak furcsa beszélgetés volt; egy nevet sohasem említettünk, egyvalamire sose utaltunk, mégis mindkettőnknek ugyanaz járt az eszében, s ezt mind a ketten tudtuk is. Különös művészet ez; órák hosszat beszélni valamiről, de soha ki nem mondani, soha még csak utalni se rá. Emlékszem, arra gondoltam, vajon James úr nem ugyanennek a vele született tehetségének köszönheti-e, hogy bár naphosszat teszi a szépet Mrs. Henrynek (hisz láthatólag teszi), mégsem kelt benne soha gyanakvást.

Hogy megmutassam, mire jutott már Henry úr, idézem néhány szavát, amit (sose felejtem el) 1757. február 26-án mondott. Az idő megint téliesre fordult; szélcsend volt, metsző hideg, minden fehér a zúzmarától, az ég borult és szürke. Henry úr ott ült a tűz mellett (mint akkoriban oly gyakran), és azt vitatta, hogy "az ember" megtehet-e "valamit", s hogy okos dolog-e "beleavatkozni", csupa ilyen általánosságot, aminek megvolt a maga sajátos értelme. Én az ablaknál álltam, kinéztem, s épp akkor ment el az ablak alatt James úr, Mrs. Henry és Katharine kisasszony, a szokott trió. A kicsi szaladgált, élvezte a fagyot; James úr épp Mrs. Henry fülébe sugdosott valamit (még ma is úgy látom) ördögien elegáns kellemkedéssel; az asszony meg a földet nézte, mint aki se lát, se hall. Nem bírtam tovább a hallgatást.

- Ha az ön helyében volnék, Henry úr - mondtam -, én őszintén beszélnék a lorddal.

- Ejnye, Mackellar - mondta -, hát nem látja, hogy mennyire nincs rá semmi alapom? Ilyen aljas föltevéssel nem fordulhatok senkihez, legkevésbé apámhoz; ez annyit jelentene, hogy magamra zúdítom mélységes megvetését. Magamban kell a hibát keresnem - folytatta -, abban, hogy képtelen voltam kivívni a szerelmét. Mást se mondanak, mint hogy milyen hálásak nekem; a hálájukkal elrekeszthetném a Solway-öblöt! De gondolni sose gondolnak rám; nincs, ami rávenné őket, hogy akár eszükbe jussak, akár tekintettel legyenek rám. Ez az

én vesztem! - Azzal fölállt, és eltaposta a tüzet. - De valami módot kell találni, Mackellar - mondta és a válla fölött hirtelen rám pillantott -, muszáj megtalálnunk a módját. Én türelmes ember vagyok... túlságosan is az... túlságosan is. Már kezdem magam megvetni érte. Hiába, ilyen gyötrelmet ember még nem állt ki! - S azzal visszasüllyedt komor töprengésébe.

- Fel a fejjel - mondtam. - Minden megoldódik magától.

- Hol vagyok én már a haragtól - mondta, s ennek annyira nem volt köze egyik észrevételemhez sem, hogy inkább elhallgattam.

Ötödik fejezet

Mely beszámol mindarról, ami 1757. február 27-én éjszaka történt

Az említett beszélgetés estéjén James úr elment hazulról, s házon kívül töltötte a következő nap, a végzetes huszonhetedike nagy részét is, de hogy hova ment, mit csinált, azt eszünkbe se jutott megkérdezni egészen másnapig. Ha megkérdeztük vagy véletlenségből megtudtuk volna, talán minden másként alakul. S minthogy amit tettünk, tájékozatlanságunkban tettük, és tetteinket aszerint is kell megítélni, a történteket úgy mondom el, ahogy akkor láttuk, és amit azóta fedeztem fel, arról egyelőre hallgatok, míg arra is rá nem kerül a sor. Hisz most érkezem elbeszélésem sötét pontjaihoz, és meg kell szereznem az olvasó elnézését gazdám számára.

Az amúgy is zord idő huszonhetedikén még zordabbá vált; dermesztő hideg volt; aki kint járt, mintha csupa füstölgő kémény volna; a hallban a tágas kandallók dugig rakva tüzelővel; az a néhány tavaszi madár, mely már ide tévedt a mi északi vidékünkre, most mind megszállta az ablakpárkányokat, vagy eszeveszetten kapkodta a lábát a fagyos gyepen. Déltájban kivillant a nap, s megmutatta a takaros, jéggé fagyott tájat, a fehér dombokat és erdőket, Crail bárkáját, mely szélre várt a Craig Head tövében, a tanyaházakból nyílegyenesen fölszálló füstoszlopokat. De ahogy az este közeledett, megint leszállt a köd, elsötétült, elnémult és csillagtalanná vált a világ, csontig hatott a hideg; különös éjszaka volt, rendkívüli eseményekre termett.

Mrs. Henry újabban felvett szokása szerint nagyon korán visszavonult. Mi, akik ott maradtunk, kártyázással próbáltuk agyonütni az estét; ez is arra mutatott, hogy látogatónk szörnyen unja már a durrisdeeri életet. Alig kezdtük el a játékot, az öreg lord fölkelt a helyéről, a kandalló mellől, s szó nélkül elindult, hogy bebújjon a jó meleg ágyba. Hármasban maradtunk, olyanok, akiket sem a szeretet, sem az udvariasság köteléke nem fűzött össze; egyikünk sem időzött volna egy pillanatig a másik kedvéért, de ott tartott a szokás hatalma, s hogy a kártya ki volt osztva, folytattuk hát a partit. Úgy is mondhatnám, mint az éjjeli baglyok sokáig fenn üldögéltünk, s bár a lord aznap a szokottnál korábban távozott, még ott voltunk, mikor a tizenkettőt elütötte az óra. A szolgák már réges-rég aludtak. És meg kell mondanom még valamit: nem vettem észre, hogy James úrnak fejébe szállt volna a szesz, sokat ivott, s bár nem adta semmi tanújelét, lehet, hogy már némileg felhevült.

De akárhogy is, megint eljátszotta színe változását: amint az ajtó becsukódott a lord mögött, szokott hétköznapi hanghordozásával, hangján egy szemernyit sem változtatva, árasztani kezdte gazdámra a sértéseket.

- Drága Henrym, rajtad a sor - kezdte a mondatot, majd így folytatta: - Hát nem érdekes, hogy még ilyen kicsiségben is, mint a kártya, mennyire megnyilvánul a faragatlanságod. Úgy játszol, Jákob, mint egy paraszt, vagy mint egy matróz a kocsmában. Ostobán, kicsinyes kapzsisággal, *cette lenteur d'hébété qui me fait rager*,[6] hát nem fura, hogy épp nekem van ilyen öcsém? Mert még a Szentfazék is fölélénkül, ha a tétje forog kockán, de hogy veled milyen unalmas játszani, arra egyszerűen nincs szó.

Henry úr továbbra is elmélyülten figyelte a lapjait, mintha egy ütésen töprengene, de az esze egészen másutt járt.

- Jó Isten, hát sose ütsz? - kiáltott fel James úr. - *Quel lourdeau!* De minek is vesztegetem rád a francia szavakat, mikor úgyis leperegnek az ilyen ignoramusról. A *lourdeau*, drága öcsém, az annyi, mint tökfilkó, bunkó paraszt; olyan ember, akiben nincs se kellem, se könnyedség, se eleven ész, se szellem, se természetes csillogás; ha tudni szeretnéd, hogy milyen, csak nézz a tükörbe. Biztosíthatlak, mindezt azért mondom, mert a javadat akarom; meg aztán, tudja, Szentfazék (rámnézett és elnyomott egy ásítást), ebben az unalmas fészekben szinte az egyetlen szórakozásom, ha lassú tűzön sütögetem magát meg a gazdáját, akár a gesztenyét. Magában különösen sok örömöm telik, mert megfigyeltem, hogy a csúfnevétől (kétségkívül igen goromba név) mindig összerándul. De ezzel a fickóval itt néha több gondom van, mert ez olyan, mintha mindjárt el akarna aludni a lapjai fölött. Hát mondd, nem illik rád a díszítő jelző, amelyet épp az előbb próbáltam megmagyarázni, drága Henrym? Mindjárt bebizonyítom. Mert itt van például az a sok derék tulajdonság, melyet oly örömmel fedeztem fel benned, és mégsem ismerek egyetlen nőt sem, aki ne inkább engem választott volna, sőt, aki... - folytatta szelíd elszántsággal - ...ne engem választana most is...

Henry úr letette lapjait. Halkan fölállt, mindezt úgy, mint aki mélyen el van merülve a gondolataiba. - Te gyáva! - mondta halkan, mintegy önmagának. Majd minden sietség, minden felindulás nélkül szájon vágta James urat.

James úr talpra ugrott; soha férfit ilyen szépnek, szinte átszellemülten szépnek nem láttam még.

- Megütöttél! - kiáltotta. - Ezt még a Mindenható Úristentől se tűrném!

- Halkabban - mondta Henry úr. - Vagy azt szeretnéd, hogy apánk megint közbelépjen az érdekedben?

- Uraim, uraim! - kiáltottam, s igyekeztem közébük állni. James úr megragadta a vállamat, ott tartott magától kartávolságnyira, de közben változatlanul az öccséhez beszélt.

- Tudod, hogy mit tettél? - kérdezte.

- Tisztább fejjel még sose tettem semmit - mondta Henry úr.

- Ez vért kíván. Ezért a véredet ontom! - kiáltotta James úr.

- Ha az Isten is úgy akarja, a te véred ömlik - mondta Henry úr, azzal odalépett a falhoz, s leakasztott a többi közül két meztelen kardot, s markolatával odanyújtotta James úrnak. - Mackellar majd ügyel, hogy becsületesen vívjunk - mondta Henry úr. - Azt hiszem, erre nagy szükség lesz.

- Kár többet sértegetned - vágta rá James úr, s találomra elvette az egyik kardot. - Úgyis világéletemben gyűlöltelek.

- Apánk csak most feküdt le - mondta Henry úr. - Valahova messzebb kell mennünk a háztól.

- A cserjés megteszi - vágta rá James úr.

- Uraim - mondtam -, szégyelljék magukat. Egy anya gyermekei, s most elvennék egymástól az életet, amit mindketten tőle kaptak?

- El, Mackellar - mondta Henry úr rendíthetetlen nyugalommal.

- Ezt nem engedem - mondtam.

S ami ezután következett, az örök szégyenfolt az életemen. Mert szinte még ki sem mondtam, James úr mellemnek szegezte a kardját; láttam, a fény megvillan a pengén; széttártam a karom, és térdre rogytam. - Ne, ne! - kiáltottam, mint egy kisgyerek.

- Ezzel már nincs több gondunk - mondta James úr. - Jó a gyáva a háznál.

- Valami lámpára lesz szükségünk - jelentette ki Henry úr, mintha közben mi sem történt volna.

- Ez az anyámasszony katonája hozhat egy gyertyát - mondta James úr.

Őszinte szégyenemre be kell vallanom, annyira elkápráztatott a meztelen penge villanása, hogy magam ajánlottam: hozok egy lámpást.

- Nem kell l-l-lámpás - gúnyolt James úr. - Kint szellő se rezdül. No, álljon fel, fogja a gyertyát, és menjen előre. Itt jövök a háta mögött ezzel - mondta, és megvillogtatta a pengét, miközben beszélt.

Fogtam két gyertyát, s elindultam előttük; erre az útra, isten bizony, mindig emlékezni fogok; hiába, aki gyáva, az a legjobb esetben is csak szolga lehet; vacogott a fogam, miközben mentünk. Úgy volt, ahogy James úr mondta: szellő se rezdült, szigorú fagy kötötte gúzsba az éjszakát, s ahogy vonultunk a gyertyafényben, tetőként borult fejünk fölé a sötétség. Egy szó nem esett, egy hang sem, csak az ösvény csikorgott a lépteink alatt. Az éjszaka hidege mint egy csöbör víz zúdult a nyakamba; dideregtem, s nemcsak a félelemtől; de társaim, hajadonfőtt, akár magam, s ők is a hall melegéből jövén, mintha észre se vették volna a változást.

- Itt jó lesz - mondta James úr. - Tegye le a gyertyát.

Megtettem, amit parancsolt, s a lángok meg se rezzentek a fák közt, úgy égtek mozdulatlanul, mint a szobában. Láttam, a két testvér föláll a párviadalhoz.

- Szemembe világít a fény - mondta James úr.

- Minden előnyt megadok neked - mondta Henry úr, és helyet cserélt vele -, mert azt hiszem, te maradsz itt holtan. - Mint máskor, most is keserűen szólt, de valahogy csengőbb volt a hangja.

- Henry Durie - mondta James úr -, egy szót még, mielőtt elkezdenénk. Te tudsz vívni, a tőrhöz értesz, de nem tudod, mennyire más az, ha az embernek kard van a kezében. Már csak ezért is biztos vagyok benne, hogy te maradsz itt. De lásd, milyen fölényben vagyok veled szemben! Ha elesel, én itt hagyom az országot, elmegyek külföldre, ott vár a pénzem. De ha én esem el, mit érsz vele? Bosszút áll értem az apám, a feleséged, aki belém szerelmes, amint azt te is nagyon jól tudod, még a gyermeked is, aki jobban szeret, mint téged. Gondoltál erre, drága Henrym? - nézett mosolyogva az öccsére, és tisztelgett neki a kardjával.

Henry úr nem szólt, viszonozta a tisztelgést, majd a két kard összecsendült. Nem tudom megítélni, ki hogy vív; különben is szédült a fejem a hidegtől, félelemtől és iszonyattól; de úgy rémlik, hogy hamarosan Henry úr kerekedett felül, és ez nem is változott; fegyelmezett és izzó szenvedéllyel szorongatta ellenfelét. Mind közelebb-közelebb férkőzött James úrhoz, míg az egy elcsukló kis szitokkal hirtelen hátra nem szökkent; de azt hiszem, e mozdulattól megint a fénnyel került szembe. Most tehát új helyen folytatták, de gondolom, Henry úr most még kegyetlenebbül szorongatta bátyját, és James úr önbizalma megrendült. Látnia kellett, hogy ő marad alul, s bizonyára megízlelte a félelem hideg kínját, különben nem próbálkozott volna alattomos trükkel. Nem állítom, hogy képes voltam szemmel követni; gyakorlatlan szemem nem volt elég gyors ahhoz, hogy a részleteket is észrevettem volna, de úgy rémlik, hogy a bal kezével megragadta öccse kardját, azt pedig nem szabad. Henry úr nem tudott másként védekezni, csak úgy, hogy félreugrott, James úr meg beledöfött a levegőbe, a lendülettől térdre esett, s öccse kardja a testébe mélyedt.

Megdermedtem a rémülettől, fölsikoltottam és odaszaladtam; de teste már lehanyatlott a földre, megrándult, mint az eltaposott féreg, majd elnyúlt mozdulatlanul.

- Nézze meg a bal kezét - mondta Henry úr.

- Csupa vér - mondtam.

- A tenyere? - kérdezte.

- Vágás van rajta - mondtam.

- Gondoltam - mondta és hátat fordított.

Kigomboltam James úr ruháját; nem vert a szíve, meg se dobbant.

- Isten bocsásson meg nekünk, Henry úr! - kiáltottam. - Meghalt.

- Meghalt? - ismételte kissé ostobán; majd egyre emeltebb hangon: - Meghalt? Meghalt? - és földhöz vágta véres kardját.

- Most mit tegyünk? - kérdeztem. - Térjen magához, uram. Már késő; szedje össze magát.

Megfordult, és rám meredt. - Ó, Mackellar! - mondta, és tenyerébe rejtette az arcát.

Megragadtam a kabátját. - Az Isten szerelmére, valamennyiünk érdekében, szedje össze a bátorságát! - mondtam. - Most mit tegyünk?

Felém fordította az arcát, tekintete most is ugyanolyan üres volt.

- Hogy mit tegyünk? - kérdezte. Szeme a holttestre tévedt. - Ó! - kiáltotta, s fejéhez kapott, mintha nem is emlékeznék, majd tántorgó léptekkel, futva elindult a ház felé.

Egy pillanatig csak álltam és töprengtem; aztán rádöbbentem, hogy a kötelesség az élő oldalára szólít, ott hagytam a gyertyákat a földön, s a gyertyák fényében a holttestet a fák alatt. De hiába futottam, ahogy az erőmből telt, Henry úr megelőzött, már benn volt a házban, fönn a hallban, ott találtam rá a kandalló előtt, állt, arcára szorította a kezét és láthatóan reszketett.

- Henry úr, Henry úr - mondtam -, ez mindnyájunk végromlása.

- Most mit tegyek? - kiáltotta, s rám nézett olyan arccal, hogy azt soha el nem felejtem. - Ki mondja meg az öregembernek? - kérdezte.

A szó szíven ütött; de most nem volt idő a gyengeségre. Mentem, és egy pohár brandyt töltöttem neki. - Igya meg - mondtam -, hajtsa le. - Kényszerítettem, hogy megigya, akár egy gyereket, s minthogy még mindig a csontomban éreztem az éjszaka hidegét, én is követtem a példáját.

- Meg kell mondani neki, Mackellar - mondta. - Muszáj megmondani. - Hirtelen lerogyott egy karosszékbe - az öreg lord karosszékébe a kandalló mellett -, s csak úgy rázta a könnytelen zokogás.

Szívemen erőt vett a kétségbeesés; láttam, hogy Henry úrtól hiába várok segítséget.

- Jó - mondtam -, maradjon csak itt, és bízzon mindent rám. - Ezzel fogtam egy gyertyát, és kimentem a hallból a sötét folyosóra. Sehol semmi mozgás; azt kellett hinnem, senki se vette észre, mi történt; most azon kellett gondolkodnom, hogyan intézhetnénk a többit is ugyanilyen észrevétlenül. Nem volt helye semmi kényeskedésnek; úgy nyitottam és léptem be merészen az úrnőm szobájába, hogy még csak nem is kopogtattam előtte.

- Valami baj történt! - sikoltotta, és felült az ágyban.

- Asszonyom - mondtam. - Rögtön kimegyek a folyosóra; öltözzön fel, amilyen gyorsan csak tud. Sok a tennivalónk.

Nem gyötört kérdezősködéssel, még csak azt se mondta, várjak. Még azon töprengtem, hogyan mondjam el neki, már ott is állt a küszöbön, és intett, hogy menjek be a szobájába.

- Asszonyom - kezdtem -, ha nem lesz nagyon bátor, kénytelen leszek máshoz fordulni; mert ha ma éjszaka senki sem segít, vége a Durrisdeer háznak.

- Én nagyon bátor vagyok - mondta; s szánalmas, de bátor félmosollyal nézett rám.

- Végül is párbaj lett a vége - mondtam.

- Párbaj? - ismételte. - Párbaj! Henry és...

- ...és James úr közt. Már régóta érik a dolog, ez az, amiről ön nem tud semmit, s ha mondanám, se hinné el. De ma éjjel túlment minden határon, s mikor megsértette önt...

- Megsértett? - vágott közbe. - Ki?

- Jaj, asszonyom! - tört ki belőlem a keserűség. - Még kérdezi? Nem; mástól kérek segítséget, itt úgyse találok.

- Nem tudom, mivel sértettem meg - mondta a lady. - Bocsásson meg, kérem, ne hagyjon ilyen bizonytalanságban.

De én még mindig nem mertem megmondani neki; nem bíztam benne; s a kétely meg a vele járó tehetetlenség hatására már-már haragosan támadtam rá szegény asszonyra.

- Asszonyom - mondtam -, két férfiról beszélünk; az egyik megsértette önt, s ön azt kérdezi, melyik. Egyikükkel együtt töltötte minden szabad óráját; tett ezért a másik csak egyszer is szemrehányást önnek? Az egyikkel mindig nyájas volt; a másikkal... az Isten színe előtt kijelentem, legyen ő a bíró kettőnk közt!... szerintem nem mindig: de megszűnt-e az szeretni önt valaha is? Ma éjjel a két férfi közül az egyik fülem hallatára, egy idegen alkalmazott füle hallatára, azt mondta a másiknak, hogy ön őbelé szerelmes. Mielőtt egy szót is szólnék, feleljen ön a saját kérdésére: melyikük volt az? Sőt, asszonyom, feleljen az én kérdésemre is: kinek a bűne ez?

Döbbenten bámult rám.

- Szerelmes Isten! - tört ki belőle a kiáltás, majd suttogva, magában, megismételte: - Szerelmes Isten! A Mindenható nevére kérem, Mackellar, mondja már meg, mi baj? - kiáltotta. - Mondhat akármit: fölkészültem rá.

- Nem készült fel - mondtam. - Történt légyen akármi, először ki kell mondania, hogy az ön bűne az.

- Jaj! - kiáltotta a kezét tördelve. - Ez az ember őrületbe kerget. Hát képtelen másra gondolni, *csak* rám?!

- Én nem önre gondolok - kiáltottam. - Én az én drága, boldogtalan gazdámra gondolok, *csak* rá!

- Ah! - kiáltott fel, s a szívéhez kapott. - Henry meghalt?

- Halkabban - mondtam. - A másik.

Láttam, megtántorodik, mint akit elkap a szélvihar, s nem tudtam, a gyávaságtól-e, vagy a keserűségtől, majd félrefordult, s mozdulatlanul bámulta a padlót. - Szörnyű hír - mondtam, mikor már-már kezdtem megrémülni a hallgatásától -, s ha meg akarjuk menteni a házat, mindkettőnknek bátran kell viselkednünk. - Még mindig nem válaszolt. - És itt van Katharine kisasszony is - mondtam -, ha nem sikerül ezt elintéznünk, szégyen lesz az osztályrésze.

Nem tudom, végül is a gyermek említése, vagy a szégyen szó riasztotta-e fel; csak azt tudom, hogy én még ki sem mondtam, egy hang hagyta el az ajkát, s ilyen hangot még nem hallottam; mintha egy hegy volna a sírján, s azt próbálná lerázni magáról. De a következő pillanatban már szavára lelt.

- Szóval párbaj volt? - suttogta. - Nem... - harapta el a szót.

- Becsületes párbaj az én drága gazdám részéről. Ami a másikat illeti, attól lelte halálát, hogy csalárdul akart vágni.

- Jaj, ne! - sikoltott fel.

- Asszonyom - mondtam -, az én keblemben úgy ég a gyűlölet e férfi iránt, mint az eleven tűz, igen, még most is, hogy meghalt. Isten a tudója, végét szakíthattam volna a küzdelemnek, ha lett volna hozzá bátorságom. Szégyen, hogy nem tettem. De ha lett volna csak egy érzésem is azon felül, hogy a gazdámat szánom, csak egy is, mikor láttam, hogy ellenfele elesik, az a diadal lett volna, mert utolérte a sors.

Nem tudom, fölfogta-e, de a következő szava ez volt: - A lord?

- Majd én közlöm vele - mondtam.

- De nem úgy, mint velem, ugye? - kérdezte.

- Asszonyom - mondtam -, önnek mással kell törődnie. A lordot bízza rám.

- Ki az? - kérdezte.

- A férje - mondtam. Kifürkészhetetlen tekintettel nézett rám. - Talán hátat akar fordítani neki? - kérdeztem.

Még mindig rajtam csüngött a szeme; aztán újra a szívéhez kapott.

- Nem - mondta.

- Az Isten áldja meg ezért a szóért! - mondtam. - Akkor menjen hozzá, ott ül a hallban; mondjon neki valamit, mindegy, hogy mit; fogja meg a kezét, mondja, hogy: "Mindent tudok...", s az Isten kegyelméből mondja, hogy "Bocsáss meg..."

- Az adjon önnek erőt, s könyörületet - mondta ő. - Megyek a férjemhez.

- Engedje meg, hogy világítsak - mondtam, és fölvettem a gyertyát.

- Megtalálom az utat sötétben is - mondta, és összeborzadt; azt hiszem, tőlem.

Így hát elváltunk - ő lement a lépcsőn, arrafelé, ahol halvány fény szűrődött ki a hall ajtaján, én meg a folyosón a lord ajtajáig. Isten tudja, miért, de képtelen voltam az öregemberhez úgy berontani, mint a fiatal nőhöz; valahogy haboztam, muszáj volt előbb bekopognom. De az öregek álma könnyű, sőt, lehet, hogy nem is aludt még, mert az első kopogtatásra beszólított.

Ő is fölült az ágyban; láttam, milyen vértelen aggastyán; s míg nappal, ha felöltözött, megjelenésében volt valami lenyűgöző, most kicsi volt és törékeny; arca, paróka híján, nem nagyobb, mint egy gyermeké. Ez, s szemében a balsors gyötrő sejtelme, elvette bátorságomat. De hangja még így is nyugodt volt, mikor megkérdezte, mi járatban vagyok. A gyertyát letettem az egyik székre, nekitámaszkodtam az ágy lábának, és ránéztem.

- Lord Durrisdeer - mondtam -, ön nagyon jól tudja, hogy én mindig részrehajló voltam a családjában.

- Remélem - mondta -, egyikünk sem részrehajló. Azt, hogy a fiamat őszintén szereti, mindig örömmel láttam.

- Jaj, uram, nincs időnk most az udvariaskodásra - feleltem. - Ha legalább a veszett fejsze nyelét meg akarjuk menteni, szemébe kell néznünk az igazságnak. Igenis részrehajló voltam; részrehajló volt itt mindenki; a részrehajlás hozott ide éjnek idején, hogy önhöz folyamodjam. Hallgasson meg; mielőtt elmennék, el kell mondanom, hogy miért vagyok itt.

- Hisz máris hallgatom, Mr. Mackellar - mondta -, mindegy, hogy mikor jön, nappal vagy éjszaka, tudom, hogy oka van rá. Egyszer már joggal emelt szót; azt nem felejtem el.

- A gazdám ügyében folyamodom önhöz - mondtam. - A tetteiről nem kell beszélnem. A hajlandóságát ismeri. Tudja, milyen nagylelkűen teljesítette mindig a másik... az ön kívánságait - igazítottam helyre a fia nevén megbotlott nyelvemet. - Ön tudja... tudnia kell... hogy mennyit szenvedett... mennyit szenvedett a felesége miatt.

- Mr. Mackellar! - ágaskodott föl az ágyban az öregember, akár egy szakállas oroszlán.

- Azt mondta, meghallgat! - folytattam. - Amit nem tud, de tudnia kell, ez az egyik, amit most el akarok mondani; azt, hogy mi gyötrelmet volt kénytelen elszenvedni némán. Ön még ki se tette a lábát, és az, akit nincs merszem megnevezni ön előtt, már zúdította is rá a szívtelen gúnyt; az ön... bocsásson meg, uram... az ön részrehajlásával bosszantotta, elnevezte Jákobnak, fajankónak, kicsinyesen piszkálódott vele. Nincs ember, aki ezt elviselné. De amint valamelyikük megjelent, nyomban színt váltott, s gazdám kénytelen volt rámosolyogni, udvariaskodni vele, azzal az emberrel, aki az imént még sértésekkel halmozta el. Én tudom, mi ez, mert magam is osztoztam a sorsában, és én mondom önnek, ez az élet elviselhetetlen. És ez hónapok óta tartott; akkor kezdődött, mikor ez az ember itt partra szállt; már az első este, az első szava az volt hozzá, hogy "Jákob"...

A lord egy kézmozdulatot tett, mintha le akarná dobni a paplant, és föl akarna kelni. - Ha ebből csak egy szó is igaz... - kezdte.

- Hát hazugnak néz engem? - vágtam a szavába, és visszanyomtam.

- Mindjárt az elején szólnia kellett volna - mondta.

- Ah, uram, szóltam volna csak; meggyűlölte volna hűtlen szolgája arcát! - kiáltottam.

- Majd én rendet teremtek - mondta -, most rögtön. - És megint megpróbált fölkelni.

Megint visszanyomtam. - Még nem végeztem - mondtam. - Bár adta volna az Isten, hogy ezzel befejezhetném! De az én drága, boldogtalan gazdámnak senki sem segített, kénytelen volt mindehhez jó képet vágni. Lordságod legjobb esetben is csak a hálájáról biztosította. Pedig ő is lordságod fia. Más atyja nincs! A környéken gyűlölik, Isten a tudója, milyen igazságtalanul. A házasságában nincs szeretet. Se szeretetet, se támogatást nem kapott sehonnan a drága, boldogtalan, sorsüldözött, nemes lélek!

- Becsületére válnak a könnyei, nekem meg szégyenemre - mondta a lord, tehetetlenül reszketve. - De egy kissé azért igazságtalan. Henry mindig kedves volt a szívemnek, nagyon kedves. James... ezt nem tagadom, Mr. Mackellar... James talán még kedvesebb; de ön kedvezőtlen színben látja Jamest; őt annyira sújtotta a sors; tudjuk, mily sokat és mily meg nem érdemelten szenvedett. S kettőjük közül még így is ő az érzőbb lélek. De most nem róla akarok beszélni. Amit ön Henryről elmondott, az mind nagyon igaz, nem is csodálkozom rajta, magam is tudom, milyen nagylelkű; s ön azt mondja, ezzel visszaéltem? Lehetséges; Henry erényei veszélyes erények; egyenesen csábítják a jogbitorlót. De elégtételt adok neki, Mr. Mackellar, elégtételt adok. Rendbe hozom az egészet. Gyönge voltam, s ami még rosszabb: vak.

- Nem tűröm, hogy azért, amit most a lelkiismeretem parancsára el kellett mondanom, lordságod önmagát hibáztassa - feleltem. - Lordságod nem volt gyönge, lordságod egy sátáni képmutatás áldozata. Tulajdon szemével látta, hogyan tévesztette meg az életveszély meséjével; élete minden percében hazudott. Ki akarom tépni lordságod szívéből; lordságod szemét a másik fiára akarom kényszeríteni; igen, mert van egy fia!

- Nem, nem - mondta -, két fiam van... kettő. Kétségbeesett mozdulatot tettem, s ez megdöbbentette; megváltozott arccal nézett föl rám.

- Emögött valami rosszabb rejlik? - kérdezte elhaló hangon.

- Sokkal rosszabb - válaszoltam. - Ma éjszaka így szólt Henry úrhoz: "Nem ismerek egyetlen nőt sem, aki ne engem választott volna inkább, sőt, aki ne engem választana most is."

- Egy szót se a lányom ellen! - kiáltotta, s abból, hogy belém fojtotta a szót, láttam, hogy nem is volt olyan vak, mint hittem, és nem minden aggodalom nélkül figyelte Mrs. Henry ostromát.

- Nem őt hibáztatom! - kiáltottam. - Más itt a baj. A fülem hallatára mondta Henry úrnak; s nehogy véletlenül félreértse, később még azt is hozzátette: "A feleséged énbelém szerelmes."

- Veszekedtek? - kérdezte.

Bólintottam.

- Már futok is hozzájuk - mondta, s megint megpróbált fölkelni az ágyból.

- Ne még! - kiáltottam és visszatartottam.

- Nem érti? - mondta. -- Ezek veszélyes szavak!

- Hát semmi se döbbenti rá lordságodat, hogy mi történt? - kérdeztem.

Szeme esdekelve sürgetett, hogy mondjam meg az igazat. Térdre vetettem magam az ágy mellett.

- Ó, uram - kiáltottam -, arra gondoljon, aki megmaradt; arra a szegény bűnösre gondoljon, akit ön nemzett, s akit az ön hitvese hordott, akit egyikünk sem támogatott, pedig megtehettük volna; őrá gondoljon, s ne önmagára; ő a másik, aki szenved... őrá gondoljon! Ez a Krisztushoz, az Istenhez vezető kapu... a gyász kapuja... s ez most nyitva áll. Őrá gondoljon, mint ahogy ő is önre gondolt. *Az öregembernek ki mondja meg?* Ez volt az első szava. Ezért jöttem; s ezért esdeklek az ön lába előtt.

- Hagyjon fölkelnem! - kiáltotta, félrelökött, s már talpon is volt. Hangja reszketett, mint a vitorla a szélben, de ugyanakkor harsány volt; arca fehér, mint a hó, de szeme szigorú és száraz.

- Sok a szó - mondta. - Hol történt?

- A cserjésben - mondtam.

- És Henry úr? - kérdezte. Megmondtam, s öreg arca görcsbe rándult a gondtól.

- És James úr? - kérdezte.

- Ott hagytam fekve - mondtam -, a gyertyafényben.

- Gyertyafényben? - kiáltotta. Odaszaladt az ablakhoz, kitárta, és kinézett. - Még észreveszi valaki az országútról.

- Nem jár arra ilyenkor senki - vetettem ellene.

- Mindegy - mondta. - Megeshet. Csitt! - kiáltotta. - Mi ez?

Az öböl vizén eveztek óvatosan. Megmondtam.

- Csempészek - mondta a lord. - Fusson, Mackellar, oltsa el a gyertyát. Addig én felöltözöm; majd ha visszajön, megbeszéljük, hogy mi a teendő.

Letapogatóztam a lépcsőn, aztán ki az ajtón. Valahol messze fény derengett, csillogó pontokat láttam a cserjésben; ily sötét éjjel ellátszott ez mérföldnyire is; keserűen hibáztattam magam az óvatlanságomért. És mennyivel keserűbben, mikor odaértem! Az egyik gyertya földűlt s kialudt. A másik rendületlenül égett egymagában, s tágas fénykört vetett a fagyos földre. A kinti sötétség ellentéteként, a körön belül, úgy rémlett, minden fényesebb, mint nappal. Ott volt középen a vérfolt, s valamivel távolabb Henry úr ezüst markolatú kardja, de a holttestnek semmi nyoma. Szívem dörömbölt a bordáim alatt, hajam szála égnek állt, de csak álltam és bámultam... oly különös volt ez a látvány, iszonyú félelmet keltett bennem. Körülnéztem: a föld kemény volt, nem árult el semmit. Álltam és hallgatóztam, míg a fülem belefájult, de egy vízfodor nem csapódott a partnak; úgy rémlett, meghallanám, ha a környéken egyetlen gombostűt leejtenének.

Eloltottam a gyertyát, s mintha embertömeg vett volna körül, körém zuhant a vaksötétség; hátra-hátrafordulva, riadozva mentem vissza a Durrisdeer házba, teli eszeveszett

föltevésekkel. Az ajtóban egy emberalak lépett elém, s ha idejekorán föl nem ismerem, hogy Mrs. Henry az, hát fölsikoltok rémületemben.

- Megmondta neki? - kérdezte.

- Ő küldött - mondtam. - Eltűnt. De mit keres ön itt?

- Eltűnt! - ismételte. - Mi tűnt el?

- A holttest - mondtam. - Ön miért nincs most a férje mellett?

- Eltűnt? - kérdezte. - Talán csak nem találta. Jöjjön vissza.

- Sötét van - mondtam. - Nem merek.

- Én látok sötétben is - mondta. - Itt állok azóta... azóta már - mondta. - Jöjjön, adja a kezét.

Kéz a kézben mentünk vissza a cserjésbe, a végzetes helyre.

- Vigyázzon a vérre - mondtam.

- Vérre! - sikoltotta és megtorpant.

- Ez itt, gondolom, vér - mondtam. - Mint a vak, olyan vagyok.

- Nem - mondta -, nincs itt semmi. Csak álmodta talán?

- Bár álmodtam volna! - kiáltottam.

Megpillantotta a kardot, kézbe vette, észrevette rajta a vért, elejtette, s szétvetette a karját.

- Ah! - kiáltotta. Majd bátorságát egy pillanatra összeszedve, ismét kézbe vette a kardot, és markolatig beledöfte a földbe. - Visszaviszem és megtisztítom - mondta, s megint körülnézett. - Hát valóban meghalt volna? - fűzte hozzá.

- A szíve nem vert - mondtam, majd hirtelen eszembe jutott valami: - Asszonyom, miért nincs a férje mellett?

- Nincs értelme - mondta. - Nem áll szóba velem.

- Nem áll szóba? - ismételtem. - Ó, nem is próbálta!

- Joggal kételkedik bennem - mondta szelíd méltósággal.

Ettől a szótól, most először, elfogott miatta a szomorúság. - Isten a tudója, asszonyom - kiáltottam -, Isten a tudója, hogy nem vagyok én olyan kegyetlen, mint amilyennek látszom: de ezen a szörnyű éjszakán ki tudná megválogatni a szavait? Barátja vagyok mindenkinek, aki nem Henry Durie ellensége.

- Akkor nehéz épp a feleségében kételkednie - mondta. Nyomban észrevettem, mintha fátyol lebbent volna föl előttem, milyen nemes méltósággal viseli ezt az emberfeletti szerencsétlenséget, s milyen megértően a szemrehányásomat.

- Vissza kell mennünk, s ezt el kell mondanunk a lordnak - mondtam.

- Én nem bírok elébe állni! - sikoltotta.

- Meglátja, ő rendült meg köztünk a legkevésbé - mondtam.

- Akkor sem bírok elébe állni.

- Helyes - mondtam -, akkor menjen vissza Henry úrhoz. Én majd fölkeresem a lordot.

Visszafelé menet, miközben én a gyertyát, ő a kardot vitte - különös teher asszonykézben -, újabb gondolata támadt:

- Henrynek megmondjuk? - kérdezte.

- Majd a lord eldönti - mondtam.

Mire a szobájába értem, a lord már majdnem felöltözött. Komor arccal hallgatott végig.

- A csempészek - mondta. - De élve, vagy holtan?

- Szerintem... - kezdtem, de elhallgattam, mert szégyelltem a szót.

- Tudom: de lehet, hogy csak rémületében hitte. Miért vitték volna magukkal, ha egyszer nem élt? - kérdezte. - Ó, micsoda reménység. Majd azt kell mondanunk, hogy elutazott, ahogy jött, minden előzetes figyelmeztetés nélkül. El kell kerülnünk minden botrányt.

Láttam, hogy most már ő is, mint mindannyian, elsősorban a ház jó hírére gondol. Különös volt, hogy most, mikor a család valamennyi élő tagja mélységes gyászba merült, valamennyiünknek a közös absztrakció, a család járt az eszében, s mindannyian ezt a testetlen semmit, a család jó hírét igyekeztünk fönntartani; nemcsak a Duriek, hanem én, a fizetett tiszttartó is.

- Megmondjuk Henry úrnak? - kérdeztem.

- Majd meglátom - mondta a lord. - Most meglátogatom; aztán majd lemegyek magukkal a cserjésbe és gondolkodunk.

Lementünk a lépcsőn a hallba. Henry úr az asztalnál ült, kezére hajtott fejjel, szobormereven. Felesége ott állt a háta mögött, szájára szorított kézzel; látható volt, hogy nem tudta szóra bírni. Az öreg lord szilárd léptekkel odament az asztalnál ülő fiához; arca is szilárd volt, bár szerintem kissé hűvös. Mikor már majdnem odaért, kinyújtotta két kezét, és így szólt:

- Fiam!

Henry úr megtört, elfulladt kiáltással ugrott fel, s borult apja nyakába, sírt, zokogott, szánalmasabb látványt ember nem látott még.

- Ó, apám! - sírta. - Tudod, hogy szerettem; tudod, hogy kezdetben szerettem; életemet adtam volna érte, tudod! Életemet adtam volna érte és érted! Ó, mondd, hogy tudod! Mondd, hogy megbocsátasz! Apám, apám, mit tettem, mondd, mit tettem? És mi együtt gyerekeskedtünk! - zokogta csukladozva, apja nyakában csüngve, apját egy rémült gyerek szenvedélyével cirógatva.

Aztán megpillantotta a feleségét (azt kellett hinnem, csak akkor), az asszony állt, hallgatta férje szavait, és zokogott - Henry úr elébe rogyott, átölelte a térdét, s úgy kiáltotta: - Lányom, bocsáss meg te is. Ne a férjednek, én voltam az életed megrontója. De ismertél ifjú koromban; Henry Durie akkor még senkinek sem vétett; s neked igazán jó barátod volt. Neki, ennek a legénykének, a játszópajtásodnak, képes vagy megbocsátani?

A lord mindvégig hűvös, nyájas és bölcs szemlélő maradt. Az első kiáltásra, mely egymagában elég lett volna, hogy nyakunkra csődítse a házat, hátraszólt: - Csukja be az ajtót. - Majd némán bólintott.

- Talán hagyjuk magára a feleségével - mondta. - Hozzon egy gyertyát, Mr. Mackellar.

Miközben a lorddal kifelé tartottunk, különös jelenségre lettem figyelmes: bár vaksötét volt, még csak nem is pirkadt, hajnalszagot éreztem. Meglibbent a szellő is az örökzöld ágai közt, a cserjés halkan susogott, akár a békés tenger, olykor-olykor arcul csapott a szél, és megrezzent a gyertya lángja. Ez a zúgás körülöttünk, azt hiszem, csak siettetett; megvizsgáltuk a párbaj színhelyét, a lord bölcs egykedvűséggel szemlélte a kiömlött vért, majd továbbmentünk a kikötőhelyre, s ott végre ráakadtunk a történtek egynémely nyomára. Először arra, hogy az ösvényen a tócsa jege betört, láthatólag nem csupán egy ember súlya alatt; majd később, valamivel távolabb, egy fiatal fát találtunk kitörve, lent pedig, a kikötőhelyen, ahol a csempészek csónakja többnyire partot ért, vérfolt jelezte félreérthetetlenül, hogy a testet hol tették le hordozói, hogy kissé megpihenjenek.

A lord kalapjában vizet hordtunk, hogy elmossuk a vérfoltot; s miközben ezzel foglalkoztunk, fölnyögött a szél, s egyszerre ránk sötétedett.

- Mindjárt havazni fog - mondta a lord -, s ennél jobbat nem is remélhettünk. Menjünk vissza; a sötétben úgyse tudunk mihez kezdeni.

Miközben hazafelé tartottunk, megint elült a szél, s pattogó zajt hallottunk körös-körül az éjszakában; mikor kiléptünk a fák menedékéből, észleltük, hogy sűrűn esik.

A lord világos logikája és teste fáradhatatlansága az egész ügy során mindvégig rászolgált a bámulatomra. De a koronát erre azon a megbeszélésen tette rá, amelyet visszatérésünk után tartottunk. A csempészek nyilván magukkal vitték James urat, de hogy élve-e vagy holtan, azt legfeljebb csak sejthetjük; az eső jóval hajnal előtt elmossa az ügy minden nyomát, s ezt hasznunkra kell fordítanunk. James úr váratlanul érkezett, éjszaka, s most azt kell mondanunk, hogy ugyanilyen hirtelen távozott is, hajnal előtt; s hogy ezt hihetővé tegyük, rám vár a feladat, hogy fölmenjek a szobájába, összecsomagoljam és elrejtsem a holmiját. Igaz, a csempészek titoktartásától függünk; ez bűntettünk helyrehozhatatlan gyöngéje.

Mint mondtam, csodálattal hallgattam, és siettem parancsainak eleget tenni. Henry úr és a felesége kiment a hallból; a lord pedig, meleget áhítva, sietve ágyba bújt; a szolgák közül egy se moccant, így hát fölmentem a toronylépcsőkön, beléptem a halott James úr szobájába, s rám nehezedett az iszonyú magány. Őszinte meglepetésemre indulás előtti zűrzavar fogadott. A három koffer közül kettő már be volt zárva, a harmadik még nyitva állt, de majdnem tele. Egyszerre felsejlett bennem az igazság. Ez az ember már amúgy is útra készen állt, csak Crailre várt, Crail meg arra, hogy föltámadjon a szél. Éjszaka a tengerészek észrevették, hogy fordul az idő; partra eveztek, hogy utasukat az időváltozásra figyelmeztessék, s a hajóra hívják, de útközben belebotlottak vérbe fagyott testébe. Sőt, mi több, az indulás előkészületei némi fényt vetnek az éjszakai képtelen sértésre is; ez volt a búcsúlövés, a féktelen gyűlölet megnyilvánulása. A sértés jellege és Mrs. Henry magatartása szintén egy következtetést sugallt, amelynek igazságáról azonban nem győződtem meg, és nem fogok meggyőződni ítéletnapig sem, mégpedig azt, hogy James úr végül megfeledkezett magáról, túlságosan messzire merészkedett, és kosarat kapott. Mondom, erről sohasem lesz módom meggyőződni, de mikor aznap hajnalban a kofferek között eszembe jutott, a gondolat édes volt, mint a méz.

Mielőtt becsuktam volna, még beletúrtam egy kicsit a nyitott kofferba. Gyönyörű csipke és vászon, sok finom civil ruha, amilyenben annyira szeretett páváskodni; egy-két könyv, mégpedig kitűnő: Caesar *Kommentár*-jai, egy kötet Hobbes, Voltaire-től a *Henriade*, egy Indiáról szóló könyv, egy matematika, sokkal magasabb szintű, mint amit én tanultam, állapítottam meg vegyes érzelmek között. De a nyitott kofferban nem volt semmiféle irat. Hosszan eltöprengtem. Lehet, hogy ez az ember meghalt, de nem valószínű, hiszen a csempészek magukkal vitték. Lehet persze, hogy belehalt azóta a sebébe, de az is lehet, hogy nem. S ha így van, jó, ha van mivel védekeznünk, döntöttem el.

A koffereket egyenként fölcipeltem a padlásra, amelyet mindig zárva tartottunk; aztán lementem a szobámba a kulcsaimért, majd vissza a padlásra, s örömmel állapítottam meg, hogy két kulcs majdnem jó. Az egyik kofferban egy szamárbőr levelesdobozt leltem, ezt a késemmel fölhasítottam; s ettől kezdve ez az ember a kezemben volt: már ameddig a szavam hitele terjedt. Rengeteg szerelmeslevél, még a párizsi napjaiból, és ami számomra sokkal fontosabb, az angol belügyi államtitkárhoz írott jelentéseinek másolatai, s az államtitkár eredeti válaszai; átkozott egy levelezés; ha ezt közzéteszem, James úr becsületének vége, megbélyegzi egész életére. Kuncogtam magamban, mialatt átfutottam az iratokat, a kezemet dörzsöltem, s fennhangon danoltam jókedvemben. A reggel e kellemes tevékenység közben talált; nem is szakítottam meg szorgalmas munkámat, épp csak hogy odamentem az ablakhoz - egy pillanatra kinéztem, láttam, hogy a fagy fölengedett, fekete minden, veri az öböl vizét a szél meg az eső - épp csak hogy meggyőződjem; a bárka már fölszedte a horgonyt, s James úr az ír tenger vizén hányódik élve vagy holtan.

Helyénvaló, hogy itt megemlítsem: később is csak édeskeveset sikerült megtudnom arról, mi történt aznap éjszaka, de még ez is hosszú időbe telt: nyíltan nem mertünk érdeklődni, a csempészek az ellenségüknek tartottak, sőt, megvetettek. Majdnem hat hónap múltán kaptam hitelt érdemlő hírt arról, hogy James úr életben maradt; csak hosszú évek elteltével hallottam igaznak tetsző részleteket Crail kapitány egy emberétől, aki ebül szerzett jövedelmén kocsmát nyitott. Ezek szerint James úr nagy kínnal felkönyökölt, így találtak rá a csempészek; mint a bolond pillantgatott hol maga köré, hol a gyertyára, hol meg a véres kezére. Mikor megérkeztek, mintha visszanyerte volna az eszméletét, rájuk parancsolt, hogy vigyék föl a fedélzetre, és fogják be a szájukat, s mikor a kapitány megkérdezte, hogy került ilyen pácba, cifrán elkáromkodta magát, majd nyomban elájult. A csempészek megvitatták a dolgot, de úgy látszott, éppen föltámad a szél, s minthogy busásan megfizették őket, hogy James urat

átcsempésszék Franciaországba, nem akartak késlekedni. S azonfelül ezek az ocsmány gazemberek kedvelték is őt; azt hitték, idehaza halálos ítélet csüng a feje fölött, nem tudták, miféle gazság során szerezte halálos sebét, úgy ítélték hát, hogy jót tesznek vele, ha kimentik a veszedelemből. Fölvették a hajóra; útközben erőre kapott, s már lábadozott, mikor Havre de Grace kikötőjében partra tették. S ami igen figyelemre méltó: soha senkinek egy szót nem szólt a párbajról, s mind a mai napig egyetlen csempész sem tudja, miféle vita során, s milyen ellenfél kezétől kapott sebet. Más ember esetében ezt vele született tapintatnak tekinteném, nála gőgnek. Képtelen lett volna beismerni, talán még önmagának is, hogy épp az győzte le, akit annyira sértegetett, s olyan kegyetlenül megvetett.

Hatodik fejezet

Mi történt James úr második távolléte idején?

Ma már könnyű szívvel gondolok vissza arra a súlyos betegségre, amely másnap reggel tört ki a gazdámon, mert ez volt az utolsó valódi szerencsétlenség, mely őt sújtotta; s talán ez is inkább a kegyelem álcázott formája volt, mert miféle testi kín ér fel a lélek gyötrelmével? Mrs. Henry meg én őrködtünk az ágya mellett. Az öreg lord benyitott olykor-olykor, hogy megkérdezze, mi újság, de a küszöböt ritkán lépte át. Emlékszem, egyszer, mikor már majdnem föladtunk minden reményt, odalépett az ágy mellé, és hosszan elnézte fia arcát, aztán egy meglepő mozdulattal fölkapta a fejét, égnek emelte a kezét, és elfordult, s ez a mozdulat ma is tragikus emlékként élt bennem, akkora fájdalmat, s az evilági dolgok akkora megvetését tükrözte. De az idő nagyobb részében csak ketten voltunk a szobában, Mrs. Henry meg én; éjszakánként felváltva, de nappal együtt, mert szomorú egy őrködés volt ez. Henry úr szünet nélkül dobálta kendőbe bugyolált, beretvált fejét, s hadonászott a kezével. Be nem állt a szája; patakzott belőle a szó, mint a folyóvíz, hogy már a szívem is belefáradt a hangjába. Különös volt, s számomra mondhatatlanul nyomasztó, hogy örökké csak semmiségekről beszélt; hogy ide megy - oda megy, meg hogy nyergeljék fel a lovát (ez minduntalan visszatért), mintha azt hitte volna szegény ember, hogy így elmenekülhet gyötrelme helyéről; a kertről és a lazachálókról, és (ezt különösen kínos volt hallanom) pénzügyekről: számokat bogarászott, és a bérlőkkel pörlekedett. Soha egy szót nem ejtett apjáról, feleségéről, sőt James úrról is alig, legfeljebb napjában egyszer-kétszer, mikor agya a múltba menekült, gyereknek képzelte magát, s valami ártatlan játékot játszott a bátyjával. S hogy az egész még megrendítőbb legyen, ilyenkor úgy rémlett, hogy az úrfi életveszélybe került, mert szegény gazdám föl-fölsikoltott: - Jaj! Jamie belefullad! Mentsék meg Jamie-t! - s ez a lázas kiabálás újra meg újra megismétlődött.

Ez, mint mondom, mélyen megrendített engem is, Mrs. Henryt is; de gazdám elkalandozó gondolatainak mérlege édeskevéssé volt számára kedvező. Szinte mintha elhatározta volna, hogy igazolni fogja bátyja rágalmait; mintha erőnek erejével érzéketlen, kapzsi embernek szeretett volna látszani. Ha egyedül vagyok, engem ez csöppet sem zavar, de így, mialatt hallgattam, örökké az járt az eszemben, vajon milyen hatással van mindez a feleségére, s meg voltam győződve, hogy Henry úr napról napra csökken a szemében. Én voltam a föld kerekén az egyetlen ember, aki megértette őt, s most el kellett tűrnöm, hogy más is legyen ott. Mert vagy meghal, és vele pusztulnak erényei, vagy felépül, s várja a gyász, az emlékezés; s nekem el kell tűrnöm, hogy az első esetben szívből megsirassa, a második esetben hidegen fogadja az, akit legjobban szeretett, a felesége.

Minthogy beszélni nem volt alkalmam, fejembe vettem, hogy majd tényekkel bizonyítok; s egy éjszaka, mikor éppen szabad voltam, az időmet arra szántam, hogy elkészítsem az én úgynevezett iratgyűjteményemet. De úgy találtam, hogy ez volt a feladat könnyebbik fele, s ami még hátra volt, azaz hogy ezt az úrnőmnek is bemutassam, szinte meghaladta a bátorságomat. Napokig járkáltam papírjaimmal a hónom alatt, s lestem, mikor jön el a pillanat, mikor elmondhatom bevezető mondókámat. Nem tagadom, több is adódott volna, csakhogy ilyenkor mindig megbénult a nyelvem; és azt hiszem, még ma is hurcolnám a papírköteget, ha egy szerencsés véletlen ki nem zökkent a habozásomból. Egy este, mikor megint dolgom végezetlenül, gyávaságomon keseregve fordultam ki a szobából, úrnőm megkérdezte:

- Mit cipel maga örökké, Mr. Mackellar? Már napok óta látom, hogy mindig ott a hóna alatt az a valami.

Szó nélkül visszafordultam, és letettem a papírokat elébe az asztalra, s otthagytam, hadd olvassa. Hogy miféle papírok voltak, arról mindjárt mondok egyet-mást; talán az lesz a legokosabb, ha ide iktatom a levelem, amely az iratgyűjtemény elején állt, s melynek másolatát jó szokásom szerint eltettem. Ez majd azt is megmutatja, hogy az én szerepem, bár ezt némelyek következetesen kétségbe vonják, milyen csekély volt ebben az ügyben.

Durrisdeer, 1757.

Méltóságos Asszonyom,

bízom benne, hogy nem ok nélkül lépek ki illendő helyemről, de láttam, a múltban mennyi baj származott e nemes ház valamennyi tagja számára a szerencsétlen és bűnös titkolózásból, s e levelek, amelyekre bátorkodom fölhívni Asszonyom figyelmét, mind családi iratok, és nagyon is érdemesek rá, hogy Asszonyom megismerje őket.

A levelekhez csatolok egy listát a szükséges tudnivalókról.

Asszonyom alázatos és
engedelmes szolgája
EPHRAIM MACKELLAR

AZ IRATOK LISTÁJA

A) Ephraim Mackellar tíz levele, amelyet Mélt. James Durie úrhoz, a Ballantraei Maiorescóhoz intézett annak párizsi tartózkodása idején; amelyek kelte... *(itt dátumok következtek)*... NB.: B) és C)-vel együtt olvasandó.

B) A nevezett Ballantraei Maioresco hét saját kezű levele, amelyet a nevezett E. Mackellarhez intézett az alábbi időpontokban... *(itt dátumok következtek).*

C) A nevezett Ballantraei Maioresco három saját kezű levele, amelyet a Mélt. Henry Durie úrhoz intézett, az alábbi időpontokban... *(itt dátumok következtek)*... NB.: a leveleket Henry úr nekem adta át, hogy válaszoljak rájuk: a válaszleveleket lásd A/4, A/5 és A/9 szám alatt. Henry úr azon

közléseinek tartalmára vonatkozólag, amelyekről másolatot nem találtam, lásd elfajzott bátyjának leveleit.

D) A nevezett Ballantraei Maioresco és ..... belügyi államtitkár több mint háromévi, a folyó év januárjáig terjedő levelezése. Összesen huszonhét levél, részint eredeti, részint másolat. NB.: találtatott James úr iratai közt.

Bármennyire belefáradtam már a virrasztásba és lelkem keserűségébe, most mégis képtelen voltam elaludni. Egész éjszaka csak járkáltam föl-alá a szobámban, hol azon járt az eszem, hogy mi lesz ennek a következménye, hol meg keservesen bántam a merészségemet, hogy beleártottam magam valamibe, ami ennyire magánügy; s pirkadatkor már ott voltam megint a betegszoba ajtajában. Mrs. Henry kitárta a zsalukat, sőt, az ablakot is, mert enyhe volt az idő. Makacsul maga elé meredt a semmibe, ahol nem volt mit látnia, csak a hajnal kékjét, amint éppen bekúszik a fák közé. Érkezésem zajára még az arcát se fordította felém, s ez nem sok jóval kecsegtetett.

- Asszonyom - kezdtem; majd ismét: - Asszonyom! - de ennél többre nem telt az erőmből. Mrs. Henry egy szóval nem volt a segítségemre. Szorult helyzetemben nekifogtam összeszedni az asztalon szétszórt papírokat; mindjárt az elején föltűnt, hogy most mintha kevesebb volna. Átfutottam egyszer, átfutottam kétszer, de az államtitkár és James úr levelezése, amelytől annyit vártam a jövőben, szőrén-szálán eltűnt. Benéztem a kandallóba: az izzó zsarátnok közt megfeketedett papírfoszlányok rezegtek a huzatban, s ettől elillant minden félénkségem.

- Szerelmes Isten, asszonyom! - kiáltottam csöppet sem betegszobába illő hangon. - Szerelmes Isten, asszonyom, mit művelt ezekkel a levelekkel?

- Elégettem őket - mondta Mrs. Henry, és megfordult. - Épp elég, még sok is, ha mi ketten láttuk.

- Szép kis munkát végzett az éjszaka! - kiáltottam. - És mindezt, hogy megmentse egy olyan ember becsületét, aki úgy él a bajtársai kiontott véréből, mint én az elhasznált tintából itt!

- Hogy megmentsem a család jó hírét, melynek ön is szolgája, Mr. Mackellar - vágott vissza -, s melyért ön eddig is oly sokat tett már.

- A családét, melyet nem szolgálok többé - kiáltottam -, mert ön teljesen kétségbe ejtett. Kiütötte a kardot a kezemből; most itt állunk mind védtelenül. Ha a kezemben lennének a levelek, bármikor meglobogtathatnám őket az orra előtt, de most... most mit csináljak? Olyan lehetetlen helyzetben vagyunk, hogy még csak ajtót se mutathatunk neki; az egész környék tüzet okádna ránk; ezzel féken tarthattam volna; és ez most nincs; most akár holnap visszajöhet, s kénytelenek vagyunk leülni vele egy asztalhoz, sétálgatni vele a teraszon, kártyázni, meg minden mást, csak hogy segítsünk agyonütni a szabad idejét. Nem, asszonyom, az Isten bocsásson meg önnek, ha az ő szívében van megbocsátás, de én nem, mert az enyémben hiába keresem.

- Csodálkozom, hogy ilyen együgyű, Mr. Mackellar - mondta Mrs. Henry. - Törődik is ez az ember a becsülettel! De azt tudja, hogy mi nagyon is törődünk; tudja, hogy inkább meghalnánk, mint hogy e leveleket nyilvánosságra hozzuk; és gondolja, hogy ezt nem

használja ki? Amit ön kardnak hív, Mr. Mackellar, s ami az is volna bárkivel szemben, akiben még él egy szikrányi becsület, az vele szemben csak papírkard. A képébe nevetne, ha ezzel fenyegetné. Az aljasságából él, az az ereje; ilyen emberekkel hiába harcol. - Ez utóbbi szavakat kissé elkeseredetten kiáltotta, majd nyugodtabban hozzátette: - Nem, Mr. Mackellar, egész éjszaka gondolkoztam a dolgon, ebből nincs kiút. Van levél, vagy nincs levél, ennek a háznak az ajtaja nyitva áll előtte; ő a jogos örökös, ez nem vitás! Ha megpróbálnánk kisemmizni, az szegény Henry fejére szállna vissza, s megint azt kéne látnom, hogy kővel dobálják az utcán. Ha Henry meghal, az persze más. Megsértették az öröklés rendjét a maguk érdekében; a birtok a lányomra száll; akkor majd meglátom, ki meri ide betenni a lábát. De ha Henry életben marad, szegény jó Mackellarem, és ez az ember visszajön, kénytelenek leszünk elszenvedni, csakhogy most mind együtt.

Egészében egyetértettem Mrs. Henry gondolatmenetével; azt sem tagadhattam, hogy van némi igazság abban, amit a levelekről mondott.

- Erről ne beszéljünk többet - mondtam. - Őszintén sajnálom, hogy egy hölgyre bíztam az eredeti példányokat, ez enyhén szólva nem volt üzletszerű eljárás. Ami pedig azt a kijelentésemet illeti, hogy kilépek a család szolgálatából, azt csak a szám mondta; efelől nyugodt lehet, asszonyom. Annyira Durrisdeerhez tartozom, mintha magam is itt születtem volna.

Meg kell adnom, hogy szemmel láthatólag teljesen megkönnyebbült; s így ami aznap reggel kezdődött, a kölcsönös türelem és tisztelet, meg is maradt köztünk még sok-sok esztendőn át.

Ugyanezen az örömnek szentelt napon fedeztük fel a gyógyulás első jeleit is Henry úron; másnap délután három körül eszméletre tért, megismert, s hangjában őszinte szeretettel nevemen szólított. Mrs. Henry szintén ott volt az ágy lábánál; de őt láthatólag nem vette észre. Elmúlt a láza, de nyilván annyira legyöngült, hogy elég volt ez az egyetlen erőfeszítés, máris megint kábulatba süllyedt. Ettől kezdve lassan, egyenletesen gyógyult; napról napra javult az étvágya; megfigyelhettük, hogy hétről hétre hízik és erősödik; nem telt el egy hónap, és fölkelt az ágyból, s karosszékében ülve, már ki-kivittük a teraszra.

De Mrs. Henry meg én ekkortájt voltunk a legnyugtalanabbak. Már nem az életéért aggódtunk; kegyetlenebb félelem gyötört. Mindennap azt hittük, közelebb jutottunk a számvetés napjához, de a napok teltek-múltak, és még mindig nem történt semmi. Henry úr egyre inkább erőre kapott, hosszan elbeszélgetett egyikünkkel is, másikunkkal is a legkülönbözőbb témákról, jött az édesapja, elüldögélt vele, aztán elment, de mind ez ideig egyetlen utalás el nem hangzott sem a lezajlott tragédiára, sem az azt kiváltó bajokra. Vajon emlékezett, és csak rejtegette félelmetes emlékét? Vagy az egész kitörlődött az emlékezetéből? Ez a kérdés kínzott minket, mikor vele voltunk, s reszketve figyeltük naphosszat, és ez nem hagyott aludni éjszaka, magányos ágyunkban. Nem tudtuk, hogy a két lehetőség közül melyiket kívánjuk, mert mindkettő olyan természetellenesnek látszott, s mindkettő beteg agyra vallott. Egy ízben, mikor erőt vett rajtam ez a félelem, aprólékos gonddal figyeltem magatartását. Valami gyerekesség volt a viselkedésében; korábbi jellemétől teljesen idegen vidámság, valami könnyen fölkelthető és makacs érdeklődés minden apróság iránt, amit korábban annyira megvetett. Mielőtt megbetegedett, én voltam az egyetlen bizalmasa, szinte azt mondhatnám, egyetlen barátja, feleségéhez meg mintha nem is lett volna semmi köze; de felépülése után minden megváltozott, a múltat elfelejtette, felesége volt lelkében az első, sőt talán az egyetlen személy. Úgy csüngött rajta teljes lelkével, mint gyermek az édesanyján, s láthatólag bízott a szeretetében; bármire volt szüksége, valami

zsémbes bizalommal fordult hozzá, mint aki tudja, hogy neki úgyis mindent elnéznek; és meg kell mondanom, az asszony becsületére, hogy sohasem kellett csalódnia. Ez a megváltozott magatartás úrnőmet persze mélységesen meghatotta; azt hiszem, a szíve mélyén egy kissé szemrehányásnak érezte; az első napokban nemegyszer láttam, hogy menekül a szobából, nehogy elsírja magát. De én valahogy nem tartottam ezt a változást természetesnek; s a többi jellel összevetve fejcsóválva kezdtem töprengeni, vajon a miértje valóban olyan világos-e?

S ez a kétely évekig eltartott, tulajdonképpen egészen a gazdám haláláig, s ha jobban meggondolom, mint a felhő árnyékolta be későbbi kapcsolatunkat. Mikor képes volt megint bekapcsolódni ügyei intézésébe, sokszor nyílt alkalmam próbára tenni. Most is megértett mindent, nem volt híján a szaktudásnak sem, de kihalt régi fáradhatatlan érdeklődése, hamar elfáradt, ásítozni kezdett; és ami kétségtelenül nem helyénvaló, a pénzügyeket olyan felületesen kezelte, hogy az már egyenesen könnyelműség. Az biztos, hogy mióta James úr eltávozott, és nem kellett az igényeit kielégítenünk, nem kellett többé elvet csinálnunk a takarékosságból sem, és nem kellett megküzdenünk minden garasért. Az is igaz, hogy ez a hanyagság nem ment túlzásba, én magam sose voltam részese. De az egész mégis változásra vallott, csekély, de észrevehető változásra; s bár senki nem állíthatta, hogy a gazdámnak elment az esze, senki sem tagadhatta, hogy a jelleme megváltozott. De megváltozott a modora és megjelenése is. Valami kevés megmaradt a vérében a láz hevéből: mozgása kissé hirtelen volt, beszéde szaporább, ha nem is éppen hibás. Lelke tárva-nyitva állt minden vidám benyomás előtt, ezeket örömmel fogadta és hasznukat vette; de a gondra vagy gyászra a leghalkabb utalást is szemmel láthatólag türelmetlenül hallgatta, és amint a témát elejtették, nyomban megkönnyebbült. Ennek a kedélyváltozásnak köszönhette, hogy öreg napjai olyan boldogok voltak; és mégis, ha valami, hát ez mutatta, hogy ez az ember nem épeszű. Az élet nagy része arra megy rá, hogy olyasmin töprengünk, amin amúgy sem tudunk változtatni; de Henry úr, ha nem tudta agya egyetlen erőfeszítésével legyőzni a gondot, nyomban és bármi áron megpróbálta megsemmisíteni az okát; így aztán fölváltva hol a strucc, hol a bika szerepét játszotta. Én ennek a minden fájdalomtól való félelemnek tulajdonítom élete valamennyi későbbi túlzott és szerencsétlen lépését. Bizonyára ezért ütötte meg McManust, az inast, ami korábban soha nem történhetett volna meg, s ami akkortájt oly sok megjegyzésre adott alkalmat. Ennek tulajdonítom azt is, hogy bele kellett nyugodnom majdnem kétszáz font elvesztésébe, aminek több mint a felét megtakaríthattam volna, ha türelemmel végighallgat. De inkább elviselt bármi veszteséget, bármi szertelenséget, mint a tartós lelki gyötrelmet.

Ily módon ritkán gondoltam rá, hogy mi a valódi kérdés: emlékszik-e szörnyű tettére, vagy elfelejtette; s ha emlékszik, vajon milyen fényben látja? Az igazság váratlanul szakadt rám, annyira, hogy ez volt életem egyik legnagyobb meglepetése. Már többször is elhagyta a házat, most is éppen sétálni készült valaki karján, mikor véletlenül kettesben maradtunk a teraszon. S akkor arcán különös, huncut mosollyal, mint a csínytevésen kapott iskolás gyerek, odafordult hozzám, és minden bevezetés nélkül, halkan, súgva megkérdezte: - Hova temette?

Egy hang nem jött ki a számon válaszképpen.

- Hova temette? - ismételte meg a kérdést. - Látni akarom a sírját.

Úgy éreztem, legokosabb, ha minden köntörfalazás nélkül megmondom az igazat. - Henry úr - mondtam -, oly hírem van, mely önnek bizonyára nagy örömet okoz. Az ön kezéhez, emberi számítás szerint, nem tapad vér. Bizonyos jelekből erre kell következtetnem; ezek mind arra mutatnak, hogy bátyja nem halt meg, hanem sebesülten fölvették a csempészbárka fedélzetére. Most már valószínűleg makkegészséges.

Hogy mi ült ki az arcára, azt nem is tudom elmondani.

- James? - kérdezte.

- A bátyja, James - feleltem. - Nem akarok önben hamis reményt kelteni, de szent meggyőződésem, hogy él.

- Ah! - kiáltott fel Henry úr; majd fürgébben, mint eddig bármikor, fölállt a székéből, mutatóujját a mellemnek szegezte, s már-már sikoltva odasúgta nekem: - Ezt az embert nem lehet megölni - szóról szóra így -, ezt az embert nincs, aki meg tudná ölni, Mackellar! Halhatatlan. Az én hátamon megy az örökkévalóságba! Az Isten örökkévalóságába! - mondta, majd újra leült, és makacs hallgatásba burkolózott.

Néhány napra rá, miután körülnézett és meggyőződött róla, hogy kettesben vagyunk, ugyanezzel a titkolózó mosollyal azt mondta:

- Mackellar, ha van valami híre, ugye, megmondja? Rajta kell tartanunk a szemünket, különben akkor üt rajtunk, mikor legkevésbé várjuk.

- Ide többé be nem teszi a lábát - mondtam.

- De mennyire, hogy be - mondta Henry úr. - Ahol én vagyok, oda megy ő is. - És megint körülnézett.

- Nem szabad ezen rágódnia - mondtam.

- Nem - mondta -, ez nagyon jó tanács. Soha nem fogunk többé gondolni rá, csak ha hírt kap róla. Hisz még azt se tudjuk - tette hozzá -, hogy nem halt-e meg?

Ezt úgy mondta - amit eddig még gyanítani is alig mertem, arról most meggyőződhettem -, mint aki a tettéért semmi lelkifurdalást nem érez, sőt, sajnálja, hogy nem sikerült. Ezt a fölfedezést megtartottam magamnak, mert attól féltem, hogy majd kedvezőtlen színben tünteti föl a felesége előtt. De nyugodtan megtakaríthattam volna a gondot: felesége maga is így gondolkodott, s ezt az érzést teljesen természetesnek tartotta. Ami azt illeti, most már nyugodtan elmondhattam, hogy mindhárman egyet gondoltunk; s hogy Durrisdeerben egy hírt se fogadtak volna nagyobb örömmel, mint James úr halálhírét.

De meg kell mondanom, hogy volt egy kivétel is, az öreg lord. Amint a gazdám miatt érzett aggodalmam enyhülni kezdett, nyomban észrevettem, hogy az öregúr mennyire megváltozott, s hogy ez a változás már-már a halál előjele.

Arca sápadt volt és beesett; miközben a kandalló mellett üldögélt kezében valamelyik latin szerzőjével, el-elszunyókált, s ilyenkor a könyv a hamuba hullott; volt nap, hogy húzta a lábát, volt nap, hogy dadogott. Nyájassága már-már túlzottá vált; aggodalmasan figyelmes volt mindnyájunkhoz, bocsánatot kért minden apróságért; velem hízelgően udvariasan bánt. Egy szép napon ügyvédjét hívatta, s hosszan tanácskozott vele négyszemközt; utána a hallban találkoztunk, kínlódva odajött hozzám, és nyájasan megfogta a kezemet: - Mr. Mackellar - mondta -, számtalan alkalmam volt, hogy megismerjem az ön szolgálatainak igazi értékét, és ma, mikor újrafogalmazom a végrendeletemet, önt bátorkodom megnevezni végakaratom végrehajtójának. Hiszem, hogy szereti annyira ezt a házat, hogy e szolgálatot megtegye

nekem. - S aznap még többet aludt, mint máskor, pedig álmából olykor nagyon nehéz volt fölébreszteni; úgy rémlett, elvesztette már az időérzékét; többször is (különösen ébredéskor) a feleségét szólongatta, s egy régi szolgát, akinek akkor már a sírkövét is belepte a moha. Hajlandó lettem volna esküvel tanúsítani, hogy képtelen már a végrendelkezésre, pedig soha nem fogalmaztak még olyan minden részletében értelmes, személyek és ügyek dolgában egyaránt éles ítélőképességre valló végakaratot, mint az övé.

Hanyatlása, bár nem tartott soká, fokról fokra következett be. Testi-lelki ereje egyre csökkent; már alig bírta meg a lába, nem hallott semmit, beszéde puszta motyogás volt; s mégis mindvégig megőrzött valamit régi udvariasságából és nyájasságából; megszorított minden kezet, amely segítségére volt, engem megajándékozott egyik latin könyvével, nagy kínnal beleírta a nevemet, s ezerféleképpen idézte emlékezetünkbe, hogy mily nagy is lesz a veszteség, melyet szinte azt mondhatnám, máris elszenvedtünk. Vége felé olykor-olykor visszanyerte a tagolt beszéd képességét; úgy rémlett, csak kiment az eszéből a beszéd művészete, mint ahogy a gyerek eszéből is kimegy néha a lecke, de aztán, részben, megint eszébe jut. Utolsó éjszakáján Vergilius szavaival törte meg váratlanul a csöndet: - Gnatique, patrisque, alma, precor, miserere - mondta kifogástalanul hangsúlyozva a metrumot. E váratlan tiszta beszédre valamennyien fölriadtunk foglalatosságunkból, de már hiába fordultunk feléje, némán ült, látszatra teljesen eltompultan. Valamivel később lefektettük, nehezebben, mint eddig bármikor, s még ugyanaznap éjjel, minden haláltusa nélkül kilehelte lelkét.

Később alkalmam nyílt, hogy mindezt megbeszéljem egy orvosdoktorral, egy oly nagy tekintélyű emberrel, hogy röstellem ideírni a nevét. Véleménye szerint apa és fia ugyanabban a betegségben szenvedett: az apából az embertelen bánat terhe, a fiúból talán a láz izgalma váltotta ki; mindkettőnél nyilván megpattant egy ér, és vérömlés érte az agyat; s valószínű - tette hozzá a doktor -, ez efféle családi hajlam náluk, ami könnyebben kiváltja a bajt. Az apa állapota romlott, a fiú a külső jelek szerint fölépült, s visszanyerte egészségét; de úgy látszik, megmaradhatott a roncsolás némi nyoma azokban a kényes szövetekben, ahol a lélek lakozik, és a földi dolgokat intézi; a mennyei dolgokat, szeretném hinni, nem érinti néhány agy szövet pusztulása. És mégis: érettebb vélemény szerint azt is érintenie kell, hisz ugyanaz a Teremtője gyarló testünknek, aki életünk fölött ítél.

Az öreg lord halála nekünk, akik utódja magatartását figyelemmel kísértük, újabb meglepetéssel szolgált. Hisz minden gondolkodó embernek azt kellett hinnie, hogy a két fiú ölte meg az apját, sőt még azt is mondhatnám, az ölte meg tulajdon kezével, aki kardot fogott; de az új lord agyában ilyen gondolat látszólag meg sem fordult. Illendően komoly volt; azt aligha mondanám, hogy gyászba borult, legfeljebb kellemesen tetszetős szomorúság látszott rajta; az elhunytról derűs szánakozással emlékezett meg, természetének jellemzésére régi históriákat elevenített fel, s jó lelkiismerettel mosolygott rajtuk; s mikor eljött a temetés napja, tisztes pontossággal végezte tennivalóit. És amellett azt is megéreztem, komoly elégtétel neki, hogy ő örökölte a címet; szigorúan megkövetelte, hogy lordnak szólítsák.

És most egy új alak lép a színre, akire szintén szerep vár majd e történetben: a jelenlegi lordra, Alexanderre gondolok, akinek születése (1757. július 17-én) teljessé tette szegény gazdám boldogságát. Ezzel minden kívánsága teljesült, de ideje sem maradt újabb kívánságra. Mondhatom, olyan gyöngéd és rajongó szülő, mint amilyennek ő bizonyult, nincs is a világon több. Ha fia nem volt vele, már rosszul érezte magát. Kint van a gyerek a kertben? Az apa az eget vizsgálgatta, nem ered-e meg az eső? És éjszaka? Fölkelt az ágyából, hogy megnézze,

alszik-e? Idegeneknek már unalmas volt vele társalogni, mert alig beszélt másról, mint a fiáról. Nem volt a birtokkal kapcsolatban olyan ügy, hogy ne Alexander járt volna az eszében, valahogy így: - Ültessük el rögtön, akkorra éppen megnő, mire Alexander nagykorú lesz -, vagy: - No, ez a pajta is bedől majd, mire Alexander megnősül. - Sok megható és sok kárhoztatható apróság mutatta, hogy napról napra jobban föloldódik a szeretetében. A gyerek rövidesen már vele járt ki a házból, először csak a teraszon sétálgattak kéz a kézben, aztán már a kastélyparkban. Kettőjük hangját mindenki ismerte a környéken, mert messzire elhallatszott, hisz hangosan beszéltek; én a magam részéről ebben jobban elgyönyörködtem, mint a madárcsicsergésben. Kedves látvány voltak így ketten, hazatérőben, teli tüskével, az apa éppoly kipirultan, sőt néha éppoly maszatosan, mint a fia, hisz egyaránt kivették a részüket minden gyerekes mulatságból, homokvárat építettek a parton, patakot rekesztettek, és ki tudja, még mit nem; s egyszer megfigyeltem, hogy a kerítésen át mindketten ugyanolyan gyerekes csodálkozással bámulják a teheneket.

Mikor ezeket a kószálásokat említem, eszembe jut egy furcsa jelenet, amelynek szemtanúja voltam; volt egy ösvény, amelyen soha úgy végig nem mentem, hogy ne keltett volna bennem indulatokat, hisz annyiszor jártam itt korábban alávaló megbízatásokat elintézni, és annyi minden történt itt a Durrisdeer ház ellen. De az ösvény nagyon alkalmas volt, ha az ember valahova a Mucklerosson túlra indult, s így kénytelen voltam, nagyon is akaratom ellenére, kéthavonta legalább egyszer erre menni. Alexander úr talán hét-nyolc éves lehetett, mikor egy reggel valami dolgom akadt arra messze, s hazafelé jövet, a fényes napsütésben, kilenc óra tájt, behatoltam a cserjésbe. Tavasz volt, mikor az erdőben minden színes, a csipkebokor csupa virág, és a madarak gyönyörűen énekelnek. E vidámsággal ellentétben a cserjés komornak tetszett, s emlékeim az én hangulatomat is nyomottá tették. E lelkiállapotban bosszantott, hogy nem messze előttem hangokat hallottam, a lord és Alexander úr hangját. De csak törtettem előre, s egyszerre meg is pillantottam őket. Ott álldogáltak a tisztáson, ahol a párbaj lezajlott, a lord keze fia vállán, s komoly hangon beszélt hozzá. Mikor közeledtemre fölemelte a fejét, az volt a benyomásom, hogy arca földerül.

- Ah! - mondta. - Itt jön a jó Mackellar. Épp ennek a helynek a történetét mesélem Sandie-nek, hogy volt egyszer egy ember, akit meg akart ölni az ördög, de kis híján neki sikerült megölnie az ördögöt.

Elég furcsának tartottam, hogy ide hozta a gyereket, erre a helyre; az meg, hogy a tettéről mesél, szerintem túlment minden határon. De a legrosszabb még hátra volt, mert odafordult a fiához, és hozzátette: - Kérdezd csak meg Mackellart; ő itt volt és látta.

- Ez igaz, Mr. Mackellar? - kérdezte a gyerek. - Igazán látta az ördögöt?

- Sose hallottam ezt a mesét - mondtam -, és különben is sietnem kell, mert dolgom van. - Mind ez ideig elég mogorva voltam, mert küszködtem a helyzetből eredő zavarommal, de most egyszerre elöntötte lelkemet a múlt keserűsége, a gyertyavilágban lejátszódott jelenet iszonyúsága. S ekkor egy pillanat tört része alatt átfutott az agyamon, milyen könnyen megeshetett volna, hogy ez a gyerek itt soha nem jön a világra; s akkor az az érzés, mely a sötét cserjésben mindig szorongatta a szívemet, most egyszerre szavakban tört ki. - De annyi mindenesetre igaz - mondtam -, hogy találkoztam itt az erdőben az ördöggel, s láttam, mikor ledöfték. Hála legyen az Úrnak, hogy az életünket sikerült megmentenünk, s hála néki, hogy kő kövön maradt Durrisdeer falában. Alexander úr! Valahányszor erre jár, még ha száz év múlva is, ha vidámabb és jobb kedvű nem is lehetne, akkor is álljon meg egy pillanatra, és mondjon el egy rövid fohászt.

A lord komolyan hajtotta meg a fejét. - Ah - mondta -, Mackellarnek mindig igaza van. Gyerünk, Alexander, vedd le a sapkádat. - S mikor a gyerek födetlen fővel állt ott, a lord kitárta a karját: - Ó, Uram - mondta. - Köszönetet mondok neked, és köszönetet mond a fiam is, bőséges kegyelmedért. Adj nekünk békét egy kis időre; védelmezz meg a rossz embertől. Verd meg őt, Uram, a hazug szájáért! - Ez utóbbi szavak szinte kiáltva szakadtak ki belőle, s akár a harag fojtotta el a hangját, akár az jutott eszébe, hogy fura egy imádság ez, hirtelen elhallgatott, és fejébe nyomta a kalapját.

- Azt hiszem, egyvalamiről még elfeledkezett lordságod - mondtam. - Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Mert tiéd az ország, hatalom és dicsőség, most és mindörökkön örökké. Ámen.

- Ah! Könnyű azt mondani! - jelentette ki a lord. - Könnyű ezt mondani, Mackellar. De azt kívánni tőlem, hogy megbocsássak... Azt hiszem, nagyon ostobán festene, ha megpróbálnék úgy tenni, mint aki megbocsát.

- A gyerek előtt, uram! - mondtam szigorúan, mert úgy véltem, hogy szavai aligha valók egy gyerek fülének.

- Jól van, igaza van - mondta. - Nem érti ezt még egy gyerek. Gyerünk inkább madarászni.

Még aznap, vagy néhány nappal később, nem emlékszem pontosan, kettesben maradtunk a lorddal, s ő többet árult el ezzel kapcsolatban önmagáról.

- Mackellar - mondta -, tudja-e, hogy én boldog ember vagyok?

- Magam is úgy vélem, uram - feleltem -, s ettől nekem is könnyebb a szívem.

- De a boldogság kötelezettséggel jár, nem gondolja? - kérdezte elgondolkozva.

- Magam is úgy vélem - mondtam -, mint ahogy a bánat is. Ha nem azért vagyunk itt, hogy megtegyük, ami tőlünk telik, akkor szerény véleményem szerint minél hamarabb vétetünk el a világból, annál jobb.

- Helyes; és ha maga volna az én bőrömben, maga megbocsátana neki? - kérdezte.

A támadás váratlansága kissé megdöbbentett.

- Szent kötelességünk, uram! - mondtam.

- Hh - mondta. - Ezek szavak. Maga megbocsátott neki?

- Hát... nem - mondtam. - Az Isten bocsássa meg bűnömet, nem tudok.

- Kezet rá! - kiáltott a lord kedélyesen.

- Ez nem olyan érzés, hogy keresztény ember kézfogással pecsételje meg - mondtam. - Azt hiszem, inkább olyan dologra adom önnek a kezem, ami az írás szellemében való.

Magam is elmosolyodtam, mikor ezt kimondtam; ami meg a lordot illeti, ő hangosan hahotázva ment ki a szobából.

Egyszerűen nem találok rá szót, hogy a lord mennyire a gyerek rabszolgája lett. Másra se gondolt; mintha megfeledkezett volna a birtokról, a barátokról, a feleségéről, vagy ha eszébe jutottak is, az kínos erőfeszítésébe került. Ez különösen a felesége esetében volt feltűnő. Mióta Durrisdeert megismertem, Henry úr gondolatai mindig körülötte forogtak, ő volt a mágneskő, amely Henry úr tekintetét vonzotta, de most mintha nem is létezett volna. Láttam, hogy a gazdám kijön egy szobából, körülnéz, s úgy elmegy az úrnőm mellett, mintha a tűzhely előtt heverő kutya lenne. Alexandert kereste, s az úrnőm ezt tudta is. Olyan nyersen beszélt vele a fülem hallatára, hogy szívem szerint közbeszóltam volna; s az ok most is ugyanaz: úrnőm nem tett valamit Alexander kedvére. Kétségtelen, hogy ez úgy függött úrnőm feje fölött, mint az ítélet. Kétségtelen, hogy a Gondviselés most saját korábbi fegyverét fordította ellene, ahogy arra csak a Gondviselés képes; míg hosszú éveken át ő fogadta hidegen a gyöngédség minden jelét, most ő volt az, akit semmibe vettek: annál inkább becsületére válik, hogy sorsát olyan derekasan viselte.

Különös helyzet állt elő: most megint két párt volt a házban, s én ez alkalommal az úrnőm pártján álltam. Nem mintha megszűnt volna a gazdám iránt érzett régi szeretetem. Csak éppen - ez volt az egyik ok egyre kevésbé igényelte a társaságomat. Másrészt meg akarva-akaratlanul összehasonlítást kellett tennem Alexander úr meg Katharine kisasszony helyzete között: a lánya iránt ugyanis a legcsekélyebb figyelmet sem tanúsította. Harmadrészt meg sértett, hogy mennyire megváltozott a viselkedése a feleségével szemben. Ezt egyenesen hűtlenségnek éreztem. Ugyanakkor csak csodálni tudtam az asszony állhatatosságát és kedvességét. Meglehet, a lord iránt inkább anyás, mint asszonyi érzelmeket táplált, hisz érzésének alapja kezdettől fogva a szánalom volt; meglehet, hogy jólesett neki, ha - szinte azt mondhatnám - két gyermekét ilyen szeretetben látta együtt; annál is inkább, mert az egyik a múltban olyan igazságtalanul szenvedett. De még ha egy szikrányi féltékenységnek sem adta soha tanújelét, kénytelenségből akkor is csak a szegény elhanyagolt Katharine kisasszony társaságára szorult; s én egyre inkább az anyával és lányával töltöttem szabad óráimat. Hiba volt ennek a megoszlásnak túlzott jelentőséget tulajdonítani, hisz más családokhoz képest ez igazán kellemes család volt; de ami igaz, az igaz; afelől azonban, hogy a lord ezt tudta-e vagy sem, már kétségeim vannak. Nem hiszem, hogy tudta volna, annyira a mindene volt a fia: mi többiek viszont szenvedtünk is ettől a tudattól.

De legjobban mégis az aggasztott, hogy a gyerekre ez milyen veszélyt jelent, s hogy ez a veszély egyre nő. A lord apja nyomdokába lépett; félő volt, hogy a fia majd második James úrnak bizonyul. Az idő bebizonyította, hogy ez az aggodalom túlzott volt. Derekabb úriember nem él ma egy sem Skóciában, mint Durrisdeer hetedik lordja. Hogy miért menekültem mégis a szolgálatából, arról nem volna illendő beszélnem, különösképpen nem abban az emlékiratban, amelyet az apja igazolására írok...

[A szerkesztő megjegyzése: Mr. Mackellar kéziratából itt kihagytam öt lapot. Az emlékiratot áttanulmányozva azt a benyomást nyertem, hogy Mr. Mackellar öreg korában meglehetősen akadékoskodó ember volt. Durrisdeer hetedik lordjáról (aki különben sem érdekel bennünket közelebbről) semmi érdemlegeset nem mond. R. L. S.]

...De ez idő tájt attól féltünk, hogy a fiából a végén még ugyanolyan embert farag, mint a bátyja volt. Úrnőm megpróbált némi kis fegyelmet tartani; boldog lett volna, ha nem kell, s most titkolt keserűséggel figyelte a dolgot; néha utalt is rá; néha meg, mikor a lord elnézésének valami szörnyű példája jutott a tudomására, egy kézmozdulattal, egy fölkiáltással árulta el önmagát. Ami engem illet, éjjel-nappal kísértett ez a gondolat: nem is annyira a gyereket, mint inkább az apját féltettem. Henry úr mélyen aludt, álmot látott, s ha komor valóságra kell ébrednie, az halálosnak bizonyulhat. Valószínűtlen, hogy túlélje a gyerek halálát, s a félelemtől, hogy a gyermek elveszíti becsületét, el kellett takarnom az arcomat.

Ez a szakadatlan gond adott annyi bátorságot, hogy végül szemrehányást tegyek neki; az esetet érdemes részletesen elmesélnem. A lord meg én egy szép napon ugyanannál az asztalnál ültünk, s valamilyen unalmas semmiségen dolgoztunk; már említettem, hogy minden érdeklődését elveszítette az ilyesmi iránt; szemmel láthatólag most is nagy mehetnékje volt, látszott, hogy bosszús, fáradt, sőt mintha öregebb volna, mint máskor. Gondolom, a megviselt arca tette, hogy hirtelen elhatároztam, megmondom neki.

- Lordom - mondtam lehajtott fejjel, s úgy tettem, mintha folytatnám a munkát -, vagy ha megengedi, inkább úgy szólítanám megint, hogy Henry úr, mert attól tartok, hogy megharagszik, s a régi idők emléke...

- Jó Mackellarem! - mondta oly nyájasan, hogy majdnem letettem a szándékomról. De eszembe idéztem, hogy amit mondani akarok, az ő javát szolgálja, és megmakacsoltam magam.

- Gondolt-e már egyszer is arra, hogy mit tesz? - kérdeztem.

- Miért, mit teszek? - felelt kérdéssel a kérdésemre. - Soha nem értettem a rejtvényfejtéshez.

- Hogy mit tesz a fiával - mondtam.

- Nos - kérdezte némi daccal a hangjában -, mit teszek a fiammal?

- Az ön édesapja nagyon jó ember volt - tértem le a közvetlen útról. - De mit gondol, bölcs apa volt?

Rövid szünetet tartott, csak azután szólalt meg.

- Egy rossz szavam nincs rá - mondta. - Pedig talán volna rá okom; még sincs rá egy rossz szavam sem.

- Ez az - mondtam. - Oka volna rá. Pedig az édesapja jó ember volt; jobbat nem ismertem, s bölcsebbet sem, talán csak egy dologban nem volt az. De ahol ő megbotlott, lehet, hogy más elesik. Két fia volt...

A lord váratlanul az asztalra csapott.

- Mit akar! - kiáltotta. - Mondja már ki!

- Épp azt akarom - mondtam, s hangomat kis híján elfojtotta a szívem dobogása. - Ha továbbra is mindent elnéz Alexander úrnak, ezzel apja nyomdokába lép. Ügyeljen arra, uram, nehogy a fia felnőtt korában James úr nyomdokába lépjen.

Eredetileg eszem ágában sem volt ilyen gorombán kibökni a dolgot; de a félelmem valami nyers bátorságot szült, nagyon nyerset, s ezzel az őszinte szóval föl is égettem magam mögött a hidat. Nem válaszolt. Mire a fejem fölemeltem, a lord már állt, s a következő pillanatban végigvágódott a padlón. A görcs vagy roham nem tartott soká; magához tért, de arca kifejezéstelen volt, fejéhez emelte a kezét - én akkor már tartottam a fejét -, és megtört hangon azt mondta: - Rosszul vagyok - s valamivel később -, segítsen. - Talpra állítottam, s úgy-ahogy meg is állt a lábán, bár fogta közben az asztalt. - Rosszul vagyok, Mackellar - mondta. - Valami megszakadt bennem... vagy meg akart szakadni, s akkor minden elhomályosult előttem. Azt hiszem, nagyon feldühödtem. Semmi baj, Mackellar, semmi baj, öregem. Az én kezemtől egy haja szála sem görbül meg. Sok mindent átéltünk mi már együtt. Ez biztos. De azt hiszem. Mackellar, most elmegyek Mrs. Henryhez... azt hiszem, most Mrs. Henryhez megyek - mondta, s meglehetősen szilárd léptekkel kiment a szobából, ott hagyott engem a lelkiismeret-furdalásommal.

Egyszerre kicsapódott az ajtó, s berontott rajta az úrnőm; lángolt a szeme.

- Mit csinált már megint? - kiáltotta. - Mit művelt a férjemmel? Hát sohase tanulja meg, hogy hol a helye a házban? Mindig, mindenbe bele akarja ütni az orrát?

- Úrnőm - mondtam -, mióta én ebben a házban élek, sok goromba szóban volt részem. Egy ideig ez volt a napi kosztom, s mégis mindent lenyeltem. Ami a mai napot illeti, nevezzen, aminek akar; nem talál elég kemény szót ekkora baklövésre. Pedig én csak a legjobbat akartam.

Őszintén elmondtam neki mindent, így, ahogy itt le van írva; s miután végighallgatott, elgondolkozott. Láttam, elmúlt a haragja.

- Igen - mondta -, valóban jót akart. Magam is gondoltam már ugyanerre, én is éreztem már kísértést rá, s ezért kénytelen vagyok megbocsátani magának. De édes Istenem, hát nem érti? Nem bír el többet! Nem bír többet! - kiáltotta. - Pattanásig feszült a húr. Mit számít a jövő, ha most lehet egy-két jó napja?

- Ámen - mondtam. - Soha többé nem ütöm bele az orrom semmibe. És örülök, hogy elismeri a jó szándékomat.

- Elismerem - mondta -, de ha már a lényegről beszélünk, azt kell hinnem, hogy cserbenhagyta a bátorsága, mert máskülönben miért kellett volna ilyen nyersen megmondania? - Elhallgatott, rám nézett, aztán elmosolyodott kissé, és valami furcsát mondott: - Tudja, hogy maga micsoda, Mr. Mackellar? Maga egy vénkisasszony.

Mindaddig, míg az a balcsillagzat alatt született ember, James úr ismét vissza nem tért, nem történt a házban semmi említésre méltó. De itt be kell illesztenem a szövegbe Burke lovag emlékiratainak egy újabb részletét, egyrészt, mert önmagában is érdekes, másrészt, mert a célomnak így felel meg. Ez James úr indiai utazásának egyetlen forrása; s az első szavak e lapokon Szekundra Dasz szavai. Ez olyasmi, amire érdemes fölfigyelni, hisz ebből világosan

kiderül, amit ha húsz évvel ezelőtt tudunk, sok szerencsétlen eseményt és bánatot megtakaríthattunk volna! - az, hogy Szekundra Dasz tudott angolul!

Hetedik fejezet

Burke lovag kalandjai Indiában

Kivonat Burke lovag emlékirataiból

...Itt voltam tehát a város utcáin, amelynek nevére nem emlékszem, s amelyet még annyira sem ismertem, hogy tudtam volna, délnek induljak-e vagy északnak. A riadó váratlan volt, se cipőt, se harisnyát nem húztam, úgy rohantam el; a kalapot leverték a fejemről a csetepaté során, a cuccom az angolok kezére került, nem volt más társam, csak a szipoj, más fegyverem, csak egy kard, a zsebemben meg egy büdös vas sem. Röviden: a megszólalásig hasonlítottam azokhoz a fickókhoz, akikkel Mr. Galland ismertet meg elegáns történeteiben. Ezek az úriemberek, mint bizonyára emlékeznek rá, egyik rendkívüli kalandból a másikba keverednek; s magam is épp egy olyan kaland küszöbén álltam, hogy esküszöm, mind a mai napig sem találok rá magyarázatot.

A szipoj derék ember volt, hosszú évekig szolgált francia lobogó alatt, s hajlandó lett volna fölapríttatni magát Mr. Lally bármelyik vitéz honfitársáért. Ez ugyanaz a fickó (a nevét már elfelejtettem), aki, mint meséltem, egyszer már tanújelét adta nagylelkűségének; a sáncon szeszközi állapotban lelt engem meg Mr. de Fessacot, s beszórt szalmával, hogy az arra menő parancsnok meg ne lásson. Vele tehát teljesen nyíltan beszélhettem. Az volt a kérdés, hogy most mit tegyünk; úgy döntöttünk, hogy a falon át bemászunk egy kertbe, alszunk egyet a fák árnyékában, s talán arra is alkalmunk nyílik, hogy egy turbánt meg egy pár papucsot kerítsünk. A városnak ezen a részén ez csak egy nehézségbe ütközött: nem tudtuk, melyiket válasszuk, hisz az egész negyed csupa fallal körülkerített kertből állt, s a falak közt húzódó sikátorok ilyenkor éjszaka teljesen kihaltak. Oda tartottam hát a vállamat a szipojnak, s mindjárt behuppantunk egy nagy, fákkal teli kertbe. A kert csuromvíz volt a harmattól, ez pedig ebben az országban rendkívül egészségtelen, mindenekelőtt a fehérekre nézve; én azonban már annyira fáradt voltam, hogy máris félig aludtam, de a szipoj egyszerre eszemre térített. A kert túlsó végében hirtelen fölvillant valami fény, s kitartóan világított a levelek közt. Szokatlan dolog ilyen helyen és ilyenkor; s a mi körülményeink közt kissé félelmes. Földerítő útra küldtem hát a szipojt, s az rövidesen vissza is tért a hírrel, hogy nagyon melléfogtunk, a ház egy fehér emberé, aki minden valószínűség szerint angol.

- Nyugalom - mondtam -, ha ott egy fehér ember látható, akkor én is vetek rá egy pillantást; mert hála legyen az Úrnak!... fehér többféle is van!

A szipoj tehát ennek megfelelően elvezetett oda, ahonnét jól láthattam a házat. Széles veranda övezte; padlóján erős fényű lámpa állt, s két oldalán egy-egy férfi ült keleti módon, keresztbe vetett lábbal. S ráadásul mindkettő fehér vászonba burkolózott, mint két bennszülött; de az egyik nemcsak hogy fehér ember volt, hanem az olvasónak is, nekem is jó ismerősöm, lévén személy szerint a Ballantraei James úr, akinek vitézségéről és lángeszéről már annyit meséltem. Már korábban hírét vettem, hogy Indiába készül, de ez ideig még nem találkoztunk, arról meg édeskeveset hallottam, hogy mit csinál. De amint fölismertem, tudtam, hogy csak öleljem meg régi bajtársamat, máris vége minden szenvedésemnek. Így hát nyíltan kiléptem a ragyogó holdfénybe, s Ballantraet nevén szólítva, pár szóval ecseteltem szomorú helyzetemet.

Megfordult, s miközben beszéltem, a világon semmi meglepetést el nem árulván egyenesen a szemem közé nézett, majd barbár bennszülött nyelven mondott valamit a társának. A másik, törékeny testalkatú, pipaszár lábú, cérnavékony ujjú férfi[7], most felállt.

- A Szahib - mondta - nem ért angolul. Én értek, s látom, hogy ön egy kis tévedésben van. Ó! Az ilyesmi gyakran megesik. De a Szahib nagyon örülne, ha megtudhatná, hogyan kerültek önök a kertbe.

- Ballantrae! - kiáltottam. - Hát olyan átkozottul pimasz vagy, hogy a képembe letagadod magad.

Ballantraenak meg se rezzent az arca, úgy bámult rám, mint valami faragott kép a pagodában.

- A Szahib nem ért angolul - mondta a bennszülött éppoly sima udvariassággal, mint az előbb. - De nagyon örülne, ha megtudhatná, hogyan kerültek önök a kertbe.

- Ó, hogy az ördög vigyen el - mondtam. - Örülne, ha megtudhatná, hogyan kerültünk a kertbe, mi? Na jól van, drága öregem, akkor legyen olyan jó, adja át a Szahibnak meleg üdvözletemet, és mondja meg neki, hogy katonák vagyunk, akiket nem ismer, és akikkel soha nem találkozott, de a szipoj kemény legény, és kemény legény vagyok én is, és ha nem kapunk kiadós vacsorát, és turbánt és papucsot és egy arany mohur értékét könnyebbség kedvéért aprópénzben, akkor úgy vesszek meg, barátom, megmutatom magának a kertet, ahol nagy bajok lesznek.

Odáig vitték a komédiát, hogy közben hindosztáni nyelven társalogtak; aztán azt mondja az indus, változatlanul mosolyogva, de felsóhajtva, mint aki belefáradt már az ismételgetésbe:

- A Szahib nagyon örülne, ha megtudhatná, hogyan kerültek a kertbe?

- Szóval ezt választják - mondtam, s rátettem a kezem a kardom markolatára, s megparancsoltam a szipojnak, hogy ő is rántson kardot.

Ballantrae indusa, még mindig mosolyogva, előhúzott a kebléből egy pisztolyt, s bár Ballantrae maga meg sem moccant, nagyon jól tudtam, hogy ő is arra készül.

- A Szahib úgy véli, hogy helyesebb, ha eltávoznak - mondta az indus.

Nos, hogy őszinte legyek, magam is úgy véltem; mert egy pisztolydörrenés, ne adj Isten, még akasztófára juttathat mindkettőnket.

- Mondd meg a Szahibnak, hogy szerintem nem úriember - mondtam, majd egy megvető pillantást vetve rá, sarkon fordultam.

De még három lépést se tehettem, mikor az indus hangja megállított:

- A Szahib tudni szeretné, hogy ön egy istenverte senkiházi ír-e?

- Micsoda? - kérdeztem.

- A Szahib azt mondja, hogy kérdezze meg Mackellar barátjától - mondta az indus. - A Szahib azt mondja, hogy önök most kvittek.

- Mondd meg a Szahibnak, hogy ha legközelebb találkozunk, megtanítom kesztyűbe dudálni! - kiáltottam.

Mikor otthagytam őket faképnél, még mind a kettő mosolygott. Nem vitás, hogy az én magatartásomban is lehet kivetendőt találni; ha az ember, bármilyen vitéz is, az utókorhoz folyamodik tetteiről szóló beszámolójával, szinte teljes biztonsággal számítania kell rá, hogy osztozni fog Caesar és Nagy Sándor sorsán, és akad valaki, aki becsmérelni fogja. De egyvalamit soha nem lehet Francis Burke szemére hányni: soha nem fordított hátat a barátjának...

(Itt egy olyan bekezdés következik, amelyet Burke lovag kínos gonddal húzott ki, mielőtt nekem a kéziratot elküldte volna. Nem kétlem, hogy ez valami igen érthető panasz volt az én vélt indiszkréciómra; ámbár én aztán igazán nem adtam rá okot. Lehet, hogy Henry úr nem volt ilyen óvatos; de az is lehet, hogy James úr valahogy szerét ejtette, és átnézte a levelezésemet, akkor pedig tulajdon két szemével olvasta a lovag Troyes-ból írott levelét: és ezzel a kegyetlen tréfával, amelyet a végszükségben levő lovagon elkövetett, amiatt kívánt bosszút állni. James úr vele született gonoszsága ellenére sem volt híján némi természetes érzelemnek; szent meggyőződésem, hogy kezdetben őszintén vonzódott Burke lovaghoz, de az árulás gondolata kiszárította amúgy is csekély barátságuk forrását, s így leplezetlenül megnyilvánult James úr undorító jelleme. - E. McK.)

Nyolcadik fejezet
Ellenség a házban

Fura dolog, ha én nem tudok pontosan egy dátumot - és ráadásul épp annak az eseménynek a dátumát, amely fenekestül fölforgatta az életemet, s mindnyájunkat a tengeren túlra sodort. De az az igazság, hogy teljesen kizökkentem a kerékvágásból; látom, a naplóm is rendetlen, eltelt olykor egy-két hét is, hogy nem jeleztem a napokat; az egész valahogy egy már-már kétségbeesett emberre vall. De valamikor március végén, vagy április elején lehetett, 1764-ben. Mélyen aludtam, s arra ébredtem, hogy rosszat érzek. Annyira megfeküdte a lelkemet ez a szorongás, hogy ingujjban, nadrágban rohantam le a lépcsőn, s a kezem (emlékszem) remegett a lépcsőkorláton. Hideg, napsütéses reggel volt, mindent zúzmara borított vastagon; a feketerigók ritka bájosan és hangosan énekeltek a ház körül, és a tenger zúgása behatolt valamennyi szobába. Mikor odaértem a hall ajtajához, más nesz ragadta meg a figyelmemet - beszélgető emberi hangok nesze. Emberi hang, az biztos, itt a gazdám házában, s mégsem ismerem; kétségkívül emberi hang, itt, a szülőföldemen, és mégis, akárhogy igyekszem, nem értek belőle egy árva szót sem. S egyszerre eszembe jutott az a régi mese a tündérasszonyról (lehet, hogy csak vándor idegen volt), aki nemzedékekkel ezelőtt beállított atyám házába, s ott maradt talán egy hétig, s gyakran szólt olyan nyelven, amely hallgatóinak nem mondott semmit, aztán továbbment az éjszaka leple alatt, s nem maradt utána más, csak egy név. Egy kicsit féltem is, de inkább kíváncsi voltam; kinyitottam hát a hall ajtaját, és beléptem.

A vacsoraedény még ott volt az asztalon; a zsaluk még mind zárva, bár a lécek közt már bekandikált a nap; a nagy helyiséget egyetlen viaszgyertya s a tűz halvány visszfénye világította meg. Közvetlenül a kandalló mellett két férfi ült; az egyiket, a csizmását, aki

köpenybe burkolózott, nyomban megismertem; megint visszajött hát a balvégzet madara. A másikat azonban, aki szorosan odahúzódott az izzó zsarátnok mellé, s úgy be volt bugyolálva, mint egy múmia, nem ismertem, csak annyit láttam, hogy idegen, barnább bőrű, mint bárki európai, testalkata törékeny, homloka páratlanul magas, szeme titokzatos; a földön néhány bugyor és egy kis koffer hevert; a poggyász kicsiségéből s James úr csizmájának állapotából ítélve, amelyet úgy-ahogy foltozott csak meg valami kontár falusi csizmadia, a gonoszság nem volt kifizetődő.

Mikor beléptem, fölkelt; szemünk találkozott; s nem tudom, mitől, de bátorságom fölszárnyalt, mint májusi hajnalon a pacsirta.

- Nicsak! - mondtam. - Ön az? - s örömmel észleltem, hogy a hangom milyen közömbös.

- Én személyesen, érdemes Mackellar - mondta James úr.

- Látom, most mindjárt a hátán hozta a fekete kutyát - folytattam.

- Szekundra Daszra gondol? - kérdezte James úr. - Engedje meg, hogy bemutassam. Bennszülött úriember Indiából.

- Hm - mondtam. - Nem vagyok valami nagy kedvelője sem önnek, sem a barátainak, Mr. Bally. De mindjárt beengedek egy kis nappali fényt, hadd vehessem jobban szemügyre. - S eközben kinyitottam a keleti ablakon a zsalut.

A reggeli fényben vettem észre, hogy ez az ember mennyire megváltozott. Később, mikor már valamennyien együtt voltunk, inkább már az lepett meg, hogy mennyire nem bánt el vele az idő, de első pillantásra más volt a benyomásom.

- Megöregedett - mondtam.

Elborult az arca. - Ha látná önmagát - mondta -, nem feszegetné ezt a témát.

- Hm! - vágtam vissza. - Engem nem izgat az öregség. Azt hiszem, én mindig is öreg voltam; most jobban megértenek, és Istennek hála, jobban megbecsülnek. Ezt nem mindenki mondhatja el magáról, Mr. Bally! Az *ön* homlokán minden ránc szerencsétlenség; kezd bezárulni ön körül az élet, mint egy börtön; rövidesen kopogtat az ajtón a halál, s nem tudom miféle forrásból meríthet *ön* vigaszt.

James úr hindi nyelven szólt valamit Szekundra Daszhoz, s ebből azt vettem ki (őszintén bevallom, igen nagy örömömre), hogy megjegyzéseim bosszantották. De mind eközben, míg ellenségemet csúfoltam, bárki elhiheti, hogy máson járt lázasan a fejem, mindenekelőtt azon, hogyan tudnám titokban és gyorsan értesíteni a lordot. Abban a lélegzetvételnyi szünetben, amiben most részem volt, ezen dolgozott teljes erejével az agyam; s akkor hirtelen odébb tévedt a szemem, s rádöbbentem, hogy a lord ott áll az ajtóban, láthatólag teljesen higgadtan. Szemünk találkozott, s a lord már át is lépte a küszöböt. James úr hallotta, hogy öccse jön, s ő is közelebb lépett; a két testvér mozdulatlanul megállt egymástól egy lépésnyire, szemük se rezzent, úgy nézték egymást, majd a lord elmosolyodott, egy csöppet meghajolt, s egy hirtelen mozdulattal félrefordult.

- Mackellar - mondta -, adjunk reggelit ezeknek az utazóknak.

Látnivaló volt, hogy James úr kissé meghökkent; de mihamarabb újra felöltötte pimasz beszédmodorát.

- Éhes vagyok, mint a farkas; valami jót adj, Henry.

A lord változatlanul rideg mosollyal fordult hozzá.

- Lord Durrisdeer - mondta.

- Ugyan! A családban! - felelt James úr.

- Ebben a házban mindenki megadja nekem az engem megillető címet - mondta a lord. - Ha te kivétel kívánsz lenni, rád bízom annak megítélését, hogy ez milyen hatással lesz az idegenekre, és nem fogják-e a tehetetlen féltékenység jelének tekinteni.

Legszívesebben tapsoltam volna a gyönyörűségtől; annál is inkább, mert a lord nem adott időt a válaszra, hanem intett, hogy kövessem, és kiment a hallból.

- Gyorsan - mondta. - Ki kell söpörnünk a férgeket a házból. - És ment folyosóról folyosóra, sietős léptekkel, hogy alig tudtam lépést tartani vele, egyenesen John Paul ajtajához. Minden teketória nélkül benyitott rajta. John látszólag mélyen aludt, de a lord nem is tett úgy, mintha ébresztené.

- John Paul - mondta nyugodtan, mint még soha -, hosszú ideig szolgáltad apámat, különben már régen kikergettelek volna a házból, mint egy kutyát. Ha fél órán belül elmégy innét, továbbra is kapod a béredet Edinburghban. De ha itt lopod a napot St. Bride-ben, öregember, öreg szolga, meg más egyéb, megtalálom a módját, mégpedig nagyon is meglepő módját, hogy kiokosítsalak a hűtlenségedért. Kelj fel, és takarodj. Mehetsz azon az ajtón, ahol beeresztetted őket. De a fiam se lássa még egyszer a képedet.

- Örülök, hogy ilyen nyugodtan fogadta az egészet - mondtam, mikor végre megint kettesben voltunk.

- Nyugodtan? - kiáltotta, s a kezemet hirtelen a szívére tette, mely úgy vert a mellkasában, mint a pöröly.

A fölismerés csodálkozással és félelemmel töltött el. Nincs az a szervezet, amely elviselne ilyen lázas feszültséget - az övé, mely amúgy is megzavarodott már, legalábbis nem; s a szívem mélyén eldöntöttem, hogy ennek az iszonyú helyzetnek véget kell vetnünk.

- Azt hiszem, jó volna, ha beszélnék az úrnőmmel - mondtam. Tulajdonképpen neki kellett volna beszélnie, de számítottam - joggal - a közömbösségére.

- Igen - mondta -, csak beszéljen. Én majd a reggelit siettetem: mind ott kell legyünk, még Alexander is; látnia kell, hogy nem félünk tőle.

Futottam az úrnőm szobájába, s minden keserves teketória nélkül elmondtam a hírt.

- Lelkileg már rég felkészültem rá - mondta. - Még ma titokban összecsomagolunk, és este lopva elindulunk. Istennek hála van még egy házunk! Az első induló hajóval átmegyünk New Yorkba.

- És vele mi lesz? - kérdeztem.

- Neki hagyjuk Durrisdeert! - kiáltotta. - Teljék öröme benne.

- Hát attól, hogy elmennek, még nem marad rá - mondtam. - Kell egy házőrző kutya a sarkába. Kap szállást, kosztot, hátaslovat, ha tisztességesen viselkedik; de a kulcsok, ha úrnőm is helyesnek tartja, majd egy bizonyos Mackellarnél maradnak. Az majd ügyel a házra, megbízhat benne.

- Mr. Mackellar - kiáltotta úrnőm -, köszönöm az ötletet. Minden itt marad, az ön kezében. Ha már el kell mennünk egy vad országba, önre hagyom a bosszút. Küldje el Macconochie-t St. Bride-be, hogy titokban kerítsen lovakat és hívja az ügyvédet. A lord majd megírja a meghatalmazást.

E pillanatban lépett be a lord az ajtón, s mi föltártuk előtte a tervünket.

- Hallani se akarom! - kiáltotta a lord. - Még azt hinné, hogy félek tőle! Ha Isten is úgy akarja, halálomig itt maradok a házban. Nincs az az ember, aki ettől eltántorítana. Itt vagyok, és itt is maradok, egyszer s mindenkorra, ha a pokol minden ördöge összefog is ellenem. - El nem tudom mondani, hogy milyen hévvel ejtette ki ezeket a szavakat; csak álltunk megrendülve mindketten, különösen én, aki tanúja voltam korábbi önfegyelmének.

Úrnőm szívemig ható esdekléssel nézett rám, s ez megint eszemre térített. Lopva intettem neki, hogy menjen, s mikor a lorddal, aki mint az őrült rótta a szobát fel-alá, kettesben maradtunk, odaléptem hozzá, és keményen a vállára tettem a kezem.

- Uram - mondtam -, megint én leszek a szókimondó; s ha most utoljára, annál jobb, mert nagyon unom már ezt a szerepet.

- Semmi sem változtathat az elhatározásomon - mondta. - Isten a tanúm, hogy szívesen végighallgatom, de semmi nem változtat az elhatározásomon - ismételte nyomatékosan, de hangjában már nyoma sem volt az előbbi hévnek, s ettől megint föltámadt bennem a remény.

- Helyes - mondtam. - Legfeljebb hiába vesztegettem a szót. - Rámutattam egy székre, leült, rám nézett. - Még emlékszem arra az időre, mikor úrnőm elhanyagolta önt - mondtam.

- Szóltam én erről valaha egy szót is? - vágott vissza a lord, és mélyen elpirult. - Most minden megváltozott.

- De mennyire, hogy megváltozott! - mondtam. - Nem is tudja, hogy mennyire! A visszájára, uram! Most az úrnőm az, aki egy szóért, egy pillantásért esdekel... és hiába. Tudja-e, uram, kivel tölti az idejét, mialatt ön a parkban kószál. Boldog, uram, ha egy szikkadt, öreg tiszttartóval töltheti, bizonyos Ephraim Mackellarrel; s hogy ez mit jelent, azt talán még nem felejtette el, mert ha nem tévedek, volt idő, mikor ön is ugyanerre a társaságra fanyalodott.

- Mackellar! - kiáltotta a lord és talpra ugrott. - Istenem, Mackellar!

- Sem az Isten, sem Mackellar neve nem változtat az igazságon - mondtam -, márpedig én a színigazat mondom. Hát helyénvaló az, hogy keresztény ember, aki annyit szenvedett, mint ön, most ugyanezt a szenvedést mérje másra? De ön annyira beleveszett új barátjába, hogy a régieket már mind el is felejtette. Egyszerűen elillantak az emlékezetéből. Márpedig ők ott álltak ön mellett a legmostohább időkben is; nem utolsósorban az úrnőm. És eszébe jut egyszer is az úrnőm? Eszébe jut csak egyszer is, hogy mit élt át ő azon az éjszakán? Vagy milyen felesége önnek azóta? Vagy milyen helyzetbe került ma? Soha. A gőgje azt mondja, maradjon itt, és James urat utálja ki innét, de itt kell maradnia önnel neki is, az úrnőmnek is! Ó, a lord gőgje, az ám a nagy dolog! De mégiscsak ő a nő, ön pedig erős férfiember. Ő a nő, és ön megesküdött, hogy megvédi; vagy hogy még pontosabb legyek, ő az ön dédelgetett fiúgyermekének anyja!

- Keserű szavak, Mackellar - mondta a lord -, de Isten a tudója, félek, hogy igaza van. Nem vagyok méltó a boldogságomra. Hívja vissza a feleségem.

Úrnőm a közelben várakozott, hogy megtudja, mit végeztem. Mikor visszahívtam, a lord mindkettőnknek megfogta a kezét, és kebléhez vonta. - Életemben nem volt több barátom, csak kettő - mondta. - S ha vigaszt kaptam, azt vagy az egyik, vagy a másik nyújtotta. Ha rátok gondolok, azt kell hinnem, hogy hűtlen kutya vagyok... - keményen összeszorította a száját, és könnyben úszó szemmel nézett ránk. - Tegyetek velem, amit akartok - mondta -, csak azt ne higgyétek... - Megint elhallgatott. - Tegyetek, amit akartok: Isten tudja csak, mennyire szeretlek és tisztellek titeket. - És leejtette a kezünket, sarkon fordult, odament az ablakhoz, és kinézett. De úrnőm utánafutott, megszólította, és szenvedélyesen zokogva vetette magát a nyakába.

Kimentem, becsuktam magam mögött az ajtót, megálltam, és szívem mélyéből hálát adtam az Úrnak.

Reggelinél, a lord tervének megfelelően, valamennyien találkoztunk. James úr addigra lerúgta csupa folt csizmáját, s az alkalomhoz illőbb toalettet öltött; Szekundra Dasz se burkolózott többé lepleibe, hanem tisztességes fekete civil ruhát húzott, mely fura módon nem illett hozzá; s mikor a család belépett, mindkettő ott állt a nagy ablaknál, és nézett kifelé. Megfordultak; s a fekete ember (ez a név ragadt rá a házban) szinte földig hajolt, James úr meg, családtag lévén, elénkbe akart sietni, de úrnőm megállította; már a hall túlsó végében bókolt előtte. Gyermekeit a háta mögé utasította. A lord valamivel előttünk járt; tehát itt állt egymással szemközt az egész durrisdeeri atyafiság. Az idő keze nagyon meglátszott valamennyin; nekem úgy rémlett, hogy megváltozott arcukról leolvasható a *memento mori*; de ami a legmélyebben érintett, hogy az éveit az a gonosz ember viselte a legszebben. Úrnőm valósággal matróna lett, gyerekekkel, alkalmazottakkal teli ház vérbeli úrnője. A lordnak már megroggyant a lába, meggörbült a háta; szaladós léptekkel járt, mintha Alexander úrtól tanulta volna; arca megnyúlt; nem is annyira öregnek, mint inkább egy kicsit hosszúnak tetszett, s időnként furcsa mosoly játszott rajta, melyet én keserűnek is, szánalmasnak is láttam egyszerre. De James úr most is szálegyenesen tartotta magát, bár lehet, hogy némi erőfeszítés árán; szemöldöke két közép felé tartó dölyfös vonal, s szája mintha egyenesen parancsolásra termett volna. Komor s valamiképpen nagyszerű is, mint az *Elveszett Paradicsom* Sátánja. Akaratlanul is bámultam ezt az embert, s meglepődve észleltem, hogy mennyire nem félek tőle.

Valóban úgy rémlett (amíg az asztalnál ültünk), hogy elillant minden fölénye, és kihúzták a méregfogát. Mágusnak ismertük, aki uralkodik az elemeken, s íme itt volt hétköznapi úriemberré átalakulva, s csevegett a reggeli asztalnál, mint bárki szomszédunk. Hisz apja már meghalt, a lord és a lady kibékült, kinek a fülébe ontsa hát rágalmait? Földerengett előttem, hogy milyen rettenetesen túlbecsültem ennek az embernek a ravaszságát. Gúnyos volt most is; hazug, mint valaha; de elmúlt az alkalom, amelyből erejét mentette, s most tehetetlenül ül itt; vipera még most is, de már fogatlan vipera. Támadt még két más gondolatom is, miközben a reggelinél ültünk: az egyik, hogy zavarba ejtette - már-már azt mondtam, elkeserítette gonoszságának haszontalansága; a másik, hogy talán mégis a lordnak volt igaza, s fölösleges megfutnunk megrokkant ellenségünk elől. De eszembe jutott szegény gazdám kalapáló szíve, s arra gondoltam, hogy az életében mindig mi játszottuk a gyáva szerepét.

Mikor a reggelivel végeztünk, James úr bejött velem a szobámba, leült (nem kínáltam hellyel), s megkérdezte, hogy mi a szándékunk vele.

- Nos, Mr. Bally - mondtam -, a ház nyitva áll ön előtt egy időre.

- Egy időre? - kérdezte. - Ezt nem egészen értem.

- Pedig világos - mondtam. - Befogadjuk önt, mert azt követeli a becsületünk; de amint mások előtt szégyent hoz magára, azon nyomban kirakjuk innét.

- Hallja, pimasz csirkefogó vált magából - mondta James úr, és veszedelmesen összevonta a szemöldökét.

- Jó mesterem volt - vágtam vissza. - Ön bizonyára magától is rájött, hogy az öreg lord halálával ereje végleg megszűnt. Most már nem félek öntől, Mr. Bally, sőt, Isten bocsássa meg, némileg még élvezem is a társaságát.

Fölkacagott, de láttam, hogy erőltetetten.

- Üres zsebbel jöttem - mondta rövid szünet után.

- Nem hiszem, hogy itt bármi pénzre szert tehetne - feleltem. - Ajánlom, hogy erre ne is építsen.

- Erre vonatkozólag még lesz némi mondanivalóm - vágott vissza.

- Igazán? - kérdeztem. - És mi légyen az?

- Ó, maga megjátssza a magabiztosságot - mondta James úr. - Még van egy erősségem; maguk félnek a botránytól, én meg élvezem.

- Megbocsásson, Mr. Bally - mondtam. - Mi attól egy csöppet se félünk, ha ön keveredik botrányba.

Újra elnevette magát.

- Ért a szavakhoz - mondta. - De beszélni nagyon könnyű, s néha nagyon megtévesztő. Én becsülettel figyelmeztetem: vitriol leszek ebben a házban. Okosabban tennék, ha fizetnének, és búcsút vennék.

Ezzel odaintett nekem, és kiment a szobából. Valamivel később a lord jött be ügyvédjével, Mr. Carlyle-lel. Hozattunk egy üveg óbort, s mind megittunk egy-egy pohárral, mielőtt rátértünk volna az ügyre. Aztán megfogalmaztuk és leírtuk a szükséges meghatalmazásokat, s a skóciai birtok kezelését átvette Mr. Carlyle és jómagam.

- Van még egy kérdésem, lord Durrisdeer - mondta Mr. Carlyle. - James... Mr. Bally nem megy önökkel?

- Erre mindjárt rátérek - mondta a lord. - Mr. Bally itt marad Durrisdeerben, Mr. Mackellar szeme előtt; s még azt sem szabad tudnia, hogy hova megyünk...

- De hát a szóbeszéd... - kezdte az ügyvéd.

- Igen ám, Mr. Carlyle, de ez a titok köztünk marad - szakította félbe a lord. - Csak ön és Mackellar tudja, hogy hova készülök.

- És Mr. Bally itt marad? Értem... - mondta Mr. Carlyle. - A meghatalmazást pedig... - Aztán kitört belőle: - Mr. Mackellar, ugyancsak nagy terhet rakunk a vállára.

- Nem kétséges, uram - mondtam.

- Nem bizony - mondta. - Mr. Ballynek nem lesz beleszólása semmibe?

- Nem - mondta a lord. - És remélem, hogy befolyása sem. Mr. Bally rossz tanácsadó.

- Értem - mondta az ügyvéd. - Erről jut eszembe, van Mr. Ballynek pénze?

- Ha jól tudom, semmije - felelt a lord. - Itt a házban kosztot, fűtést és világítást kap.

- És a járadék dolga? Ha osztoznom kell a felelősségben, akkor kívánatos, hogy megismerjem az ön erre vonatkozó nézetét is, uram - mondta az ügyvéd. - Járadékot nem kap?

- Nem - mondta a lord. - Azt akarom, hogy Mr. Bally visszavonultan éljen. Nem mindig értettünk egyet a viselkedésével.

- És azonkívül - mondtam - mindig is gyalázatosan bánt a pénzzel. Vessen egy pillantást a jegyzékre, Mr. Carlyle, amelyen föltüntettem, milyen összegeket húzott a birtokból az elmúlt tizenöt-húsz évben. Csinos egy summa.

Mr. Carlyle füttyentett. - Hát ezt nem is sejtettem - mondta. - Már megbocsásson, lordom, ha tapintatlannak látszom, de igazán kívánatos, hogy a szándékát ismerjem, Mr. Mackellar meghalhat, s akkor magam maradok gondnok. Lordságodnak nem volna kedvére való, ha Mr. Bally inkább... hm... elhagyná az országot?

A lord ránézett Mr. Carlyle-re. - Ezt miért kérdi? - mondta.

- Mert úgy látom, lordom, hogy Mr. Bally jelenléte nem okoz nagy örömöt a családjának - mondta mosolyogva az ügyvéd.

A lordnak görcsbe rándult az arca. - Bárcsak a pokolban volna! - kiáltotta, és egy pohár bort töltött magának, de úgy reszketett a keze, hogy a fele mellé löttyent. Ez volt a második eset, hogy miközben a legnagyobb mértékben fegyelmezetten és bölcsen viselkedett, egyszerre föllobbant a gyűlölete. Ez megdöbbentette Mr. Carlyle-t, s ezentúl rejtett kíváncsisággal figyelte a lordot, engem meg megerősített abban a biztos tudatban, hogy a lord egészségét és szellemi épségét tekintve helyesen cselekszünk.

Ettől a kitöréstől eltekintve az egész beszélgetés eredményes volt. Nem vitás, hogy Mr. Carlyle, mint az ügyvédek általában, majd itt-ott, kicsinyenként, elejt valamit. Így aztán úgy érezhettük, hogy sikerült megvetnünk a környéken az irántunk érzett jóakarat alapjait, és ez az ember a garázdaságával nyilván befejezi, amit mi elkezdtünk. Sőt, az ügyvéd, mielőtt még elindult volna, bebizonyította, hogy az igazság néhány szikrája máris kipattant a házból.

- Talán közölnöm kell lordságoddal - mondta a kalapját már a kezében tartva -, hogy engem csöppet sem lepnek meg lordságod Mr. Ballyvel kapcsolatos rendelkezései. Egy és más ilyesmi kiszivárgott már akkor is, mikor első ízben járt Durrisdeerben. Beszéltek valami St. Bride-i asszonyról, akivel lordságod igen szépen viselkedett, de Mr. Bally nem kis mértékben kegyetlenül. És ott volt az a birtokeladás, amely szintén sok szóbeszédet szült. Egyszóval nincs hiány se ilyen, se olyan szóbeszédben: és a bölcseink közül egyik-másiknak már megvan a maga kialakult véleménye. Én függőben hagytam az enyémet, ahogy szoktam; de Mr. Mackellar listája most végre fölnyitotta a szememet. Nem hiszem, Mr. Mackellar, hogy mi ketten Mr. Ballyt nagyon szabadjára engednénk.

Szerencsésen eltelt e döntő nap hátralevő része is. Elhatároztuk, hogy szakadatlanul szemmel tartjuk az ellenséget, s most rám került az őrködés sora. Gondolom, az ő kedélye egyre jobban földerült, mikor látta, milyen éberek vagyunk, az én kedvem viszont érthetetlenül egyre rosszabb lett, azt tudom. Legjobban az a páratlan ügyesség kínzott, amivel belefúrta magát a bajainkba. Talán önök is érezték már, hogy (például lovasbaleset után) a csontillesztő felcser keze milyen ügyesen választja szét és kémleli az izmokat, és tapint rá a sérült pontra. Ilyen volt James úr nyelve is, amely oly ravaszul kérdezett; és a szeme, amely oly gyorsan észrevett mindent; nekem úgy rémlett, nem mondtam semmit, és mégis mindent kiszedett belőlem. Mielőtt még tudtam volna, hányadán állunk, már velem együtt sajnálkozott, hogy a lord úgy elhanyagolja a feleségét meg engem, és olyan károsan elnéző a fiával. Ez utóbbi kérdésre, rémülten láttam, újra meg újra visszatér. A gyerek húzódozott a nagybátyjától; az volt az érzésem, hogy ezt ostoba módon az apja oltotta belé; s ez kezdetnek csöppet sem volt bölcs dolog; s mikor ránéztem az előttem álló férfira, aki még mindig olyan jóképű, olyan ügyes beszédű, s annyi mesélnivalója van forgandó szerencséjéről, láttam, hogy ő az, aki igazán képes megragadni a gyerekfantáziát. John Paul csak ma reggel ment el; nem valószínű, hogy ne beszélt volna kedvenc témájáról; így tehát Alexander úr most Dido szerepét játszotta, aki ég a kíváncsiságtól, hogy hallgathasson, James úr meg Aeneasét, aki tele van a fiatal fülnek oly gyönyörködtető mesélnivalókkal, csaták, hajótörések, párbajok, nyugati őserdők, s (legutóbbi utazása óta) az ősi indiai városok történeteivel. Egyszerre világosan láttam, milyen ravaszul lehet adagolni ezt a csalétket, s apródonként mekkora teret lehet nyerni így a zsenge lélekben. Míg ez az ember itt van a házban, nincs gát, mely elég erős volna, hogy őket kettőjüket egymástól elválassza; mert ha kígyót bűvölni nehéz is, egy rövidnadrágos emberkét megbűvölni annál könnyebb. Eszembe jutott az a vén tengerész, aki ott lakott egy magányos

házban a Figgate Whinsen túl (ha jól emlékszem, a házat Portobellónak hívták), s hogy a fiúk hogy csődültek szombatonként Leithből, ülték körül sűrűn, mint a varjak a dögöt, s hallgatták mocskos történeteit; gyakran láttam, mikor én, az ifjú diákember, a magam töprengőbb ünnepi időtöltései során arra mentem. Nem kétséges, hogy e fiúk közül sokan kifejezett tilalom ellenére mentek; sőt, sokan utálták is, féltek is a mocskos vén gazembertől, akiből hőst faragtak; láttam, hogy menekülnek, ha az öreg becsípett, s dobálják kővel, ha tökrészeg. És mégis kimentek minden szombaton! Mennyivel könnyebb egy ilyen előkelő megjelenésű, finom beszédű úri kalandornak, ha kedve támad rá, hogy csapdába ejtsen, befolyása alá vonjon egy ilyen Alexander úr-szerű gyereket; s ha egyszer befolyása alá kerítette, milyen könnyű a gyereket megrontania!

Nem hiszem, hogy ellenségünk akár háromszor is említette volna Alexander urat, és máris tudtam, hogy min jár az esze - egyszerre fölelevenedett bennem minden emlék, és tisztán állt előttem egész gondolatmenete -, s joggal mondhatom, úgy döbbentem vissza tőle, mintha szakadék nyílt volna meg a lábam előtt. Alexander úr: ez a gyönge pont, ő az Éva a mi veszendő paradicsomunkban; s a kígyó már ott sziszeg az ösvényen.

Mondhatom, ettől még lelkesebben intéztem az utazás előkészületeit; elmúlt az utolsó kétségem is, a késedelmeskedés veszélye hatalmas betűkkel íródott lelki szemeim elé. Úgy rémlik, ezután már le sem ültem, lélegzethez se jutottam. Az én gondom James úr és az indusa; fönn a manzardszobában egy útitáskát szíjazok át; útnak indítom vele Macconochie-t a kiskapun át az erdei ösvényen a találkahelyre: majd néhány szót váltok az úrnőmmel. Ez volt a *visszája* aznap durrisdeeri életünknek; a *színe* nyugodtnak látszott az atyai házban élő család életének, s ami fölfordulást talán észlelni lehetett, azt James úr váratlan érkezésének s a félelemnek tulajdoníthatta, melyet személye kelteni szokott.

Simán véget ért a vacsora, hűvösen elköszöntek, s ki-ki ment a maga szobájába. Én tartottam legtovább James úrral. Az északi szárnyba szállásoltuk, közvetlenül az indusa mellé; az volt a legtávolabb, s a ház közepétől több ajtóval is el lehetett zárni. Láttam, hogy az indusnak szíves jó barátja vagy gazdája (hogy melyik, azt nem tudom), hisz maga gondoskodik a kényelméről; tüzet rak neki, mert panaszkodik, hogy fázik; rizst kér, hogy az idegen azt egyék, amit szokott; elcseveg vele hindi nyelven, mialatt én ott állok mellettük gyertyával, s úgy teszek, mintha mindjárt elnyomna az álom. James úr nagy sokára észreveszi kétségbeesett jeleimet: - Látom mondja -, hogy megőrizte régi szokásait: tyúkokkal kel, és tyúkokkal fekszik. No, ásítozzon magában!

Mikor végre a szobámban voltam, a szokott módon levetkőztem, hogy ki ne zökkenjek az időből: mikor ezzel is végeztem, kezem ügyébe raktam a tűzszerszámot, és elfújtam a gyertyát. Úgy egy óra múlva megint gyertyát gyújtottam, fölhúztam a posztópapucsomat, amit még a lord betegágyánál hordtam, s elindultam a házba, hogy előszólítsam az utasokat. Már mind fölöltöztek és készen vártak - a lord, az úrnőm, Katharine kisasszony, Alexander úr s úrnőm Christie nevű szobalánya; láttam, a titkolózás milyen hatással van még a legártatlanabb emberekre is, mert egyik a másik után lesett ki falfehér arccal az ajtónyíláson. Kisurrantunk a kiskapun az éjszaka sötétjébe, melyet alig tört meg egy-két csillag; s kezdetben csak tapogatóztunk, botorkáltunk, neki-nekimentünk a fáknak. De néhány száz lépésnyire ott várt bennünket az erdei ösvényen Macconochie egy nagy lámpással, így az út hátralevő részét már elég könnyűszerrel tettük meg, de még mindig bűntudatos csöndben. Valamivel az apátságon túl az ösvény az országútba torkollt, s talán egy negyed mérfölddel távolabb, egy Engles nevű helyen, ahol az ingovány kezdődik, megpillantottuk a két várakozó, lámpafényben csillogó hintót az út szélén. Búcsúzóul alig váltottunk egy-két szót, s azt is a tennivalókról; csak

némán megszorítottuk egymás kezét, és félrefordítottuk az arcunkat, s már véget is ért a búcsú; a lovak vágtába ugrottak, a lámpa mint a lidércfény távolodott az ingoványon, s egyszerre eltűnt a Stony Brae mögött; ott maradtunk ketten Macconochie-vel az országúton álló lámpás fényében. Most már csak egyvalamire vártunk, hogy újra fölbukkanjon a hintó Cartmore fölött. Mikor a csúcsra fölértek, bizonyára visszanéztek még egyszer, utoljára, és megpillantották lámpásunkat, mely nem távolodott el az elválásunk helyéről. Mert a hintóból kivettek egy lámpát, s háromszor meglóbálták búcsúzóul, föl-le, föl-le, föl-le. Aztán már igazán eltűntek, s miután utoljára letekintettek még Durrisdeer tetejére, arcuk már a barbár ország felé fordult. Eddig nem tudtam, mily nagy az éjszaka boltja, mely alatt most két szolga álldogált életében először elhagyatva - egy öreg és egy még öregebb -, eddig nem éreztem, mennyire függök mások kegyétől. A magány, mint a tűz égett a bensőmben. Úgy rémlett, mi ketten, az itthon maradottak, vagyunk az igazi száműzöttek, s hogy Durrisdeer, az öbölpart s minden más, ami szülőföldem alkotója, jó szele és szép nyelve, most mind eltávozott messze a tengeren túlra régi gazdámmal.

Az éjszaka hátralevő részében csak róttam a sík utat föl-alá, és a múlton meg a jövőn töprengtem. Gondolataim, melyek kezdetben gyöngéden elidőztek azoknál, akik csak most távoztak el, férfiasabb irányt vettek, mikor a rám váró teendőket latolgattam. Föltűnt már a hajnal fénye a távoli hegyeken, kukorékolni kezdett a kakas, és a láp barna mélyén a tanyaházakból felszállt a füst, mire én hazafelé fordítottam az arcom, s elindultam az ösvényen, amerre a tengerparton Durrisdeer teteje csillogott a hajnal fényében.

A szokott időben hívattam James urat, s nyugodt lélekkel vártam rá a hallban. Körülnézett az üres teremben, s észrevette az asztalon a három terítéket.

- Ilyen kevesen? - kérdezte. - Ez hogy lehet?

- Ilyen kevesen, s ehhez már hozzá kell szoknunk - feleltem.

Gyors, éles pillantást vetett rám. - Ez meg micsoda? - kérdezte.

- Én, ön és a barátja, Mr. Dasz alkotja a társaságot - mondtam. - A lord, az úrnőm és a gyerekek elutaztak.

- Szavamra! - mondta. - Hát lehet ez? Megriasztottam a volscusokat Coriolinál! De hát ez nem ok arra, hogy hagyjuk kihűlni a reggelit. Foglaljon helyet, Mr. Mackellar - s már le is ült az asztalfőre, ahova eredetileg én akartam ülni -, s ha megreggeliztünk, szolgáljon egy-két részlettel a szökésről.

Láttam, hogy a dolog mélyebben érinti, mint hangja mutatná, s elhatároztam, hogy magam is hozzá hasonlóan hűvös leszek.

- Épp kérni akartam, hogy foglaljon helyet az asztalfőn - mondtam -, mert jóllehet én vagyok abban a helyzetben, hogy önt vendégül lássam, nem feledhetem el, hogy ön végül mégis családtag.

Egy ideig a házigazda szerepét játszotta, utasításokat adott Macconochie-nek, aki dühös udvariassággal engedelmeskedett, és különösen Szekundrára volt gondja. - És hova vonult el az én jó családom? - kérdezte csak úgy mellékesen.

- Ah! Mr. Bally, jó hogy szóba hozza - mondtam. - Nem kaptam utasítást, hogy utazásuk célját közöljem.

- Velem - helyesbített.

- Senkivel - mondtam.

- Így kevésbé goromba - mondta James úr -, *c'est de bon ton*: öcsémnek, ahogy öregszik, egyre jobb lesz a modora. És én, drága, Mr. Mackellar?

- Ön szállást és kosztot kap, Mr. Bally - mondtam. - És azt is megengedték, hogy önnek szabad bejárást biztosítsak a pincébe, mely ugyancsak elfogadhatóan fel van töltve. Mindössze velem kell békén élnie, ami nem olyan nagy dolog, és sohasem lesz híján sem bornak, sem hátaslónak.

Elnézést kért, hogy kiküldi Macconochie-t a szobából.

- És a pénz? - kérdezte. - Mackellar barátommal kell jóban lennem ahhoz is, hogy zsebpénzem legyen? Jóleső visszatérés a gyerekkori szokásokhoz.

- Járadékot nem szabtak meg - mondtam. - Én azonban magamra vállalom, hogy ön módjával el legyen látva.

- Módjával? - ismételte. - És ön magára vállalja? - kihúzta magát, és körülnézett a hallban a sötét arcképek során. - Őseim nevében köszönöm - mondta; majd visszatért szokott iróniája. - De Szekundra Dasz számára csak megállapítottak valami járandóságot? - mondta. - Az nem lehet, hogy róla megfeledkeztek volna.

- Följegyzem, s ha írok, utasítást kérek rá - mondtam. Hirtelen megváltozott a modora, előrehajolt, és rákönyökölt az asztalra. - És ezt maga okosnak tartja? - kérdezte.

- Én végrehajtom a kapott utasításokat, Mr. Bally - mondtam.

- Micsoda szerénység - mondta James úr -, ha nem is teljesen őszinte. Tegnapelőtt azt mondta, hogy apám halálával megszűnt a hatalmam. Akkor hát hogy lehet, hogy a birtok ura az éj leple alatt menekül a házból, ahol atyái annak idején annyi ostromot álltak ki? Hogy eltitkolja, hova megy, ami bizonyára gondot okoz majd a felséges uralkodónak és az egész közvéleménynek. És itt hagy engem a kiváló Mackellar atyai felügyelete alatt? Ez valahogy ugyancsak nagy és mélyről fakadó aggodalomra vall.

Megpróbáltam félbeszakítani valami nem éppen igaznak ható tagadással, de leintett és folytatta:

- Én azt mondom, arra vall - mondta -, sőt, tovább megyek, szerintem nem is megalapozatlan aggodalomra. Kissé vonakodva jöttem a házba. Legutóbbi távozásom módját figyelembe véve, csak a szükség vehetett rá, hogy visszajöjjek. Az, hogy pénzre van szükségem. Maguk nem adják jószántukból; rendben van, megvan az erőm hozzá, hogy kicsikarjam. Ki sem mozdulok Durrisdeerből, de egy héten belül tudni fogom, hogy hova futottak ezek a bolondok. Utánuk megyek, s ha felhajtottam a zsákmányt, olyan éket verek a családba, hogy a szilánkjaira hullik. Akkor majd meglátom, hogy Durrisdeer lordja - mondta kimondhatatlan

gúnnyal és haraggal - hajlandó-e megvenni távollétemet, és maga meglátja, mit választok, a pénzt vagy a bosszút!

Bámultam, hogy milyen nyíltan beszél. Az az igazság, hogy elragadta a lord sikeres menekülése fölött érzett harag, úgy érezte, bolonddá tették, és nem volt olyan kedvében, hogy méricskélje a szavait.

- És *ezt* ön okosnak tartja? - kérdeztem az ő szavaival.

- Húsz hosszú éven át éltem szerény elmémből - felelte már-már ostobaságra vallóan hiú mosollyal.

- És végül mégis kolduskénti végezte - mondtam -, ha ugyan a koldus elég erős szó erre.

- Szeretném figyelmeztetni, Mr. Mackellar - kiáltotta hirtelen támadt zsarnoki hévvel, amit csak csodálni tudtam -, hogy én aggályosan udvarias vagyok; vegyen rólam példát, és akkor jobb barátok leszünk.

E párbeszéd során mindvégig feszélyezett Szekundra Dasz figyelmes szeme. Mióta az első szó elhangzott, egyikünk sem tett úgy, mintha enne: szemünk egymás arcát, sőt azt mondhatnám, egymás szívét kutatta; s engem zavarba ejtett az indus szemének változó, megértésre valló fénye. De elvetettem ezt az ötletet; nem tud angolul, mondtam magamban; csak a két hang komolyságából, James úr fel-fellobbanó gúnyos hangjából érzi, hogy valami fontos lóg a levegőben.

Talán három hétig éltünk így együtt Durrisdeerben; ezzel kezdődött életem legkülönösebb fejezete - melyet úgy nevezhetnék: James úrral való meghitt viszonyom kora. Kezdetben elég változó volt a magatartása: hol udvariasan viselkedett, hol meg szemtől szembe kicsúfolt, mint régen; én azonban egyikkel sem maradtam adósa. Hála az Égnek, most már akármeddig tartani tudtam vele a lépést, a fekete szemöldöktől sose féltem, csak a meztelen kardpengétől. Így hát még némi örömöm is leltem ezekben a gorombaságrohamokban, s a válaszaim sem voltak éppen szellemtelenek. Végül (ez vacsoránál történt) egy furcsa kifejezésem teljesen legyőzte. - Ki hitte volna - kiáltotta -, hogy ez a vénasszony ennyi szellemet hord az alsószoknyája alatt!

- Ez nem szellem, Mr. Bally - mondtam -, ez száraz skót humor, mégpedig a legszárazabb fajtából. - Így is volt, soha nem tettem úgy, mintha a legkisebb mértékben is szellemes lennék.

Ettől kezdve sose gorombáskodott velem, és mindent tréfás formában intéztünk. Bolondozásunk fő tárgya az volt, ha lovat, egy üveg bort vagy pénzt kért. Ilyenkor úgy környékezett meg, mint egy iskolás gyerek, s én is megjátszottam az apát, s mindketten határtalanul jól mulattunk. Azt kellett hinnem, hogy többre tart, mint annak idején, s ez az ember legesendőbb tulajdonságát, a hiúságot csiklandozta bennem. Sőt, gondoltam önkéntelenül, a modora nemcsak meghitté, hanem egyenesen barátságossá vált irányomban; ezt viszont olyasvalaki részéről, aki ennyi ideig utált engem, csak annál álnokabbnak éreztem. Hazulról ritkán járt el, még az is megesett, hogy visszautasított egy-egy meghívást. - Nem - mondta. - Törődöm is én ezekkel a parasztokkal. Itthon maradok, Mackellar; szép csöndben elszopogatunk egy üveg bort, és beszélgetünk egy jóízűt. - Valóban, az étkezés ideje Durrisdeerben most mindenki számára gyönyörűség volt, olyan ragyogó beszélgetés folyt. Gyakran meg is mondta, hogy nem érti, miért volt számára a társaságom korábban olyan

unalmas. - De tudja - tette hozzá ilyenkor -, mi akkor ellentétes oldalon álltunk. Bár ez még ma is így van: de erről inkább ne beszéljünk. Sokkal kevesebbre becsülném, ha nem ragaszkodnék annyira a gazdáihoz. - Most bizonyára azt hiszik, hogy minden rosszra képtelennek tartottam, s úgy véltem, hogy a hízelgésnek ez a megnyerő formája annyi év után elkésett elégtételt szolgáltat egy ember jellemének és szerepének. Nem is mentegetem magam. Hibás vagyok; hagytam, hogy hízelegjen nekem, egyszóval azt hittem, hogy a véreb mélyen alszik, mikor éppen fölébredt.

Meg kell mondanom, hogy az indus szakadatlanul mászkált a házban. Soha egy szót nem szólt, csak a maga nyelvén, s azt is James úrhoz; járása nesztelen volt; mindig ott bukkant föl, ahol az ember a legkevésbé várta, mindig mélyen a gondolataiba merült, s csak az ember jöttére riadt föl, s hajolt meg gúnyos alázattal. Úgy rémlett, olyan halk, olyan törékeny, annyira eltemetkezik a maga gondolataiba, hogy szinte figyelembe se vettem, vagy szántam, mint ártalmatlan földönfutót. Márpedig kétségtelen, hogy a fickó hallgatózott; az ő kémkedésének és az én nemtörődömségemnek köszönhető, hogy titkunk mégis James úr fülébe jutott.

Egy nagyon zord este történt, vacsora után, melyet még a szokottnál is vidámabban töltöttünk el, hogy James úr lesújtott rám.

- Ez mind nagyon szép - mondta -, de okosabban tennénk, ha mennénk, és leszíjaznánk a bőröndjeinket.

- Miért? - kiáltottam. - Csak nem akar elutazni?

- Holnap reggel mindannyian utazunk - mondta. - Először csak Glasgow kikötőjébe, onnét tovább New York tartományba.

Gondolom, hangosan fölnyöghettem.

- Igen - mondta -, hencegtem. Azt mondtam, egy hét alatt, pedig majdnem húsz napomba telt. De annyi baj legyen; behozom; majd gyorsabban megyek.

- És van pénze az útra?

- Képzelje csak, maga aranyos, ártatlan ember, van - mondta. - Ha úgy tetszik, csak szidalmazzon az alattomosságomért; de mialatt én shillingenként facsartam ki a pénzt a papából, nekem is volt, nehezebb időkre félretéve. Ha velünk akar jönni bekerítő hadmozdulatunkban, a maga útiköltségét maga fizeti; nekem csak annyim van, hogy Szekundra Dasz meg az én utamra teljék, ahhoz elég, hogy veszélyes, de ahhoz nem, hogy nagylelkű legyek. Van még egy külső ülés a csézán, amit önnek mérsékelt áron megszámítok: így aztán az egész menazséria együtt utazik, a házőrző kutya, a majom és a tigris.

- Magával megyek - mondtam.

- Számítottam rá - mondta James úr. - Látott legyőzötten; azt akarom, hogy most győztesen is lásson. Ezért még azt a kockázatot is vállalom, hogy bőrig ázzon ebben az ocsmány időben.

- Meg aztán - tettem hozzá -, nagyon jól tudja, hogy engem úgy sem tud lerázni.

- Hát nem egykönnyen - ismerte el. - Szokott kitűnő gyakorlati érzékével megint ráhibázott a lényegre. Soha nem küzdöttem az ellen, ami elkerülhetetlen.

- Gondolom, haszontalan, ha arra kérem, hogy ezt ne tegye? - kérdeztem.

- Higgye el, teljesen - mondta.

- Mégis, ha történetesen adna rá időt, írhatnék... - kezdtem.

- És Durrisdeer lordja vajon mit válaszolna? - kérdezte.

- Hát igen - mondtam -, ez itt a bökkenő.

- És különben is, mennyivel kifizetődőbb, ha magam megyek! - jelentette ki. - No de ez mind úgyis csak hiábavaló szócséplés. A cséza holnap reggel hétkor itt áll a kapu előtt. Mert én a kapu elől indulok. Mackellar, és nem az erdőn át szököm, és az útszélen szállok kocsiba... mondjuk, Englesnél?

Mostanra már megszületett az elhatározásom. - Adna nekem egy negyedórát St. Bride-ben? - kérdeztem. - Szeretnék Carlyle-lel elintézni egyet-mást.

- Akár egy órát is, ha úgy tetszik - mondta. - Nem is próbálom letagadni, hogy szükségem van a pénzre, amit a helyéért fizet, és különben is, hamarabb érne lóháton Glasgowba, mint mi.

- Igen - mondtam -, bár eszem ágában sem volt itt hagyni az öreg Skóciát.

- Ez az út majd fölélénkíti - mondta.

- Rosszul végződik ez az út valaki számára - mondtam. - S azt hiszem, uram, ön lesz az. Valami azt súgja nekem, nagyon érthetően súgja, hogy ez balvégzetű utazás lesz.

- Ha olyan sokat ad a próféciára - mondta -, akkor ezt hallgassa.

Heves szélroham támadt a Solway öböl nyílt vizén, és neki-nekivágta az esőt a nagy ablakoknak.

- Oszt tuggya-e kied, garabonciás uram, hogy emmit jelent? - kérdezte széles tájszólásban. - Hogy ebbizonyos Mackellar hótbeteg lesz a tengeren.

Mikor a szobámba értem, leültem kínos izgalmamban, és a háztetőt vadul csapkodó szélvihar zúgását hallgattam. Nyomott volt a kedvem, boszorkányok vijjogtak a toronytetők közt, meg-megreszketett a kőház, s a szememet teljesen elkerülte az álom. Csak ültem a gyertyám fényében, néztem a fekete ablaktáblákat, melyeket már-már betörni készült a vihar, üres síkjukon ott láttam a következményeket, és égnek állt tőlük a hajam szála. A megrontott gyermeket, a széthullott otthont, a gazdámat holtan vagy még annál is rosszabbul, úrnőmet kétségbeesve - mindez élesen kirajzolódott előttem a sötét háttérre; s a szél mintha üvöltve gúnyolódott volna tehetetlenségemen.

Kilencedik fejezet
Mr. Mackellar és James úr utazása

A cséza nyirkos, sűrű ködben állt a kapu elé. Némán indultunk útnak: Durrisdeer úgy állt ott csöpögő ereszcsatornáival és csukott ablakaival, mint a búskomorság otthona. Láttam, hogy James úr kidugja a kocsiból a fejét, vissza-visszanéz a ház vizes falára, csillogó tetejére, míg csak hirtelen el nem nyeli a köd; kénytelen vagyok azt hinni, hogy elutazásunkkor erőt vett rajta a természetes szomorúság, vagy ez inkább a vég előérzete volt? Hisz azalatt, míg megmásztuk a hosszú emelkedőt Durrisdeerből, s egymás mellett gyalogoltunk a lucsokban, először csak fütyülte, aztán énekelte vidékünk legszomorúbb dalát, a *Földönfutó Willie*-t, amitől az emberek a kocsmában mindig sírva fakadnak. Azt a szöveget, amivel ő énekelte, még soha másutt nem hallottam, és nem is lehet azt utánozni, de egyik-másik verse, mely legjobban ráillett elutazásunk hangulatára, mégis megragadt emlékezetemben. Az egyik így kezdődött.

Az otthon otthon volt még, sok-sok boldog óra,
az otthon otthon volt még, csupa kedves arc.

És valahogy így fejeződött be:

Ott kinn a fenyéren fölvirrad a nap már,
de benn hideg a tűzhely, jégmagány tanyáz,
ámde hadd tanyázzon, hisz itt hagyott már régen
a sok-sok drága szív, te kedves régi ház.

Soha nem tudtam megítélni, hogy ez a vers mit ér; annyira átlengte a mélabú, s ráadásul valóságos művész énekelte (vagy inkább "lehelte") a fülembe vigasztalóul, és épp ilyen alkalommal. Szemembe nézett, mikor a végére ért, és látta, hogy könnyezem.

- Ah, Mackellar! - mondta. - Azt hiszi, én nem tudom, mi a bánat?

- Nem hiszem, hogy ön ilyen rossz ember lehetne - mondtam -, ha nem volna meg önben minden, hogy ugyanúgy jó ember is lehessen.

- Ez nem áll - mondta -, de nem ám. Ebben téved. Ez az igénytelenek nyavalyája, kedves evangélistám. - De úgy vélem, felsóhajtott, mikor újra beszálltunk a csézába.

Naphosszat ilyen nyomorult időben utaztunk; körülvett a köd, s az ég csak sírta, sírta fejemre a könnyeit. Az út hegyi lápokon vezetett keresztül, s más nesz nem volt, csak a lápmadár vijjogása az ázott hanga közt, s a megduzzadt patakok csobogása. Néha-néha elbóbiskoltam, s ilyenkor azon nyomban belemerültem gonosz és baljós rémálmaimba, s fulladozva riadtam föl belőlük. Olykor, ha az út meredek volt, s a kerék lassabban forgott, kihallottam beszédüket a csézából, valami tropikus nyelven beszéltek, mely az én fülemben nem volt tagoltabb, mint a madárcsipogás. Olykor, hosszabb emelkedőkön, James úr kiszállt, s egymás oldalán ballagtunk, többnyire szótlanul. De akár aludtam, akár ébren voltam, mindvégig ott láttam magam előtt a közeledő romlás fekete képeit, mintha csak a ködös hegyoldalon rajzolódtak volna ki. Az egyik, emlékszem, a valóság színét viselte. Láttam: a lord asztalnál ül egy kis szobában; fejét kezdetben tenyerébe temeti, majd lassan fölemeli, s felém fordítja arcát, melyről lehervadt minden remény. Ezt a képet először a fekete ablaktáblán láttam azon az utolsó éjszakán Durrisdeerben; ez kísértett és tért vissza hozzám újra meg újra, egészen az

utunk feléig; de nem volt ez elmebaj, hiszen már érett kort megértem, és az elmém semmit sem hanyatlott; és nem volt (pedig hajlottam erre a föltevésre) az Ég figyelmeztetése sem, hiszen ami baj megeshetett, az mind megesett velünk, de ez nem - sok szánalmas látványban volt részem, de ebben nem.

Elhatároztuk, hogy egész éjjel utazunk; s amint leszállt ránk a sötétség, különös módon földerült a kedélyem. A ködbe hasító ragyogó lámpafény, a gőzölgő két ló, a postáslegény, úgy látszik, eleve vidámabb látványt nyújtott, mint nappal; de az is lehet, hogy a lélek fáradt bele a búsulásba. Mindenesetre néhány órát ébren töltöttem, bár bőrig ázva és testben fáradtan, de lélekben nem éppen elégedetlenül; végül elaludtam, s nem voltak álmaim. De bizonyára még legmélyebb álmomban is működött, ha más nem, hát az eszem, mert mikor hirtelen fölriadtam, épp azt kiáltottam magamban:

- Az otthon otthon volt még, sok-sok boldog óra... - és megdöbbenve észleltem, amit előző nap nem, hogy mennyire talál James úr jelenlegi utazásának undorító céljára.

Már egészen közel jártunk Glasgow városához, ahol rövidesen meg is reggeliztünk egy fogadóban, s ahol (mintha csak az ördög hozta volna elibénk) mindjárt találtunk is egy útra készülő hajót. Elfoglaltuk helyünket a kabinban, s két napra rá a holminkat is fölhoztuk a fedélzetre. A hajót *Nonesuch*-nak hívták, ócska öreg hajó volt, s nagyon illett rá a neve, hogy *Ilyennincs*. Emberi számítás szerint ez lett volna az utolsó útja, az emberek a rakparton a fejüket csóválták, s több idegen is figyelmeztetett az utcán, hogy a hajó rohadt, mint a sajt, agyon van terhelve, s ha történetesen viharba kerülünk, menthetetlenül szétesik. Ebből következett, hogy más utasa nem is volt, csak mi; a kapitány - McMurtrie-nak hívták - hallgatag, elgondolkodó ember volt, s glasgow-i, vagyis gael tájszólással beszélt; a matrózok tudatlan, nyers tengeri medvék, s mintha mind annak is születtek volna; így aztán James úr meg én egymás társaságára fanyalodtunk.

A *Nonesuch* kedvező széllel vitorlázott ki a Clyde-ből, s majd egy hétig ragyogó időnk volt, érezhetően haladtunk. Csodálkozva vettem észre, hogy kitűnően bírom a tengert, mintha csak vízre születtem volna: soha nem voltam tengeribeteg; de korántsem éreztem az ízét, mint szoktam, a derűs jóegészségnek. Hogy ezt a hajó mozgásának a gyomromra tett hatása okozta-e, a bezártság, a sózott hús, vagy mindez együtt, azt nem tudom, de mindenesetre sötét és kínosan feszült kedvemben voltam. Talán hozzájárult ehhez a hajón tartózkodásom célja is; a betegség, akármi volt az, a környezetemből fakadt; ha nem a hajó, hát James úr volt benne hibás. A gyűlölet és a félelem rossz hálótárs; de (szégyenlem kimondani) megízleltem én ezt már máshol is, feküdtem és keltem, ettem és ittam vele, de soha még annyira át nem járt, meg nem mérgezte testemet-lelkemet, mint itt, a *Nonesuch* fedélzetén. Készséggel elismerem, hogy ellenségem példát adott nekem a türelemből, legrosszabb napjainkon türelmes gyöngédséget tanúsított irányomban, szóval tartott, míg a szenvedésem el nem múlt, s mikor visszautasítottam udvariasságát, végigfeküdt a fedélzeten, és olvasott. Richardson híres könyvét, a *Clarissá*-t hozta magával a hajóra; és sok más egyéb figyelmessége közt egész bekezdéseket olvasott föl nekem hangosan; semmiféle szónok nem tudta volna hatásosabban előadni a mű meghatóbb részeit. Én bibliai idézetekkel fizettem érte, mert nekem a Biblia volt az egész könyvtáram - és ez újdonság volt számomra, mert vallási kötelezettségeimet (röstellem bevallani) mindig is, egészen mostanáig, nagyon elhanyagoltam. A maga műértő módján ízlelgette a mű ízét; néha-néha kivette a kezemből, belelapozott, mint aki tudja, mit keres, és ha én Roland voltam, ő Olivérként olvasott belőle szépen. De hihetetlen, hogy milyen kevéssé értette az olvasottakat önmagára; úgy vonult el magasan a feje fölött, mint a nyári mennydörgés: Lovelace és Clarissa, a Dávid király nagylelkűségéről szóló történetek,

bűnbánatában írott zsoltárai, Jób könyvének ünnepélyes kérdései, Ésaiás megható költészete - mind csak szórakozás volt számára, akár egy hegedű nyekergése a kocsmában. Ez a külső fogékonyság és belső érzéketlenség ellene hangolt; a goromba pimaszság példájának tűnt, amely, jól tudtam, finom modorának álarca alatt rejlik; néha annyira megundorodtam tőle, mint egy torzszülöttől, néha úgy rettentett vissza, mint valami, legalább részben kísérteti jelenség. Voltak pillanataim, mikor úgy éreztem, hogy papírból van, ha egy erős ütéssel beszakítanám az arca vásznát, mögötte sivár űrt találnék. Ez a, gondolom, nemcsak képzelt iszonyodás hallatlanul fokozta a közelségétől érzett undoromat; ha közeledett, már éreztem, hogy végigfut a hátamon a hideg; néha legszívesebben fölordítottam volna; voltak napjaim, mikor azt hittem, hogy meg tudnám ütni. Ezt a lelkiállapotot bizonyos mértékben bizonyára a szégyen szülte, mert Durrisdeerben töltött utolsó napjainkon már-már kedveltem ezt az embert; s ha akkor valaki azt mondja, hogy megint szívelni fogom, hát a képébe nevetek. Lehet, hogy nem volt tudatában heves ellenérzésemnek, bár azt hiszem, ahhoz túlságosan éles szeme volt; inkább csak arról lehet szó, hogy a hosszú tétlenség idején rászorult a társaságomra, s így kénytelen volt tudomásul venni és eltűrni leplezetlen ellenérzésemet. És amellett rajongott a tulajdon hangjáért, mint ahogy rajongva szerette önmaga minden porcikáját és tulajdonságát; ez valami olyasféle elmebaj, mely szükségszerűen együtt jár a gonoszsággal. Mikor én csökönyösnek bizonyultam, láttam, hogy kénytelenségből a kapitánnyal bonyolódik hosszú beszélgetésbe, bár az világos tanújelét adta, hogy unja, kétségbeesetten toporgott, dobolt a két kezével, s válaszként legfeljebb ha föl-fölmordult.

Egy hét után rossz szél és viharos idő köszöntött ránk. Háborgott a tenger. A *Nonesuch*, mint afféle régimódi és agyonterhelt hajó, elmondhatatlanul hánykolódott; így aztán a kapitány az árbocaiért, én meg az életemért reszkettem. Nem haladtunk semmit. Gyilkos rossz hangulat ülte meg a hajót; a legénység, matrózok és altisztek, álló nap csak tépték egymást. Egy csípős szó egyfelől, egy frász másfelől: mindennapos esemény volt. Megesett, hogy az egész legénység megtagadta az engedelmességet; mi a tatfertályon kétszer is fegyvert öltöttünk - életemben először fogtam fegyvert - a zendüléstől való félelmünkben.

E keserves időszak közepén orkán tört ránk; azt kellett hinnünk, hogy a hajó elsüllyed. Én a kabinomba zárkóztam déltől másnap estig. James úr valahova a fedélzetre szíjazta ki magát, Szekundra meg bevett valami kábítószert, s most eszméletlenül feküdt, így aztán elmondhatom, hogy ezeket az órákat zavartalan magányban töltöttem. Először mozdulatlanná dermedtem a rémülettől, s mintha még a gondolataim is megfagytak volna. De egyszerre belém lopódzott egy vigaszsugár; ha a *Nonesuch* elsüllyed, magával viszi a tenger feneketlen mélyére azt az embert is, akit valamennyien gyűlölünk és félünk, akkor nincs többé Ballantraei James úr, meztelen bordái közt halak úszkálnak; semmivé válnak cselszövényei, ártatlan ellenségei végre békét lelnek. Ez kezdetben, mint mondtam, csak vigaszsugár volt, de rövidesen verőfénnyé vált. A gondolat, hogy ez az ember meghal, eltakarodik a világból, melyet oly sokak számára megkeserített, teljesen erőt vett az agyamon. Becézgettem is, édes volt a szívemnek. Elképzeltem, hogy a hajó utoljára bukik a hullámvölgybe, a víz mindenfelől ömlik a kabinba, e zárt helyen rövid halálküzdelmet vívok egymagamban; szinte azt mondhatnám, jóleső érzéssel számláltam elő a szörnyűségeket; úgy éreztem, mindent elbírok, sőt, akár többet is, ha a *Nonesuch* elpusztul, s magával viszi szegény gazdám házának ellenségét. Másnap délfelé enyhült a szél sivítása; a hajó már nem bukdácsolt olyan veszélyesen, s kezdett megvilágosodni előttem, hogy túl vagyunk a vihar nehezén. Miközben a kegyelemben reménykedtem, különös kiábrándultságot éreztem. A gyűlölet gonosz, minden mást elborító szenvedélyének önzésében elfeledkeztem ártatlan hajóstársainkról, s csak magamra meg az ellenségemre gondoltam. Mert ami engem illet, én már öreg voltam; nem is voltam soha fiatal, én nem a világ gyönyörűségeire termettem, kevés embert szerettem; a

kutyát se érdekelte, hogy én belefulladok-e az Atlanti-óceánba vagy sem, hogy kihúzok-e még néhány évet, vagy netán kevésbé szörnyű körülmények közt egy elhagyott betegágyban halok-e meg. Térdre hullottam, s a ládába kapaszkodva, mert máskülönben hasra estem volna a hánykolódó padlózaton, az orkán csökkenő tombolása közt fennhangon és szemérmetlenül a tulajdon halálomért imádkoztam. - Istenem! - kiáltottam. - Mennyivel emberebb volnék, ha most fölkerekednék, és leütném azt a gazembert, de Te gyávának teremtettél az anyám méhében. Ő, Uram, te teremtettél ilyennek, te ismered a gyengeségemet, tudod, hogy nincs az a halál, amitől én ne reszketnék! De íme! most készen áll a te szolgád, legyőzte halálos gyöngeségét. Add, hogy az életemmel váltsam meg ennek a gazembernek a halálát. Uram, vegyél kettőnket, de kíméld az ártatlanokat! - S továbbra is efféle szavakkal, talán csak tiszteletlenebb s még vaskosabb fogadkozásokat tartalmazó szavakkal öntöttem ki az indulatomat. Isten nem hallott, azt kell hinnem, mert megkegyelmezett; még mindig e gyötrelmes imába merültem, mikor valaki félrehúzta a kátrányos ponyvát, és napfény áradt a kabinba. Nagy nehezen föltápászkodtam, és meglepődve észleltem, hogy tántorgok, s fáj minden tagom, mintha kínpadra vontak volna. Szekundra Dasz, aki már kiheverte a kábítószer hatását, ott állt nem messze a sarokban, s ádáz szemmel bámult; s a nyitott tetőablakon át a kapitány mondott köszönetet könyörgésemért:

- Ön mentette meg a hajót, Mr. Mackellar - mondta. - Nincs az a tengerészügyesség, mely képes lett volna a víz színén tartani; joggal mondjuk: ha az Úr nem őrzi a várost, hiába vigyáznak az őrizők.

Elszégyelltem magam a kapitány tévedésétől, de szégyent keltett bennem az a döbbent félelem is, amivel az indus nézett rám kezdetben, s alázatos udvariassága, ami rövidesen kezdett már terhemre lenni. Most már tudom, hogy akkor kihallgatta és megértette sajátos imádságomat. Persze az is biztos, hogy nyomban közölte a gazdájával, és ha most, hogy már többet tudok, visszagondolok rá, megértem, ami akkor annyira zavarba ejtett: azt a különös és szinte azt mondhatnám, helyeslő mosolyt, amivel James úr meg-megtisztelt. És megértem már azokat a szavakat is, amelyeket aznap este beszélgetés közben ejtett el; fölemelte a kezét, és mosolyogva azt mondta: - Ah, Mackellar! Van, hogy az ember nem is olyan gyáva, mint hinné, és... nem is olyan jó keresztény. - Nem is sejtette, hogy mennyire igazat beszél! Mert az az igazság, hogy a vihar teljében rám törő gondolatok megragadtak bennem, s az imádság hevében önkéntelenül ajkamra toluló szavak továbbra is ott csengtek a fülemben; becsülettel beismerem, hogy ez szégyenteli következményekkel járt, mert nem vagyok barátja, hogy az ember leírja a mások bűneit, de a magáét elhallgassa.

A szél elállt, de a tenger még jobban háborgott. A *Nonesuch* egész éjjel ocsmányul hánykolódott; ránk reggeledett a következő nap, aztán megint a következő, de egyik sem hozott változást. Szinte lehetetlen volt átmenni a kabin túlsó oldalára; a fedélzeten tapasztalt öreg tengerészek estek hasra, az egyik kegyetlenül összetörte magát egy ilyen alkalommal; az öreg hajón hangosan sírt minden egyes deszka és tőke, a nagy harang a horgonybak mellett szakadatlan panaszosan kongott. E napokban történt, hogy James úrral kettesben üldögéltünk a hajófar korlátnyílásában. Ehhez el kell mondanom, hogy a *Nonesuch*-nak emelt fara volt. Ezt masszív korlát kerítette, a hajót ez tette tengerállóvá; a korlát, ahogy kétoldalt a hajóderék felé közeledett, kacskaringós, ómódi faragvány formájában kapcsolódott a hajó derekának korlátjához. Ez a faragvány, a helye következtében, inkább csak dísz volt, mint hasznos, így itt megszakadt a védelem, épp a felépítmény legszélén, ahol a hajó némelyik mozdulatakor a legnagyobb szükség lett volna rá. Mi itt üldögéltünk: lábunkat kilógattuk a semmibe, James úr közöttem és a hajófar széle közt, én meg két kézzel kapaszkodtam a kabin tetőablakának a rácsába, mert egyszerre belém nyilallt, hogy milyen veszélyes hely ez, annál is inkább, mert

James úr alakján, mely a korlátnyílásban kirajzolódott az égre, szakadatlanul érzékelhettem a hajó mozgását. Feje hol a zeniten volt, és árnyéka túlnyúlt a hajó túlsó oldalán is, hol meg annyira lesüllyedt, hogy alatta volt a lábamnak, s a tenger színe magasan föléje emelkedett, akár a mennyezet élvonala. Egyre jobban elbűvölt ez a látvány, mint ahogy állítólag a madarakat is elbűvöli, ha kígyóra néznek. Az eszemet ezenfölül megzavarta a sokféle zaj is, mert most, hogy valamennyi vitorlánkat fölvontuk abban a hiú reményben, hogy az majd előrevisz, a hajó zengett a hangoktól, akár egy műhely. Először a fenyegető zendülésről beszélgettünk, ez elvezetett minket a gyilkosság témájához, az pedig olyan erős kísértést jelentett James úrnak, hogy képtelen volt ellenállni neki. Kénytelen volt elmesélni valamit, csakhogy bebizonyítsa, milyen okos és milyen gonosz is. Mindig szenvelegve és hencegve mesélt, de többnyire nagyon hatásosan. De ez a mese, amelyet szinte kiabálva mondott a nagy hangzavarban, miközben hol az égből nézett le rám, hol meg a cipőm talpa alól kandikált föl, szóval ez a mese a maga egyedülálló voltában nagyon megragadt bennem.

- Barátomnak, a grófnak - kezdte a történetet -, volt egy ellensége, egy bizonyos német báró, aki idegen volt Rómában. Most teljesen mindegy, hogy mi volt az ellenségeskedés alapja; de a gróf mindenesetre szilárdan eltökélte, hogy bosszút áll, s tulajdon biztonsága érdekében ezt még a báró előtt is titokban tartotta. Igen, ez a bosszúállás alapelve. Az elárult gyűlölet tehetetlen gyűlölet. A gróf kíváncsi, kutató elme volt, egy kicsit művész; ha úgy esett, hogy valamit tennie kellett, mindig aggályos pontossággal tette, s ez nemcsak az eredményre áll, hanem az utak és módok, az eszközök megválasztására is, különben úgy érezte, hogy rosszul végezte a dolgát. Egy nap, merő véletlenségből, valamelyik külvárosban lovagolt, és rátévedt egy használaton kívül álló mellékútra, mely valamelyik Róma környéki ingoványba vezetett. Az út egyik oldalán régi római sír állt, a másik oldalán, örökzöld fák közt, egy kertben magányos ház. Az úton hamarosan eljutott egy rommezőre, melynek közepén, a domboldalban, nyitott ajtót pillantott meg, és attól nem messze egy ribiszkebokornál nem nagyobb satnya pineát. Kihalt és néma volt a hely; a grófnak valami azt súgta, hogy e helynek itt még valami hasznát veszi. Lovát hozzákötötte a pineához, fogta a tűzszerszámát, és behatolt a domb gyomrába. Az ajtó régi, római falazatú folyosóra nyílt, mely hamarosan kettéágazott. A gróf jobbra fordult, s addig tapogatózott előre a folyosón, míg valami kerítésfélébe nem ütközött, mely körülbelül könyökmagasságban faltól falig terjedt. Lábával kitapogatta, hogy egy csiszolt kőküszöb van előtte, aztán semmi. Föllobbant a kíváncsisága, talált a földön valami korhadt fadarabot, meggyújtotta. Egy mély kút előtt állt; kétségkívül valami szomszédos paraszt használta, nyilván az is kerítette el. A gróf hosszú ideig állt ott a korlátnak dűlve, s csak nézett le a kútba. Római építmény volt, s mint minden, amit római kéz alkotott, ez is az örökkévalóságnak készült. Oldalai még egyenesek, a kövek simán illeszkednek; aki beleesik, nincs menekvése. "Nos - gondolta a gróf -, engem valami sugallat hozott ide. De miért? Mit nyerhetek vele? Miért kell nekem belebámulnom ebbe a kútba?" S ekkor a korlát hirtelen engedett a súlya alatt, s ő hajszál híján beletántorodott a kútba. Hátrapattant, hogy az életét mentse, eltaposta az utolsó zsarátnokot is, s ettől kezdve a tűz nem adott többé fényt, csak fanyar füstöt. "Vajon azért kellett ide jönnöm, hogy itt leljem a halálomat?" - kérdezte, és tetőtől talpig végigborzongott. Aztán egy gondolat villant az agyába. Négykézláb előrekúszott a kút szájáig, s kitapogatta feje fölött a korlátot: a keresztgerendát két oszlop tartotta, de az csak az egyikről szakadt le, a másikról nem. A gróf visszahelyezte a letört végét, s így a korlát halált jelentett az első arrajárónak. Aztán mint a beteg ember kitántorgott a katakombából. Másnap, mikor a Corsón a báróval lovagolt, szándékosan úgy tett, mintha máson járna az esze. A báró (a gróf terveinek megfelelően) megkérdezte, hogy min töpreng, s ő némi vonakodás árán bevallotta, hogy lelkét teljesen megzavarta egy szokatlan álom. Így akart hatni a báróra, aki babonás ember volt, de majmolta, hogy megveti a babonaságot. Némi huzakodás után a gróf, mint akit elragad az

indulat, arra kérte a bárót, hogy legyen óvatos, mert róla szólt az álom. Ön, érdemes Mackellar, épp eléggé ismeri az emberi természetet, hogy egyvalamit biztosra vehessen: a báró nem nyugodott, míg társa el nem mondta neki az álmát. A gróf abban a biztos tudatban, hogy a báró úgysem enged, ugratta egy darabig, míg kíváncsisága teljesen föl nem lángolt, s akkor úgy tett, mint aki vonakodva bár, de megadja magát. "Figyelmeztetem - mondta -, hogy ennek rossz vége lesz; valami azt súgja nekem. Minthogy azonban egyikünknek sem lesz békessége mindaddig, míg el nem mondom, hát legyen, de engem aztán ne hibáztasson! Íme az álom: lóháton láttam önt valahol, hogy hol, azt nem tudom, de azt hiszem, itt lehetett Róma szomszédságában, mert az ön egyik oldalán egy római sírboltot, a másik oldalán örökzöld kertet láttam. Emlékszem, kétségbeesetten kurjongattam, hogy forduljon vissza. Hogy hallott-e vagy sem, azt nem tudom, mert makacsul csak ment és ment tovább. Az út egy elhagyatott helyre, valamiféle romok közé vezetett, ahol a domboldalban egy ajtó nyílt, az ajtó tőszomszédságában meg egy satnya pinea nőtt. Itt ön leszállt a nyeregből (én még mindig kurjongattam, úgy próbáltam visszatartani), hozzákötötte lovát a pineához, és elszántan belépett az ajtón. Bent sötét volt, de én álmomban így is láttam önt, s szerettem volna visszatartani. Ön tapogatózva elindult a jobb oldali fal mentén, letért a jobb oldali elágazáson, bejutott egy kis kamrába, ott egy körülkerített kutat talált. Ekkor, nem tudom, miért - ezerszeresére nőtt a riadalmam, s úgy éreztem, már berekedtem a figyelmeztető rikoltozásba, de akkor is csak kiabáltam, hogy forduljon vissza azonnal a vestibulumból. Álmomban ezt a szót használtam, s akkor úgy éreztem, jelentése világos; de ma, ébren, bevallom, hogy nem tudom, mit jelent. Ön a kiabálásomra ügyet sem vetett, nekidőlt a korlátnak és kíváncsian bámult le a kútba. És ekkor valamit megtudott: hogy mit, azt nem tudom, mert annyira megijedtem tőle, hogy fölriadtam álmomból, fölriadtam reszketve és zokogva. Most pedig - folytatta a gróf -, szeretnék köszönetet mondani önnek a makacsságáért, mert ez az álom súlyos teherként nehezedett a lelkemre, de most, hogy végre érthető szavakkal, napvilágnál elmondtam önnek, mintha elvesztette volna minden jelentőségét." "Nem tudom - felelt a báró -, van azért itt egy és más különös dolog. Azt mondja, valamit megtudtam? Ó, furcsa egy álom ez! Majd jót mulatnak a barátaim, ha elmondom nekik." "Nem olyan biztos... - mondta a gróf. - Ez ellen valami tiltakozik bennem. Felejtsük el, jó?" "Jó" - mondta a báró. Így is volt, az álom nem került többé szóba köztük. Néhány nappal később a grófnak az az ötlete támadt, hogy menjenek el lovagolni, és a báró (akivel napról napra szorosabb barátságba került) készségesen beleegyezett. Mikor már visszafelé tartottak Rómába, a gróf egykedvűen rátért egy különös útra. Egyszerre visszafogta a lovát, fölkiáltott, és tenyerébe temette az arcát. Majd elvette kezét az arca elől (fehér volt, mint a fal, hisz a gróf nagyon értett a színészkedéshez), és a báróra meredt. "Fáj valamije? - kiáltotta a báró. - Mi baja?" "Semmi! - kiáltotta a gróf. - Semmi. Egy kis roham. Nem tudom, mi ez. Siessünk Rómába." De időközben a báró is körülnézett, s ott, a Rómába vezető országúttól balra megpillantott egy poros mellékutat, s a mellékút egyik oldalán egy sírboltot, másik oldalán meg egy örökzöld kertet. "Igen - mondta megváltozott hangon -, siessünk vissza Rómába. Félek, hogy ön nem érzi jól magát." "Ó, az Isten szerelmére! - kiáltotta megborzongva a gróf. - Bár már Rómában lennénk és lefekhetnék!" Hazafelé mentükben alig váltottak egy-egy szót; a gróf, akinek éppen társaságba kellett volna mennie, nyomban lefeküdt, és megüzente, hogy láza van. Másnap megtalálták a báró lovát a pineához kötve, de magáról a báróról attól a pillanattól fogva nem hallott többé senki. Íme. Ez gyilkosság volt? - vetett véget hirtelen a mesének James úr.

- Biztos ön abban, hogy ez a gróf gróf volt? - kérdeztem.

- A címében nem vagyok biztos - mondta James úr -, de abban, hogy előkelő születésű úriember, igen; és az Isten óvja meg magát, Mackellar, az ilyenfajta agyafúrt ellenségtől.

Ez utóbbi szavakat magasan a fejem fölött mondta, mosolyogva. Gyerekes elmélyültséggel figyeltem a mozgását; beleszédültem, forgott a fejem, és úgy beszéltem, mintha álmodnék.

- És ez a gróf nagyon gyűlölte a bárót? - kérdeztem.

- A gyomra fölfordult, ha csak a közelében volt - mondta James úr.

- Ezt jól ismerem - mondtam.

- Mi a csuda! - kiáltott föl James úr. - Ez aztán a meglepetés! Kíváncsi volnék... vajon én büszkélkedhetem vele? Én vagyok ezen emésztőszervi bántalmak előidézője?

Képes volt rá, hogy kecses testtartást öltsön még most is, mikor senki más nem látta, csak én, s mert az veszélyes volt, csak annál inkább. Lábát keresztbe vetette, karját összefonta a mellén, s pompás egyensúlyérzékkel alkalmazkodott a hajó mozgásához, ezt az egyensúlyt azonban egy pehely súlya is fölboríthatta. Lelki szemem előtt nyomban fölmerült a lord az asztalnál, kezére hajtott fejjel; csakhogy most, mikor az arcát mutatta, súlyos szemrehányást láttam rajta. Ugyanakkor eszembe jutottak imádságom szavai: - *Mennyivel emberebb volnék, ha most leütném ezt a gazembert!* Összeszedtem minden erőmet, és (a hajó éppen ellenségem felé billent) gyorsan feléje rúgtam. De úgy volt megírva, hogy haszontalan kövessem el a gyilkosság kísérletének bűnét. Mert akár az én határozatlanságom, akár az ő hihetetlen ébersége következtében, de kikerülte a rúgásomat, fölpattant, és megragadott egy feszítőkötelet.

Nem tudom, mennyi idő telt el így; én ott feküdtem a fedélzeten, erőt vett rajtam az iszonyat, a lelkiismeret-furdalás és a szégyen; ő meg állt a feszítőkötélbe kapaszkodva, hátát a párkánynak vetve, s furamód vegyes érzelmeket tükröző tekintettel nézett le rám.

- Mackellar - mondta -, nem teszek magának szemrehányást, de ajánlok egy boltot. Gondolom, maga nem nagyon vágyik rá, hogy ez a hőstett nyilvánosságra kerüljön, ami meg engem illet, készséggel beismerem, hogy nem szeretek örökké visszafojtott lélegzettel rettegni attól, hogy meggyilkol, akivel egy asztalnál eszem, ígérje meg... nem - mondta, félbeszakítva szavát -, maga most nincs nyugodt lelkiállapotban; még azt találná hinni, hogy úgy csikartam ki magából ezt az ígéretet a gyöngeségével visszaélve; nem hagyok egy rést sem az okoskodásnak, az lelkiismeretes ember részéről becstelenség. Hadd gondolkozzam.

Ezzel, mint a mókus, fölkapaszkodott a meredeken lejtő fedélzeten, és eltűnt a kabinban. Mintegy félórára rá visszatért. Én még mindig ugyanott feküdtem, ahol hagyott.

- Nos - kérdezte -, hajlandó nekem szavát adni, úgy is, mint keresztény ember, úgy is, mint öcsém hűséges szolgája, hogy nem kell többé a merényleteitől félnem?

- Szavamat adom - mondtam.

- Jöjjön, pecsételjük meg egy kézfogással - mondta.

- Joga van feltételeket szabni - mondtam, és kezet szorítottunk. Megint leült, ugyanoda, ugyanabban a veszedelmes testtartásban.

- Kapaszkodjék! - kiáltottam, és eltakartam a szememet. - Látni se bírom így. Egyetlen szabálytalan hullám, és lesodorja a fedélzetről.

- Maga következetlen - mondta mosolyogva, de megtette, amire kértem. - De akárhogy is, Mackellar, szeretném, ha tudná, hogy óriásit emelkedett a szememben. Azt hiszi, én nem becsülöm a hűséget? Mit gondol, miért hurcolom én magammal a világ körül Szekundra Daszt? Mert holnap, ha kell, meghal vagy gyilkol értem; és én épp ezért szeretem. Nos, lehet, hogy furcsának tartja, de én ezért a ma délutáni tettéért magát is jobban szeretem. Azt hittem, teljesen megbénította a Tízparancsolat, de nem... az istenit neki!... - kiáltotta. - A vénasszonynak vér folyik az ereiben! Ami persze, mit sem változtat azon - folytatta mosolyogva -, hogy okosan tette, mikor a becsületszavát adta; kétlem, hogy máskülönben soká jeleskedhetett volna új szakmájában.

- Gondolom - mondtam -, az Isten és az ön bocsánatát kell kérnem merényletemért. Mindenesetre szavamat adtam, és azt híven meg is tartom. De ha azokra gondolok, akiket ön... - itt elhallgattam.

- Fura dolog az élet - mondta -, s az emberek is furák. Maga azt hiszi, hogy szereti az öcsémet. Biztosíthatom róla, hogy ez csupán szokás dolga. Kérdezze csak meg az emlékezetét, bizonyára úgy találja, hogy mikor Durrisdeerbe jött, értetlen és hétköznapi fiatalembernek tartotta. Ugyanolyan értetlen és hétköznapi most is, csak éppen már nem fiatal. Ha helyette velem akadt volna össze, most éppily rendíthetetlenül állna az én oldalamon.

- Azt soha nem állítottam, hogy ön hétköznapi ember, Mr. Bally - feleltem -, de most meg ön bizonyul értetlennek. Azt mondta, bízik a szavamban, ami másként annyit jelent, hogy a lelkiismeretemben... azaz abban, ami ösztönösen visszariasztott öntől, ösztönösen, mint ahogy a szem riad vissza az éles fénytől.

- Csakhogy én nem így értettem! - vetette ellenem. - Én azt mondtam, ha fiatal koromban találkozott volna velem. Gondolja csak meg, én sem voltam mindig ugyanaz, mint ma; sőt (ha egy magafajta jó barátom akad), nem is váltam volna ilyenné.

- Ugyan, Mr. Bally - mondtam. - Maga gúnyt, űzött volna belőlem; tíz udvarias szava nem lett volna egy magamfajta szentfazékhoz.

De most már ugyancsak belejött ebbe az újfajta önigazolásba, s ezzel untatott mindvégig az út hátralevő részében. Nem kétséges, hogy korábban abban lelte örömét, ha szükségtelenül feketére festette önmagát, ha hencegett a gonoszságával, s ezt úgy viselte, mint valami címert. Persze, most sem volt olyan következetlen, hogy megtagadja bármelyik korábbi vallomását. - De most, hogy végre megtudtam, hogy maga is ember - szokta volt mondani -, érdemes megmagyaráznom magam. Mert biztosíthatom, hogy ember vagyok én is, és nekem is megvannak a magam erényei, mint akárki más felebarátomnak. - Mondom, untatott, mert nekem csak egy válaszom volt, és azt hússzor is elismételtem: - Tegyen le jelenlegi céljáról, és jöjjön velem együtt vissza Durrisdeerbe: akkor majd hiszek önnek. De ilyenkor csak a fejét rázta. - Ah, Mackellar! Élhetne maga ezer életet, akkor se értene meg - mondta. - A csata már megkezdődött, most már késő meggondolni, a kegyelem órája meg még nem jött el. Akkor kezdődött az egész, mikor ezelőtt húsz évvel Durrisdeer halljában földobtunk egy aranyat; s azóta hol nekem, hol neki áll a szerencse, de eszébe se jut egyikünknek sem, hogy engedjen; ami engem illet, ha én odadobom a kesztyűm, vele dobom az életemet és a becsületemet is.

- Fütyülök a becsületére! - mondtam ilyenkor. - És szíves engedelmével ezek a harcias szólamok kissé fellengzősen hatnak a szóban forgó ügyben. Pénzt akar; ez az egész vetélkedés gyökere; ami meg a fegyvereit illeti, azok hogy festenek? Bánatba dönteni egy családot, mely önt sose bántotta, elzülleszteni (ha tudja) unokaöccsét, megtörni az édes öccse szívét! Útonálló, aki bunkóval leüt egy hárászkendős öregasszonyt egyetlen shillingért és egy marék tubákért... ilyen vitéz ön.

Mikor ily módon (vagy valahogy így) rátámadtam, csak mosolygott, és fölsóhajtott, mint akit félreértenek. Emlékszem, egyszer többet is fölhozott a védelmére, s fura álokoskodásait érdemes megismételnem, mert fényt vetnek a jellemére.

- Maga nagyon hasonlít arra a civil emberre, aki a háborút csak dobszónak meg zászlólengetésnek véli - mondta. - Márpedig a háború, mint azt a régiek nagyon okosan megmondták, *ultima ratio.* Ha hajthatatlanul igyekszünk érvényesíteni a fölényünket, az háború, Mackellar! Maga is fenemód katona ám ott a durrisdeeri tiszttartói irodában, hacsak a bérlők nem elkeserítően igazságtalanok magával!

- Bánom is én, hogy mi a háború - feleltem -, de egy biztos: unom, hogy örökké a becsülésemre pályázik. Az öccse jó ember, ön meg rossz ember, se több, se kevesebb.

- Születtem volna csak Nagy Sándornak... - kezdte.

- Mind ezzel bolondítjuk magunkat - mondtam. - Születtem volna csak Szent Pálnak, akkor is ugyanaz lennék, mint így; ugyanúgy elfuseráltam volna az ő életét, mint ahogy láthatólag elfuseráltam a magamét.

- Én azt mondom - kiáltott fel belém fojtva a szót -, lettem volna csak ilyen kis felföldi nemzetségfő, vagy lettem volna pucér négerek királya az afrikai őserdőben, a népem imádott volna! Rossz ember vagyok, azt mondja? Igen, de jó zsarnoknak születtem! Kérdezze meg Szekundra Daszt; majd ő elmondja, hogy az édes fiammal se bánhatnék különbül. Kösse csak hozzám a sorsát, legyen a rabszolgám, a jobbágyom, a jószágom, akinek parancsolhatok, mint ahogy parancsolhatok a kezemnek-lábamnak, szellememnek, s akkor nem látja többé azt a sötét oldalamat, amit a világnak mutatok haragomban. Nekem minden kell, vagy semmi. De ha mindent megkaptam, megtetézve adom vissza. Királynak születtem: ez a vesztem!

- Hát eddig inkább a mások veszte - jegyeztem meg -, egy kicsit úgy látszik, hogy ez a királylét visszája.

- Lárifári! - kiáltotta. - Én azt mondom; még most is hajlandó lennék megkímélni ezt a famíliát, amely magát annyira érdekli, igen, még most is, holnap itthagynám őket a nyomorúságos kis háborúságukkal egyetemben, és eltűnnék az álság és gyilkos erőszak rengetegében, amelyet világnak hívunk, akár holnap eltűnnék! - mondta. - Csak... csak...

- Csak mi? - kérdeztem.

- Csak térden állva kérjenek rá. Már úgy gondolom, nyilvánosság előtt - tette hozzá mosolyogva. - Bár, ami azt illeti, Mackellar, kétlem, hogy akadna akkora terem, mely elég nagy volna ehhez az elégtételhez.

- Hiúság, puszta hiúság! - prédikáltam. - És még azt hiszi, hogy gonosz hajlamát legyőzheti ugyanaz az érzés, amelytől egy kölyöklány a tükre előtt majomkodik?

- Ó! Mindenre két szó van: egy, amelyik nagyítja, egy, amelyik lekicsinyli; szavakkal hiába küzd ellenem - jelentette ki. - A napokban azt mondta, hogy megbízom a lelkiismeretében; ha olyan gyalázkodó kedvemben lennék, mint maga, most azt mondhatnám, hogy a hiúságára építek. Maga úgy tesz, mintha *un homme de parole* volna; én úgy, mint aki nem nyugszik bele a vereségébe. Hívja ezt hiúságnak, hívja erénynek, vagy hívja lelki nagyságnak... számít is a kifejezés! De ismerje fel, ami mindkettőnkben közös: mi mindketten egy-egy eszméért élünk.

Ennyi meghitt beszélgetés, ennyi kölcsönös türelem láttán bárki elhiheti, hogy kitűnően megvoltunk egymással. Mert megint ez volt a helyzet, most sokkal inkább, mint azelőtt. Az olyan vitáktól eltekintve, mint amilyenről épp az imént próbáltam képet adni, nemcsak belátással, de hajlandó volnék azt mondani, jó szívvel voltunk egymás iránt. Mikor megbetegedtem (mert rövidesen ágynak estem a nagy vihar után), ott ült az ágyam szélén és szórakoztatott, kitűnőnél kitűnőbb gyógyszerekkel táplált, s ezeket bizalommal fogadtam a kezéből. Ezt maga is észrevette. - Látja - mondta -, kezd már egy kicsit megismerni. Ezen a magányos hajón, ahol más nem is konyít a tudományhoz, csak én, nemrégiben még azt hitte volna, hogy az életére török. És figyelje csak meg, mióta észrevettem, hogy maga tör az én életemre, jobban megbecsülöm, mint azelőtt. Persze, most majd azt mondja, hogy ez hitvány lélekre vall. - Nemigen volt mit válaszolnom; mert ami engem illet, én változatlanul aljasnak véltem; s bár lehet, hogy megtévesztett a színlelése, de azt hittem, és hiszem még ma is, hogy valóban jó szívvel volt irántam. Párját ritkító és szomorú igazság!... amint ez a változás megkezdődött, csökkent iránta az ellenséges érzésem, s nyomasztó álmaim, melyekben a gazdámat láttam, teljesen elmúltak. Lehet, hogy igazak voltak hozzám intézett kérkedő búcsúszavai, mikor már majdnem utunk végére értünk, s békén horgonyoztunk New York roppant kikötőjének tenger felé eső végében, a fullasztó hőségben, amelyet egyszerre valóságos felhőszakadás váltott fel. Álltam a hajó tatján, néztem a közeli zöld partot, s a kisvárosban, utunk célpontján itt-ott feltörő könnyű füstöt. S minthogy már akkor azt tervezgettem, hogyan tudnék elébe vágni meghitt ellenségemnek, egy árnyalatnyi zavart éreztem, mikor kinyújtott kézzel odajött hozzám.

- Most búcsút kell vennem magától - mondta -, mégpedig örökre. Mert maga most elmegy az ellenségeim közé, és összes régi előítélete újra életre kel. Még sohasem volt úgy, hogy ne sikerült volna elbűvölnöm, akit el akartam; még maga is, barátom, hadd hívjam így egyszer, utoljára, még maga is más képet őriz rólam az emlékezetében, és ezt soha nem felejti el teljesen. Kissé rövid volt ez az út, különben mélyebben belevéstem volna. De most már vége, megint hadban állunk, ítélje meg ebből a kis közjátékból, hogy milyen veszélyes ember vagyok; és mondja meg azoknak a hülyéknek ott, mutatott a - városra-, hogy kétszer is, háromszor is gondolják meg, hogy érdemes-e dacolni velem.

Tizedik fejezet
New York-i találkozások

Mint már említettem, eltökélt szándékom volt, hogy elébe vágok James úrnak; s ez, MacMurtrie kapitány cinkosságával, roppant egyszerűnek bizonyult: a hajó egyik oldalán félig megraktak egy csónakot, James úr is beszállt, a másik oldalon meg útnak indítottak egy másikat, s abban én ültem egyedül. Az már édeskevés gondot okozott, hogy megtaláljam a

lord házát, ahova olyan lóhalálában igyekeztem: kint volt a város szélén; kényelmes úrilak egy szép kertben, s egy szokatlanul nagy épület - csűr, lóistálló, tehénistálló egy fedél alatt. Épp itt találtam a lordot, mikor megérkeztem; most ez volt fő tartózkodási helye, mert a lelke tele volt a gazdálkodás gondjával. Lélekszakadva rontottam rá, és közöltem az újdonságokat, amelyek tulajdonképpen nem is voltak olyan újdonságok, hiszen útközben több hajó is megelőzte a *Nonesuch*-ot.

- Már régóta vártuk magukat - mondta a lord -, olyan régen, hogy néhány napja már várni se mertük. Örülök, hogy újra megszoríthatom a kezét, Mackellar. Már azt hittem, a tenger fenekén van.

- Ah, uram! - kiáltottam. - Bár azt adta volna Isten. Akkor most jobb volna önöknek!

- Csöppet sem - mondta komolyan. - Jobbat nem is kívánhatnék. Van mit megfizetnem, s azt hiszem, végre elkezdhetek törleszteni.

- De a biztonsága! - kiáltottam fel.

- Ó - mondta. - Itt nem vagyunk Durrisdeerben, és én megtettem az óvintézkedéseket. Itt megelőzte a híre; gondoskodtam a bátyám fogadtatásáról. Ami azt illeti, kezemre játszott a szerencse; találtam egy albanyi kereskedőt, aki ismerte negyvenöt előtt, és gyilkossággal gyanúsítja. Ez roppant jól jön nekünk. A meggyilkoltat Chew-nak hívták, az is Albanyba való volt. Senkit nem fog tehát meglepni, ha zárva marad előtte az ajtóm: nem tűröm, hogy a gyermekeimhez akár egy szót is szóljon, sőt, azt sem, hogy a feleségemet köszöntse; ami engem illet, annyit megteszek a testvéremnek, hogy velem szót válthasson.

Egyszerre elgondolkozott, aztán szétszalajtotta az embereit, hogy házába hívják a tartomány mágnásait. Már nem emlékszem, hogy milyen ürüggyel, de egy biztos: megtette a magáét, mert mikor ősellenségünk föltűnt a színen, ott találta fel-alá sétálgatva a lordot a ház előtt a fák árnyékában, egyik oldalán a kormányzóval, másik oldalán több helyi előkelőséggel. Úrnőm, aki a verandán ült, elgyötört arccal fölállt, s bevitte gyermekeit a házba.

James úr, jól öltözötten, s elegáns kis szalonkarddal az oldalán, kecsesen meghajolt a társaság előtt, s barátságosan odabólintott a lordnak. De a lord nem viszonozta a köszöntést, hanem összevont szemöldökkel nézett a bátyjára.

- Nos, uram - mondta nagy sokára -, mi szél hozta épp ide, ahol (mindkettőnk gyalázatára) már megelőzte a híre?

- Talán szíveskednék lordságod udvariasan beszélni velem! - csattant fel James úr nagy hangon.

- Eltökélt szándékom, hogy őszintén beszéljek önnel - vágott vissza a lord -, mert úgy vélem, jobb, ha pontosan ismeri a helyzetét. Odahaza, ahol oly kevéssé ismerték, még sikerült megőriznie a látszatot; de ebben a tartományban hiába próbálja; meg kell mondanom, hogy én semmiféle felelősséget nem vállalok önért. Egyszer már majdnem végromlásba vitt, mint ahogy előttem végromlásba vitte atyámat is, ön törte meg a szívét. Bűnei büntetlenek maradnak, de barátom, a kormányzó megígérte, hogy megvédi a családomat. Úgy vigyázzon, uram! - kiáltotta a lord, és megfenyegette a sétapálcájával. - Ha rajtakapják, hogy megpróbál

akár csak két szót is szólni ártatlan házam népének bármelyik tagjához, a törvény keze kinyúlik ön után, és móresre tanítja.

- Ó! - mondta James úr nagyon lassan. - Szóval ez az idegen föld előnye. Értem már, ezek az úriemberek itt nem ismerik a mi történetünket. Nem tudják, hogy jog szerint én vagyok Durrisdeer lordja; nem tudják, hogy te az öcsém vagy, s egy eskü alatt tett családi megállapodás alapján ülsz a helyemen; nem tudják (különben nem hiszem, hogy ilyen meghitt egyetértésben volnátok), hogy a Mindenható színe előtt enyém minden talpalatnyi földed, és minden garast, amit megtagadsz, tolvajként, esküszegőként, hűtlen testvérként megtagadsz tőlem!

- Clinton tábornok! - kiáltottam. - Ne hallgasson ezekre a hazugságokra. Én a birtok tiszttartója vagyok, nekem elhiheti, hogy egy szó igazság nincs bennük! Ez az ember birtokától megfosztott lázadó, akiből fizetett kém vált: röviden ez az élete.

Így történt hát, hogy a pillanat hevében elkottyantottam gyalázatát.

- Fickó - mondta a kormányzó, és szigorúan James úr felé fordította az arcát -, többet tudok magáról, mint gondolná. Van itt a tartományban egy-két nyoma a kalandjainak: okosabban teszi, ha nem kényszerít rá, hogy firtassam őket. Itt van például Mr. Jacob Chew és árukészletének eltűnése; vagy itt van az a kérdés, honnét került partra azzal a sok pénzzel és ékszerrel, mikor egy Albanyba való bermudai bárka fölvette a fedélzetére. Higgye el, mindezt csak a családja iránti együttérzésből és nagyra becsült barátom, Durrisdeer lordja iránt érzett tiszteletből nem firtatom.

A többi helybéli úr helyeslően dünnyögött.

- Gondolnom kellett volna rá, hogy egy efféle zugban hogy csillog a cím - mondta falfehéren James úr -, akármilyen bitorolt az. Számomra tehát nem marad más, mint hogy itt haljak meg lordságod ajtaja előtt, melynek holttestem minden bizonnyal vidám díszéül szolgál.

- Elég legyen a tettetésből! - kiáltotta a lord. - Nagyon jól tudod, hogy eszemben sincs ilyesmi, csak meg akarom védeni önmagam a rágalmaktól, családomat a zaklatástól. Választhatsz. Vagy kifizetem az utadat haza az első hajón, és ott talán visszakaphatod az állásodat a kormány szolgálatában, bár, Isten látja lelkemet, szívesebben látnálak az országúton! Vagy ha nem tetszik, ám maradj itt. Utánanéztem, mennyi az a legkisebb összeg, melyen testét-lelkét tisztességesen eltarthatja valaki itt New Yorkban; ennyit megkapsz; hetenként fizetem; és ha a kezed munkájával nem vagy képes kiegészíteni, ideje már rászánnod magad, hogy megtanuljad. Egyetlen feltételt szabok: nem állhatsz szóba a családból senkivel, csak velem.

Nem hiszem, hogy valaha is láttam volna valakit olyan sápadtnak, mint akkor James urat, de szálegyenesen állt, s ajka feszes maradt.

- Engem itt nagyon is érdemtelen sértés ért - mondta -, s eszem ágában sincs ez elől szökésben keresni a menedéket. Add az alamizsnád; elfogadom, és nem szégyenkezem, mert megillet... mint az ing, ami rajtad van; itt maradok, míg ezek az úriemberek itt jobban meg nem ismernek. Máris látniuk kell, hogy kilóg a lóláb, hisz hiába ez a nagy hűhó a családi becsület körül, épp abban leled örömödet, hogy személyemben meggyalázzad.

- Ez mind nagyon szép - mondta a lord -, de nekünk, akik oly régóta ismerünk, az égvilágon semmit nem mond. Válaszd, amelyiket jobbnak tartod. De ha képes vagy rá, tedd csöndben, mert hidd el, a jövőben ez hasznosabb lesz számodra, mint a hálátlanság fitogtatása.

- Ó, a hála, lordom! - kiáltotta nyomatékosan James úr, és mutatóujjával feltűnően fölfelé bökött. - Légy nyugodt: az sem marad el! Most pedig nincs más hátra, mint hogy elköszönjek ezektől az úriemberektől, akiket családi ügyeinkkel untattunk.

Sorban valamennyiük előtt meghajolt, megragadta szalonkardját, és elment. Mindenki elámult a magatartásán, s én nem kevésbé a lordén.

Ezzel kezdetét vette a családi viszály új szakasza. James úr korántsem volt olyan gyámoltalan, mint a lord hitte, mert az aranyműves munka egy vérbeli művésze állt rendelkezésére, és szentelte magát teljesen az ő szolgálatára. A lordtól kapott járadékból, mely nem volt olyan szűkös, mint az mondotta volt, mindketten fönn tudták tartani magukat; Szekundra Dasz keresetét pedig teljes egészében félre tudták tenni jövendő céljaikra. Így is tettek, semmi kétségem felőle. James úr minden valószínűség szerint úgy tervezte, hogy elegendő pénzt gyűjt, aztán nekivág megkeresni a kincset, amelyet annak idején rég a hegyek közt elásott; s erre, ha uralkodik magán, jobb lélekkel is törekedhetett volna. De önmaga és mindnyájunk kárára a harag volt a tanácsadója. Nyilvános megaláztatása megérkezésekor - néha még ma is csodálkozom rajta, hogy élhette túl -, a csontja velejéig hatolt; ahogy azt a régi mese mondja, olyan hangulatban volt, hogy az orrát is levágatta volna, csak hogy köpni tudjon; kénytelen volt közbotrányt kelteni, csak hogy gyalázatából a lordra is fröccsenjen valami.

A város szegénynegyedében egy akácok alatt megbúvó kis faházat talált. A háznak, akár egy kutyaólnak, elöl volt egy kis boltnyílása, de ez a földtől asztalmagasságban nyílt; az a szegény ember, aki a házat építette, itt rakta ki valamikor nyomorúságos portékáját; ez volt az, ami James úr képzeletét megragadta, és adott neki ihletet, hogy mit tegyen. Úgy látszik, a kalózhajó fedélzetén megtanult úgy-ahogy öltögetni - annyira legalábbis, hogy a nyilvánosság színe előtt eljátszhassa a foltozószabó szerepét; bosszújához pedig több nem is kellett. A bolt fölé cégtáblát akasztott, s azon a következő szavak álltak:

JAMES DURIE
korábban a BALLANTRAEI JAMES ÚR
jól szabott ruhák
SZEKUNDRA DASZ
tönkrement indiai úriember
finom aranyműves munkák

Ha éppen munkája akadt, ez alatt a tábla alatt üldögélt az én úriemberem szabó módjára, és varrt szorgalmasan. Mondom, ha éppen akadt munkája; mert a megrendelők inkább Szekundrához jártak, s James úr valahogy úgy öltögetett, mint Pénelopé. De hát nem is akarta ő soha ezzel a vajat megkeresni a kenyerére: elég volt neki, ha ily módon meghurcolhatja a sárban a Durie nevet, s ha a büszke família egykori örököse most mint az öccse aljassága elleni eleven szemrehányás, keresztbe vetett lábbal üldögélhet a nyilvánosság szeme előtt. És terve sikerrel is járt, mert a városban megindult a szóbeszéd, és kialakult egy párt, mely hevesen ellenséges volt a lord iránt. Az, hogy a lord kegyben állt a kormányzónál, csak annál sebezhetőbbé tette a másik oldalról, s úrnőmet (akit sose láttak valami szívesen a gyarmaton) kínos célozgatások fogadták; női társaságban, ahol természetesen ez volt a főtéma, szinte

belefojtották a szót, nem beszélhetett kézimunkáról; egyszer láttam, hogy kipirultan tér haza, és megfogadja, hogy soha többé ki nem teszi a lábát a házból.

A lord meg közben csak élt takaros úriházában, elmerült a gazdaság ügyeibe; bizalmasai kedvelték, másokkal meg nem törődött, még csak tudomást se vett róluk. Megtestesedett; arca eleven volt és ragyogott; mintha még a hőség is ínyére lett volna; úrnőm meg - minden bosszúsága ellenére - naponta áldotta az Eget, hogy apja ilyen paradicsomot hagyott rá. Ő az ablakból nézte végig James úr megaláztatását, s úgy rémlett, attól fogva némileg ő is megkönnyebbült. Magam felől már nem voltam olyan biztos; ahogy telt az idő, egyre inkább úgy éreztem, hogy a lord körül valami nincs teljesen rendben. Hisz boldog volt, az kétségtelen, de hogy boldogságának mi a gyökere, azt nem tudta senki; még családja körében is el-eltöprengett valami titkolt, láthatólag élvezetes gondolaton; végül már az a mindkettőnkhöz méltatlan gyanúm támadt, hogy barátnőt tart valahol a városban. De ritkán járt el hazulról, bőven akadt dolga egész nap; ami azt illeti, egyetlen napszak volt, a kora reggel, Alexander úr tanulóideje, mikor nem tudtam, hogy mit csinál. Ne feledjük: egy kicsit mindig féltem, hogy a lordnak nem egészen ép az esze, hisz ez az egyetlen igazolása annak, amit tettem. És most, hogy ellenségünk olyan némán ült meg ugyanabban a városban, ahol mi, nagyon is helyénvaló volt az éberségem. Valamilyen ürüggyel megváltoztattam az időpontot, amikor Alexander urat az olvasás és matematika alapelemeire oktattam, s a gazdám nyomába eredtem.

Reggelente, ha jó idő volt, ha rossz, fogta aranygombos sétapálcáját, hátratolta a kalapját - ez az új szokása szerintem arra vallott, hogy ég a homloka -, s elindult mindig azonos kőrútjára. Útja először egy kellemes kis ligetbe vezetett a temető mellett, itt, ha szép idő volt, megpihent egy időre és a gondolataiba mélyedt, majd lekanyarodott a tengerpartra, végigment a rakparton és James úr kunyhóján túl hazaindult. Mikor Durrisdeer lordja körútja második feléhez közeledett, léptei ráérősebbé váltak, mint az olyan emberé, aki örömét leli a tájban és a szabad levegőben, s mielőtt a kunyhóhoz ért volna, félúton a tengerpart s a kunyhó közt, botjára támaszkodva kis időre megállt. Ez volt az az időpont, mikor James úr bent ült az asztal mellett, és öltögetett. Ilyenkor a két testvér ridegen egymásra pillantott, s a lord, magában mosolyogva, továbbment.

Csak kétszer kellett odáig lealacsonyodnom, hogy kegyetlen szükségből a kémet játsszam. Másodszorra már biztosan tudtam, hogy mi a lord kóborlásának célja s derűjének titkolt forrása. Ez hát az a szerető: a gyűlöletnek és nem a szerelemnek köszönheti egészséges arcszínét. Némelyik moralistának bizonyára örömöt okozna ez a fölfedezés: bevallom, engem elkeserített. Nemcsak hogy felháborítónak tartottam a két testvér ilyetén való érintkezését, de úgy éreztem, újabb nagy bajok forrása lehet: így aztán szokásommá vált, már amennyire bokros teendőim megengedték, hogy magam is odamenjek a rövidebbik úton, s titokban jelen legyek találkozásukon. Egy reggel, miután majd egy hétig nem tudtam elmenni, egy kissé késve érkeztem, s meglepve észleltem, hogy időközben új fejleményre került sor. Ehhez tudnunk kell, hogy James úr háza előtt volt egy pad, oda szoktak letelepedni a megrendelők, hogy a mesterrel elbeszélgessenek. Most ezen a padon találtam a lordot; ült, sétapálcájával játszott, és gyönyörködött az öböl képében. Tőle alig egy karnyújtásnyira ott ült James úr és varrt. Egyikük sem szólt; sőt a lord ebben az új helyzetben még csak egy pillantást se vetett ellenségére. Azt kell hinnem, hogy innét a padról közvetlenebbül élvezte bátyja közelségét, és semmi kétségem, hogy mélyet kortyintott e gyűlöletes gyönyörűség poharából.

Amint nyíltan odaléptem hozzá, már jött is velem.

- Ejnye, uram - mondtam -, hát szabad így viselkedni?

- Ettől hízom - mondta; és nemcsak a szó, márpedig az is elég különös volt, hanem az arca is megdöbbentett.

- Figyelmeztetem, lordom, ne engedje elhatalmasodni magában ezt a gonosz érzést - mondtam. - Hogy a lelkére vagy az elméjére veszélyesebb-e, nem tudom, de a legjobb úton halad, hogy mindkettőt megölje.

- Maga ezt nem érti - mondta. - A maga szívét sose nyomta hegynyi keserűség.

- És ha más nem - tettem hozzá -, ezzel biztosan belekergeti azt az embert valami szertelenségbe.

- Ellenkezőleg: ettől törik meg - mondta a lord.

Jó egy hétig minden reggel kiült a padra. Kellemes hely volt, a zöld akácok alól kilátás nyílt a hajókkal teli öbölre, s valamivel távolabbról ide hallatszott a munka közben daloló tengerészek éneke. Itt ültek ketten egyetlen szó nélkül, s azon felül, hogy James úrnak szorgalmasan járt a tűje, és olykor-olykor elharapta a fonalat, hisz változatlanul ragaszkodott hozzá, hogy az iparos munkát mímelje, teljesen mozdulatlanul; én itt szoktam csatlakozni hozzájuk, önmagamon és két társamon eltöprengve. Ha történetesen arra járt a lord valamelyik barátja, vidáman köszöntötte, s odakiáltotta neki, hogy éppen tanácsot adni jött a testvérének, aki (őszinte örömére) már megemberelte magát. És James úr még ezt is faképpel fogadta, de hogy mi járt az eszében, azt csak a jó Isten tudja, sőt, inkább csak a Sátán.

Vénasszonyok nyarán, amit itt az indiánok nyarának hívnak, amikor az erdő arany, rózsaszín és skarlátvörös színt ölt, egy csöndes napon James úr váratlanul letette a tűt, és harsányan fölkacagott. Azt hiszem, a csöndben már régen készülhetett rá, mert nevetése meglehetősen természetesen hangzott, de oly váratlanul törte meg a mély némaságot, s annyira nem vidám körülmények közt, hogy az én fülemben baljós csengése volt.

- Henry - mondta -, ez egyszer helytelen lépést tettem, és neked ez egyszer volt annyi eszed, hogy hasznodra fordítsd. Ez a szabómóka még ma véget ér. Beismerem, hogy felül maradtál, gratulálok. A vér nem válik vízzé: bizonyára van más pompás elképzelésed is, hogy hogyan teheted magad kellemetlenné.

A lord egy szót sem szólt; mintha James úr meg sem törte volna a csöndet.

- Ugyan - folytatta James úr -, ne légy olyan mogorva. Még elrontja az örömödet. Hidd el, most megengedheted magadnak, hogy egy kissé nagylelkű légy, mert nem csupán arról van szó, hogy beismerem a vereségem. Eredetileg addig akartam folytatni ezt a cirkuszt, míg sikerül elegendő pénzt összeszednem bizonyos célra, de őszintén bevallom, elment tőle a kedvem. Te nyilván azt szeretnéd, hogy eltávozzam a városból; más úton, de én is ugyanerre az elhatározásra jutottam. Van egy ajánlatom, vagy ha lordságodnak jobban tetszik, szeretnék egy szívességet kérni.

- Kérd - mondta a lord.

- Bizonyára hallottad már, hogy itt az országban annak idején jelentős vagyonom volt - felelte James úr. - De akár hallottad, akár nem, ez tény. Kénytelen voltam elásni valahol, s hogy hol, arról megvannak a följegyzéseim. Most kedvem támadt fölkutatni, s minthogy az enyém, nyilván nem irigyled tőlem.

- Menj és keresd meg - mondta a lord. - Semmi ellenvetésem.

- Igen ám - mondta James úr -, de ahhoz, hogy megkeressem, emberekre és kocsira volna szükségem. Az út hosszú és nehéz. A vidék nyüzsög a vad indiánoktól. Csak annyi segítséget adj, amennyi okvetlenül szükséges: egy összegben, a járadékom terhére, vagy ha jobban tetszik, kölcsönként, s ha visszajöttem, megadom. S ha te is úgy akarod, akkor látsz engem utoljára.

A lord keményen a szeme közé nézett; arcán rideg mosoly ült, de nem szólt semmit.

- Henry - mondta James úr rémítő halkan, és kissé hátrahúzódott. - Henry, szóltam hozzád.

- Nohát, akkor hazaballaghatunk - szólt oda a lord nekem, aki az inge ujjába kapaszkodtam, s ezzel fölállt, nyújtózkodott, föltette a kalapját, s egyetlen szó válasz nélkül, határozott léptekkel elindult a part mentén.

Egy ideig még ott téblábolt am a két testvér közt, mert úgy látszott, most komolyan kenyértörésre kerül a sor. De James úr folytatta a foglalatosságát, lesütötte a szemét, s a keze láthatólag éppoly fürgén járt, mint az elébb. Úgy döntöttem hát, hogy megyek a lord után.

- Megőrült? - kiáltottam rá, mikor utolértem. - Ilyen alkalmat elszalasztana?

- Hát lehet az, hogy maga még hisz neki? - kérdezte a lord szinte megvetően.

- Bár ne látnám már a városban! - kiáltottam. - Akárhol, akárhogy, csak itt ne!

- Én megmondtam, ami mondanivalóm volt - felelte a lord -, és maga is megmondta. Ezzel hát rendben volnánk.

Én azonban szerettem volna szabadulni James úrtól. Az a látvány, hogy türelmesen tovább öltöget, több volt, mint amennyivel a képzeletem meg tudott birkózni. Nincs ember, legkevésbé James úr, aki ennyi sértést lenyelne. Éreztem a vér szagát a levegőben. Megfogadtam, ha egyetlen kis lehetőség nyílik, nem követem el ezt a mulasztást, hogy elejét ne vegyem a bűnnek. Még aznap odamentem hát a lordhoz a dolgozószobájában, ahol épp valami semmimunkán dolgozott.

- Uram - mondtam -, találtam valami jó befektetést a megtakarított pénzecskémnek. De az sajnos odaát van Skóciában. Időbe telnék, míg fölszabadítom, és az alkalom sürget. Tudna lordságod bizonyos összeget kötelezvény ellenében kölcsönadni nekem?

Szigorú szemmel fürkészte az arcomat. - Soha nem firtattam a magánügyeit, Mackellar - mondta. - De ha jól tudom, az óvadék összegén kívül egy vasa sincs.

- Már régóta állok az ön szolgálatában - mondtam -, de mind a mai napig se nem hazudtam, se szívességet nem kértem öntől.

- Szívességet James úr számára - felelt halkan. - Hát bolondnak tart engem, Mackellar? Szeretném, ha egyszer s mindenkorra megértené: ezt az ügyet én intézem a magam legjobb belátása szerint. Sem félelem, sem kérés nem indít meg; ahhoz pedig, hogy valaki az orromnál fogva vezessen, ravaszabb szélhámos kell, mint maga. Én szolgálatot kérek, hűséges szolgálatot, nem pedig hogy a hátam mögött ügyeskedjék, s ellopja a pénzemet, s aztán azzal mérjen rám vereséget.

- Uram - mondtam -, ezek megbocsáthatatlan szavak.

- Gondolja csak meg jobban, Mackellar, s majd meglátja, mennyire illenek a tényekre. A maga ügyeskedése a megbocsáthatatlan. Tagadja le, ha tudja, hogy ezzel a pénzzel a rendelkezésemet akarta megkerülni, s én máris bocsánatot kérek. De ha nem tudja, legyen magában annyi erő, tűrje el, ha a viselkedését valaki a nevén nevezi.

- Ha azt hiszi, hogy nekem bármi más szándékom volt, mint hogy megvédjem... - kezdtem.

- Ó! Öreg barátom - mondta -, maga nagyon is jól tudja, hogy én mit teszek. Szívbéli szeretettel adok magának kezet, de pénzt egy vasat se.

Miután ily módon vereséget szenvedtem, egyenesen a szobámba mentem, megírtam egy levelet, sietve elküldtem a kikötőbe, mert tudtam, hogy egy hajó éppen indulófélben van, majd valamivel hajnal előtt elmentem James úr ajtajához. Kopogtatás nélkül nyitottam be; épp kukoricakásából és tejből álló egyszerű reggelije mellett ült az indusával. A ház tiszta volt és szegényes; más dísze semmi, csak a polcon néhány könyv és az egyik sarokban Szekundra kis munkapadja.

- Mr. Bally - mondtam -, van vagy ötszáz fontom Skóciában, egy munkásélet minden megtakarítása, írtam, hogy fizessék ki: a levél azzal a hajóval megy. Legyen türelemmel, míg az első hajó visszaérkezik, s ez a pénz az öné, azzal a feltétellel, amit ma reggel a lordnak fölajánlott.

Fölállt az asztaltól, odajött hozzám, vállamra tette a kezét, és mosolyogva a szemembe nézett.

- És még maga az, aki bolondja a pénznek! - mondta. - Maga az, aki minden másnál jobban imádja, talán csak az öcsémnél nem!

- Félek az öregkortól és a szegénységtől - mondtam -, de az egészen más kérdés.

- Mindegy, ezen ne vitatkozzunk. Mondjuk így - felelte. - Ah, Mackellar, Mackellar, ha ezt irántam való szeretetből tette volna, milyen boldogan kapnék most az ajánlatán!

- Márpedig - feleltem lelkesen -, bárhogy is szégyellem, de akarva, nem akarva elfog a lelkifurdalás, ha ebben a nyomorúságos helyzetében látom. Ez nem az egyetlen gondom, és nem is a legnagyobb, de akkor is így van! Örülnék, ha megszabadulna innét. Nem szeretetből ajánlom, korántsem, de... Isten legyen a bírám... magam is csodálkozom rajta!... nincs bennem ön iránt semmi ellenséges érzés.

- Mi a csuda! - mondta, s gyöngéden megrázott. - Akkor maga többre tart, mint hinné. "Magam is csodálkozom rajta" - tette hozzá az én szavaimmal, s azt hiszem, kissé az én hangomon is. - Maga becsületes ember, s ezért megkímélem magát.

- Megkímél? - kiáltottam.

- Megkímélem - ismételte, majd elengedte a vállamat és elfordult. Aztán megint odaállt elém. - Maga nem tudja, hogy mit kezdenék én azzal a pénzzel, Mackellar! Hát igazán azt hiszi, hogy lenyeltem a vereségemet? Ide hallgasson: az én életem a meg nem érdemelt vereségek sorozata. Az a hülye, Charlie herceg, elfuserált egy sokat ígérő ügyet: akkor hanyatlott le először a szerencsém. Párizsban megint sikerült fölkapaszkodnom a létrán; aztán jött egy véletlen, egy levél rossz kézbe került, s megint ott álltam csupaszon. Harmadszorra is megteremtettem a szerencsémet, kiépítettem végtelen türelemmel, aztán jött Clive, a rádzsámat elnyelte a zűrzavar, s én menekültem, akár egy újabb Aeneas, Szekundra Dasszal a hátamon. Háromszor tettem a kezem a legmagasabb létrafokra, és nem vagyok még negyvenhárom éves sem. Úgy ismerem a világot, mint halálukig kevesen... az Udvart és a tábort, a Nyugatot és Keletet; tudom, hogy hova menjek, ezernyi utat ismerek. Most a célomnál vagyok. Lemondok mindenről; nem bánom, ha meghalok is, vagy ha a világ sose hall rólam; most csak egy dolog izgat, de azt meg kell kapnom. Önmagával törődjön; nehogy maguk alá temessék a romok, ha beszakad a tető.

Mikor a házból kijöttem, tudván-tudva, hogy oda a közbelépéshez fűzött minden reményem, észrevettem, hogy a kikötőparton nagy a sürgés-forgás. Fölemeltem a szemem, s láttam, hogy épp egy újonnan jött nagy hajó készül horgonyt vetni. Ma különösnek tűnik, hogy azt a hajót akkor olyan közömbösen néztem, pedig az hozta magával a két Durrisdeer testvér halálát. A viszály oly sok kétségbeesett epizódja, a sértések, az ellentétes érdekek, a cserjésben vívott testvérpárbaj után épp egy Grub Street-i szegény ördögre várt, aki a betevő falatjáért ír, és mindegy neki, mit ír, hogy négyezer mérföldnyi sós tengervízen át megbűvölje őket, kiverje a vad és zord őserdőbe, ahol halálukat lelik. De akkor még messze volt tőlem ez a gondolat; s bár az összes helybeliek ott nyüzsögtek körülöttem a szokatlanul élénk kikötőben, látogatásom és James úr szavainak emlékébe merülten törtem utat köztük hazafelé.

Aznap este egy kis csomag pamfletet hoztak a hajóról. Másnap a lord a kormányzóhoz volt hivatalos valami társas összejövetelre; már majdnem indulnia kellett, mikor egy percre magára hagytam a szobájában, ahol épp a pamfleteket lapozgatta. Mire visszatértem, feje az asztalra hanyatlott, s karja elnyúlt a gyűrött papirosok közt.

- Uram! Uram! - kiáltottam, s odaszaladtam hozzá, mert azt hittem, rohama van.

Fölpattant, mintha dróton rántották volna föl, arca eltorzult a dühtől, annyira, hogy idegenben aligha ismertem volna meg. Kezét fölkapta a feje fölé, mintha meg akarna ütni. - Hagyjon békén! - rikoltotta, s én futottam, ahogy csak reszkető lábamtól telt, az úrnőmhöz. Nem vesztegette az időt ő sem; de mire visszaértünk, a lord már magára zárta az ajtót, s bentről kiáltott ki nekünk, hogy hagyjuk magára. Falfehér arccal néztünk egymásra - mindketten arra gondoltunk, hogy a csapás bekövetkezett.

- Írok a kormányzónak, és kimentem - mondta az úrnőm. - Meg kell tartanunk a jó barátainkat. - De mikor a tollat fölemelte, kiesett az ujjai közül. - Nem tudok írni - mondta. - Maga tud?

- Majd keresek valami kifogást, úrnőm - mondtam.

A vállam fölött nézte, mit írok. - Ez megteszi - mondta, mikor végeztem. - Istennek hála, hogy itt van maga, Mackellar, akire mindig támaszkodhatom. De ez most mi lehet? Mondja, mi lehet?

A szívem mélyén az volt a meggyőződésem, hogy erre nincs magyarázat, és keresni sem kell; attól féltem, hogy kitört gazdámon az őrültség, mint ahogy a vulkánból is kitörnek a hosszú ideig alvó lángok, de ennek (úrnőm iránti könyörületből) nem mertem hangot adni.

- Azt hiszem, célszerűbb volna, ha inkább azon gondolkodnánk, hogy mi hogyan viselkedjünk - mondtam. - Hagyjuk magára?

- Nem merem zavarni - felelt. - A természet a legjobb orvos; lehet, hogy épp a természet kiáltott magányért; mi sötétben tapogatózunk. Igen, magára hagyom, ha ő is úgy akarja.

- Akkor én elküldöm ezt a levelet, úrnőm, és visszajövök; ha nincs ellenére, majd itt maradok önnel - mondtam.

- Nagyon kérem! - kiáltotta.

Egész délután együtt ültünk, javarészt némán, és figyeltük a lord ajtaját. Az én eszem az előbbi jeleneten járt, mely annyira hasonlított korábbi látomásomhoz. Erről szólnom kell, mert ez a história szóbeszéd tárgya lett, és nagyon eltúlozták; még nyomtatásban is találkoztam vele, s rám hivatkoztak forrásként. Nagy volt a hasonlóság: a lord a szobában, feje az asztalon, s mikor arcát felém fordította, kifejezése a lelkem mélyéig megrendített. De a szoba más volt, a lord is másként viselkedett az asztalnál, s arca, mikor fölemelte, fájó haragot tükrözött, és nem azt a nyomasztó kétségbeesést, amely látomásaim során az említett egy eset kivételével mindig rá volt írva. Így végre az igazság hiánytalanul nyilvánosságra kerül; mert ha a különbség nagy volt is, a hasonlóság is épp elég, hogy szorongó érzéssel töltsön el. Mint mondtam, egész délután ott ültem, és ezen töprengtem magamban, hisz az úrnőmnek is megvolt a maga gondja, s nekem eszem ágában sem volt a képzelgésemmel zavarni őt. Mikor úgy fele idején tartottunk a várakozásnak, jó ötlete támadt, odahívatta Alexander urat, és megmondta, hogy kopogjon be apja ajtaján. A lord a gyereket is elküldte a dolgára, de sem hangja, sem szavai nem voltak olyan haragosak; így aztán kezdett föltámadni bennem a remény, hogy a roham múlóban van.

Végül beesteledett, én meggyújtottam egy lámpát, mely ott állt megtisztítva, s akkor nyílt az ajtó, és ott állt a küszöbön a lord. A fény nem volt elég erős ahhoz, hogy az arcvonásaiból olvasni tudtunk volna; bár, mikor megszólalt, úgy éreztem, a hangja megváltozott kissé, de teljesen szilárd.

- Mackellar - mondta -, vigye el ezt a levelet saját kezűleg oda, ahova szól. Szigorúan bizalmas. Négyszemközt adja át a címzettnek.

- Henry - kérdezte úrnőm -, nem vagy te beteg?

- Jaj, dehogy - mondta a lord zsémbesen -, csak dolgom van. Szó sincs róla: csak dolgom van. Hallatlan: az embernek dolga van, s máris azt hiszik, hogy beteg! Küldj fel vacsorát és bort a szobámba, egy barátom látogatását várom. És ne zavarjatok.

S ezzel megint magára zárta az ajtót.

A levél bizonyos Harris kapitánynak szólt, egy tengerparti kocsmába. Harris kapitányt ismertem a híréből, tudtam, hogy veszedelmes kalandor, gyanús, hogy valamikor kalóz is volt, s ugyancsak durva mesterséget folytat, indiánokkal kereskedik. Hogy miért akart a lord találkozni vele, vagy ő a lorddal, az meghaladta a képzeletemet; az is, hogy a lord miként szerzett tudomást a személyéről, ha csak annak a nemrégiben lefolyt gyalázatos tárgyalásnak révén nem, amelyet ez az ember olyan szerencsésen megúszott. Mindenesetre vonakodva tettem eleget a megbízatásnak, s elég volt ilyen rövid időre látnom a kapitányt, hogy szomorúan térjek haza. Büdös szobában találtam, egy üres palack és egy könnyező gyertya mellett; tartásában még volt valami katonás, vagy legalábbis megjátszotta, hisz modora egyébként nyers volt.

- Mondja meg a lordnak, hogy tiszteltetem, s hogy egy fél órán belül ott vagyok - mondta, mikor a levelet elolvasta; s volt olyan szolgalelkű, hogy rámutasson az üres palackra, imigyen jelezve, hogy rendeljek neki pálinkát.

Bár igazán szedtem a lábam, a kapitány is megjött nyomban utánam, s ott maradt késő éjszakáig. Már másodikat kukorékolt a kakas, mikor a szobám ablakából láttam, hogy a lord lámpával kikíséri a kapuhoz; mindketten erősen szeszközi állapotban voltak, s olykor-olykor meghitten egymás nyakába borultak. Másnap kora reggel a lord megint elment hazulról, ezúttal száz fonttal a zsebében. Nem hiszem, hogy a pénzt hazahozta volna; abban viszont biztos vagyok, hogy nem James úrnál járt, mert egész reggel ott téblóboltam a kunyhótól látótávolságnyira. Míg New Yorktól el nem búcsúztunk, a lord ekkor ment el utoljára hazulról; máskülönben ki-kijárt a csűrbe, elüldögélt, a családjával beszélgetett, éppúgy, mint máskor, csak éppen a város nem látta többé, még James úrnál tett napi látogatásairól is láthatólag megfeledkezett. Harris nem bukkant fel többé soha; vagyis csak egyszer, a legvégén.

Nyomasztott az a titokzatosság, ahogy a lord ettől kezdve az ügyeit intézte. Ha más nem, hát megváltozott szokásai is elárulták, hogy valami komoly dolgot forgat a fejében; de hogy az micsoda, miből fakad, s hogy a lord miért nem hagyja el soha a házat és a kertet, még csak nem is sejtettem. A vak is látta, hogy a pamfleteknek valami közük van e változáshoz; ahányhoz csak hozzájutottam, mind végigolvastam, de egyik semmitmondóbb volt, mint a másik, mind a szokott goromba pártszólamokat hangoztatta; s nem találtam bennük semmi olyasmit, ami akár egy politikust is sértett volna, a lord pedig meglehetősen közömbös volt a közügyek iránt. Az igazság az, hogy a pamfletet, mely ezt az ügyet kirobbantotta, a lord egész idő alatt a keblén rejtegette. Csak a halála után leltem rá, Északon, a vadon mélyén: ott, olyan baljós körülmények között kellett olvasnom az ostoba és hazug szavakat, amelyekkel a whig pamfletíró a jakobiták iránt tanúsított türelmet ostorozta: "Arról is szó van, hogy visszaadják egy hírhedt lázadó, a B-i J. címét, aki ugyancsak gyalázatos szolgálatokat tett az országnak Skóciában és Franciaországban. Öccse, D-r lordja, felfogását tekintve egy húron pendül vele; és a valószínű örököst, akiről itt ne beszéljünk, ugyanilyen undorító szellemben nevelik. Ahogy azt mondani szokás, *az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz*; nem lehet hát szó nélkül hagyni a Kegyet, mely efféle Restitúcióra vetemedik." Épeszű ember ügyet se vetett volna ilyen nyilvánvalóan otromba hazugságra; gondolkodó ember nem hihette, hogy a kormánynak is ez volna a véleménye, legfeljebb az a bolond, aki leírta, márpedig a lord, ha nem is volt soha lángész, mindig igen józanul gondolkodott. Őrültségének világos bizonyítéka, hogy hitelt adott ennek a szájhősködésnek, s a pamfletet a keblén, szavait a szívében hordta. Nyilván Alexander úr említése és a gyermek örökösödése ellen intézett nyílt fenyegetés váltotta ki belőle azt, ami már oly régen esedékes volt. De az is lehet, hogy a

gazdám igazában már régen megbolondult, s csak mi voltunk ostobák, vagy szoktuk meg túlságosan ahhoz, hogy észrevettük volna, szelleme mennyire ingatag.

Talán egy héttel azután, hogy a pamfletet megkaptuk, egy este a kikötőben jártam, s mint máskor is nemegyszer, James úr háza felé irányítottam lépteimet. Egyszerre nyílt az ajtó, fény ömlött ki az útra, s megpillantottam egy férfit, aki indulófélben éppen barátságosan búcsúzkodott. El sem tudom mondani, mennyire megrendített ez a látvány, hisz a férfi Harris volt, a kalandor. Mást nem gondolhattam, mint hogy a lord keze van a dologban, az hozta ide; és még sokáig sétáltam komoly és aggodalmas gondolatokba merülve. Későn értem haza; a lord épp útra készült, a táskáját rakta be.

- Miért jött ilyen későn? - kiáltotta. - Holnap Albanyba utazunk, maga meg én; ideje már, hogy készülődjön.

- Albanyba, uram? - kiáltottam. - Hát oda miért?

- Levegőváltozásra - mondta.

Úrnőm, akin meglátszott, hogy sírt, intett, hogy szó nélkül engedelmeskedjem. Valamivel később, mikor alkalmunk nyílt végre, hogy néhány szót váltsunk, elmondta, hogy ott járt a lordnál Harris kapitány, ezután jelentette be egészen váratlanul utazási szándékát, ő pedig hiába próbálta lebeszélni az útról, vagy akár csak arra is rávenni, hogy célját megmagyarázza, minden igyekezete csődöt mondott.

Tizenegyedik fejezet
Utazás az őserdőben

Szerencsés utunk volt fölfelé a gyönyörű Hudson folyón, kellemes idő járta, s a hegyek páratlanul szép őszi színekben pompáztak. Albanyban egy fogadóban szálltunk meg, és sem én nem voltam olyan vak, sem a lord olyan ravasz, hogy észre ne vettem volna, hogy bármi módon, de le akar kötni engem. A munka, amit számomra kitalált, nem volt olyan sürgető, hogy azt néhány irat kiállításán kívül feltétlenül a fogadó szobájában kellett volna ellátnom, és nem is volt olyan fontos, hogy négy-öt másolatot kellett volna készítenem ugyanarról az egy iratról. Látszólag engedelmeskedtem: de én is megtettem a magam titkos intézkedéseit, s elintéztem, hogy házigazdám jóvoltából mindennap híreket kapjak a városból. Így kaptam azt is, amire, merem állítani, már vártam, hogy Harris kapitány "Mr. Mountain, a kereskedő" társaságában fölhajózott a folyón. Szinte féltem a fogadós szemétől, annyira erőt vett rajtam az érzés, hogy ebben gazdámnak is része van. De mindössze annyit mondtam, hogy a kapitányt úgy-amennyire ismerem, Mr. Mountaint azonban nem, s megkérdeztem, ki volt még a társaságban. Informátorom nem tudta; Mr. Mountain egyet-mást beszerezni szállt partra; körbejárta a várost, ivott és fecsegett; úgy látszik, a társaság biztos kalandra ment, mert Mr. Mountain másról se beszélt, csak hogy milyen nagy dolgokat visz véghez, ha visszajön. Többet nem lehet tudni, mert más nem szállt partra; úgy látszik, sürgette őket az idő, hogy még addig célhoz érjenek, míg le nem esik a hó.

Hát igen, Albanyban már másnap szállingózott is: de ahogy leesett, el is olvadt, éppen csak hogy eszünkbe idézte, mi vár ránk. Akkoriban még nagyon könnyen vettem, hisz alig ismertem ezt a zord provinciát: így visszatekintve azonban más a helyzet: időnként még ma is

megkérdezem magamtól, hogy azokat az iszonyú eseményeket, amelyeket át kellett élnünk, vajon nem a gonosz ég, a kénytelen-kelletlen elviselt vad szelek és kegyetlen hideg hozták-e ránk?

Miután Harris kapitány csónakja elhagyta a várost, először azt hittem, mi is indulunk. De nem. A lord ott maradt a városban, ahol láthatólag semmi dolga nem volt, és ott tartott engem is, elszakítva valódi kötelességemtől, és elhalmozott álmunkákkal. Számítok rá, hogy a történtekért, talán megérdemelten, gáncs ér. Nem voltam olyan ostoba, hogy ne gondolkodtam volna a magam fejével. El sem tudtam képzelni, hogy James úr Harris kezére bízza magát, és ne számítson rá, hogy suba alatt valamit kiagyaltak ellene. Harris gazember hírében állt, s a lord titokban még meg is kente; Mountaint, a kereskedőt, a hírek tanúsága szerint ugyanabból a fából faragták; s az ügy, amiben mindannyian fáradoztunk, az ebül szerzett kincs felkutatása, már önmagában is elég ösztönzést jelentett az aljas játékra; a táj pedig, ahol jártak, eleve büntetlenséget biztosított minden véres tettre. Igaz: mindezt végiggondoltam, mindettől féltem, és sejtettem is, hogy az úrfi milyen sorsra jut. De gondolják meg: én ugyanaz az ember voltam, aki megpróbáltam őt letaszítani a hajó faráról a tengeren; ugyanaz, aki valamivel korábban, csöppet sem jámborul, de annál őszintébben, boltot ajánlottam az Istennek; igyekeztem bérgyilkosomul fölbérelni. Bár az is igaz, hogy nagyon megenyhültem ellenségünk iránt. De ezt mindig a test gyengeségének és bűnnek éreztem; a lelkem szilárd maradt és szembenállt vele. Viszont az is igaz, hogy más, ha, az ember maga vállalja a bűnt és a bűnös kísérlet veszélyét, és más, ha félreáll, és végignézi, hogy dönti veszélybe és szennyezi be magát a lord. Márpedig épp ez volt az alapja a tétlenségemnek. Mert ha valamilyen módon belekeveredem az ügybe, semmiképpen nem sikerül megmentenem James urat, de feltétlenül közmegvetés tárgyává teszem a lordot.

Ezért aztán nem tettem semmit: s ugyanezen oknál fogva még ma is szent meggyőződésem, hogy igazam volt. Ez idő alatt Albanyban laktunk, s bár kettesben voltunk egy idegen városban, azonkívül, hogy köszöntünk egymásnak, alig érintkeztünk. A lord több ajánlólevelet is hozott magával a város és a környék előkelőségeihez; másokkal meg már New Yorkban is találkozott: így hát gyakran járt el hazulról, és szégyenkezve kell megállapítanom, hogy túlságosan is vidám szokásokat öltött. Mikor hazajött, már gyakran ágyban voltam, bár sohasem aludtam még; és alig akadt egyetlen este is, hogy ne vettem volna észre rajta a szesz hatását. Nappal változatlanul elhalmozott feladatokkal, amelyeket figyelemre méltó ötletességgel agyalt ki, és ismételtetett meg, Pénelopé módjára. Sose mondtam nemet, hisz azért fizettek, hogy a parancsait teljesítsem; de nem is próbáltam véka alá rejteni, hogy átlátok rajta, és ez néha mosolyt csalt az arcára.

- Azt hiszem, én vagyok az ördög, s ön Michael Scott - mondtam egy szép napon a mondára célozva. - Hidat építettem a Tweed fölött és kettéhasítottam az Eildont; most meg azt akarja, hogy homokból kötelet verjek.

Csillogó szemmel nézett rám, majd félrefordult, mozgott az állkapcsa, de nem szólt.

- Jól van, uram - mondtam -, ha akarja, én nem bánom. Megcsinálom negyedszer is; de nagyon kérem, holnapra találjon ki valami mást, mert esküszöm, ezt kezdem már unni.

- Nem tudja, mit beszél - felelt a lord, föltette a kalapját és hátat fordított nekem. - Különös, hogy abban leli örömét, ha engem bosszanthat. Épp egy barátom... de hát ez más kérdés. Különös dolog ez. Engem egész életemben üldözött a balszerencse. Mindig cselszövés vett

körül. Újra meg újra összeesküvések hálójába estem - tört ki. - Az egész világ összefog ellenem.

- Én az ön helyében nem beszélnék ilyen bűnös badarságokat - mondtam. - Megmondom, hogy az ön helyében én mit tennék: hideg vízbe mártanám a fejemet, mert tegnap este többet ittam a kelleténél.

- Gondolja? - kérdezte hirtelen föltámadt érdeklődéssel. - Azt hiszi, az jót tenne? Még sose próbáltam.

- Még nagyon jól emlékszem arra az időre, mikor nem is kellett, s szívemből kívánom, lordom, hogy az az idő visszatérjen - mondtam. - Ha tovább folytatja ezt a kicsapongást, magának árt vele, az biztos.

- Úgy látszik, nem bírom már úgy az italt, mint annak idején - felelt a lord. - Berúgok tőle. De ezután majd jobban vigyázok.

- Épp ezt akartam kérni - mondtam. - Nem szabad elfelejtenie, hogy ön Alexander úr édesapja: ügyelnie kell, hogy a gyerek büszkén viselhesse a nevét.

- Úgy, úgy - mondta -, maga nagyon okos ember, Mackellar, és régóta áll a szolgálatomban. De azt hiszem, ha más mondanivalója nincs, akkor én most elballagok. Akar még valamit mondani? - kérdezte nála szokatlan, gyerekesen föllobbanó mohósággal.

- Nem, lordom, nincs semmi mondanivalóm - feleltem meglehetős hűvösen.

- No hát akkor, azt hiszem, én most elballagok - mondta a lord. Aztán megállt, rám nézett, levette a kalapját és babrálgatta. - Nincs valami elintéznivalója számomra? Nincs? Sir William Johnsonnal találkozom, de most majd jobban vigyázok magamra. - Kis ideig hallgatott, aztán elmosolyodott. - Emlékszik még arra a helyre, Mackellar... valamivel Englesen innen... - kérdezte - ahol a patak medre a berkenyés tövében olyan mély? Ha jól emlékszem, kölyök koromban jártam ott utoljára... Istenem, úgy emlékszem vissza rá, mint egy régi dalra!... horgászni voltam, és jó fogásom volt. Ej, de boldog is voltam akkor! Mondja, Mackellar, miért nem vagyok mostanában soha olyan boldog?

- Uram - mondtam -, ha mértékletesebben inna, boldogabb lehetne. A közmondás is azt mondja, hogy hamis vigaszt ad a palack.

- Helyes - mondta -, nagyon helyes. No, akkor én most elballagok.

- Isten önnel, lordom - mondtam.

- Isten önnel, Isten önnel - viszonozta a köszönésem, s végre kiment a szobámból.

Ezt azért mondom el, hogy megmutassam, milyen volt a lord reggelenként; s bizonyára rosszul jellemeztem a gazdámat, ha az olvasó nem veszi észre, hogy mennyire hanyatlott. S látnom, hogy hanyatlik, tudomásul vennem, hogy a társaság hitvány, zavaros fejű részegeskancsónak tartja, és csak címe kedvéért fogadják be (ha ugyan befogadják egyáltalán); visszaemlékeznem erényeire, amelyeket balszerencséje idején tanúsított: hát lehet az, hogy ettől ne ébredjen bennem harag is meg alázat is egyszerre?

Ezután még mélyebben nézett a pohár fenekére. Egyetlen jelenetet mondanék el, amely már ott-tartózkodásunk végén esett, s mind a mai napig megragadt az emlékezetemben, akkor meg szinte iszonnyal töltött el.

Ágyban feküdtem, ébren, mikor hallottam, hogy a lépcsőn fölfelé botorkál és énekel. A lordnak nem volt zenei érzéke; a család minden kellemét James úr örökölte, mikor tehát azt mondom, hogy énekelt, ezalatt valami magashangú kornyikálást értek, ami se nem beszéd, se nem ének. Az ember gyerekek ajkán hall néha ehhez hasonlót, de később már ők is szégyellik; idősebb férfi szájából meg éppen furcsán hat. Zajos óvatossággal nyitott be az ajtón; bekukkantott, tenyerével elfödte a gyertya lángját; azt hitte, alszom; belépett, letette a gyertyát az asztalra, és levette a kalapját. Világosan láttam: mintha valami lázas mámor fortyogott volna benne, de csak állt és somolygott a gyertya fényében. Egyszerre fölemelte a kezét, csettintett, majd nekifogott levetkőzni. Mikor végzett, mintha megfeledkezett volna a jelenlétemről, megint dúdolni kezdett; most a szavait is hallottam: egy régi nóta, a *Két holló* két sorát ismételgette a végtelenségig:

> *S csupasz csontjai fölött*
> *a szél fütyül örökké.*

Azt mondtam, nem volt zenei érzéke; a hangok nem követték egymást logikus sorrendben, legfeljebb, ha a hangnem kissé mollra hajlott, de valami nyers hatással voltak az ember érzelmeire, illettek a szavakhoz, s barbár erővel jelezték az énekes érzéseit. Kezdetben harcias ütemben és modorban énekelt, majd csökkent bántó vidámsága, s a dal érzelmesebbre színeződött, s végül olyan érzelgős pátoszba csapott át, hogy azt már alig lehetett elviselni. Ugyanígy csökkent mozdulatainak fürgesége is; gatyára vetkőzött, leült az ágy szélére, és pityergett. Nem ismerek mást, ami oly kevéssé volna tiszteletre méltó, mint a részeg könnyek, türelmetlenül hátat fordítottam hát ennek a keserves látványnak.

De a lord akkor már (azt hiszem) elindult az önsajnálat síkos lejtőjén, márpedig azon, ha régi bánat és nemrég ürített pohár indította útnak, más meg nem állítja, csak a kimerültség. Csak csurogtak-csurogtak a könnyei, és ült a szoba hidegében az ágy szélén háromnegyedrészt meztelenül. Én az embertelenség és az érzelgős gyöngeség közt ingadoztam, hol már-már fölültem az ágyban, hogy közbelépjek, hol meg közönyt prédikáltam önmagamnak, és úgy tettem, mintha aludnék, egészen addig, míg váratlanul bele nem hasított telkembe a *quantum mutatus ab illo*;[8] eszembe jutott egykori bölcsessége, kitartása, türelme, s hirtelen elöntött a szinte szenvedélyes sajnálat, nem is a gazdám, hanem minden emberfia iránt.

Kiugrottam az ágyból, odamentem hozzá, rátettem a kezem csupasz vállára, mely hideg volt, mint a kő. Elvette a tenyerét az arca elől, s megláttam kisírt, könnytől maszatos képét, s ettől részben megint föltámadt a türelmetlenségem.

- Emberelje már meg magát - mondtam. - Micsoda gyerekesség. Én is picsoghatnék itt, ha örökké csak vedelném a bort. De én ember módjára, józanul fekszem. Gyerünk: bújjon be az ágyba, és hagyja már abba ezt a szánalmas magamutogatást.

- Jaj, Mackellar - sírta -, úgy fáj a szívem.

- Fáj? - kiáltottam. - Valami jó ügyért, mi? Mit énekelt az előbb, mikor bejött? Előbb másokat sajnáljon, aztán már beszélhetünk róla, hogy önmagát sajnálja. Vagy ez, vagy az, de én semmi félmegoldásnak nem vagyok barátja. Ha ütni akar, hát üssön, ha bégetni, hát bégessen.

- Úgy ám! - tört ki belőle. - Ez az... ütni kell! Ez a beszéd. Ember, én ezt már úgyis túl soká tűrtem. De ha a gyerekhez akarnak hozzányúlni, ha a gyereket fenyegetik... - pillanatnyi fellobbanása pityergésbe fulladt - ...az én gyerekemet, az én Alexanderemet! - és már csurogtak is a könnyei.

Megragadtam a vállát, és megráztam.

- Alexandert! - mondtam. - Gondol is maga rá? Dehogy gondol. Legyen annyi bátorsága, és nézzen szembe önmagával, majd meglátja, hogy ez csak öncsalás. Se feleség, se barát, se gyerek, mindről megfeledkezett, belemerült teljesen az önzés mocsarába.

- Mackellar - mondta, és csoda módon visszatért a régi modora és tartása -, Mackellar, mondhat rólam, amit akar, de egyet nem, önző sose voltam.

- Ha nem tetszik, akkor is kinyitom a szemét - mondtam. - Mióta vagyunk már itt? Hányszor írt a családjának? Azt hiszem, most van először távol tőlük: írt nekik egyáltalán? Hisz azt se tudják, él-e, hal-e?

Ez az elevenébe vágott; a jobb természetét érintette; abbahagyta a sírást, bűnbánóan köszönetet mondott, lefeküdt és kisvártatva elaludt; másnap reggel meg az volt az első dolga, hogy leüljön, és levelet írjon az úrnőmnek; nagyon gyöngéd levél volt, bár soha nem fejezte be. Tulajdonképpen én tartottam minden kapcsolatot New Yorkkal, és bárki megítélheti, hogy ez milyen háládatlan feladat volt. Éjszakákon át töprengtem ébren, hogy mit mondjak el az úrnőmnek, milyen szavakkal, mennyire áltathatom, és mennyire legyek kegyetlen.

Nem kétséges, hogy a lord egész idő alatt egyre türelmetlenebbül várta a híreket cinkosaitól. Azt kell hinnem, hogy Harris gyors megoldást ígért; már ugyancsak esedékes volt, hogy hírt kapjon tőle; s a feszült várakozás nem jó tanácsadója annak, akinek az esze fogyatékos. A lord gondolatai szinte egész idő alatt kizárólag az őserdőben tanyáztak, követték a társaságot, melynek tetteivel annyit foglalkozott. Maga elé képzelte a táboraikat, az útjukat, a tájat, ezerféleképpen is fölidézte annak a szörnyű tettnek elkövetését, s látta James úr csontjait szétszórtan heverni a szélben. Észrevettem, ezek a titkolt, bűnös gondolatok minduntalan föl-fölbukkannak a beszédében, akár a nyúl a dombtetőn. Nem csoda hát, ha testileg is vonzani kezdte gondolatainak színtere.

Közismert, hogy végül milyen ürügyhöz folyamodott. Sir William Johnson épp oda készült valami diplomáciai megbízatásban; mi pedig, a lord meg én, állítólag kíváncsiságból, vele tartottunk. Sir Williamet jól ellátták és kiszolgálták. Vadászok hordták a szarvashúst, naponta fogták nekünk a halat, s mint a víz, folyt a pálinka. Nappal utaztunk, éjszaka katonák módján letáboroztunk; a tábort váltott őrszemek őrizték; minden embernek megvolt a maga feladata; s mindennek Sir William volt a mozgatója. Ez néha elszórakoztatott, de balszerencsénkre az idő szokatlanul zord volt, s bár reggel többnyire napsütésre ébredtünk, éjszaka kezdettől fogva fagyott. Szinte szakadatlanul fújt a fájdalmasan metsző szél, elkékült az ujjunk is, ahogy a csónakban kuporogtunk, este meg, mialatt arcunkat perzselte a tűz, úgy éreztük, hátunkon papírvékony a ruha. Szörnyű magány övezte minden léptünket; kihalt volt a táj, sehol egy tűzhely füstje, s utazóval sem találkoztunk, csak második nap egy kereskedő csónakjával. Késő ősz volt, de a kihalt víziutak még Sir Williamet is elgondolkoztatták, nemegyszer hallottam, hogy hangot ad az aggodalmának: - Úgy látszik, elkéstem; kiásták már a csatabárdot - mondta, s a jövő bebizonyította, hogy milyen helyes volt a következtetése.

El nem mondhatom, milyen sötét kedvemben voltam egész úton. Sose voltam bolondja annak, ami szokatlan; mint a lidércnyomás, nyomasztott a tudat, hogy mindjárt itt a tél, s mi kint hálunk a mezőn, távol minden háztól; sőt, úgy rémlett, mintha Isten erejével akarnánk dacolni: s ezt a gondolatot, mely nyilván gyávának mutat, még csak elmélyítette, hogy titokban tudomásom volt utunk céljáról. S amellett terhelt a Sir William melletti kötelességem is, énrám várt ugyanis, hogy szórakoztassam, hisz a lord már-már a *pervigilium* határát súroló állapotba süllyedt, révült szemmel figyelte az erdőt, aludni alig aludt, s néha húsz szót se szólt napestig. Amit szólt, annak még volt értelme, de szinte kivétel nélkül a körül a társaság körül forgott, amelyre olyan tébolyultan lesett. Gyakran mesélte Sir Williamnek, de mindig úgy, mintha először mondaná, hogy "testvére itt van valahol az erdőben", s kérte, az őröket utasítsák, hogy "kérdezősködjenek utána". "Alig várom már, hogy hírt kapjak a testvéremről", szokta volt mondogatni. Néha, útközben, azt hitte, hogy kenut lát valahol messze a vízen, vagy tábort a parton, s ilyenkor lerítt róla a kínos izgalom. Elképzelhetetlen volt, hogy Sir William szeme ne akadjon meg különös viselkedésén; egyszer félrevont, és célzást tett gazdám nyugtalanságára. Megráztam a fejem, és a homlokomra mutattam; örültem, hogy ezzel a kis vallomással is csökkenthetem az esetleges leleplezés súlyát.

- De hát ez esetben - kiáltott fel Sir William - okos dolog így szabadjára hagyni?

- Aki jól ismeri - mondtam -, mind meg van győződve, hogy a leghelyesebb alkalmazkodni hozzá.

- Na jó - mondta Sir William. - Nem az én dolgom. De ha ezt tudom, akkor most nem lennének itt.

Utunk ebben a vad országban talán egy hétig teljesen eseménytelenül telt, aztán egy este olyan helyen táboroztunk le, ahol a folyó csupa erdő borította nagy hegy között rohant. Közvetlenül a parton, a laposon raktunk tüzet; a szokott módon megvacsoráztunk, s lefeküdtünk aludni. Történetesen gyilkos hideg éjszakánk volt; a takarón át is belém mart a szigorú fagy, s a fájdalomtól nem tudtam elaludni; nem is virradt, én már ott kuporogtam a tűznél, vagy föl-alá járkáltam a folyóparton, hogy leküzdjem elgémberedett tagjaim fájdalmát. Végre beköszöntött a hajnal a zúzmarás erdők és hegyek fölött, az alvók forgolódtak takaróikban, s a folyó vize zajosan tört előre a jégdárdák közt. Megálltam, körülnéztem, beburkolództam kemény bölénybőr bundámba, gőzölögve tört ki a lélegzet fagytól perzselt orrlikaimon, s akkor egyszerre furcsa, lelkes kiáltás harsant fel az erdő szélén. Az őrök válaszoltak rá, az alvók talpra ugrottak; valaki az erdő szélére mutatott, a többiek szeme arrafelé fordult, s ott, két fa közt, megpillantottunk egy férfit, aki kinyújtott kézzel, szinte révülten támolyog előre, aztán futásnak ered, a tábor szélén térdre hullik, és könnyekben tör ki.

John Mountain volt, a kereskedő, aki szörnyű veszélyből menekült; mikor végre szóhoz jutott, első kérdése az volt, hogy láttuk-e Szekundra Daszt.

- Kit? - kiáltott fel Sir William.

- Nem - mondtam. - Nem láttuk. Miért?

- Nem? - mondta Mountain. - Akkor jól sejtettem. - Homlokára csapott. - De mi vitte vissza? - kiáltotta. - Mi vitte vissza a holtak közé? Itt valami istenverte titok lappang!

Ez a szó föllobbantotta a kíváncsiságomat, de majd könnyebben megértjük, ha a maguk rendjén mondom el az eseményeket. Az alábbi történetet három forrásból hámoztam ki, s ezek nem minden pontjukban egyeznek.

Az első: Mountain írásban tett nyilatkozata; ebből gondosan kihagyott mindent, ami bűnös szándékra utal.

A második: Szekundra Dasszal folytatott két beszélgetésem.

A harmadik: amit Mountain élőszóval mesélt. Ekkor teljesen őszinte volt, hisz ami azt illeti, engem is cinkosának tartott.

MOUNTAIN, A KERESKEDŐ ELBESZÉLÉSE

Harris kapitány és James úr közös vezetése alatt összesen kilenc ember vágott neki az útnak fölfelé a folyón, s közülük (talán Szekundra Dasz kivételével) egy sem akadt, aki rá ne szolgált volna az akasztófára. Akárcsak Harris, a többi utazó is mind elszánt és véreskezű gazember hírében állt a gyarmaton; egyik-másik hírhedt kalóz volt, java részük zugkocsmáros, de mind garázda részegeskancsó; egy húron pendült valamennyi, mind lelkiismeret-furdalás nélkül szövetkezett az áruló és gyilkos terv végrehajtására. Nem tudok róla, hogy a bandának lett volna választott vezére, vagy különösebb fegyelmet tartottak volna maguk közt, de Harris, és még négy másik - Mountain -, két skót, Pinkerton és Hastie, meg egy iszákos suszter, név szerint Hicks, összedugta a fejét, és megállapodott a dolgok követendő rendjében. Mind tisztességgel föl voltak szerelve, James úr még sátrat is vitt magával, amelyben némi magányt és védelmet élvezhetett.

De még ez a kis kedvezmény is ellene hangolta társait. Különben is ellentmondásos (sőt: nevetséges) helyzetben volt: hiába pazarolta rájuk megnyerő modorát és vezetői képességét. Szekundra Dasz kivételével valamennyiük szemében közönséges balek és eleve adott áldozat volt, aki tudtán kívül a halála felé tart; ő azonban képtelen volt másnak tekinteni magát, mint az expedíció vezetőjének és tervezőjének; akaratlanul is így viselkedett; ezek a gazemberek meg a fölény vagy leereszkedés legkisebb jelére is markukba nevettek. Én másként el sem tudtam képzelni őt, csak gőgös, parancsoló pózban, s mikor megértettem, hogy az úton milyen helyzetbe került, fájt és pirultam. Hogy mikor fogott először gyanút, azt nem tudjuk: de nyilván sokára, s a társaság már mélyen benyomult az őserdőbe, ahol már semmi segítségre nem számíthatott, mire ráébredt a teljes igazságra.

Így esett a dolog. Harris és néhány társa behúzódott az erdőbe, hogy tanácskozzék, de hirtelen arra riadtak, hogy megzörren mellettük a bokor. Mind jól ismerték az indián hadviselés módszereit; Mountain nemcsak együtt élt és vadászott, de harcolt is a vadakkal, sőt, némi tekintélyre is szert tett köztük. Értett hozzá, hogy hangtalanul közlekedjék az erdőben, s mint a kutya, kövesse a nyomot; s most, hogy megriasztották őket, a többiek őt bízták meg, hogy hatoljon be a sűrűbe, és derítse fel, ki volt az. Hamarosan meggyőződött róla, hogy odalopódzott valaki a közelükbe, s bár óvatosan, de ügyetlenül mozgott a levelek és ágak közt; s egy kedvező helyre érve észrevette, hogy Szekundra Dasz menekül kúszva, miközben szaporán hátra-hátrapislant. Nem tudta, nevessen-e vagy sírjon; s mikor visszatért, hogy cimboráinak beszámoljon, azok is kétségek közt hányódtak. Nem kellett hát az indiánok rajtaütésétől tartaniuk, de az, hogy Szekundra Dasz kémkedett utánuk, nagyon valószínűvé tette, hogy az indus tud angolul, márpedig ha tud, akkor biztos, hogy James úr egész tervüket

ismeri. A helyzetnek volt egy különös vonása: Szekundra Dasz tudott angolul, de titkolta, Harris viszont folyékonyan beszélt több indiai nyelven is, minthogy azonban élete a világnak ebben a részében nemcsak kicsapongó volt, hanem annál lényegesen hitványabb, nem tartotta célszerűnek, hogy ezt megemlítse. Így hát mindkét fél kihallgathatta a másik tanácskozását. Amint ez kiderült, az összeesküvők nyomban visszatértek a táborba; Harris, meghallván, hogy az indus megint bezárkózott a gazdájával, odakúszott a sátor oldalához; a többiek pedig a tűz körül szívták a pipájukat, s várták türelmetlenül a jelentést. Harris végül ugyancsak sötét képpel bukkant fel közöttük. Épp eleget hallott ahhoz, hogy megerősítse leggonoszabb gyanújukat. Szekundra Dasz kitűnően beszélt angolul; többször is odakúszott már, és kihallgatta őket, James úr mindent tud az összeesküvésről; úgy tervezik, hogy másnap egy kikötőhelyen meglépnek, és eltűnnek az erdőben, mert szívesebben vállalják az éhhalált, a vadállatok és vademberek támadásának kockázatát, mint jelenlegi helyzetüket az árulók közt.

Akkor hát mi a teendő? Akadt, aki azt javasolta, hogy ott helyben öljék meg James urat, de Harris meggyőzte őket, hogy ennek semmi haszna, mert vele együtt eltemetik a kincs hollétének titkát is. Mások amellett voltak, hogy hagyják az egészet, és menjenek haza New Yorkba, de az az átvágygerjesztő szó: "kincs", s hogy már ekkora utat megtettek, a többséget az ellenkező nézetre hangolta. Azt hiszem, javarészt ostoba fickók voltak. Harrisnek persze volt némi sütnivalója, Mountain sem volt bolond, Hastie meg egyenesen iskolázott ember, de ők is mind megbuktak az életben, a többiek meg éppenséggel a gyarmat szemetje. Mikor végre sikerült valami elhatározásra jutniuk, az inkább a kapzsiság és a remény, mint a józan ész szülötte volt. Úgy döntöttek, hogy húzzák az időt, éberek lesznek, és rajta tartják a szemüket James úron, hallgatnak, nem adnak többé tápot a gyanújának, teljesen ráhagyatkoznak (én legalábbis úgy láttam) arra a lehetőségre, hogy áldozatuk éppoly kapzsi, bizakodó és logikátlan, mint ők maguk, s így végül majd csak elárulja a kincs helyét és a tulajdon életét.

Másnap Szekundra és James úr kétszer is meg akart szökni, de mind a kétszer túljártak az eszén. James úr, attól eltekintve, hogy a második alkalommal kissé elsápadt, semmi jelét nem adta a csalódásnak, elnézést kért az ügyetlenségéért, hogy eltévedt, köszönetet mondott azoknak, akik elkapták, mintha csak szívességet tettek volna neki, és a dologhoz jó képet vágva, szokott udvarias vidámságával csatlakozott a többiekhez. De az biztos, hogy szimatot fogott, mert ettől kezdve Szekundra meg ő csak egymás fülébe sugdosva beszélgetett, s Harris hiába hallgatózott meg didergett a sátor mellett. Ugyanaznap este bejelentették, hogy gyalog folytatják útjukat, s ez, minthogy véget vetett a kenu cipelésével járó nehézségeknek, erősen csökkentette a szökés lehetőségét.

És ezzel kezdetét vette a két fél közt a néma küzdelem, egyik oldalon a puszta életért, a másik oldalon a gazdagságért. Közel jártak az őserdő azon részéhez, ahol James úrnak végre magának kellett átvennie a vezetést: ezt Harris és emberei jó ürügynek vélték James úr faggatására, esténként körülülték a tüzet, és kétségbeesetten igyekeztek beugratni, hogy elkottyantson valamit. Ő viszont nagyon is jól tudta, hogy ha elárulja a titkát, az a halálos ítélete; de megtagadni sem merte a választ; kénytelen volt úgy tenni, mint aki tőle telhetőleg igyekszik a segítségükre lenni, különben ékesen szóló tanújelét adta volna a bizalmatlanságnak. Mountain elmondta, hogy még a szeme sem rezdült. Élete egy hajszálon függött, de úgy ült ezek közt a sakálok közt, mint egy könnyed és szellemes házigazda otthon a tűzhely mellett; mindenki számára volt valami válasza, többnyire tréfás válasza; kitért a fenyegetések elől, lerázta magáról a sértéseket; mesélt, kacagott, és őszinte figyelemmel hallgatott, egyszóval úgy viselkedett, hogy azzal okvetlenül le kellett fegyvereznie a gyanút, s már-már sikerült azt is megrendítenie bennük, amit tudtak. Mountain be is vallotta nekem,

hogy hamarosan kételkedni kezdtek a kapitány történetének igazságában, és még azt is hajlandók lettek volna elhinni, hogy leendő áldozatuknak fogalma sincs a terveikről, ha történetesen nem tért volna ki - bármily ravaszul - a kérdéseik elől, s még nyomósabb bizonyítékul nem próbál újra meg újra megszökni tőlük. Most elmondom az utolsó szökését, mely dűlőre vitte az ügyet. Mindenekelőtt azt kell tudnunk, hogy Harris társai már teljesen elvesztették a türelmüket, már alig igyekeztek udvariasnak látszani, s valami semmiségért, nem is tudom, milyen ürüggyel, megfosztották James urat és Szekundra Daszt a fegyvereiktől. Ők ketten, a fenyegetettek, annál inkább fitogtatták a barátságukat. Szekundra csupa hajbókolás, James úr csupa mosoly volt; a fegyverszünet utolsó estéjén még azt is megtette, hogy énekelt a társaság szórakoztatására. Sőt, azt is megfigyelték, hogy szokatlan jó étvággyal evett, és nagyokat ivott, kétségtelenül ezt sem véletlenül.

Hajnali három óra körül kijött a sátrából a szabadba, nyögött, panaszkodott, mint aki elcsapta a hasát. Szekundra egy ideig mindenki szeme előtt ápolgatta, aztán James úr megkönnyebbült, a sátor mögött lefeküdt aludni, az indus meg visszabújt. Valamivel később felváltották az őrt; megmutatták neki a bölénybőr takaró alatt alvó James urat, s ő, mint mondotta, lankadatlanul rajta is tartotta a szemét. De alig virradt, váratlanul föltámadt a szél, és fölcsapta a takaró szélét, ugyanaz a szélroham fölkapta a levegőbe James úr kalapját is, és elsodorta néhány lépésnyire. Az őr elcsodálkozott, hogy James úr erre sem ébred föl, s közelebb ment: a következő pillanatban harsányan ordítva közölte a táborral, hogy foglyuk megszökött. Az indus viszont ott maradt, s a meglepetés első hevében majdnem az életével fizetett gazdája szökéséért, embertelenül elbántak vele, de Szekundra még a fenyegetések és ütlegek közepette is páratlan hűséggel állította, hogy sem gazdája terveiről (ami lehet, hogy igaz is volt), sem a menekülésének módjáról (ami viszont nyilvánvaló hazugság) nem tud semmit. Nem maradt más hátra, mint hogy az összeesküvők teljesen Mountain ügyességére bízzák magukat. Éjszaka fagyott, a talaj kemény volt, s amint feljött a nap, mindjárt beállt az olvadás. Mountain tehát joggal dicsekedhetett, hogy kevés ember tudta volna követni a nyomot, s még kevesebb talált volna rá (akár született indián is). James úr így is jókora előnyt szerzett, míg üldözői a nyomára akadtak, s minthogy már majdnem dél volt, mire Mountain megpillantotta, figyelemre méltó akaraterővel hajszolta magát ahhoz képest, hogy nem szokott a gyaloglashoz. A kereskedő épp egyedül volt, mert kívánságára a többiek csak több száz lépésnyi távolságban követték; tudta, hogy az üldözött fegyvertelen; őt pedig hevítette az izgalom, a testmozgás és vadászat lázában égett, s ott volt a zsákmány az orra előtt, védtelenül, láthatólag kimerülten; öntelten úgy döntött, hogy egymaga ejti fogságba. Megtett még egy-két lépést, és eljutott a kis tisztás szélére; a másik szélén, hátát egy hatalmas kőnek vetve, összefont karral ott ült James úr. Lehetséges, hogy Mountain talpa alatt megzörrent valami, de egy biztos: James úr fölemelte a fejét, és egyenesen odanézett, ahol a sűrűben üldözője lapult. - Azt nem tudom, hogy észrevett-e - mesélte Mountain -, de mindenesetre olyan elszánt volt a tekintete, hogy belőlem kiszaladt minden bátorság, akár a rum a palackból. - S minthogy James úr megint elfordította a fejét, s látszólag ugyanolyan töprengésbe merült, mint az előbb, Mountain visszalopózott, s ment, hogy segítségül hívja a többieket.

S ezzel kezdetét vette a meglepetések sorozata, mert alighogy Mountain tájékoztatta a többieket fölfedezéséről, s alighogy azok előkészítették fegyvereiket a szökevény megrohanására, feltűnt körükben maga James úr. Nyíltan és nyugodtan, hátratett kézzel sétált közéjük.

- Ejnye, emberek! - mondta, mikor megpillantották. - Ez aztán a szerencsés találkozás. Nohát, akkor mehetünk is vissza a táborba.

Ha Mountain nem említette volna James úr zavarba ejtő pillantását, amit a sűrűbe vetett, akkor a többiek akár el is hihették volna, hogy önként tért vissza hozzájuk. Így azonban kitört a ribillió: röpködtek a szitkok, öklüket rázták, puskát fogtak rá.

- Gyerünk vissza a táborba - mondta James úr. - Ott majd mindent megmagyarázok, de csak úgy, ha mindenki ott van. Én persze addig is föltartanám azt a két puskát, mert valamelyik még el talál sülni, s akkor oda a kincs reménye. Nem ölném meg - mondta mosolyogva - az aranytojást tojó tyúkot.

Fölényének varázsa megint legyőzte őket, s a társaság, nem valami nagy rendben, elindult visszafelé. Útközben James úr szerét ejtette, hogy négyszemközt néhány szót váltson Mountainnel.

- Maga ravasz fickó és bátor is - mondta -, de nem biztos, hogy a javára cselekszik. Szeretném, ha meggondolná, nem volna-e okosabb, és, igen, biztonságosabb is, ha inkább az én szolgálatomba szegődnék, e helyett a közönséges gazember Harris helyett. Gondolja meg nyugodtan - fejezte be, s gyöngéden megveregette Mountain vállát. - Nem kell a dolgot elsietni. Majd megtanulja, hogy velem sem életemben, sem halálomban nem érdemes ujjat húzni.

Mikor a táborba visszaértek, ahol Harris és Pinkerton őrizte Szekundrát, mindkettő mint a sárkány rontott rá James úrra, s mindkettő mérhetetlenül meglepődött, mikor a társai ráparancsoltak, hogy "el onnan, és hallgassuk meg, hogy ez az úriember mit mond". James úr meg se rezzent a támadásuktól, de most, hogy fölibük kerekedett, nem adta tanújelét az elbizakodottságnak sem.

- Nem kell annyira sietnünk - mondta. - Az első a hús, aztán jön a szó.

Sietve ettek; s amint végeztek, James úr fölkönyökölt a fél karjára, és nekikezdett a mondókájának. Hosszan beszélt, külön-külön szólt mindenkihez, kivéve Harrist, s mindegyikük számára volt (megint csak Harrist kivéve) valami hízelgő mondanivalója. "Bátor és becsületes fickók"-nak nevezte őket, kijelentette, hogy soha még kedélyesebb társasággal nem találkozott, munkát még jobban el nem végzett, fáradalmakat vidámabban el nem viselt senki, mint ők. - Akkor hát - mondta - bizonyára lesz, aki fölteszi a kérdést: mi az ördögnek kellett megszöknöm? De erre még válaszolni is alig érdemes, úgyis mindenki épp elég jól tudja. De csak *elég* jól: és most erre akarok rátérni, készüljön fel tehát mindenki arra, amit mondani fogok. Áruló van köztünk, kettős áruló: a nevét is megmondom, mielőtt még a mondanivalóm végére érnék. De nyilván van itt egy-két úriember, aki azt kérdi: akkor mi az ördögnek kellett visszajönnöm? Nos, mielőtt erre a kérdésre válaszolnék, egyet én is fölteszek: ez a kutya, ez a Harris, beszél hindosztáni nyelven? - kiáltotta, föltérdelt, és leírhatatlanul fenyegetően szegezte ujját Harris arcára, s mikor igenlő választ kapott, folytatta: - Helyes. Akkor minden gyanúm igazolódott, és igazam van, hogy visszajöttem. Nohát, emberek, hallják meg az igazat. - Hosszú történetbe kezdett, melyet igen ügyesen adott elő, arról, hogy ő már régóta gyanakszik Harrisre, s most végre meggyőződött gyanúja igazáról, s hogy Harris bizonyára hazug képet adott arról, amit ő meg Szekundra egymás között megbeszéltek. Itt merészen támadott, mégpedig ragyogó sikerrel. - Gondolom - mondta -, azt hiszik, majd osztozkodni fognak Harrisszel, gondolom, azt hiszik, hogy majd tesznek róla, hisz természetesen eszükbe se jut, hogy egy ilyen ostoba gazember becsaphatná magukat. De ügyeljenek! Az ilyen félhülyéknek nagyon is megvan a magukhoz való eszük, mint a görénynek a bűze; talán újdonság maguknak, hogy Harris már jóelőre gondoskodott a

hasznáról. Igen, számára a kincs csak pénzkérdés. Maguk viszont vagy megtalálják, vagy éhenhalnak. Őt már előre megfizették; az öcsém fizette meg, hogy engem eltegyen láb alól; ha valami kétségük volna, nézzenek rá... nézzenek csak rá, hogy vigyorog és milyen nagyokat nyel, a leleplezett tolvaj! - Ezután, minthogy sikerült jó benyomást keltenie, megmagyarázta, hogyan menekült el, gondolta meg magát és jutott arra az eredményre, hogy mégis inkább visszajön, föltárja az igazságot a társaság előtt, s még egyszer szerencsét próbál velük; szent meggyőződése, hogy le kell tenniük Harrist, s helyette más vezetőt kell választaniuk. - íme, ez a teljes igazság - mondta -, teljesen a kezükbe adom magam, csak egyvalakiéba nem. Hogy ki az? Ott ül! - kiáltotta, és rámutatott Harrisre. - Neki meg kell halnia! Állítsanak szembe vele, mindegy, hogy milyen fegyverrel és milyen feltételek közt; ha csak egy bunkót adnak, akkor is megmutatom, hogy öt perc múlva péppé vert hulla lesz, kutyáknak való.

Sötét este volt, mire befejezte; szinte néma csöndben hallgatták; de a tűz fénye alig tette lehetővé, hogy bárki is a szomszédja arcáról olvassa le, milyen eredménnyel járt a rábeszélés. Persze James úr, korántsem véletlenül, a legvilágosabb helyre ült, s ügyelt is, hogy arca a fényben maradjon, s ráirányuljon mindenki szeme. Miután végzett, egy ideig csönd volt, aztán megindult a heves vita; de James úr hanyatt feküdt, összefonta feje alatt a kezét, lábát keresztbe tette, mint akit csöppet sem érdekel az eredmény. Merem állítani, hogy ezzel túlzásba vitte a hősködést, és csak ártott az ügyének. Mert bár a vita ide-oda hullámzott, a közvélemény végül ellene fordult. Lehet, hogy azt remélte, sikerül majd megismételnie, amit a kalózhajón elért, s ha kemény kikötések ellenében is, de őt választják meg vezetőjüknek; annyira megérett rá a helyzet, hogy Mountain föl is vetette a javaslatot. Ez végül is Hastie-n feneklett meg. Ezt a fickót különösképpen nem kedvelték, savanyú volt, és lassú, csúf, mogorva jellem, de egy ideig teológiát tanult az edinburghi egyetemen, mielőtt még a magaviseletével tönkretette volna a jövőjét, s most eszébe jutott és alkalmazta, amit annak idején tanult. Alig kezdett hozzá a mondókájához, James úr gondtalanul az oldalára fordult, Mountain véleménye szerint azért, hogy elrejtse az arcára kiült kétségbeesést. Hastie kijelentette, hogy amit az imént hallottak, az mind nem számít, őket a kincs érdekli. Meglehet, hogy amit Harrisről hallottak, az mind igaz, s majd tenniük is kell róla, ha eljön az ideje. De mi a helyzet a kincs körül? Rengeteg szót hallottak, de egy tény: Mr. Durie fenemód meg volt rémülve, és többször is meglépett. Most itt van - hogy önként jött-e vissza, vagy elfogták, az Hastie-nek édesmindegy -, a lényeg az, hogy véget kell vetni ennek a komédiának. Ami meg a kapitány letételét és a vezetőválasztást illeti, reméli, hogy mind szabad emberek, és mind tudják, hogy mit csinálnak... Az egész csak porhintés, a párbaj ötlete is az. - Ebben a táborban Mr. Durie senkivel sem fog párbajozni, azt kijelentem - mondta Hastie. - Épp elég gondunkba került, míg sikerült elvennünk a fegyvert tőle, s ugyancsak nagy marhák lennénk, ha most visszaadnánk. De ha ez az úriember izgalomra vágyik, azzal szolgálhatok, többel is, mint amennyit szeretne. Mert eszem ágában sincs az életem hátralevő részét itt tölteni a hegyek közt, már így is torkig vagyok vele; én azt mondom, mondja meg rögtön, hol a kincs, vagy tüstént agyonlőjük. Tessék - mondta és elővette a pisztolyát -, ez az a fegyver, amivel végzek vele.

- Ezt nevezem én embernek! - kiáltotta James úr. Fölült, és csodálattal bámult Hastie-re.

- Nem kértem rá, hogy bárminek is nevezzen - vágott vissza Hastie. - Na, melyiket választja?

- Ostoba kérdés - mondta James úr. - A muszáj nagy úr. Az igazság az, hogy alig egy köpésnyire vagyunk a rejtekhelytől, s holnap megmutatom.

S ezzel, mintha minden el volna intézve, mégpedig pontosan az ő szándéka szerint, odasétált a sátorhoz, ahova Szekundra már előtte bebújt.

Képtelen vagyok ősellenségem utolsó forgolódására és ügyeskedésére másként, mint bámulattal gondolni; még szánalom is alig keveredik az érzésembe, olyan keményen tartotta magát, olyan merészen szegült ellene a balszerencsének. Magatartása még akkor sem mutatta a gyöngeség legcsekélyebb nyomát sem, mikor ráébredt, hogy elveszett, hogy nem sikerült semmi mást elérnie, csak ellenséget cserélni, Harris megbuktatása árán Hastie-vel szembekerülni, s kénytelen vagyok azt hinni, hogy mikor könnyed, magabiztos, vidám arckifejezéssel és tartással, mintha színházból jönne, és vacsorázni készülne szellemes emberek társaságában, bement a sátrába, már elhatározta, hogy megpróbálkozik a hihetetlenül kockázatos utolsó kiúttal is. De a szíve mélyén, ha oda beláthattunk volna, biztosan reszketett.

Még éjfél előtt híre járt a táborban, hogy beteg; másnap reggel az volt az első dolga, hogy Hastie-t hívatta, és mély aggodalommal kérdezte, hogy ért-e valamit a gyógyításhoz. Ami azt illeti, volt olyan ravasz, hogy a bukott papnövendék hiúságához folyamodjék. Hastie megvizsgálta; a dolog hízelgett is neki, tudatlan is volt meg gyanakvó is, így hát fogalma sem volt, hogy James úr valóban beteg-e, vagy csak tetteti. Ebben a lelkiállapotban ment vissza társaihoz, s bejelentette, hogy betege már fél lábbal a sírban van (hisz akárhogy fordul a dolog, ez csak növelhette a fontosságát).

- Mindegy - tette hozzá káromkodva -, ha ott döglik meg az út szélén, akkor is elvezet minket ma reggel a kincs helyéhez.

De többen is akadtak a táborban (például Mountain), akiket ez a durvaság fölháborított. Vidáman végignézték volna, ha James urat ledurrantják, vagy minden teketória nélkül ledurrantották volna maguk is; de úgy látszik, meghatotta őket előző esti vitéz küzdelme és félreérthetetlen veresége; de az is lehet, hogy máris szembe akartak szegülni új vezérükkel, mert kijelentették, hogy akármit beszél is Hastie, James úrnak (ha beteg) egy napig pihennie kell.

De James úr másnap reggelre láthatóan még rosszabbul lett, s Hastie is kezdett már némi emberséges aggodalmat érezni, hisz az orvoslás, még ha csak tettetik is, könnyen ébreszt az emberben együttérzést. Harmadnap James úr sátrába hívatta Mountaint és Hastie-t, pontosan leírta nekik, hol a rejtekhely, s kérte, induljanak el nyomban megkeresni, akkor majd meggyőződhetnek róla, hogy becsapta-e őket, s ha először nem járnának sikerrel, még módjában lenne kiigazítania a tévedésüket.

Itt azonban némi nehézség támadt, amire James úr nyilván számított is. A társaság egy tagja sem bízott a másikban, és senki nem volt hajlandó otthon maradni. Meg aztán, bár James úr nagyon gyöngének látszott, még suttogni is alig bírt, s az idő nagy részében eszméletlenül feküdt, változatlanul fönnállt a lehetősége, hogy csak tetteti a betegséget; s ha mind elmennek kincsvadászatra, még a végén kiderül, hogy csak vadkacsára vadásztak, s időközben a foglyuk meglépett. Végül tehát csak tengtek-lengtek a táborban tétlenül, ürügyül az együttérzésüket emlegetve; s valóban annyira vegyes lelkiállapotban voltak, hogy néhányan őszintén (ha nem is nagyon mélyen) sajnálkoztak annak az embernek természetes halálán, akit oly érzéketlenül meggyilkolni készültek. Délután Hastie-t odahívták az ágyához, hogy imádkozzék; s bármilyen hihetetlen, imádkozott is ájtatosan; nyolc óra körül Szekundra jajveszékelése jelezte, hogy mindennek vége; az indus tíz óra előtt egy fáklyát döfött a földbe, és nekifogott megásni a sírt. A felkelő nap másnap reggel tanúja volt a James úr temetésének; a sírnál

mindenki megjelent, ahogy az illendőség megkívánta; a holttestet szőrmetakaróba burkolták, csak viaszfehér arcát hagyták szabadon, és sírba tették; az orrlukakat meg Szekundra valami keleti szokás szerint bedugaszolta. Mikor a sírgödröt betemették, az indus megint rákezdett a siránkozásra, s ez minden szívben részvétet ébresztett; kiderült, hogy ez a gyilkos banda korántsem nehezményezi jajveszékelését, bár az nemcsak elkeserítő, hanem rájuk nézve ezen a vidéken egyenesen veszélyes; sőt nyersen, de jóakarattal igyekeztek megvigasztalni.

De még ha a legrosszabb emberben is akad jóság, az emberi természetet akkor is és mindenekelőtt a kapzsiság kormányozza; így tehát rövidesen már nem a gyászoló Szekundra, hanem a maguk gondja foglalkoztatta őket. A kincs rejtekhelye, ha földerítetlenül is, de ott volt a közelben, úgy döntöttek tehát, hogy nem bontanak tábort; a napot az erdő eredménytelen kutatásával töltötték, mialatt Szekundra Dasz ott feküdt gazdája sírján. Aznap éjszaka nem állítottak őrt, hanem az erdei emberek szokása szerint mind lefeküdtek a tűz köré, talpuk a tűz felé, fejük, mint a küllő, kifelé irányult. A reggel ugyanígy találta őket, csak éppen Pinkertont, aki Mountain jobbján, közötte és Hastie között feküdt, az éj leple alatt meggyilkolták. Holtteste ott feküdt köpenyébe burkolva, de feje iszonyatos és istentelen látványt nyújtott: megskalpolták. Sápadt volt a banda valamennyi tagja, mint megannyi kísértet, mert mind nagyon jól tudták, hogy az indiánok milyen makacs kitartással háborúznak (vagyis pontosabban: gyilkolnak). De a fő hibát mégis abban találták, hogy nem állítottak őrt; fűtötte őket a kincs közelsége is, elhatározták tehát, hogy maradnak, ahol vannak. Pinkertont oda temették James úr mellé; a többiek a napot megint csak kutatással töltötték; aggodalom és remény közt hányódva tértek vissza: egyrészt meg voltak győződve, hogy rövidesen megtalálják, amit keresnek, másrészt meg (miután leszállt az este) elfogta őket a félelem az indiánoktól. Mountain volt az első őr; állítása szerint nem aludt, sőt, még csak le sem ült, egész idő alatt megfeszített éberséggel őrködött, de mikor a csillagok állásából látta, hogy itt az ideje, mégis bizonytalan érzések közt húzódott közelebb a tűzhöz, hogy váltótársát fölébressze. Hicks volt az, a suszter; a körnek azon az oldalán aludt, amerre a szél fújt, következésképpen kissé távolabb, mint a túlsók, olyan helyen, amelyet beárnyékolt a sűrű füst. Mountain lehajolt és megérintette a vállát; keze maszatos lett valami ragacsos nedvességtől; egy pillanatnyi szélrohamtól föllángolt a tűz, megvilágította az alvókat, s megmutatta, hogy Hicks is halott, akárcsak Pinkerton, s megskalpolták őt is. Most már világos volt, hogy ők is azoknak a páratlan indián orgyilkosoknak a kezébe estek, akik néha napokon át követnek egy-egy társaságot; hiába futnak előlük fáradhatatlanul, hiába őrködnek álmatlanul, lépést tartanak velük, s valahányszor megpihennek, mindig ellopnak tőlük egy-egy skalpot. E felfedezés hatására a kincskeresők, akiknek száma már fél tucatra apadt, végleg kétségbeestek, s a legszükségesebb holmijuk kivételével otthagyták mindenüket s bemenekültek a vadonba. A tűz égve maradt, halott bajtársuk temetetlenül. Egész álló nap menekültek, enni is csak útközben ettek, kézből, s minthogy aludni is féltek, vaktában folytatták az útjukat sötét éjszaka is. De az emberi kitartásnak is megvan a határa; amint lepihentek, mélyen elaludtak; s mikor fölébredtek, azt kellett látniuk, hogy az ellenség velük tartott, számuk megint csökkent, egy újabb megcsonkított holttest fekszik közöttük.

Ettől teljesen elvesztették a fejüket, eltévedtek az őserdőben, készleteik kezdtek már kimerülni. A többi szörnyűséggel, amiből még bőven kijutott, már nem szaporítom a szót, mert a történet amúgy is túlságosan hosszúra nyúlt. Elég, ha annyit mondok, hogy mikor végre egy éjszaka baj nélkül telt el, s megint fellélegezhettek abban a reményben, hogy a gyilkos talán már megelégelte az üldözésüket, már csak ketten voltak, Mountain és Szekundra Dasz. A kereskedő szentül meg volt győződve, hogy üldözőjük valamelyik indián ismerőse volt, különben neki sem kegyelmezett volna. Az indust meg nyilván bolondnak nézte, az azért úszta meg, gondolta Mountain: mert míg a többiek a szörnyű menekülés közben mindenüket

eldobálták, még az élelmüket is, az indus a vállán egy csákánnyal tántorgott előre, az utolsó napokban pedig szakadatlanul és fennhangon beszélt magában az anyanyelvén. Márpedig, mikor angolra fordult a szó, nagyon is épeszű volt.

- Gondolja, hogy végleg elment? - kérdezte Mountaint első áldott, békés reggelükön.

- Kérem az Istent, igen, azt hiszem, szeretném hinni, hogy igen - felelt Mountain elég összefüggéstelenül, legalábbis nekem úgy mesélte.

Hát épp eléggé megbomlott az agya, mert másnapig, míg össze nem akadt velünk, azt se tudta, hogy álmodik, vagy igaz, hogy Szekundra azon nyomban, egyetlen szó nélkül visszafordult, és elindult a lába nyomán, neki a zord magánynak, az éhezésnek, azon az ösvényen, amelynek megcsonkított holttestek voltak a mérföldkövei.

Tizenkettedik fejezet
Utazás az őserdőben

(Befejezés)

Mountain története, ahogy azt Sir William Johnsonnak és a lordnak előadta, természetesen híján volt az összes föntebbi részleteknek; aszerint az expedíció teljesen eseménytelenül zajlott egészen James úr megbetegedéséig. De a végét nagyon is erőteljes szavakkal ecsetelte, láthatólag fölizgatta az emlékezés; s az, hogy mi is ott táboroztunk ugyanazon őserdő szélén, valamint Sir William meg a lord érdekeltsége gondoskodott róla, hogy hallgatósága osztozzék az érzelmeiben. Mert Mountain elbeszélése nemcsak a lord számára változtatta meg a világot, de lényegükben érintette Sir William Johnson terveit is.

Azt hiszem, e terveket valamivel bővebben kell ismertetnem az olvasóval. Albanyba kétes értékű hírek érkeztek; azt tartotta a fáma, hogy valami háborúság van kitörőben; s így, bár közel volt már a tél, Sir Johnsont diplomáciai megbízatással az indiánokhoz küldték az őserdőbe, hogy még csírájában fojtsa el a bajt. Itt, a határon tudta meg, hogy elkésett; s mint nemcsak bátor, de becsületes ember is, nehéz választás elé került; olyan viszonyban volt ezekkel a kimázolt orgyilkosokkal, mint odahaza Culloden főbíró a mi felföldi nemzetségfőinkkel negyvenötben: elég, ha annyit mondok, hogy számukra ő volt a józan ész egyetlen ékes hangú harsonája, aki békét és mérsékletet hirdet, s ha a béke egyáltalán fönnmarad, az egyedül az ő befolyásának köszönhető. Ha tehát visszafordul, a tartományt kiteszi az indián háború ocsmány szörnyűségeinek - a házak porig égnek, az útonjárókat tőrbecsalják, s az erdei emberek megint begyűjtik szokott undorító skalpzsákmányukat. Másrészt viszont vállalni a kockázatot, hogy ilyen kis létszámú csapattal még északabbra merészkedjék és békét hirdessen a már amúgy is hadiösvényre lépett vadak közt, egyenesen esztelenség lett volna, érthető tehát, hogy ettől visszariadt a lelke.

- Elkéstem, hiába, elkéstem - mondta, mély töprengésbe merült, tenyerébe hajtotta a fejét, és a lábát rázogatta.

Végül fölemelte az arcát, ránk nézett, azaz a lordra, Mountainre és rám; ott ültünk mind a négyen annál a kicsi tűznél, amelyet külön a mi számunkra raktak a tábor sarkában.

- Lordom, hogy őszinte legyek, magam sem tudom, mit csináljak - mondta. - Azt hiszem, nagy szükség volna rá, hogy továbbmenjek, de nem tartanám helyénvalónak, ha továbbra is ragaszkodnék az ön élvezetes társaságához. Még itt vagyunk a folyóparton; s úgy vélem, az út dél felé nem jelent nagy kockázatot. Nem volna kedve önnek és Mackellarnek az egyik csónak legénységével visszatérni Albanyba?

A lord, mondhatom, feszült figyelemmel hallgatta Mountain elbeszélését, s mindvégig kínosan fürkész pillantással meredt rá; mióta Mountain elhallgatott, szinte révülten ült ott. Volt valami kísérteties, szerintem már nem is emberi a külsejében; öreg arca nyúzott és sötét, szája fájdalmas, szinte állandóan félig nyitva, hogy a foga ki villan, szeme kitágult, s bogarát láthatóan körülveszi vérrel futtatott fehére. Hacsak rám nézett is, elfogott az a kínos bosszúság, amit, azt hiszem, nagyon gyakran érzünk, ha olyasvalaki beteg, aki közel áll szívünkhöz. Kénytelen vagyok megjegyezni, hogy a többiek alig bírták elviselni a közelségét - Sir William igyekezett távol tartani magát tőle, Mountain meg eltakarta a szemét, s ha kettőjük tekintete találkozott, elsápadt és abbahagyta a mesélést. De e felszólításra a lord látszólag visszanyerte önuralmát.

- Albanyba? - kérdezte érthető hangon.

- Legalább odáig - felelt Sir William. - Közelebb nincs biztonságban.

- Nagyon nem szívesen térek vissza - mondta a lord. - Én nem félek... az indiánoktól - tette hozzá, és összeborzadt.

- Bár én is ezt mondhatnám - vágott vissza mosolyogva Sir William -, márpedig, ha valaki, akkor *én* állíthatnék ilyesmit. De kérem, vegye tekintetbe a felelősségemet, s hogy az utazás mostantól fogva igen veszélyessé válik. Ráadásul - fűzte hozzá - az ön úticélja, ha volt ilyen egyáltalán, ezzel az imént kapott szomorú családi hírrel megszűnt. Nem tartom indokoltnak, hogy továbbra is velem jöjjön, és vállaljam a rágalmak kockázatát, ha netán valami sajnálatos dolog történik.

A lord Mountainhez fordult.

- És hogy tett, miben halt meg? - kérdezte.

- Nem értem, hogy méltóságod mit kérdez - mondta a kereskedő, és elhallgatott, mintha minden figyelmét lefoglalta volna szörnyű fagyásainak ápolgatása.

A lordnak egy pillanatra látszólag torkán akadt a szó, aztán mégis megszólalt: - Azt kérdem, miben halt meg. Így kellett volna mindjárt kérdeznem.

- Ó! Nem tudom - mondta Mountain. - Hastie se tudta. Csak annyit tudott, hogy beteg és hogy meghalt.

- Ez az, látják! - szögezte le a lord, és odafordult Sir Williamhez.

- Lordságod gondolatai túlságosan mélyek nekem - felelt Sir William.

- Nos - mondta -, itt az utódlás kérdéséről van szó; még a végén kétségbe vonják a fiam címét; ha senki se tudja, hogy ez az ember miben halt meg, természetes, hogy gyanút fognak.

- Az istenfáját neki, hisz eltemették! - kiáltotta Sir William.

- Én nem hiszem - mondta a lord kínosan reszketve. - Nem hiszem el! - kiáltott föl és talpra ugrott. - *Halottnak* látszott? - kérdezte Mountaint.

- Hogy halottnak-e? - ismételte a kereskedő. - Nohát, fehér volt. Miért, mi más lett volna? Mondom, én hánytam rá a földet.

A lord görcsösen megmarkolta Sir William köpenyét. - Ez az ember a bátyám nevét viselte - mondta -, de nagyon jól tudom, hogy sose volt híján a boszorkányságnak.

- Boszorkányságnak? - kérdezte Sir William. - Mit jelent ez?

- Nem e világra való - suttogta a lord. - Sem ő, sem az a fekete ördög, a szolgája. A kardom átjárta a szívét - kiáltotta -, éreztem, hogy a markolata megakad a mellcsontjában, s az arcomba fröccsent a forró vére, újra meg újra! - ismételgette leírhatatlan kézmozdulattal. - De akkor se halt meg - mondta, és mélyet sóhajtott. - Miért hinném el most, hogy meghalt? Nem én, míg azt nem látom, hogy a teste oszlásnak indult.

Sir William elhűlve nézett rám. Mountain is megfeledkezett a sebeiről, csak ámult és tátogott.

- Uram - mondtam -, nagyon kérem, szedje össze magát. - De az én torkom is kiszáradt, s annyira megrendültem, hogy többre nem futotta az erőmből.

- Nem - mondta a lord -, nem is számítottam rá, hogy ő megért. De Mackellar igen, ő mindent tud, ő látta már eltemetve. Mackellar nagyon hű szolgám, Sir William; ő temette el a tulajdon két kezével - ő és az apám -, két gyertya fényében. Az a másik meg a szolgáló-szelleme: Coromandelből hozta magával. Már rég elmondtam volna, Sir William, csakhogy ez családi titok - jegyezte meg mélabús képpel, s ettől mintha elmúlt volna az elmebaja. - Nyilván azt kérdezik, hogy mire való mindez - folytatta. - A bátyám megbetegedett, meghalt, s mint mondják, eltemették: ez csak világos. De akkor a famulusa miért ment vissza? Gondolom, önök is észreveszik, hogy ez itt magyarázatra szorul.

- Egy pillanat és a szolgálatára állok, lordom - mondta Sir William és fölállt. - Mr. Mackellar, lesz szíves egy pár szóra - mondta és kivezetett a táborból; csikorgott a lábunk alatt a fagyott talaj, a fákat körülöttünk zúzmara borította, mint aznap éjszaka a cserjésben. - Hát ez az őrület netovábbja - mondta Sir William, amint kijutottunk hallótávolból.

- Az - mondtam. - A lord őrült. Azt hiszem, ez nyilvánvaló.

- Elfogjam és megkötözzem? - kérdezte Sir William. - Ha fölhatalmaz rá, én megteszem. Hiszen, ha ez mind őrült beszéd volt, akkor azt kell tenni.

Lenéztem a földre, aztán hátra, a táborra, ahol csillogtak a tüzek, s minket figyelt mindenki, aztán az erdőre és a hegyekre, mindenhova, csak Sir William szemébe nem.

- Sir William - mondtam nagy sokára -, szerintem a lord nem ép eszű, s ezt már régóta tudom. De az őrültségnek is vannak fokozatai; s hogy a lordot be kell-e zárni, Sir William, azt én képtelen vagyok elbírálni - fejeztem be.

- Majd én elbírálom - mondta. - De tudnom kell a tényeket. Amit itt elmondott, ebben az egész zagyvaságban, volt egy szó igaz is? Habozik? - kérdezte. - Ezt úgy értsem, hogy valóban eltemette már azt az úriembert?

- El éppen nem temettem - mondtam, miután sikerült végre összeszednem a bátorságomat. - Sir William - mondtam -, másként nem tudom ezt az egész ügyet megvilágítani, csak ha elmondok egy hosszú történetet, mely egy nemes família titka (s nem utolsósorban az enyém is). De csak egy szót szóljon, s akár helyes, akár nem, én elmondom. Annyit mindenesetre meg kell mondanom, hogy a lord nem olyan bolond, mint amilyennek látszik. Sajnos, nagyon furcsa ügybe keveredett, Sir William.

- Nem vagyok kíváncsi a titkaikra - mondta Sir William -, de ha ez udvariatlanság, akkor is megmondom őszintén, hogy nem sok örömet lelek a jelenlegi társaságomban.

- Én vagyok az utolsó, aki ezért önt hibáztatja - mondtam.

- Sem a helyeslésére, sem a bírálatára nem szorulok rá, uram - vágott a szavamba Sir William. - Egyszerűen csak elegem van önökből, és éppen ezért a rendelkezésükre bocsátok egy csónakot és a legénységét.

- Ez becsületes ajánlat - mondtam rövid gondolkodás után. - De engedje meg, hogy megemlítsek valamit, ami ellene szól. Természetes, hogy valamennyien tudni szeretnénk, ebben az ügyben mi az igazság; magam is kíváncsi vagyok rá; a lord meg (ez nyilvánvaló) nagyon is. Az indus visszatérése ugyancsak rejtélyes ügy.

- Szerintem is - szakított félbe Sir William. - Ezért, minthogy amúgy is arra megyünk, azt javaslom, hogy járjunk a dolog végére. Mert akár azért ment, akár nem, hogy ott haljon meg a gazdája sírján, mint egy hű kutya, mindenképpen veszélybe került, s én, ha tudom, szeretném megmenteni. A jellemével nincs semmi baj?

- Semmi, Sir William - válaszoltam.

- És a másikéval? - kérdezte. - Persze hallottam, hogy a lord mit mondott, de a szolgája hűségéből ítélve azt kell hinnem, hogy voltak nemes tulajdonságai is.

- Semmi kétség - kiáltottam. - Még a pokolnak is vannak nemes lángjai! Én több évtizede ismerem, de mindig gyűlöltem, mindig csodáltam, és rabszolga módjára rettegtem tőle.

- Most az a látszat, mintha ki akartam volna szedni önből a titkukat - mondta -, de higgye el, nem volt szándékomban. Elég, ha a sírt látni fogom, és ha lehetséges, megmentem az indust. Ezzel a feltétellel rá tudja venni a gazdáját, hogy visszatérjen Albanyba?

- Sir William - mondtam -, mindjárt megmagyarázom, hogy mi itt a helyzet. Ön előnytelen oldaláról ismerte meg a gazdámat, talán még azt is különösnek tartja, hogy én szeretem, márpedig szeretem, és nem is csak én egyedül. Ha visszamegy Albanyba, azt csak erőszak hatására teszi, akkor pedig örökre vége a józan eszének, s talán ez a halálos ítélete is. Ez az őszinte meggyőződésem, de az ön kezében vagyok, és kész vagyok minden parancsát teljesíteni, ha vállalja a felelősséget és kiadja a parancsot.

- Eszem ágában sincs felelősséget vállalni, sőt, épp azt akarom elkerülni - kiáltott fel Sir William. - Ön tehát ragaszkodik hozzá, hogy folytassák az utat: ám legyen! De én mosom kezeimet!

Ezzel sarkon fordult, és parancsot adott, hogy bontsanak tábort; a lord, aki ott ténfergett a közelünkben, nyomban odajött hozzám.

- Mi van? - kérdezte.

- Meglesz, amire vágyik - feleltem. - Látni fogja a sírt. Erdőjáró embereknek nem volt nehéz meghatározniuk James úr sírjának helyét; tulajdonképpen az őserdő egyik legfontosabb útjelzőjének, néhány feltűnő formájú és kimagasló csúcsnak a tövében feküdt, a Champlain-tóba, e valóságos szárazföldi tengerbe torkolló több, gyors folyású mellékfolyó forrásvidékén. Így meg lehetett közelíteni közvetlenül is, nem kellett a menekülők véráztatta ösvényét követni; az út talán tizenhat órai gyalogmenetet jelentett, s nem hatvanórásnál is hosszabbat, mint a menekülők meg-megzavart vándorútja. Csónakjainkat őrizet alatt otthagytuk a folyón; valószínűnek látszott, hogy mire visszatérünk, jégbe fagyva leljük; az a kevéske fölszerelés, amit az útra magunkkal vittünk, nemcsak szőrmetakarókat tartalmazott, hogy megvédjen minket az Isten hidegétől, hanem hótalpakat is, hogy akkor is folytathassuk az utat, ha leesik a biztosra várt hó. Indulásunk módja komoly aggodalomról tanúskodott; a menetet katonásan biztosították, az éjszakai táborhelyet körültekintően választották meg, és járőrökkel őriztették; s ez a megfontolás szakította meg az utunkat második nap alig néhány száz lépésnyire rendeltetési helyünktől - már majdnem ránk esteledett, s a hely, ahol megálltunk, megfelelt ily nagy létszámú együttes erős éjszakai táborhelyéül: Sir William tehát egy hirtelen támadt ötlettől vezérelve leállította előrenyomulásunkat.

Itt volt előttünk a hegylánc, amely felé egy álló napja törtettünk. Kora hajnal óta ezek az ezüst csúcsok voltak a célpontunk a folyókkal szabdalt, hatalmas kősziklákkal teliszórt sűrű síkföldi erdőben; a csúcsok (mint mondom) ezüstszínben ragyogtak, mert odafent éjszakánként már havazott; de az erdő és a síkság még csak fagyot lehelt. Az ég egész nap csúf párába burkolózott, s a nap csak bujkált a ködben, s föl-fölcsillant, mint egy ezüstpénz; metsző hideg, de kristálytiszta szél fújta egész nap a bal arcunkat. Késő délután elült a szél; a felhők szétszóródtak vagy felszívódtak; zordul ragyogva nyugodott le hátunk mögött a nap, s a hegyek fehér homloka visszaverte kialvó fényét.

Mire a vacsora végére értünk, besötétedett; alighogy az evéssel végeztünk, a lord kiólálkodott a tábor szélére, én meg siettem utána. Egy emelkedésen vertünk tábort, ahonnét egy befagyott tóra nyílt kilátás: lehetett vagy egy mérföld hosszú; körös-körül erdő borította dombok és völgyek, fölöttünk a hófehér hegyek, s még feljebb a hold a felhőtlen égen. Szellő se rezdült; valahol megroppant egy ág; elcsöndesedett a tábor nesze is, elnyelte a mindent körülvevő némaság. Most, hogy a nap is, a szél is elült, úgy rémlett, szinte meleg van, akár egy júliusi éjszakán; különös érzékcsalódás, mikor föld, víz, levegő egyaránt pattanásig feszül a metsző hidegben.

A lord (vagyis inkább az a személy, akit én továbbra is ezen a szeretett néven nevezek) egyik kezével megtámasztotta a könyökét, másik kezébe meg állát hajtotta, állt és bámulta az erdő felszínét; szemem követte a pillantását, és szinte jólesően pihent meg a fenyők deres szövedékén, mely kidomborodott a holdvilágos emelkedőkön és besüppedt a homályos völgyecskékben. Hát itt van közvetlenül mellettünk ellenségünk sírja, mondtam magamban, hát eltávozott oda, ahol már a gonosz ember sem okoz gondot, s föld borítja valaha oly

tevékeny tagjait. Akarva-akaratlanul az ötlött eszembe, hogy szerencséje van, mert ily módon túljutott gondon és gyöngeségen, a lélek napi fáradalmán, s a mindennapok folyóin, amelyeket bármi áron, a szégyen vagy a halál büntetésének terhe alatt újra meg újra át kell úszni. És akarva-akaratlanul arra gondoltam, hogy milyen jó véget is ért ez a hosszú utazás, s ettől a gondolatom egyszerre átváltott a lordra. Mert talán bizony a lord nem halt meg? Nem rokkant veterán-e, aki hiába várja az obsitot, s csak teng-leng világ csúfjára az arcvonalban? Derék ember, emlékeztem vissza rá, bölcs, illendően büszke, talán túlságosan is kötelességtudó fiú, túlságosan szerető férj, aki némán elviseli a szenvedést, s akivel mindig boldogan szorítottam kezet. Hirtelen, zokogva szakadt föl belőlem a szánalom; sírni tudtam volna, az emlékeimtől és attól, hogy így látom; s ott mellette, a telihold fényében, lázasan fohászkodtam, bár venné el őt az Isten, vagy adna nekem erőt, hogy kitartó legyek a szeretetemben.

- Istenem - mondtam -, soha hozzám senki ilyen jó nem volt, s most visszariadok tőle. Hisz nem tett rosszat, nem tett mindaddig, míg meg nem törte a bánat; hát épp tiszteletet érdemlő sebeitől kezdek iszonyodni? Ó, fedd be őket, vagy vedd el őt, mielőtt meggyűlölném!

Még mindig magamban töprengtem, mikor váratlanul egy hang törte meg az éjjeli csöndet. Nem volt sem hangos, sem közeli, de olyan mély és olyan hosszú csöndből tört fel, hogy fölbolydította a tábort, akár egy riadót fúvó trombita. Még lélegzetet se vettem, Sir William már ott volt mellettem, s a tábor javarésze a fülét hegyezve a háta mögött. Ahogy a vállam fölött hátranéztem, valami más fehérséget véltem az arcukon fölfedezni, nem a hold fehérjét; néhányuk szemében megcsillant a holdfény, néhányuk homloka árnyékba borult (aszerint, hogy fölemelt vagy lehajtott fejjel füleltek-e), s ettől az egész csoport feszülten eleven képet nyújtott. A lord állt elöl; kissé előrehajolt, és a kezét fölemelte, mintha csendre intene; valósággal kővé dermedt. S mikor a zaj folytatódott, az emberek kapkodó ritmusban újra lélegzeni kezdtek.

Váratlanul, hangos és rekedt suttogással, mint akinek nagy kő esett le a szívéről, megszólalt Mountain: - Tudom már - mondta, s mind feléje fordultunk, hogy halljuk, mit mond -, az indus nyilván ismerte a rejtekhelyet... Most... most ássa ki a kincset - tette hozzá.

- Ej, hát persze! - kiáltott fel Sir William. - Bolondok vagyunk, hogy erre eddig nem gondoltunk!

- Csakhogy - folytatta Mountain -, ez a hang nagyon is közel van a régi táborhelyünkhöz. Meg aztán azt sem értem, hogyan előzhetett meg minket, hacsak szárnya nincsen.

- A kapzsiság és a félelem szárnyakat ad - jegyezte meg Sir William. - Csakhogy ez a zsivány fölriasztott minket, s én viszonozni szeretném a szívességét. Uraim, nincs kedvük egy holdvilágos vadászatra?

Meg is állapodtak; úgy intézték, hogy munka közben kerítsék be Szekundrát; s miután erős őrséget hagytak hátra a táborhelyen, nekivágtunk a hepehupás erdőségnek; lépteink alatt csikorgott a fagyott talaj, s recsegve be-beszakadt a jég; fejünk fölött fenyők feketéllettek, s ágaikon át-átvillant a hold. Utunk egy mélyedésbe vezetett; miközben lefelé ereszkedtünk, csökkent, majdhogy meg nem szűnt a hang. De a következő dombon, ahol csak néhány fenyő emelkedett, s közöttük hatalmas, szétszórt sziklák vetettek koromfekete árnyékot a holdfényben, megint jobban hallatszott; innen már az acél csendülését is ki tudtuk venni, s azt is, hogy milyen lázas sietséggel dolgozik valaki a csákánnyal. Mikor már a domb teteje felé

jártunk, felröppent előttünk egy-két madár, ott lebegett fölöttünk a holdfényben; s a következő pillanatban az erdőszéli fák közt különös kép tárult a szemünk elé.

A hold kemény fénye egy csupasz, keskeny fennsíkot világított meg, melyet közelről erdők kerítettek, távolabbról meg fehér hegyek néztek le rá. Értelmetlen összevisszaságban az erdőjáró emberek jellegzetes vagyontárgyai, mindenféle kezdetleges holmi hevert a földön szanaszét. Középtájon egy ezüstös zúzmarával borított sátor állt; nyílása tárva, feketén ásított a szája. A kis tisztás egyik végében valami bugyorféle hevert, mely egy ember megcsonkított maradványának látszott. Nem vitás, hogy Harris táborának maradványához értünk; a szétszórt holmik fejvesztett menekülésről árulkodtak; James úr meg abban a sátorban lehelhette ki a lelkét; a fagyott hulla a szemünk előtt a részeges suszter holtteste. Az ember mindig megrendül, ha egy tragikus esemény színterére lép; s ha ennyi idő múlva az őserdő magányában még mindig változatlanul találja, az bizonyára még a legközönyösebb ember lelkére is hatással van. De mégsem ettől a látványtól dermedtünk kővé; hanem attól (hiába számítottunk rá félig-meddig), hogy megpillantottuk Szekundrát: bokáig benne állt a néhai James úr sírgödrében. Már majdnem minden ruháját ledobálta, de törékeny karja és válla mégis verejtéktől csillogott a holdfényben; arca görcsösen megfeszült a várakozástól és aggodalomtól; csákányütései mint tompa zokogás visszhangoztak a sírban; s mögötte a fagyos földön koromfeketén és eltorzultan majmolta az árnyék az indus heves mozdulatait. Jöttünkre fölröppent néhány éjjeli madár, majd visszatelepedett az ágak közé; de Szekundra annyira elmerült a munkájában, hogy meg se hallotta, ügyet se vetett ránk.

Hallottam, hogy Mountain odasúgja Sir Williamnek: - Szent Isten, ez a sír! Azt ássa ki! - Valamennyien sejtettük, de így kimondva megborzasztott bennünket. Sir William riadtan hátrahőkölt.

- Te istenverte szentségtörő gazember! - kiáltotta. - Mit művelsz itt?

Szekundra fölpattant, rémülten följajdult, a csákány kiesett a kezéből, megállt, rábámult Sir Williamre, majd mintha puskából lőtték volna ki, nekieredt a tisztás túlsó vége, az erdő felé, de egy pillanat múlva megállt, kétségbeesett elszántsággal föllökte karját a levegőbe, s elindult visszafelé.

- Akkor hát jöjjön, maga segít... - mondta. De ekkor már a lord is odalépett Sir William mellé; a holdfény megcsillant az arcán; Szekundra még ki sem mondta, ami az ajkán volt, mikor megpillantotta és fölismerte gazdája ellenségét. - Ő! - sikoltott fel, összecsapta a tenyerét és hátrahőkölt.

- Ugyan, ugyan - mondta Sir William -, esze ágában sincs senkinek bántani, ha ártatlan vagy; ha meg bűnt követtél el, úgysem menekülhetsz, mert elvágtuk az utadat. Mondd, mit keresel itt a holtak sírjai és a temetetlen halott maradványai közt?

- Maga nem gyilkos? - kérdezte Szekundra. - Maga igaz ember? Maga tesz, hogy ne legyen bajom?

- Ha ártatlan vagy, teszek róla, hogy semmi bajod ne essék - felelt Sir William. - Megmondtam; nem tudom, miért kételkedsz benne?

- Ezek mind gyilkosok! - kiáltott Szekundra. - Azért! Ő öl... gyilkos - mutatott Mountainre. - Ez a kettő gyilkos-bérel - mutatott a lordra meg rám -, mind gyilkos akasztófára. Ah! Látlak

lógni titeket mind kötélen. Most megyek menteni Szahibot; ő fog látni titeket mind lógni kötélen. A Szahib - mondta és rámutatott a sírra -, nem halott. Eltemetve, de nem halott.

A lord halkan megnyikkant, közelebb húzódott a sírhoz, ott megállt és belebámult.

- Eltemették, de nem halt meg? - kiáltott fel Sir William. - Hát ez meg micsoda halandzsa?

- Tessék érteni, Szahib - mondta Szekundra. - Szahib meg én egyedül csupa gyilkos közt; próbáltunk menekülni így-úgy, nem sikerül. Aztán próbáltuk így; ez jó mód melegben, jó mód Indiában; itt, átkozott hidegben, ki tudja? Mondom, nagyon sietni; segítsen, gyújtson tüzet, segítsen dörzsölni.

- Mit beszél ez itt összevissza? - kiáltott fel Sir William. - Már forog a fejem tőle.

- Mondom, eltemettem élőn - magyarázta Szekundra. - Megtanítottam lenyelni nyelvét. Most kiásom nagy gyorsan, és nincs baja. Gyújtson tüzet.

Sir William odafordult a mellette álló emberéhez. - Gyújtsanak tüzet - mondta. - Úgy látszik, én már csak bolondokkal akadok össze.

- Maga jó ember - mondta Szekundra. - Megyek, ásom ki Szahibot.

Még ki sem mondta, már fordult vissza a sírgödörhöz, és folytatta félbehagyott munkáját. A lord földbe gyökeredzett lábbal állt, én meg mellette, s rettegtem valamitől, de hogy mitől, azt magam sem tudom.

A föld még nem fagyott át nagyon mélyen, az indus egyszer csak félrehajította a csákányt, s kezdte puszta kezével marékszám kiszórni a földet. Aztán kiszabadította egy bölénybőr takaró sarkát; majd láttam, hogy hajába markol; még egy pillanat, s a hold fénye valami fehérre esett. Szekundra eddig térdepelt, s törékeny ujjaival kapart, s puffadt arccal fújt valamit. Mikor félrehúzódott, megpillantottam James úr kiszabadított arcát. Halottsápadt volt, szeme zárva, füle és két orrlika bedugaszolva, arca beesett, orra éles, mint a halottaké; de annak ellenére, hogy már napok óta feküdt a föld alatt, nem indult bomlásnak, s ami mindnyájunkat különösen meglepett, szája környékét s állát borostás szakáll borította.

- Szent Isten! - kiáltott fel Mountain. - Hisz sima volt a képe, mint egy csecsemőé, mikor sírba tettük.

- Azt mondják, a halott szakálla kinő - jegyezte meg Sir William, de hangja erőtlen volt és rekedtes.

Szekundra ügyet se vetett a megjegyzéseinkre, s szaporán kotorta a földet, mint egy terrier. A sekély sírgödör fenekén egyre jobban kibontakozott James úr bölénybőr takaróba burkolt teste; a hold éles fényt vetett rá, s arcvonásait a sír mellett állók árnyéka, amint előretolakodtak meg hátrahúzódtak, hol látni engedte, hol eltakarta. A látvány soha nem tapasztalt iszonyt keltett mindnyájunkban. Nem mertem a lord arcára nézni, de az volt a benyomásom, hogy míg ez véget nem ért, lélegzetet se vett; hátul meg valaki (nem tudom, ki volt az) váratlanul fölzokogott.

- Segítsenek most kiemelni - mondta Szekundra.

Fogalmam sem volt, mennyi idő telhetett el; lehet, hogy három, de az is lehet, hogy öt óra hosszat dolgozott az indus, hogy életre keltse gazdája holttestét. Csak egyet tudok: még éjszaka volt, s a hold még nem nyugodott le, bár már nagyon alacsonyan járt, és a fennsíkot hosszúra nyúlt árnyékok csíkozták, mikor Szekundra halkan és elégedetten fölkiáltott; gyorsan lehajoltam, s magam is úgy véltem, hogy valami változást látok a kihantolt ember dermedt arcvonásain. Egy pillanat, és megrebbent a szemhéja, még egy pillanat, és kinyílt a szeme, és az egyhetes hulla a szemembe bámult. Arra magam is megesküszöm, hogy láttam rajta az élet ennyi jelét. Másoktól azt hallottam, hogy szemmel láthatóan igyekezett megszólalni, hogy a foga kivillant a bajsza és a szakálla közül, s szemöldöke összerándult a kínos erőfeszítéstől. Meglehet; én nem láttam, mert mással voltam elfoglalva. Mert mikor a halott szeme kinyílt, Durrisdeer lordja végigvágódott a földön, s mire fölemeltem, már ő volt halott.

Fölkelt a nap, s Szekundrát még mindig nem lehetett rávenni, hogy fölhagyjon a hiábavaló erőfeszítéssel. Sir William otthagyott a parancsnokságom alatt néhány embert, s amint megvirradt, folytatta diplomáciai küldetését; az indus ekkor még javában dörzsölte a holttest végtagjait, és lehelgetett a szájába. Az ember azt hinné, hogy ennyi erőfeszítés árán még egy követ is életre lehet kelteni, de attól az egyetlen pillanattól eltekintve (mely a lord halálát okozta) James úr sötét lelke távol maradt levetett porhüvelyétől, s erről dél felé már a hű szolga is megbizonyosodott. Rendületlen nyugalommal vette tudomásul.

- Nagyon hideg - mondta -, jó Indiában, nem jó itt. - Enni kért, s amit elébe tálaltunk, azt nyomban fölfalta, aztán közelebb húzódott a tűzhöz, odajött mellém. Amint az evést befejezte, ugyanott elnyúlt, és gyermekien mély álomba merült, nekem kellett órák múltán fölébresztenem, hogy ő is részt vegyen a gyászoló gyülekezetben a kettős temetésen. Akkor sem változott: úgy látszik, egy füst alatt elpárolgott a gazdájáért érzett fájdalma s a félelme is tőlem meg Mountaintől.

A velem maradt emberek közül az egyik értett a kőfaragáshoz, s mielőtt még Sir William visszatért volna, hogy csatlakozzunk hozzá, egy szikla oldalába belevéstük az alábbi föliratot, melyet elbeszélésem befejezéséül illendőségből idemásolok:

ITT NYUGSZIK ELFELEDVE
J. D.
EGY SKÓT NEMESI CÍM ÖRÖKÖSE,
A SZABAD MŰVÉSZETEK MESTERE,
AKIT MEGCSODÁLTAK EURÓPÁBAN, ÁZSIÁBAN, AMERIKÁBAN,
HÁBORÚBAN ÉS BÉKÉBEN,
VADÁSZÓ VADEMBEREK SÁTRAIBAN ÉS KIRÁLYOK KASTÉLYAIBAN,
MIUTÁN ANNYIT TAPASZTALT, ÁTÉLT ÉS SZENVEDETT

ITT NYUGSZIK,
VELE EGYAZON SÍRBAN,
H. D.
AKI EGY ÉLET MEG NEM ÉRDEMELT ÉS BÁTRAN ELVISELT
KESERŰSÉGE UTÁN
SZINTE EGYAZON ÓRÁBAN HUNYT EL, MINT TESTVÉRI ELLENSÉGE

E SÍRKÖVET KETTŐJÜKNEK EMELTE A FELESÉG JÁMBORSÁGA
ÉS EGY ÖREG SZOLGA

MEGJEGYZÉS
A BALLANTRAEI ÖRÖKÖS-HÖZ

Mindig is úgy éreztem, hogy a kíváncsi ember számára pompás olvasmány az olyan beszámoló, amely elmondja, hogyan született a történet az író agyában, honnan hová tartott, milyen utat járt be az ötlet, milyen tényeket hasznosított, mit írt az író könnyen és mit nehezen, s hogy a befejezett mű milyennek mutatkozik nemzője szemében. Hajlok rá, hogy ha az ilyesmit a könyv elejére helyezik, pimaszságnak minősítsem; de ha utóvédként áll a kötet végén, akkor néha még hasznos célt is szolgálhat. Megeshet, hogy a történetet már végigolvasta valaki, de a lefekvés szokott időpontjáig még maradt vagy fél órája; vagy azért vette a könyvet, hogy elűzze az utazás unalmát, s a regényt már végigolvasta az utolsó lapig, de még nem érkezett útja végére; ilyenkor az ember már nem szívesen fog hozzá semmiféle újhoz, de arra még hajlandó, hogy egy keveset elidőzzön ugyanazokon a gondolatokon, amelyeket már oly régóta követett, s most meg más oldalukat nézze. A bűvész, miután kezével már bemutatta a trükköt, néha még egy másodikat is kínál, és azzal szerez nézőinek új örömet, hogy megmagyarázza a szemfényvesztés titkát. Szeretném, ha ezt is ilyen üres percekre szánt utójátéknak tekintenék.

Tullibardine márki esete azon nyomban megragadta a figyelmemet: az öcs helyzete, aki suttyomban, szabálytalanul, egy hallgatólagos családi megállapodás alapján ül be az örökségbe, lép bátyja helyébe; úgy éreztem, ez rengeteg keserűséget szülhet, s egy ilyen körülmények közé került családban annyi félreértés és családi ellenségeskedés terem, hogy az már önmagában is dráma dióhéjban, amelyet négy személy négy fal között kell eljátsszon; de életkörülményeim megváltoztak, és megváltozott a célom is, és már láttam - örömmel -, hogy a történet nagy teret, utazásokat, s kibontakozása hosszú időt igényel. De ami a személyeket illeti, elhatároztam, hogy ragaszkodom az eredeti négy szereplőhöz. Négy szereplővel - a két testvérrel, az apával és a hősnővel (még mind névtelen volt, csak a kapcsolatukat ismertem) akartam az olvasót ide-oda utaztatni a fél világon, s kiterjeszteni érdeklődését egy generáció időtartamára.

.....

Egy biztos, nemességének megkopott paszományán és kelta szájhősködésén túl az én szegény lovagom, aki olyan szörnyű büszke lealjasodására és annyira nincsen tudatában valódi érzelmeinek, lényegét tekintve egészen más alak, mint az a gazember, akit Thackeray ásott ki a *Newgate Calender* lapjairól és támasztott fel arra az időre, míg az angol nyelvet beszélni fogják.

De Henry úrnak is kellett, hogy bizalmasa legyen, s ez vett rá Mackellar megalkotására, hisz egy olyan ember, mint amilyennek én Henry urat elképzeltem, csak egy szolga előtt tudja kiönteni a lelkét; amint Mackellar kezdett bennem alakot ölteni, mindjárt észrevettem, hogy mekkora hasznát vehetem, s nyomban kísértést éreztem, hogy őrá bízzam a szóvivő szerepét. Nincs, amit jobban élveznék, mintha valamelyik bábum a maga nyelvén mutatkozik be; ez a drámai monológ a legjobb módszer, hogy az ember humoros vagy a regénybe egyébként bele

nem illő elemeket meggyőzően prezentálhasson. Ha a történetet a tiszttartó szájába adom, akkor ezzel szinte véletlenül és mellékesen beleviszem a regénybe azt a nagyon is kívánatos szelíd komikumot, amelyet másként alig vagy csak erőszakkal illeszthetnék bele. S mellesleg ez a fogás még azt is lehetővé tette, hogy a hősnőt kívülről szemléljem, ami duplán is kívánatos volt. Először is, és általában, mindig félek a nőalakjaimtól, akiket családom körében nem kedvelnek, másodszor és különösképpen, mert ily módon nem kellett közvetlenül ábrázolnom egy csúf és kényes ügyet - mikor James úr öccse feleségének csapja a szelet, így hát önmagammal tökéletes békességben nagy sietve megírtam és átírtam a jó Ephraim szemével és szavaival a történet első felét, egészen a párbajig. De a gyávaság mindig önmagában hordja büntetését; amíg idáig el nem jutottam, nagyon megbecsültem módszerem előnyeit, itt azonban egyszerre szembekerültem minden hiányával, és elfogott a vakrémület a következményektől. Hogyan fogom egy ilyen Mackellar-szerű narrátorral lebonyolítani a vadonban játszódó melodrámát? Hogyan gyürkőzzem neki egy ilyen rengeteg alkati hibában szenvedő stílussal annak a fejezetnek, amely vagy végképpen magával ragadó, vagy végképpen ostoba és képtelen lesz? A könyv első fele már nyomdában volt, mikor végre eldöntöttem, hogy így kell megcsinálnom a többit is, és harmadik személy előadásában folytattam a mesét. Egyik barátom ezt, másik azt tanácsolta; a kiadóm félt a késedelemtől; a lustaság is megtette a magáét; s amellett természettől is vonzódom a tényszerű elbeszélési módhoz; úgy fejeztem hát be, hogy vállalkoztam Mackellar szerepének eljátszására, s elviseltem, hogy így kerüljön a könyv kiadásra.

Igazam is volt, meg nem is; a könyv nyert meg vesztett is vele; mélységének, élethűségének hasznára vált, tüzének, erejének, és mint egyik kritikusom oly okosan megjegyezte, "hömpölygő drámai ritmusának" kárára. Ugyanez a vájtfülű és nyájas kritikus panaszkodik Mackellar "kotrógép-emlékezetére" mely "csöbörszám dönti a tényeket"; s el is hiszem, hogy a panasza megalapozott, bár én magam másként vélekedem. Az én szerelmetes realizmusom módszer-kérdés: szerintem magától értetődik, hogy az ember megörökítsen nemcsak minden olyasmit, aminek talán meg kellett történnie, de azt is, ami megtörténhetett: ez a realizmus hitelesíti magát a könyvet, de a mesét is, amelyet feldolgoz.

R. L. S.

Jegyzetek

1. Nem erővel, hanem gyakran ajándékozón. [VISSZA]

2. *Mr. Mackellar megjegyzése:* Vajon Alan *Breck* Stewardról beszél, aki azóta mint az appini gyilkos vált hírhedtté. A lovag néha megbízhatatlan nevek dolgában. [VISSZA]

3. *Mr. Mackellar jegyzete:* A *Sarah* kapitányát, Teachet nem szabad összetéveszteni a híres *Blackbeard*-del. Sem a dátumok, sem a tények nem egyeznek. Lehet, hogy ez a második Teach kölcsönvette az első nevét és utánozta szertelen modorát. De hát még a Ballantraei James úrnak is akadtak csodálói. [VISSZA]

4. *Mr. Mackellar megjegyzése:* Duttont, akár a tiszteket, a felelősség ösztökélte. Vajon nem ez a kérdés kulcsa? [VISSZA]

5. *Mr. Mackellar jegyzete:* óriási tévedés; ebben az időben még szó sem volt a házasságról; lásd föntebb az én elbeszélésemet. [VISSZA]

6. Ettől a lassú észjárástól dührohamot kapok. [VISSZA]

7. *Mr. Mackellar megjegyzése:* Napnál is világosabb, hogy Szekundra Dasz. - E. Mc.K. [VISSZA]

8. Mennyire megváltozott. [VISSZA]